

Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця

**Управління
розвитком**

Збірник наукових робіт

№ **12** (175) 2014

видається щомісячно

Харків • ХНЕУ ім. С. Кузнеця • 2014

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ РОБІТ

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ

№ 12(175) 2014

**Засновник і видавець ХНЕУ ім. С. Кузнеця.
Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 16779–5351 ПР. від 21.05.2010 р.**

**Затверджено на засіданні
вченої ради університету,
протокол № 2 від 15.09.2014 р.**

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Вукова Н. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Гонтарева І. В. — докт. екон. наук, доцент ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Грицьова В. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Дорошча М. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Дорохов О. В. — канд. техн. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор Науково-дослідного

центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор Науково-дослідного

центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Козьменко О. В. — докт. екон. наук, професор Української

академії банківської справи Національного банку України

Криворотов В. В. — докт. екон. наук, професор Уральського

федерального університету імені першого Президента

Росії Б. Н. Ельцина (Росія)

Левикін В. М. — докт. техн. наук, професор Харківського

національного університету радіоелектроніки

Лутай Л. А. — докт. екон. наук, професор Донецького

національного університету економіки і торгівлі імені

Михайла Туган-Барановського

Малярець Л. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Назарова Г. В. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Пилипенко А. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

(заступник головного редактора)

Попов О. Є. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Чернов В. Г. — докт. екон. наук, професор Владимирського

государственного университета (Росія)

Чухрай Н. І. — докт. екон. наук, професор Національного

університету "Львівська політехніка"

Ястремська О. М. — докт. екон. наук, професор

ХНЕУ ім. С. Кузнеця

**Chauchat Jean-Hugues – Professeur (HdR) de l'Université
Lumière Lyon2 (France)**

**Chen Wei – PhD, Professor, Hebei University of Science
and Technology (China)**

**Gang Fan – Dr., Professor, Graduate School of Chinese
Academy of Social Sciences; Director of China's National
Economic Research Institute (China)**

**Hofstahler Hannes – Professor, Upper Austria University
of Applied Sciences (Austria)**

**Hollner Helmut – FH-Prof. DL Dr Techn University of Applied
Sciences FH "Technikum Wien" (Austria)**

**Kalashnikov Vitaliy – Economy Doctor (ED), Assistant Professor,
Universidad Autónoma de Nuevo León (Mexico)**

**Ohrimenco Serghei – Dr. Sc. (Econ.), Professor, Academy
of Economic Studies (Moldova)**

**Pucher Robert – FH-Prof. DL Dr Techn, University of Applied
Sciences FH "Technikum Wien" (Austria)**

**Sarkisyan Agop – PhD, D.A., Tsenov Academy of Economics
(Bulgaria)**

**Solarz Jan Krzysztof – Prof. nadzw. dr hab., Akademia finansów,
Warszawa (Poland)**

**Vulanovic Milos – PhD, Assistant Professor of Finance,
Western New England University (USA)**

**Wackowski Kazimierz – Prof. nadzw. dr hab., Politechnika
Warszawska (Poland)**

**John (Jack) William McNeill – PhD, Professor of Anthropology
and Intercultural Studies, Providence University College (Canada)**

**Irina Yatskiv – Dr. Sc. Eng., Vice rector, Professor, Transport
and Telecommunication Institute (Latvia)**

**Duro Benic – PhD, Full Professor with tenure, University
of Dubrovnik (Croatia)**

**Christine Cooper – PhD MSc BA (hons), Professor, University
of Strathclyde, Glasgow (UK)**

Поштова адреса

засновника і видавця:

61166, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9-А

Головний редактор **Пономаренко В. С.**

Конт. телефон: (057)702-03-04

Поштова адреса редакції:

61166, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1-А, 1 під'їзд

Зав. редакції **Оленич М. М.** (057)702-07-38

Редакція (057)702-07-28

Випусковий редактор – **Бутенко В. О.**

Редактори: **Зобова З. В., Лященко О. Г.,**

Промський М. Н., Пушкар І. П.

Комп'ютерна верстка – **Пожидаєв С. Ю.**

E-mail: vydav@hneu.edu.ua

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

При передрукуванні матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 28.10.2014 р.

Формат 60×90 1/8. Папір MultiCopy.

Ум.-друк. арк. 19,5. Обл.-вид. арк. 24,57. Зам. № 283.

Ціна договірна.

Видавець і виготовник – видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9-А.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.

© Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця, 2014.

© Видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця,
дизайн обкладинки, 2014.

Магістр 1 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЗБУТОВИХ КАНАЛІВ

Анотація. Досліджено механізм формування маркетингової стратегії промислових підприємств України на основі диверсифікації збутових каналів. Відокремлено основні проблеми диверсифікації збутових каналів промислових підприємств України. Запропоновано послідовну схему вибору маркетингової стратегії на основі диверсифікації збутових каналів.

Аннотация. Исследован механизм формирования маркетинговой стратегии промышленных предприятий Украины на основе диверсификации сбытовых каналов. Выделены основные проблемы диверсификации сбытовых каналов промышленных предприятий Украины. Предложена последовательная схема выбора маркетинговой стратегии на основе диверсификации сбытовых каналов.

Annotation. The mechanism of formation of marketing strategy of industrial enterprises of Ukraine on the basis of diversification of marketing channels is investigated. The main problems of diversification of marketing channels of industrial enterprises of Ukraine are identified. A consecutive scheme for choosing a marketing strategy is offered on the basis of diversification of marketing channels.

Ключові слова: маркетингова діяльність підприємства, маркетингова стратегія, диверсифікація збутових каналів, міжнародний ринок, маркетингові витрати.

Проблема формування збутової стратегії промислових підприємств України залишається актуальною на сьогоднішній день, оскільки динамічність зовнішнього середовища та особливості функціонування промислових підприємств України спонукають їх до постійного пошуку нових можливостей реалізації продукції, що пов'язано саме із формуванням такої маркетингової стратегії, яка дозволяє оптимізувати поєднання збутових каналів на основі якісних і кількісних критеріїв.

Маркетингова стратегія є ключовою складовою маркетингової діяльності підприємства. Фундаментальні та характеристичні аспекти маркетингової діяльності стали об'єктом досліджень багатьох вітчизняних вчених, таких, як: Н. Бутенко, В. Герасимчук, Т. Григорчук, А. Ковалев, Л. Коваленко, О. Оснач, В. Пилипчук, Н. Чухрай. Питанням маркетингової діяльності присвячені праці таких зарубіжних науковців, як: Г. Армстронг, Т. Внуковська, Б. Герасимов, А. Ель-Ансарі, Ф. Котлер, Е. Кофлан, А. Стрикленд, А. Томпсон, Л. Штерн та ін.

Метою даного дослідження є формування маркетингової стратегії промислових підприємств України на основі диверсифікації збутових каналів.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:
сформулювати проблеми диверсифікації збутових каналів промислових підприємств України;
запропонувати послідовну схему вибору маркетингової стратегії на основі диверсифікації збутових каналів.

Аналіз літератури показав, що в умовах динамічного ринкового середовища особливої актуальності набуває стратегія диверсифікації збутових каналів підприємства, що базується на основі вивчення каналів розподілу. Диверсифікація збутових каналів підприємства передбачає, насамперед, розширення постачальницьких і збутових можливостей підприємства. Диверсифікація методів та каналів збуту пов'язана зі створенням власної торговельної мережі підприємства, вибором оптимальних каналів реалізації своєї продукції та послуг, організацією післяпродажного обслуговування, зокрема доставки продукції [1, с. 121–125].

У сучасних умовах господарювання підприємства України недостатньо уваги приділяють процесу диверсифікації збутових каналів, що передбачає пошук такої маркетингової стратегії, яка буде враховувати широкий спектр виробничих, логістичних і маркетингових показників підприємства і зменшить ризики підприємства під час виходу на зовнішні ринки. Вітчизняні підприємства не враховують якісні та кількісні критерії вибору оптимального збутового каналу чи їх поєднання, при цьому враховують лише специфіку діяльності виробничого підприємства та формують маркетинговий бюджет для потенційних збутових каналів [2, с. 254].

Ураховуючи зазначене, автором запропоновано схему прийняття управлінського рішення щодо вибору маркетингової стратегії на основі диверсифікації збутових каналів (рисунок).

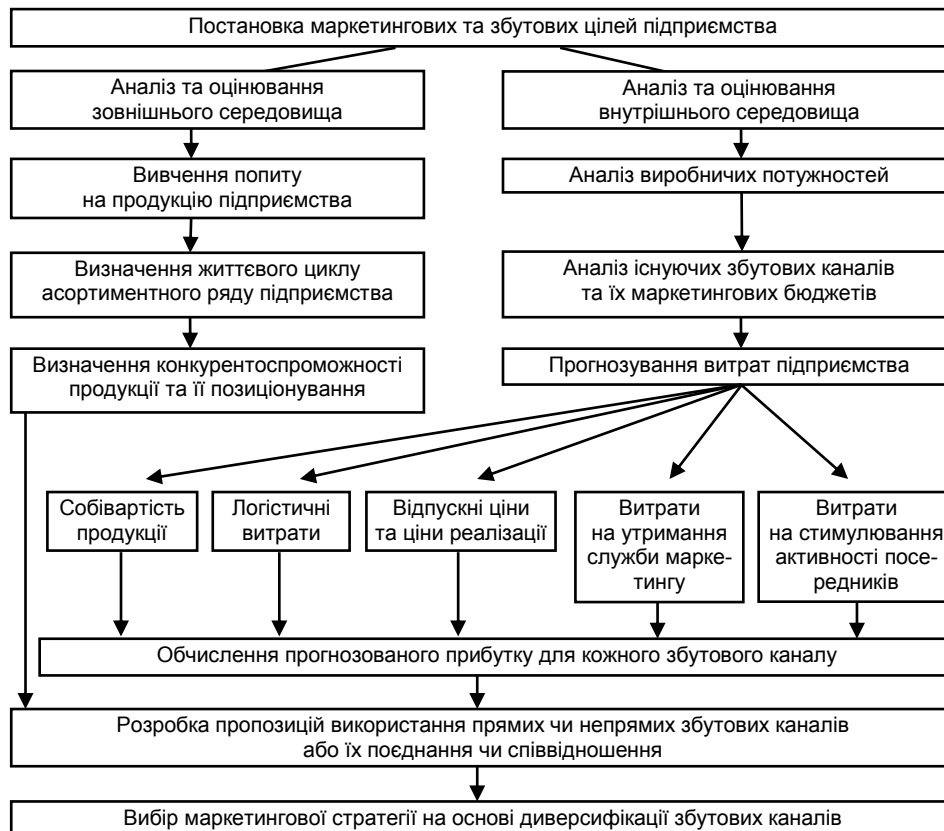

Рис. Схема вибору маркетингової стратегії на основі диверсифікації збутових каналів

У процесі вибору маркетингової стратегії на основі диверсифікації збутових каналів урахуються якісні характеристики збутових каналів і вдосконалено підхід до кількісного обґрунтування їх використання. Пропоноване вдосконалення у ході обчислення прибутку для кожного збутового каналу, а саме врахування маркетингових витрат, витрат на утримання служби маркетингу та на стимулювання активності посередників, дозволяє ширше та повніше обґрунтувати відповідні управлінські рішення, розширити сферу прийняття управлінського рішення, при цьому зберігаючи врахування виробничих та логістичних характеристик.

Процеси вибору збутової стратегії на внутрішньому й зовнішньому ринках мають багато загального, однак варто враховувати, що структура зовнішнього середовища на міжнародних ринках відрізняється високим ступенем невизначеності. Тому вихід на міжнародні ринки пов'язаний з високим ступенем ризику й невизначеності, оцінювання цих ринків є пріоритетним завданням як для підприємств, що мають досвід міжнародної діяльності, так і для тих, котрі виходять на ці ринки вперше [3, с. 79–80].

Зовнішнє середовище та організація не просто співіснують, вони взаємодіють найактивнішим чином та взаємопроникають, тому складність формування маркетингової стратегії прямо залежить від складності зовнішнього середовища, під яким розуміється кількість чинників, на які організація зобов'язана реагувати, а також рівень варіативності кожного чинника. Кількість чинників залежить від складності виробництва: кількості використовуваних початкових компонентів, технологій, рівня кваліфікації кадрів, асортименту та якості продукції, що випускається [4, с. 45–46].

Отже, розробляючи методичні положення формування маркетингової стратегії промислових підприємств України на основі диверсифікації збутових каналів, необхідно враховувати якісні характеристики збутових каналів і кількісне обґрунтування їх використання з урахуванням виробничих, маркетингових і логістичних витрат.

Наук. керівн. Юлегіна І. В.

Література: 1. Дмитренко О. М. Види стратегії диверсифікації та особливості її реалізації / О. М. Дмитренко // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 121–125. 2. Стратегія інноваційного розвитку економіки та соціальної сфери України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції вчених, студентів і практиків / голов. ред. С. В. Смерічевська. – Донецьк: "Комп'ютер", 2008. – 357 с. 3. Управління міжнародним маркетингом: навчальний посібник / І. В. Юлегіна. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2009. – 148 с. 4. Управление маркетингом в экономических системах: теория, дидактика, практика / [Б. Н. Герасимов, Т. Н. Внуковская, В. И. Герасимчук и др.] // Управление экономическими системами: монография. – Пенза: ПДЗ, СГАУ, 2012. – 139 с.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства та способи його впливу на ефективність суб'єктів господарювання. Виявлено основні показники оцінювання державної підтримки вітчизняних підприємств на зовнішньому ринку.

Аннотация. Рассмотрен механизм государственного регулирования внешнеэкономической деятельности предприятия и способы его влияния на эффективность субъектов хозяйствования. Выявлены основные показатели оценивания государственной поддержки отечественных предприятий на внешнем рынке.

Annotation. The article reviews the mechanism of state regulation of foreign trade of enterprises and its impact on the efficiency of businesses. Key indicators for assessing public support to domestic enterprises in the international market were identified.

Ключові слова: державне регулювання, зовнішньоекономічна діяльність, державна підтримка, показники ефективності, механізм державного регулювання.

Держава відіграє важливу роль у ефективному розвитку економіки, причому необхідним є постійне балансування на межі регулювання та дерегулювання з метою уникнення надмірного втручання і виникнення небажаних диспропорцій.

Формування механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств для вирішення проблем щодо розвитку й ефективного використання виробничого та експортного потенціалу України є на сьогодні актуальною проблемою. Значна кількість макроекономічних заходів, здійснених протягом років незалежності держави, свідчить не тільки про їх непослідовність та суперечливість, а навіть про регресивний вплив багатьох важелів та інструментів регулювання як на зовнішньоекономічну, так і на загальногосподарську діяльність вітчизняних суб'єктів підприємництва.

Питаннями розвитку регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства та підвищення ефективності державного впливу займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: І. Багрова, Д. Стеченко, Т. Сможенко, І. Михасюк, Ю. Захарій, В. Андріанов, Б. Райзберга та ін. [1 – 7]. Однак необхідно приділити особливу увагу методам оцінювання ефективності державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Саме тому метою даної роботи є визначення оптимальної системи оцінювання впливу держави на ЗЕД суб'єктів господарювання.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств потребує особливого підходу, який стимулюватиме їх до акумуляції фінансових і матеріальних ресурсів, нематеріальних активів, а також створить передумови до постійного оновлення виробничих процесів, виробництва конкурентоспроможної продукції та виходу з нею на нові зовнішні ринки збуту чи розширення вже існуючих. Слід зазначити, що малі і середні підприємницькі структури не завжди здатні виробляти таку високотехнологічну, ресурсо- та капіталомістку продукцію, як великі. Тому вони природно співіснують один з одним, задовольняючи різні аспекти продуктивних потреб ринку і можуть здійснювати виробничу кооперацію у формі субпідряду, франчайзингу, ліцензування тощо. Малі підприємницькі структури переважно зосереджені у сфері послуг, яка в розвинутих країнах виробляє значну частку ВВП, і тому їх роль як інфраструктурного та обслуговуючого чинника розвитку підприємств є також надзвичайно важливою і незаперечною.

Ефективність державного регулювання необхідно оцінювати з двох боків. З одного боку, оцінюється ефективність діяльності держави як виразника національних інтересів, регулятора соціально-економічних процесів та органу, що впливає своїми обов'язковими приписами на умови функціонування ринкових суб'єктів, з іншого – як великого власника і суб'єкта ринку. В обох випадках критерії оцінювання державного регулювання різні. Що стосується оцінювання ефективності державного регулювання як виразника загальнонаціональних інтересів, то слід вказати на відсутність будь-яких критеріїв, що дозволяють оцінити вплив кожного його важеля на національну економіку. Універсального критерію оптимальності державної участі в ринковій системі немає. Питання про ефективність державного регулювання гостро стоїть і в Україні.

Основною економічною метою держави є забезпечення високого рівня життя громадян. Шляхи досягнення мети і його результати відображаються в показниках державного регулювання.

Як критерій ефективності державного регулювання економіки стосовно України може бути обрано розвиток продуктивних сил, що оцінюється в кінцевому рахунку через зростання добробуту. Якщо конкретизувати цей узагальнений критерій, то до критеріїв можна віднести спад або підйом виробництва (відсутність або наявність економічного зростання), ступінь керованості економікою і соціальними процесами. Необхідно також включити в критерії ефективності підвищення ефективності виробництва (зростання продуктивності праці, ресурсозбереження). Крім того, для характеристики динаміки рівня державного регулювання можуть бути використані показники абсолютної і відносної зміни обсягів фінансування, які дозволяють порівняти фактичні результати з даними минулих періодів і виявити сформовані тенденції в системі державної підтримки виробництва [8].

Ефективність державної підтримки можна оцінити як співвідношення між витратами бюджетних коштів, спрямованих на розвиток галузей, та отриманими результатами (ефектами) від їх застосування. Досягнуті ефекти можуть виражатися як в натуральному, так і у вартісному вираженні. Їх можна розглянути на рисунку.

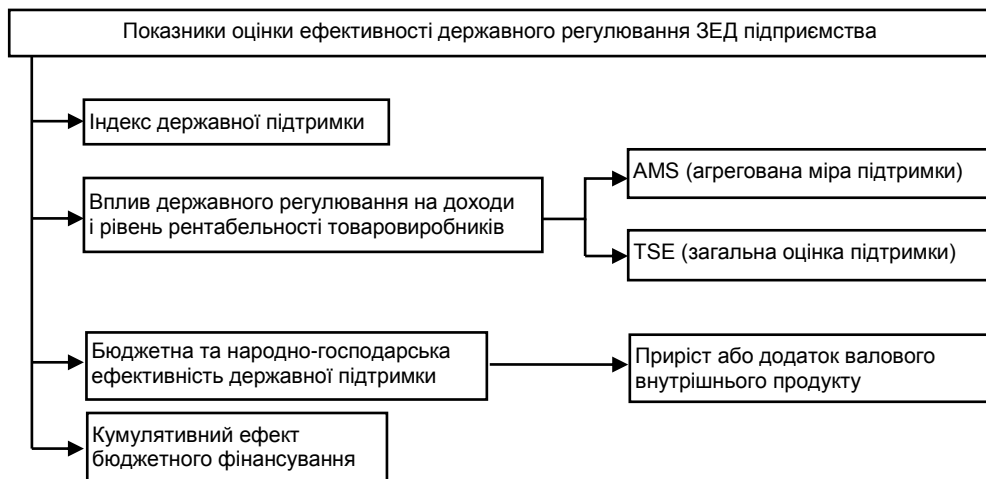

Рис. Показники оцінки ефективності державного регулювання ЗЕД підприємств

У складі цієї групи обчислюються такі групи показників:

а) індекс державної підтримки становить відношення індексу фізичного обсягу валової продукції національного господарства до темпів зростання реальних бюджетних витрат. Основні недоліки такого показника – необхідність приведення бюджетних витрат у порівнювальний вигляд, наявність лагу бюджетних інвестицій;

б) вплив державного регулювання на доходи і рівень рентабельності товаровиробників. У рамках цієї групи у світовій практиці використовується низка оцінних показників [9]:

AMS (aggregate measure of support) – агрегована міра підтримки, що показує ступінь впливу внутрішньої політики на умови міжнародної торгівлі.

Заходи державної підтримки виробників розділяють на ті, що впливають на умови світової торгівлі (міри "жовтого кошика": цінові субсидії виробникам, імпорتنі тарифи), і ті, що не чинять такого впливу (заходи "зеленої скриньки").

TSE (total support estimate) – загальна оцінка підтримки показує загальну суму трансфертів, яку отримує господарство від платників податків та споживачів у результаті політики підтримки галузі.

Більшість показників впливу державної підтримки на доходи і рівень рентабельності товаровиробників не враховують різницю валютних курсів, що ускладнює інтерпретацію цих коефіцієнтів та вказує на неточність;

в) бюджетна та народногосподарська ефективність державної підтримки. Ця група показників відображає точки зору конкретних товаровиробників, економіки країни, економіки регіону, бюджетів різних рівнів, муніципальних утворень, продавців ресурсів для галузі, покупців продукції та ін. Для оцінки суспільної ефективності рекомендується ряд методів, в основу яких цілком справедливо закладається приріст або додаток валового внутрішнього продукту (ВВП);

г) як окрема група показників економічної ефективності державного регулювання виділяється кумулятивний ефект бюджетного фінансування, який виражається сумою фінансових ресурсів, залучених на розвиток національного господарства внаслідок заходів підтримки. До їх числа слід віднести обсяг бюджетних і позабюджетних коштів всіх рівнів [10].

Таким чином, для оцінювання ефективності державної підтримки необхідно розраховувати в однаковому співвідношенні всі групи показників, що забезпечить комплексність, точність, об'єктивність і достовірність отриманих результатів, а також їх практичне застосування.

Стимулювання вітчизняних територіально-виробничих систем є необхідним для формування у майбутньому українських багатонаціональних та транснаціональних корпорацій. Без такої під-

тримки науковий і виробничий потенціали України будуть лише використовуватися зарубіжними компаніями, а країна буде сприйматися на міжнародній арені як постачальник дешевої робочої сили та сировини.

Наук. керієн. Бєстужєвє С. В.

Література: 1. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства / І. В. Багрова, Н. І. Редіна, В. Є. Власюк та ін. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – С. 580. 2. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Д. М. Стеченко. – К. : Вікар, 2003. – 262 с. 3. Смовженко Т. С. Державна політика сприяння розвитку підприємництва : [монографія] / Т. С. Смовженко. – Львів : Вид-во ЛБІ НБУ, 2001. – 464 с. 4. Державне регулювання економіки / [І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН Вищої школи України І. Р. Михасюка ; Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів : "Українські технології", 1999. – 640 с. 5. Захарій Ю. Державне субсидування експорту як інструмент зовнішньоторговельної політики / Ю. Захарій // Зовнішня торгівля. – 1999. – № 1–2. – С. 188–190. 6. Андрианов В. Государственное управление: мировой опыт и российские реалии / В. Андрианов // Общество и экономика. – 2001. – № 11–12. – С. 117–129. 7. Экономика : учебник / под ред. Б. А. Райзберга. – М. : ИНФРА–М, 1997. – 720 с. 8. Крупін В. С. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності територіально-виробничих систем : монографія / В. С. Крупін ; НАН України. Ін-т регіональних досліджень ; наук. ред. С. О. Ішук. – Львів, 2009. – 218 с. 9. 3. Латинін М. А. Оцінка рівня державної підтримки аграрного сектора за допомогою конвенційних методів. [Електронний ресурс] / М. А. Латинін. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-1/txts/LATININ.htm>. – Назва з екрану. 10. Joseph Heath. The Theory of interests / Joseph Heath // Journal of Business Ethics. – 2004. – № 53. – P. 247–265.

УДК 336.71:339.178.3

Коровяковская А. В.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

ФАКТОРИНГОВЫЕ ОПЕРАЦИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Аннотация. Исследованы особенности факторинговых операций в Украине. Проведен анализ развития данного процесса и его особенностей. Сформулировано понятие факторинга, раскрыто его содержание с позиции практического применения. Рассмотрены услуги, которые предоставляют западные факторинговые компании. Изучена правовая основа взаимоотношений фактора-посредника с клиентом.

Анотация. Досліджено особливості факторингових операцій в Україні. Проведено аналіз розвитку даного процесу і його особливостей. Сформульовано поняття факторингу, розкрито його зміст із позиції практичного застосування. Розглянуто послуги, які надають західні факторингові компанії. Вивчено правову основу взаємовідносин фактора-посередника з клієнтом.

Annotation. The features of Ukraine's factoring operations have been researched. Analysis of this process development and its features has been made. The concept of factoring has been formulated. Its content in terms of practical application has been disclosed. Services provided by western factoring companies have been considered. The legal basis of relations of factor-intermediary with the customer has been examined.

Ключевые слова: факторинг, факторинговое обслуживание, клиент, право регресса, дебитор, факторинговые операции, счета бухгалтерского учета, поставщик.

Актуальность темы исследования определяется тем, что высокий процент невозврата кредитов, сильная конкуренция, недостаток оборотных средств у торговых экспортно-импортных фирм и фирм-производителей, а также массовый выход отечественных предпринимателей на международные рынки заставили коммерческие банки искать новые направления надежного возвратного вложения средств, изыскивать новые способы привлечения клиентов.

Вопросы факторинговых операций коммерческих банков были рассмотрены в публикациях таких специалистов, как: Максютов А. А., Жукова Е. Ф., Лаврушина О. И., Внукова Н. М., Гринева В. М., Великий Ю. М., Проскура О. Ю., Губарева И. О., Новоселова Л. А., Орехова С. А. и других [1 – 7].

Целью данной работы является изучение практического значения факторинга в экономике страны, необходимость исследования и использования разных услуг факторинга, возможности применения факторинговых операций отечественными производителями.

Основными задачами является: объяснить целесообразность использования факторинга поставщиками и покупателями.

Факторинг (от англ. factor – агент, посредник, маклер) является разновидностью комиссионной операции, сочетающейся с кредитованием оборотного капитала поставщика, и связан с переуступкой факторинговой компании неоплаченных долговых требований (счетов-фактур и векселей), возникающих между контрагентами в процессе реализации товаров и услуг. В настоящее время в мировой практике факторинг развился в универсальную систему обслуживания поставщика, включающую бухгалтерское, информационное, сбытовое, страховое, кредитное и юридическое обслуживание. Факторинг – это покупка банком или специализированной факторинговой компанией денежных требований поставщика к покупателю и их инкассация за определенное вознаграждение [3, с. 359]. Предметом договора факторинга может быть право денежного требования, срок платежа за который наступил (имеющееся требование), а также право требования, которое возникнет в будущем (будущее требование).

Согласно Гражданскому кодексу Украины по договору факторинга (финансирование под уступку права денежного требования) одна сторона (фактор) передает или обязуется передать денежные средства в распоряжение второй стороны (клиента) за плату (в любой предусмотренный договором способ), а клиент уступает или обязуется уступить фактору свое право денежного требования к третьему лицу (должнику).

Сторонами в договоре факторинга является фактор и клиент. Клиентом в договоре факторинга может быть физическое или юридическое лицо, являющееся субъектом предпринимательской деятельности. Фактором может быть банк или другое финансовое учреждение, соответствующее закону имеет право осуществлять факторинговые операции.

В основе факторинга лежит переуступка неоплаченных долговых требований фактору, что является общим элементом для всех видов факторинга, описанных ниже. При этом факторинговые операции банков классифицируют следующим образом (таблица) [1, с. 216].

Таблица

Классификация факторинговых операций

Вид факторинговых операций	Определение
Национальные (внутренние)	Если поставщик, покупатель, а также фактор находятся в одной стране
Международные (внешние)	Если одна из трех сторон факторингового соглашения находится в другом государстве
Открытые	Форма факторинговой услуги, при которой плательщик уведомлен о взыскании долга с помощью фактора
Закрытые	Служат скрытым источником средств для кредитования продаж поставщиков товаров, так как никто из контрагентов клиента не осведомлен о переуступке им счетов-фактур фактору. В данном случае плательщик ведет расчеты с самим поставщиком, который после получения платежа должен перечислить соответствующую его часть фактору для погашения кредита [4]
С правом регресса, то есть обратного требования к поставщику возместить уплаченную сумму, или без подобного права	Данные условия связаны с рисками, которые возникают при отказе плательщика от выполнения своих обязательств, то есть кредитными рисками. При заключении соглашения с правом регресса поставщик продолжает нести определенный кредитный риск по долговому требованию, проданным им фактору. Последний может воспользоваться правом регресса и при желании продать поставщику любое неоплаченное долговое требование в случае отказа клиента от платежа (его неплатежеспособности)
Факторинг без права регресса	Предполагает, что фактор-посредник при неоплате покупателем счетов в течение определенного срока (обычно от 36 до 90 дней) должен оплатить все издержки по взысканию долга в пользу кредитора (поставщика). В этом случае поставщик не несет риска по проданной им фактору дебиторской задолженности
Факторинг без финансирования	Подразумевает инкассирование фактором-посредником дебиторских счетов клиента. Исходя из этого клиент факторинговой компании или банка, отгрузив продукцию, предъявляет счета своему покупателю через фактора-посредника, задача которого состоит в получении причитающихся в пользу клиента платежей в сроки, согласованные клиентом (поставщиком) и покупателем в хозяйственном договоре

В договоре между клиентом и фактором-посредником может предусматриваться и право регресса, то есть право возврата фактором клиенту неоплаченных покупателем счетов с требованием погашения кредита. На практике факторинг с правом регресса применяется крайне редко. Факторинговые фирмы, как правило, весь риск неплатежа покупателя берут на себя.

Получив заявку поставщика, факторинговая компания или банк проводят такую же предварительную работу, как при выдаче обычного кредита. При этом оценивается кредитоспособность клиента, сфера его деятельности, виды выпускаемой продукции и возможности ее реализации, структура и длительность дебиторской задолженности, платежеспособность основных покупателей и т. д. При положительном решении фактор-посредник заключает с клиентом договор. В договоре может предусматриваться как рядовое кредитование клиента, так и обязательство по кредитованию продаж клиента в течение определенного периода. В последнем случае устанавливается лимит кредитования. Для определения размера лимита клиент должен представить факторинговой компании имеющиеся у него хозяйственные договоры с покупателями.

Современные западные факторинговые компании не только кредитуют своих клиентов, но и оказывают им самые разнообразные услуги: ведут бухгалтерский учет дебиторской задолженности; осуществляют консультации по вопросам рынков сбыта, цен реализации, организации расчетов, заключения хозяйственных договоров; осуществляют юридическое, транспортное, складское, рекламное, страховое и другое обслуживание [2, с. 479].

В этих условиях факторинг становится универсальной системой финансового обслуживания клиентов и его называют конвенционным. При такой форме факторинга клиент может существенно сократить свой штат служащих, что способствует снижению издержек по производству и сбыту продукции. Но одновременно возникает риск почти полной зависимости клиента от факторинговой компании, поскольку такие отношения ведут к полному осведомлению фактора о делах своих клиентов, подчинению их своему влиянию и контролю.

В результате проделанной нами работы было выявлено практическое значение факторинга в экономике Украины, необходимость исследования и использования разных услуг факторинга, а также применение факторинговых операций отечественными производителями.

Научн. рук. Возненко Н. И.

Література: 1. Максютов А. А. Основы банковского дела / А. А. Максютов. – М. : Бератор-Пресс, 2003. – С. 216. 2. Финансы. Денежное обращение. Кредит : учебник для вузов / под ред. проф. Л. А. Дробозиной. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 2004. – 479 с. 3. Общая теория денег и кредита : учебник для вузов / под ред. Е. Ф. Жукова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Банки и биржи. ЮНИТИ, 2003. – 359 с. 4. Деньги. Кредит. Банки : учебник / под ред. О. И. Лаврушина. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : КНОРУС, 2005. – 560 с. 5. Внукова Н. М. Фінансовий ринок України / Н. М. Внукова // Економіка розвитку. – 2010. – № 3. – С. 15–18. 6. Гриньова В. М. Гроші і кредит : підручник / В. М. Гриньова, Ю. М. Великий, О. Ю. Проскура. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2003. – С. 293–310. 7. Внукова Н. М. Фінанси України / Н. М. Внукова. – 2012. – № 5. – С. 68–72.

УДК 005.591.43:339.9

Макєєва К. Ю.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АУТСОРСИНГ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Визначено сутність поняття аутсорсингу. Розглянуто ефективність упровадження аутсорсингу на підприємствах як одного з механізмів підвищення ефективності їх зовнішньоекономічної діяльності.

Аннотация. Определена сущность понятия аутсорсинга. Рассмотрена эффективность внедрения аутсорсинга на предприятиях как одного из механизмов повышения эффективности их внешнеэкономической деятельности.

© Макєєва К. Ю., 2014

Annotation. The article describes the essence of the concept of outsourcing. The effectiveness of implementation of outsourcing in companies as one of the mechanisms to improve their foreign trade activities was studied.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, підприємство, аутсорсинг, ефективність.

Для ведення ефективної господарської діяльності підприємства на сучасному етапі розвитку економіки в Україні необхідно впроваджувати нові, більш прогресивні методи ведення бізнесу. Основою позитивного розвитку будь-якого підприємства є ефективність його зовнішньоекономічної діяльності. Розвиток зовнішньоторговельної діяльності на рівні підприємств означає нові можливості використання особливостей міжнародної виробничої кооперації та збільшення ступеня економічної свободи у виборі найбільш ефективних шляхів для вирішення важливих виробничих завдань. Так, використання аутсорсингу як одного із сучасних інструментів управління підприємством, дозволяє підвищити ці конкурентні переваги шляхом забезпечення безперебійної роботи на всіх рівнях, зосередження основних ресурсів підприємства на виконанні найбільш перспективних напрямів бізнесу, відмови від виконання неконкурентоспроможних робіт.

Мета даної роботи є визначення перспектив упровадження аутсорсингу на підприємствах та оцінювання ефективності здійснення аутсорсингу, його вплив на зовнішньоекономічну діяльність підприємств.

Об'єктом дослідження є зовнішньоекономічна діяльність підприємств.

Предметом даної роботи є процес упровадження аутсорсингу на підприємствах як одного зі способів підвищення ефективності їх зовнішньоекономічної діяльності.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економічної науки значна увага у дослідженнях провідних фахівців приділена визначенню ефективності здійснення аутсорсингу. Вагомий внесок у розробку даної проблематики зробили: Календжян С. О., Хейвуд Дж. Брайан, Макконел К. Р., Норт Д. О. [1 – 5]. У той же час потребує подальшого вивчення питання доцільності застосування існуючих методичних підходів, їх простота та ефективність застосування на вітчизняних підприємствах.

Будь-яка компанія, профільна діяльність якої не пов'язана з ЗЕД, у процесі своєї роботи зіштовхується з двома основними проблемами: оптимізацією витрат на логістику та управління системою взаємовідносин із постачальниками та виробниками.

Здатність компанії зосередитися на своїй основній діяльності визначає її конкурентоспроможність на ринку. Аутсорсинг зовнішньоекономічної діяльності дозволяє отримувати об'єктивну логістичну картину і планувати свої витрати на закупівлю та перевезення товарів.

Термін "аутсорсинг" (*outsourcing*) походить від *outside resource using* – використання зовнішніх ресурсів. У міжнародній бізнес-практиці цей термін визначає послідовність організаційних рішень, сутність яких полягає у передачі деяких раніше самостійно реалізованих підприємством функцій або видів діяльності зовнішній організації. Але, як справедливо зазначають американські економісти Р. Чампен і К. Ендрейд, цей термін використовується як "парасолька" для визначення різноманітних напрямів ділової активності [1].

Метою аутсорсингу як інструмента управління є підвищення ринкової вартості підприємства завдяки поліпшенню результатів його діяльності, зниженню витрат і ризиків, підвищенню конкурентоспроможності продукції через залучення зовнішніх контрагентів, які спеціалізуються на виконанні певних, як правило, не профільних для підприємства виробничо-господарських функцій [2].

Аутсорсинг зовнішньоекономічної діяльності – це передача всіх технічних процесів, пов'язаних із імпортною закупкою чи реалізацією на експорт, іншій компанії-виконавцю. Прямим наслідком такого підходу є включення ресурсів (фінансових, кадрових, тимчасових) фактичного власника імпортного, експортного товару, які можуть бути спрямовані на розвиток бізнесу [3].

Тепер слід розглянути ефект масштабу – співвідношення між зміною обсягів використаних ресурсів зі зміною об'ємів виробництва. З розширенням підприємства додатний ефект масштабу зменшується, що обумовлює перехід до стадії постійної віддачі, коли довгострокові середні витрати стабілізуються, а з певного моменту загальні витрати починають зростати скоріше, ніж кількість продукції, що виробляється. У цьому випадку проявляється від'ємний ефект масштабу [4]. За незмінних цін на ресурси ефект масштабу обумовлює динаміку витрат у довгостроковому періоді, що простежується за допомогою функції довгострокових середніх витрат – LATC (рисунок).

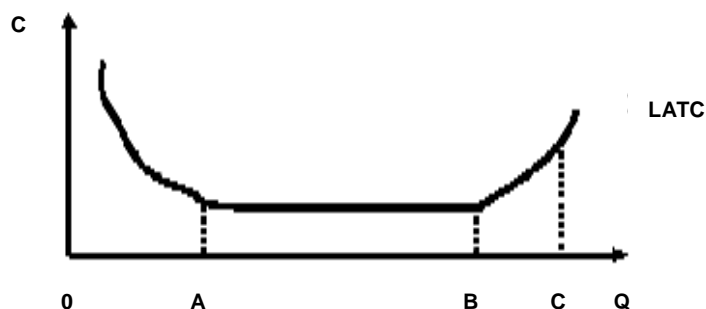

Рис. Ефект масштабу

Для розширення ефекту масштабу компанія повинна прийняти рішення щодо його досягнення. Компанії постійно шукають нові шляхи для того, щоб уникнути від'ємного ефекту масштабу. У сучасних умовах аутсорсинг дає такі можливості. З його допомогою компанія отримує можливість підтримувати та регулювати оптимальний розмір бізнесу, гнучко реагуючи на зміни ринку. Транзакційні витрати знижуються не за рахунок включення окремих видів діяльності у внутрішній структурі фірми, а шляхом передачі окремих операцій незалежним фірмам, тобто шляхом аутсорсингу. Це значить, що аутсорсинг – перекладання на інших суб'єктів власних транзакційних витрат [5].

До найбільш значущих позитивних наслідків передачі бізнес-процесів на аутсорсинг ЗЕД компанії відносять зниження витрат, можливість зосередження на основному бізнесі, підвищення якості, зниження ризиків, підвищення конкурентоспроможності та інші, а до від'ємних – високі витрати на пошук контрагентів та загрозу безпеки компанії.

Аутсорсинг ЗЕД передбачає укладання довгострокових договорів, за час дії яких економіка встигає пройти кілька циклів, і таким чином змінюється бізнес, а саме пріоритети керівництва замовника.

Постачальник аутсорсингових послуг перші два – три роки втрачає кошти, починаючи заробляти тільки в другій частині дії контракту, що часто приводить до напруги та конфліктів із клієнтами.

Переваги та недоліки використання аутсорсингу у ЗЕД підприємств подані у таблиці.

Таблиця

Переваги та недоліки користування аутсорсингу у ЗЕД підприємств

Переваги	Недоліки
1. Дозволяє отримати комплекуючі чи послуги вищої якості або нижчої вартості	1. Загроза витоку важливої інформації
2. Покращує інноваційні можливості компанії за рахунок взаємодії та партнерства з постачальниками світового рівня, які мають великий інтелектуальний потенціал чи багатий інноваційний досвід	2. Компанія ризикує вивести за свої межі надто багато видів діяльності та позбавитися частини власних ресурсів і можливостей. У таких випадках компанія втратить різновиди діяльності, які протягом довгого часу забезпечували їй успіх на ринку
3. Підвищення якості та надійності обслуговування (аутсорсингові компанії надають якість роботи)	3. Загроза втрати керівної ланки від бізнес-процесу
4. Забезпечує велику гнучкість компанії у випадку різкої зміни ринкової ситуації чи споживчих переваг: простіше та дешевше знайти нових постачальників із необхідними можливостями та ресурсами, ніж перебудувати внутрішню діяльність компанії, ліквідувавши одні потужності та ресурси і створюючи нові	4. Достатньо великий ризик збитків через низьку якість послуг
5. Прискорює придбання ресурсів та навичок	5. Відсутність повного контролю за діяльністю організації чи спеціалістів, які надають послуги
6. Дозволяє зосередження на тих операціях, які ефективно виконуються силами компанії, а також на тих, які стратегічно доцільно зберегти під її контролем	6. Скорочення чисельності та негативна реакція робітників

Аутсорсинг ЗЕД має за мету підвищити загальну ефективність діяльності економічних суб'єктів порівняно із суть ринковою формою.

Учасники аутсорсингової системи для підвищення ефективності заміняють звичайну ринкову домовленість купівлі-продажу через аутсорсинг більш складною формою економічної організації. Довгострокові відносини у рамках аутсорсингу ведуть до створення ефективних механізмів розподілу ризику в умовах недостатньої інформації.

На сьогодні послуга аутсорсингу ЗЕД є найбільш популярною для компаній, які проводять оптову та роздрібну торгівлю іноземними товарами, які використовують у виробництві імпортовану сировину та матеріали, які продають продукцію власного виробництва за кордон.

Аутсорсинг ЗЕД дозволяє скоротити витрати та значно знизити їх, якщо:

а) обсяг імпорту, експорту компанії має незначний оборот, то утримання співробітників логістичної служби та служби ЗЕД економічно не вигідне;

б) обсяг імпорту, експорту компанії має великий оборот, але організація має намір зосередити розвиток на основному напрямі діяльності;

в) попит на послуги аутсорсингу складається з декількох факторів (один із них – неординарність митного адміністрування, а також складність та неоднозначність митного законодавства).

Таким чином, можна зробити висновок, що аутсорсинг значно сприятиме підвищенню ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства та мобілізації ресурсів для розширення його бізнесу. Процес упровадження та прийняття аутсорсингу на підприємстві є досить складним

та довготривалим процесом. Треба оцінювати всі параметри та аспекти діяльності підприємства, вигоди та ефекти, і тільки тоді проводити політику впровадження аутсорсингу як одного з методів підвищення ефективності діяльності підприємства.

Наук. керівн. Бестужева С. В.

Література: 1. Календжян С. О. Аутсорсинг и делегирование полномочий в деятельности компаний [Текст] / С. О. Календжян ; Академия народного хозяйства при Правительстве РФ. – М. : Дело, 2003. – 270 с. 2. Хейвуд Дж. Брайан. Аутсорсинг: в поисках конкурентных преимуществ [Текст] / Дж. Б. Хейвуд ; пер. с англ. – М. : Издательский дом "Вильямс", 2004. – 176 с. 3. Офіційний сайт Улппреси // Режим доступу : www.ulpressa.ru. – Назва з екрану. 4. Макконел К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконел ; пер. с 13-го англ. изд. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 486 с. 5. Норт Д. Трансакционные издержки во времени [Электронный ресурс] / Д. Норт ; пер. А. В. Бальсевича. – Режим доступа : www.ie.boom.ru. – Назва з екрану.

Харченко Д. В.

УДК 338.2:336.748.12(477)

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ІНФЛЯЦІЯ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ БЕЗПЕЧНИЙ РІВЕНЬ

Анотація. Розглянуто інфляцію як складне соціально-економічне явище. Проаналізовано ситуацію, що склалася в Україні за останні роки, а також виявлено найважливіші причини інфляційного зростання цін. Запропоновано широкий комплекс антиінфляційних заходів із метою подолання інфляції в Україні.

Аннотация. Рассмотрена инфляция как сложное социально-экономическое явление. Проанализирована ситуация, сложившаяся в Украине за последние годы, а также выявлены важнейшие причины инфляционного роста цен. Предложен широкий комплекс антиинфляционных мероприятий с целью преодоления инфляции в Украине.

Annotation. Inflation is considered as a complex socio-economic phenomenon. The situation in Ukraine over the recent years was analyzed, and major causes of inflationary price increases were identified. A wide complex of anti-inflation measures was offered to overcome inflation in Ukraine.

Ключові слова: інфляція, антиінфляційна політика, фінансова безпека держави.

Головним питанням стабільності економіки України є стан фінансової системи держави, адже фінансова система є одним із найефективніших важелів, за допомогою якого уряди мають змогу регулювати економічний розвиток.

Боротьба з некерованою інфляцією є однією з основних проблем державного регулювання, бо на цьому наріжному камені тримається вся соціально-економічна, фінансова й банківська політики. Необхідність у поданні інфляції обумовлена тим, що вона не лише призводить до тяжких соціально-економічних наслідків, а й за умов інфляції втрачається ефективність дії та відбувається деформація інструментів макроекономічного регулювання [1].

Питання інфляції та її впливу на сучасний стан фінансів країни висвітлено в працях зарубіжних та українських науковців, таких, як: Д. Лок, Дж. Мілль, В. Галь, А. Гальчинський, Є. Корнієнко, О. Петрик, В. Стельмах, В. Шевчук, А. Шаповалов.

Метою даної статті є визначення причин перебігу інфляції в Україні та шляхів її подолання.

Термін "інфляція" [2] (від лат. Inflatio) буквально означає "вздуття". Інфляція призводить до знецінення грошей унаслідок порушення законів грошового обігу і появи маси грошей, які не забезпечені товарами. Інфляція – це супутник паперових грошей, які мають властивість виконувати функцію засобу обігу, обслуговувати обмін товарів і послуг. Зростання цін потребує додаткового випуску паперових грошей, що порушує пропорційність і переповнює фінансові канали знеціненими грошима. Інфляція завжди супроводжується зростанням загального рівня цін, зниженням платоспроможного попиту населення, його життєвого рівня, розвитком тіньової економіки, посиленням злочинності та ін.

© Харченко Д. В., 2014

Одночасно інфляція – одна із найбільш гострих проблем сучасного розвитку економіки практично всіх країн світу [3].

Незалежно від стану грошової сфери товарні ціни можуть підніматися внаслідок змін циклічних і сезонних коливань, структурних зрушень у динаміці виробництва, монополізації ринку, державного регулювання економіки, введення нових податків, зміни кон'юнктури ринку, дії зовнішньоекономічних зв'язків, стихійних лих і т. д. Отже, зростання цін викликається різними причинами.

До інфляційних причин зростання цін можна віднести:

диспропорційність, або незбалансованість державних витрат і доходів, що проявляється в дефіциті державного бюджету. Якщо цей дефіцит фінансується за рахунок активного використання "друкарського верстата", це призводить до збільшення маси грошей в обігу, а, відповідно, і до інфляції;

зростання "відкритості" економіки тієї чи іншої країни, все більше залучення її до міжнародних зв'язків збільшують небезпечність "імпортованої" інфляції;

інфляція набуває самопідтримувального характеру в результаті інфляційних очікувань. Багато вчених країн заходу і України особливо виділяють, що подолання інфляційних очікувань населення і виробників – це найважливіше (якщо не головне) завдання антиінфляційної політики.

Антиінфляційна політика – це комплекс відповідних заходів державного регулювання економіки, які спрямовані на боротьбу з інфляцією (рисунок).

Рис. Заходи антиінфляційної політики

Протягом останніх п'яти років темпи зростання споживчих цін не опускалися нижче 10 % за рік. Інфляційні коливання у 2007 і 2008 роках були дуже значними, ситуація дещо погіршилась, особливо наприкінці 2008 року, що було пов'язано із початком кризових процесів у світових економіках і в економіці України зокрема. За даними Держкомстату, річний показник інфляції у 2007 році становив 16,6 %, а у 2008 році, попри прогнози уряду, він зріс на 5,7 % і становив 22,3 %. Цьому передувало значне підвищення зарплат і пенсій: темпи зростання доходів населення тоді збільшилися з 25 – 30 до 40 – 50 % на рік. Споживчий попит значно збільшився за рахунок стрімкого зростання зарплат, пенсій, соціальних виплат, що призвело до цінового тиску. Так, вже в 2010 – 2011 роках ситуація стабілізувалась, а індекс споживчих цін дорівнював 9,1 %, у 2011 році – 4,6 %, у 2012 році індекс споживчих цін дорівнював 0,2 %, у 2013 році – 0,5 %. Індекс інфляції в Україні в лютому 2014 року склав 100,6 %. За останніми даними уряд України прогнозує зниження ВВП у 2014 році на 3 %, а рівень інфляції від 12 до 14 %. Інфляція в державі буде високою ще довго – це вигідно великому бізнесу й політикам [3; 4]. У 2011 році найнижчі показники інфляції в країнах-членах ЄС спостерігались у Норвегії (1,2 %), Ірландії (1,2 %), Швейцарії (0,1 %), а у 2012 році – у Швеції (0,9 %), Норвегії (0,4 %) та Швейцарії (-0,7 %) [5]. Середнє значення інфляції у 2011 – 2012 роках становить 0,8 та 0,2 % відповідно. На відміну від Заходу в Україні та інших країнах, що здійснюють перетворення господарського механізму, інфляційний процес важко піддається забороні та регулюванню. Інфляцію підтримують інфляційні очікування, порушення народногосподарської зба-

лансованості, а саме дефіцит держбюджету, негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу, зростаюча зовнішня заборгованість, зайва грошова маса в обігу.

Слід зазначити, що в контексті фінансової безпеки "безпечний рівень інфляції" складає 5 %, але в процесі проведення згаданої кредитно-грошової політики на початковій стадії можливе перевищення цього значення. Побудова механізму забезпечення безпеки грошового ринку та інфляційних процесів потребує визначення критеріальних вимог до неї, тобто визначення граничнодопустимих значень фінансових та соціально-економічних показників (індикаторів), перевищення яких може спровокувати фінансову нестабільність і фінансову кризу.

Методика розрахунку рівня грошової безпеки України визначає перелік таких індикаторів, які наведені в таблиці.

Таблиця

**Розрахунок показників грошово-кредитної безпеки України
за 2009 – 2013 роки [2 – 4]**

№ п/п	Показники	Фактичне значення					Порогове значення
		2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	
1	Рівень монетизації (відношення обсягу грошового агрегату М3 до ВВП), %	54,3	53,3	55,2	52,6	59,3	не більше 50
2	Швидкість обігу (відношення ВВП до обсягу грошового агрегату М2)	1,9	1,9	1,8	1,9	1,7	не більше 2
3	Обсяг готівки, % до ВВП	16,3	17,2	16,9	14,6	15,6	не більше 4
4	Рівень інфляції (до грудня попереднього року), %	122,3	112,3	109,1	104,6	99,8	не більше 107
5	Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками, %	31,7	31,2	29,3	25,4	21,6	не менше 30
6	Рівень середньої процентної ставки кредитів комерційних банків відносно інфляції, %	5,9	3,8	7,9	5,7	4,5	не більше 5
7	Рівень доларизації грошового обігу, %	30,6	31,6	29,1	30,4	31,8	–
8	Рівень забезпечення грошової бази золотовалютними резервами, %	16,9	13,6	15,3	13,3	9,6	70 – 80 %

Виходячи із показників даної таблиці, можна спостерігати, що більшість показників грошової безпеки України не відповідають нормативному значенню, тобто існує безліч недоліків у проведенні монетарної політики, а саме: надмірна питома вага готівки в грошовому обігу; зменшення обсягів довгострокового кредитування; високий рівень доларизації тощо.

Таким чином, із викладеного видно, що інфляція – це складний багатопрофільний процес, що завдає серйозної шкоди економіці країни, її населенню. Зростання загального рівня цін у даний час тією чи іншою мірою охоплює практично всі країни світу. Боротьба з ним вимагає великих зусиль і матеріальних витрат.

Управління інфляцією становить найважливішу проблему грошово-кредитної і загалом економічної політики. При всій значущості скорочення державних витрат, поступового стиснення грошової емісії потрібне проведення широкого комплексу антиінфляційних заходів. Серед них: стабілізація і стимулювання виробництва, вдосконалення податкової системи, створення ринкової інфраструктури, підвищення відповідальності підприємств за результати господарської діяльності, проведення певних заходів із регулювання цін і доходів.

Реалізуючи розглянуті шляхи подолання інфляції та враховуючи досвід розвинених країн, рівень інфляції в Україні можна знизити, що приведе до більш стабільного стану вітчизняної економіки.

Наук. керівн. Возненко Н. І.

Література: 1. Алексеев И. В. Финансовые потоки и направления совершенствования фискальной политики / И. В. Алексеев // Налогообложение: проблемы науки и практики : монография / под ред. Ю. Б. Иванова. – Х. : ФЛП Либуркина Л. М. ; ИД "ИНЖЭК", 2009. – С. 215–227. 2. Алімпієв С. В. Фінансова і монетарна трансмісія в економіці України / С. В. Алімпієв // Фінанси України. – 2010. – № 5. – С. 23–30. 3. Долан Е. Макроэкономика / Е. Долан. – СПб. : Индекс, 2009. – С. 50–56. 4. Національний банк України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>. – Назва з екрану. 5. Шкарапова Е. Любой ценой / Е. Шкарапова // Контракты. – 2010. – № 18. – С. 10–15. 6. Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрану. 7. Макконнелл Р. Экономикс: принципы, проблемы, политика / Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – М. : Республика, 2001. – С. 4–13.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЗМІНИ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕХОДУ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Анотація. Розглянуто окремі особливості організації та методології складання фінансової звітності, що обумовлені прийняттям першого національного стандарту бухгалтерського обліку. Висвітлено проблеми, які стосуються методики заповнення фінансової звітності у процесі переходу до міжнародних стандартів.

Аннотация. Рассмотрены отдельные особенности организации и методологии составления финансовой отчетности, которые обусловлены принятием первого национального стандарта бухгалтерского учета. Освещены проблемы, которые касаются методики заполнения финансовой отчетности в процессе перехода к международным стандартам.

Annotation. Specific features of the organization and methodology of drawing up financial statements resulting from the adoption of the first national accounting standard have been discussed. The problems relating to methods of filling financial statements during the transition to international standards have been elucidated.

Ключові слова: фінансова звітність, міжнародні стандарти, трансформація фінансової звітності.

Ринкові відносини в економіці України потребують удосконалення системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Складання та подання фінансової звітності забезпечуються належною організацією бухгалтерського обліку на підприємстві.

Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність", а також національні стандарти бухгалтерського обліку залишають багато відкритих питань для бухгалтерів, а це спонукає керуватися виключно власною професійною думкою, використовувати облікові дані для планування та контролю за діяльністю підприємства. Щоб полегшити роботу бухгалтера під час заповнення річної фінансової звітності й допомогти бажаним у вивченні методики її заповнення, доцільно спростити саму методику складання звітності, у чому й полягає мета проведеного автором дослідження.

Метою статті є визначення основних аспектів нововведень у порядку складання і подання фінансових звітів та встановлення переваг і недоліків таких змін.

Об'єктом дослідження є звіт про фінансові результати.

Предметом дослідження є порядок заповнення звіту про фінансові результати за Міжнародними стандартними фінансової звітності (МСФЗ).

Кінцевим результатом облікового процесу є складання звітності, а саме фінансової, що забезпечує інформаційні потреби користувачів нею [1]. Проблеми розробки методології складання фінансової звітності за міжнародними стандартами досліджували в своїх працях такі вчені, як: Ф. Бутинець, С. Голов, С. Малик, М. Огічук, О. Яворська та інші, але ще багато даних проблем потребують подальшого розгляду.

Основне завдання звітності полягає у наданні інформації про фінансовий стан і результати діяльності підприємства в цілому, пошуці резервів подальшого розвитку і вдосконалення його діяльності. Звітна інформація допомагає залучати додатковий капітал і виконувати функції моніторингу й контролю за діяльністю підприємства. Такі інформаційні потреби мають задовольняти форми фінансової звітності, встановлені на законодавчому рівні, а саме: Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал та Примітки до фінансової звітності.

В Україні триває реформування системи бухгалтерського обліку, спрямоване на уніфікацію з МСФЗ. Уже з 2012 року публічні акціонерні товариства, банки та страховики склали фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами. [2]

Лібералізаційний перехід підприємств на Міжнародні стандарти фінансової звітності не є останнім нововведенням регулювання системи бухгалтерського обліку в Україні. Так, відповідно до нового Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" (далі НП(С)БО) [3], затверджено нові форми фінансової звітності, які застосовуються юридичними особами всіх форм власності (крім банків та бюджетних установ), що зобов'язані подавати фінансову звітність згідно з законодавством починаючи зі звітності за I-ий квартал 2013 року. Однотимчасно з набуттям чинності даного стандарту відмінено дію П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінан-

сової звітності", П(С)БО 2 "Баланс", П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати", П(С)БО 4 "Звіт про рух грошових коштів" та П(С)БО 5 "Звіт про власний капітал". Нововведення щодо фінансової звітності спрямовані на переорієнтацію бухгалтерського обліку із забезпечення вирішення фіскальних потреб на надання відомостей про суб'єкта господарювання з одночасним зниженням інформативності звітних даних.

Перехід до МСФЗ передбачає такі нововведення:

1) заміна для всіх форм фінансової звітності трирівневого кодування рядків на чотирирівневе;
2) надання підприємствам вибору форми Звіту про рух грошових коштів (за прямим або непрямым методом);

3) вимога щодо обов'язковості надання разом із пакетом річної фінансової звітності Звіту про власний капітал за попередній період (рік) [2].

У новому НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" відсутні вказівки щодо заповнення рядків нових форм фінансової звітності, тому на практиці бухгалтери продовжують застосовувати вимоги П(С)БО, що втратили чинність. Відсутність методичних вказівок щодо заповнення окремих рядків показників фінансових звітів створює нові проблеми та призводить до методичної неузгодженості бухгалтерського обліку.

Загалом склад фінансової звітності не змінився. Однак структура цих звітів та назви для перших двох форм змінилися. У новій фінансовій звітності статті збільшились, однак на розсуд підприємства додаткові статті, передбачені додатком 3 до національного стандарту, можна подавати у звітності за умови, що вони є істотними й оцінка статті може бути визначена достовірно.

Щодо Балансу, то він отримав іншу назву, яка визначає його суть – Звіт про фінансовий стан. Кількість розділів в активі Балансу скоротилась: витрати майбутніх періодів з окремого розділу стали статтею у складі "Оборотних активів". Виробничі запаси, незавершене виробництво, готову продукцію та товари можна показувати у звітності узагальнено в одному рядку як запаси, або окремо, використовуючи додаткові статті. Відображення у звітності дебіторської заборгованості також зазнало змін. Якщо дебіторська заборгованість із нарахованих доходів та із внутрішніх розрахунків може бути відображена у додаткових статтях, то нарахований резерв сумнівних боргів у звітності не показується: дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги відображається вже за мінусом цього резерву. Грошові кошти відображаються загальною сумою без поділу на валюти; лише у додаткових статтях ці кошти можна розділити на готівкові та безготівкові.

З усіх складових власного капіталу найбільших змін у відображенні в Балансі зазнав додатковий капітал. Як і раніше, його складові показують у двох статтях, однак тепер в окрему статтю виділено суми дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів як капітал у дооцінках. Статті другого та третього розділів пасиву Балансу об'єднано в один розділ під назвою "Довгострокові зобов'язання і забезпечення". При цьому забезпечення тепер можуть ще відображатись й у складі поточних забезпечень. У третьому розділі "Поточні зобов'язання та забезпечення", крім вже зазначеної статті "Поточні забезпечення", додано статтю "Доходи майбутніх періодів", яка була окремим розділом. Натомість окремим розділом стали "Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття".

Звіт про фінансові результати отримав назву "Звіт про сукупний дохід". Разом із назвою у структуру звіту введено однойменний розділ "Сукупний дохід", у якому відображають зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій з власниками).

У Звіті про рух грошових коштів наведено дані про рух грошових коштів протягом звітного періоду внаслідок операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Під час складання фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямым методом із застосуванням відповідної форми звіту. В Наказі про облікову політику необхідно передбачити, за якою формою буде складатися цей звіт.

У Звіті про власний капітал розкривається інформація про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду. У його графах, призначених для наведення складових власного капіталу, зазначаються показники, які наведені у розділі I "Власний капітал" балансу. Водночас додаткові рядки, якими можна деталізувати складові власного капіталу в Балансі, зокрема емісійний дохід та накопичені курсові різниці, відобразити у Звіті про власний капітал уже неможливо. Щодо змін у власному капіталі, то їх кількість скоротилась: у частині додаткового капіталу – переоцінка необоротних активів показується узагальнено як інший сукупний дохід, а списання невідшкодованих збитків та безкоштовно отриманих активів відображаються у складі інших змін.

Структуру та форму приміток до річної фінансової звітності НП(С)БО "Загальні вимоги до фінансової звітності" не регулює [4].

У цілому, аналізуючи нововведення, які внесені до форми Звіту про фінансовий стан, визначено згортання статей фінансової звітності, що зменшує її аналітичність для користувачів у процесі прийняття рішень. У зв'язку з цим поступово втрачається корисність інформації, що надає фінансова звітність для користувачів, які мають доступ виключно до них, оскільки лише фінансова звітність підприємства не є комерційною таємницею відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні".

Запровадження МСФЗ в Україні супроводжується труднощами організаційного, фінансового та кадрового характеру. Однак існує багато переваг складання фінансової звітності за міжнародними стандартами.

По-перше, такий перехід гарантує надання чіткої та уніфікованої інформації про фінансовий стан підприємства, установи, організації для широкого кола учасників ринку, у тому числі й закордонних, що дасть можливість українським компаніям вийти на міжнародну арену, і таким чином розширити коло інвесторів.

По-друге, впровадження МСФЗ буде сприяти вдосконаленню внутрішньої системи управління компанією за рахунок використання єдиних методологічних засад обліку з метою управління фінансово-господарською діяльністю. Це також дасть можливість підвищити конкурентоспроможність компанії за рахунок забезпечення достовірною інформацією зацікавлених користувачів звітності.

По-третє, використання МСФЗ знизить обсяг часу, необхідний для складання звітів [5].

Таким чином, перехід на складання фінансової звітності за міжнародними стандартами дасть можливість українським підприємствам бути зрозумілими для європейських структур, а саме так перед компаніями відкриються перспективи заохочення капіталу і виходу на міжнародні ринки.

Наук. керієн. Пилипенко С. М.

Література: 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. 2. Бори́сейко Ю. В. Нові форми фінансової звітності: переваги та / Ю. В. Бори́сейко // Ві́сник ЖДТУ. – 2013. – № 1 (63) – С. 39–41. 3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=366860&cat_id=285157. – Назва з екрану. 4. Воськало В. І. Зміни у фінансовій звітності: підвищення якості та гармонізація із міжнародними стандартами / І. В. Воськало // Науковий ві́сник НЛТУ України. – 2013. – № 10. – С. 175–180. 5. Некрасова Н. С. Проблеми та перспективи впровадження нових форм фінансової звітності [Електронний ресурс] / Н. С. Некрасова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2013/Economics/7_135188.doc.htm. – Назва з екрану.

УДК 657.4.336.77

Барсученко А. С.

Зінченко А. С.

Студенти 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Анотація. Досліджено основні тенденції щодо розкриття та визначення головних методик проведення аудиту в комерційних банках України. Наведено ключові етапи проведення аудиту на прикладі аудиту кредитних операцій банку.

Аннотация. Исследованы основные тенденции по раскрытию и определению главных методик проведения аудита в коммерческих банках Украины. Приведены ключевые этапы проведения аудита на примере аудита кредитных операций банка.

Annotation. The major trends in the identification of basic techniques of audit in commercial banks of Ukraine have been explored. The key stages of the audit with auditing bank credit operations as an example are described.

Ключові слова: аудит, аудит кредитних операцій банку, аудиторська перевірка.

На сучасному етапі структурної перебудови економіки держави за умов необхідності залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій постає проблема підвищення рівня довіри потенційних інвесторів до національної банківської системи. Тому у формуванні стратегії діяльності як окремого комерційного банку, так і банківської системи в цілому зростає значення аудиту діяльності кредитних установ як у функціональному, так і в інституційному тлумаченні.

Окремі аспекти проведення аудиту кредитних операцій комерційних банків розглядалися в більшості досліджень та публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: Бутинця Ф. Ф., Білухи М. Г., Рудницького В. С., Сопка В. В., Гуцайлюка З. В., Кузмінського Ю. А. та ін. [1]. У той же у цьому напрямі дослідження залишаються невирішені питання теоретичного обґрунтування методики проведення аудиту кредитних операцій комерційних банків, що й обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що на сьогодні Аудиторською палатою України у співпраці з Національним банком України та зацікавленими відомствами розроблено заходи нормативного регулювання аудиту, що враховують міжнародний досвід аудиторської практики.

До об'єктів аудиту комерційних банків належать: ведення бухгалтерського обліку, достовірність звітності, стан майна, забезпеченість власними коштами, фінансова стійкість, ліквідність, система управління, якість роботи економічних і технічних служб, планування і прогнозування, система внутрішнього контролю, операції з грошовими коштами, фінансові результати діяльності.

Одним із основних напрямів діяльності кредитної установи є надання грошових коштів клієнтам в обсягах та на умовах, що передбачені угодою.

Саме тому якісний та своєчасний аудит кредитного портфеля банку є вкрай важливим [2].

Варто зазначити, що кредитні операції комерційних банків є важливим формоутворюючим елементом структури доходів та видатків балансу і становлять близько 60 % усіх операцій банку. Виходячи з цього, кредитні операції, як об'єкт аудиту, потребують надзвичайної уваги з боку аудиторських операцій. Адже чітке розмежування аудитором характеру кредитних операцій, які здійснюються комерційним банком, є чи не вирішальним фактором у процесі формування думки аудитора про фінансово-кредитну діяльність комерційного банку в цілому [3, с. 4–5].

Основною метою аудиту кредитних операцій комерційного банку в умовах економічної та фінансової кризи є:

- формування обґрунтованої незалежної думки про відповідність здійснення кредитних операцій чинним законодавчим актам України;
- ефективність даних операцій з погляду їх впливу на рівень фінансової стійкості комерційного банку та їх відповідності стратегічним цілям банку;
- правильність та достовірність відображення кредитних операцій у бухгалтерському обліку та звітності банку [4].

Для здійснення детального аналізу всього спектру кредитних операцій комерційного банку, необхідним є впорядкування різних шляхів здійснення кредитних відносин та видів кредитних операцій і групування їх у єдину взаємопов'язану та взаємоузгоджену систему. Для цього слід застосувати класифікацію кредитних операцій, в основу якої покладено такі основні критерії: специфічні особливості процесів здійснення кредитних відносин; сфера (галузь) спрямування кредитних ресурсів; тривалість здійснення кредитних відносин; ступінь ризику кредитних операцій; від фінансового ринку, в межах якого реалізуються кредитні відносини [5].

Під час проведення перевірки дотримання юридичних норм кредитних операцій аудитором необхідно:

1. Перевірити наявність і правильність оформлення кредитних договорів, кредитних справ позичальників і документів, що до них додаються. Для цього необхідно здійснити суцільну або вибірково (за умови значного обсягу документації, що перевіряється та за дотримання достатньої репрезентативності вибірки) перевірку кредитних справ позичальника. Результати дослідження необхідно відобразити в робочих документах.

2. Окремо провести детальну перевірку документів, що розкривають зміст наданого позичальником забезпечення кредиту: перевірити відповідність фактичного переліку предметів наданих у заставу з тим, що зазначений у документах; дослідити правову належність майна позичальнику та рівень контролю банку за цим майном. Для цього необхідно дослідити акти, специфікації, технічні та інші документи, що характеризують заставлене майно і у разі необхідності слід відвідати місце зберігання предметів застави та вивчити умови його зберігання [5].

3. Перевірити достовірність наявної у банківської установи інформації про характер господарської діяльності та фактичний фінансовий стан позичальників, поручителів та гарантів за кредитною операцією. При цьому необхідно звернутися до місцевих органів влади за місцем реєстрації таких осіб та до банківських установ за місцем наявності розрахункових, поточних та інших рахунків осіб, отримати інформацію попередніх аудиторських перевірок у разі наявності таких [6].

У ході здійснення наступного етапу аудиту – перевірки дотримання комерційним банком економічних нормативів функціонування під час здійснення кредитних операцій, аудитор повинен виконати такі операції:

1. Дослідити процес бухгалтерського обліку кредитних операцій даного комерційного банку шляхом формальної, змістовної та арифметичної перевірки первинних документів та облікових реєстрів даного комерційного банку за рахунками обліку кредитних операцій.

2. Визначити стан спорідненості позичальників відносно банку-кредитора та виявлення інсайдерів – споріднених із банком осіб.

3. Дослідити достовірність обліку коштів за статтями, що формують капітал банку.

4. Провести арифметичну перевірку розрахунку економічних показників за умови достовірності інформації, що буде використовуватись (достовірність визначається за результатами виконання процедур 1 – 3).

5. Порівняти фактичні значення економічних показників із нормативними, що встановлені НБУ [7].

6. У випадку наявності фактів порушень комерційними банками економічних нормативів у минулих звітних періодах необхідно провести дослідження характеру таких порушень, переліку

санкцій, застосованих до комерційного банку за їх наслідками, а також стану виконання банком заходів, що передбачені відповідно до таких правопорушень.

У подальшому під час здійснення перевірки достовірності звітності комерційного банку аудитор перевіряє:

достовірність та об'єктивність відображення комерційним банком у фінансовому обліку кредитних операцій;

рух резервів за наданими кредитами та інших складових кредитно-фінансової діяльності банку; здійснює порівняння даних реєстру аналітичного і синтетичного обліку установи банку із даними звітних документів і приміток до них, з'ясовуючи їх взаємну узгодженість і відповідність [8].

Отже, підводячи підсумки, можна сказати, що необхідність розвитку та вдосконалення підходів, методики зовнішнього аудиту як вагової складової системи контролю банку обумовлена потребами зниження ризиків у банківській діяльності. Опрацювання процедур аудиту націлене на розуміння керівництвом та працівниками банку їх необхідності як послуги, яка поки що використовується не повною мірою через неоднозначне тлумачення об'єктів внутрішнього аудиту у банках.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Редько О. Б. Особливості і напрямки розвитку національного аудиту / О. Б. Редько // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 4. 2. Міжнародні стандарти внутрішнього аудиту. 3. Полетаєва О. Розвиток внутрішнього аудиту / О. Толстаєва // Банковський аудитор. – 2011. – № 10. – С. 4–5. 4. Інструкція про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків, затверджена постановою правління НБУ // Вісник НБУ – 2008. – № 7. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.99 № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nabu.gov.ua. 6. Науково-практичний журнал національного банку України "Вісник Національного банку України". – 2010. – № 1. 7. Майборода Т. В. Банківський аудит: проблеми становлення / Т. В. Майборода // Фінанси України – 2011. – № 5. 5. Стубайло Т. Н. Основні напрямки кредитної політики комерційних банків / Т. Н. Стубайло // Банківська справа. – 2010. – № 2.

УДК 657.62

Березка Т. С.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

КАЗНАЧЕЙСЬКЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Анотація. Проаналізовано стан казначейського обслуговування місцевих бюджетів в Україні. Визначено та обґрунтовано переваги та недоліки казначейського обслуговування місцевих бюджетів в Україні на основі вивчення законодавчо-нормативних актів та узагальнення опублікованих із досліджуваної проблематики робіт. Запропоновано напрями вдосконалення казначейського обслуговування місцевих бюджетів в Україні.

Аннотация. Проанализировано состояние казначейского обслуживания местных бюджетов в Украине. Определены и обоснованы преимущества и недостатки казначейского обслуживания местных бюджетов в Украине на основе изучения законодательно-нормативных актов и обобщения опубликованных по исследуемой проблематике работ. Предложены направления совершенствования казначейского обслуживания местных бюджетов в Украине.

Annotation. The state of treasury support of local budgets in Ukraine is analysed. Advantages and disadvantages of treasury support of local budgets in Ukraine have been identified and justified on the basis of study of legislative-normative acts and generalization of the published works on the investigated range of problems. Ways to improve treasury support of local budgets in Ukraine have been offered.

Ключові слова: Державна казначейська служба України, казначейське обслуговування, місцеві бюджети, контроль, ефективність використання бюджетних коштів.

Виникнення Державної казначейської служби України (далі – Казначейства) призвело до переходу на новий етап у розвитку як бюджетної системи в цілому, так і контролю за використан-

ням бюджетних коштів зокрема. У процесі переходу на казначейську систему обслуговування місцевих бюджетів виконання останніх стало більш прозорим та ефективним, однак поряд із цими позитивними досягненнями залишається і низка невирішених проблем, що обумовлює актуальність та своєчасність обраної теми дослідження.

Питання казначейського обслуговування виконання бюджетів висвітлювалися у працях Барського Ю. М., І. Габа, О. Осадченко, Охрімівського О. В., Фесика О. М. та ін. [1–5] Проте дані науково-практичні дослідження потребують більш поглибленого вивчення з метою уточнення сучасного стану взаємодії Державної казначейської служби і місцевих бюджетів.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування переваг та недоліків казначейського обслуговування місцевих бюджетів в Україні, а також розробка теоретичних та практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення казначейського обслуговування місцевих бюджетів в Україні.

Відповідно до визначеної мети було поставлено такі завдання: проаналізувати стан казначейського обслуговування місцевих бюджетів в Україні; визначити переваги та недоліки казначейського обслуговування місцевих бюджетів; розробити напрями вдосконалення казначейського обслуговування місцевих бюджетів.

У процесі дослідження були використані такі методи: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація.

З моменту прийняття Україною статусу незалежної держави (1991 р.) і до переведення на казначейське обслуговування вітчизняним місцевим бюджетам було притаманне хронічне надвелике фінансування одних статей видатків та недофінансування інших, постійне накопичення кредиторської заборгованості, значні зловживання у ході проведення фінансових операцій з коштами бюджетів та їх нецільове використання. Власне проблема тимчасової нестачі грошових коштів, що постає і нині перед місцевими бюджетами, та покладення на казначейські органи функції покриття касових розривів у процесі управління грошовими потоками місцевих бюджетів стала ключовою під час прийняття рішення про переведення коштів місцевих бюджетів на казначейське обслуговування.

Касове виконання розрахунків державного та всіх місцевих бюджетів покладено чинним законодавством на Казначейство, яке, відповідно до Положення про Державну казначейську службу України, затвердженого Указом Президента України № 460/2011 від 13.04.2011 р., є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України [1].

Казначейство у своїй діяльності керується Конституцією та Законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства фінансів України, іншими законодавчими актами України, а також дорученнями Президента України та Міністра фінансів України [2].

Казначейська система виконання місцевих бюджетів не позбавила місцеві органи влади прав, гарантованих їм Конституцією та Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", а створила належні умови для ефективного виконання покладених на них повноважень [3].

До того ж перехід на казначейську систему обслуговування місцевих бюджетів підштовхнув до позитивних зрушень не тільки у бюджетній системі, але й у фінансовій системі України в цілому: модернізація методу перерахування коштів із рахунків бюджетів на рахунках розпорядників коштів; розміщення бюджетних коштів на казначейських рахунках та їх акумуляція на єдиному казначейському рахунку дає змогу своєчасно виконувати видаткову частину бюджету; концентрація доходної і видаткової частини бюджетів, що надає можливість володіти повною, достовірною та оперативною інформацією; формування органами Державної казначейської служби України достовірних звітів про виконання бюджетів усіх рівнів та зведеного бюджету України в цілому за результатами кожного звітного періоду [4].

Казначейське виконання місцевих бюджетів значно посилює контроль за використанням бюджетними організаціями бюджетних коштів, передбачених на їхнє утримання і проведення заходів. Адже воно забезпечує щоденний контроль за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів, дотриманням штатної, фінансової і касової дисципліни, відповідність наданих до оплати документів (рахунків, договорів, актів виконаних робіт (наданих послуг) тощо) вимогам чинного законодавства [5].

Але ж поряд із окресленими перевагами казначейського обслуговування місцевих бюджетів існує безліч проблемних питань, які виявлено в ході аналізу стану казначейського обслуговування місцевих бюджетів України.

Так, останнім часом, упродовж 2013 – 2014 рр., як свідчить практика, збільшилась кількість випадків безпідставних затримок та блокувань органами Державної казначейської служби України проведення фінансування платежів, що характеризує стан казначейського обслуговування місцевих бюджетів як незадовільний [6].

Затримки та блокування у проведенні розрахунків місцевих бюджетів є грубим порушенням з боку Казначейства як Конституції України, так і фінансової дисципліни.

Несвоєчасне проведення розрахунків розпорядниками коштів із постачальниками товарів, виконавцями робіт та надавачами послуг призводить до виникнення заборгованості з заробітної плати працівникам підприємств та організацій, зі сплати податків до бюджетів усіх рівнів, що, в свою чергу, створює нездорову обстановку серед громадськості.

Протягом усього 2013 р. територіальні органи Казначейства фактично блокують проведення платежів за видатками місцевих бюджетів. Склалася парадоксальна ситуація, коли органи місцевого

самоврядування в умовах гострого дефіциту все таки знаходять кошти на фінансування ремонтних робіт у закладах охорони здоров'я, школах, дитячих садочках, встановлення дитячих майданчиків, проведення вуличного освітлення, ремонту вулиць та доріг комунальної власності, природоохоронні заходи, об'єкти житлово-комунального господарства та благоустрою, утримання бюджетних установ, соціальної інфраструктури, але не можуть ними скористатися, бо платіжні доручення з усіма документами, передбаченими чинним законодавством України, залишаються в Казначействі без виконання, що призводить до соціальної напруги в територіальних громадах [6].

І якщо у випадку зі сплатою видатків загального фонду місцевих бюджетів затримку можна якось виправдати невиконанням дохідної частини бюджету, то ситуація з видатками спеціального фонду місцевих бюджетів, оплата яких здійснюється з конкретних джерел доходів, не витримує жодної критики. Досить складно пояснити, яким чином відбувається блокування коштів спеціального фонду, всупереч статті 13 Бюджетного кодексу України, яка передбачає конкретні джерела надходження до цих видатків.

Нерідко затримується оплата навіть соціально захищених видатків місцевих бюджетів: на заробітну платню, енергоносії, медикаменти, продукти харчування тощо.

За відсутності чітких строків оплати розпорядникам бюджетних коштів стає дедалі важче знайти поставальників товарів, робіт і послуг належної якості та помірної ціни, а відтак забезпечити ефективно здійснення своїх повноважень та реалізацію програм соціально-економічного розвитку територіальних громад. Ситуація є вкрай складною, оскільки загрожує не лише перспективам розвитку територіальних громад України, але й стабільності функціонування системи життєзабезпечення.

Ураховуючи наведене, слід зазначити, що назріла негайна потреба вжити невідкладних заходів щодо вирішення досліджуваної проблеми та забезпечення Казначейством своєчасного проведення платежів.

Однією з проблем, що перешкоджає нормальному режиму казначейського обслуговування місцевих бюджетів є те, що в чинному законодавстві відсутня чітка регламентація процедур казначейського обслуговування місцевих бюджетів та жодним чином не визначена відповідальність посадових осіб органів Казначейства за строки і повноту обслуговування бюджетів. Кошти державного і місцевих бюджетів не розмежовані та зберігаються на єдиному казначейському рахунку, що спотворює базові принципи бюджетної системи: а саме, збалансованості, самостійності, об'єктивності, цільового використання, публічності, прозорості, справедливості та неупередженості.

З метою уникнення колапсу казначейського обслуговування місцевих бюджетів пропонується внести зміни до Бюджетного кодексу України, якими передбачити таке: запровадження в системі казначейського обслуговування бюджетних коштів двох єдиних казначейських рахунків – окремо для державного бюджету та для місцевих бюджетів; чіткі граничні строки проведення бюджетних платежів; відповідальність посадових осіб Казначейства за недотримання строків та інших порядків проведення бюджетних платежів; виключення положень, які дозволяють залучати кошти місцевих бюджетів із казначейського рахунку для покриття тимчасових касових розривів напрямів, що фінансуються з державного бюджету.

Усе наведене вкотре доводить недосконалість казначейської форми виконання місцевих бюджетів в Україні та необхідність законодавчого впровадження інших форм управління фінансовими ресурсами. Міжнародний досвід свідчить про більшу ефективність змішаної форми обслуговування місцевих бюджетів. Зокрема, така форма діє в Італії, Португалії, Швеції, Норвегії, Данії та інших європейських державах. Суть її полягає в такому.

Кошти, необхідні для здійснення органами місцевого самоврядування видатків на освіту, охорону здоров'я, культуру, фізичну культуру та спорт, соціальний захист населення та інші делеговані державою повноваження, залишаються в Казначействі. А ті кошти, які громада заробляє самостійно і використовує на забезпечення утримання об'єктів соціально-культурної сфери, розв'язання у повному обсязі соціально-економічних проблем територіальних громад, благоустрою, ремонт доріг тощо, вона визначає своїм рішенням: обслуговуватися через Казначейство або через державний банк.

Введення такої форми обслуговування місцевих бюджетів потребує внесення відповідних змін до Бюджетного кодексу України.

Наук. керівн. Кривцова Т. О.

Література: 1. Положення про Державну казначейську службу України, затвердженого Указом Президента України № 460/2011 від 13.04.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>. 2. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>. 3. Осадченко О. Проблемні питання обслуговування місцевих бюджетів / О. Осадченко // Казна України. – 2011. – № 1. – С. 24–26. 4. Щодо стану казначейського обслуговування місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://golossokal.com.ua/zvernenja/o-sostoyanii-kaznachejskogo-obslyzhivaniya-mestnyx.html>. 5. Барський Ю. М. Механізм забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи України органами Державного казначейства України / Ю. М. Барський, І. В. Олександренко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua. – Назва з екрану. 6. Щодо стану казначейського обслуговування місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://golossokal.com.ua/zvernenja/o-sostoyanii-kaznachejskogo-obslyzhivaniya-mestnyx.html>. – Назва з екрану.

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СТАН ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто сутність, значення та місце державного контролю серед функцій державного управління. Досліджено та проаналізовано сучасний стан і перспективи розвитку державного контролю в країні.

Аннотация. Рассмотрены сущность, значение и место государственного контроля среди функций государственного управления. Исследовано и проанализировано современное состояние и перспективы развития государственного контроля в государстве.

Annotation. The article deals with the nature, value and place of state control among the functions of government. The current state and perspectives of development of state control in the country have been investigated and analyzed.

Ключові слова: контроль, функція, державне управління, суб'єкт контролю, контролюючі органи.

Необхідною умовою реалізації політичних та соціально-економічних перетворень в Україні є поступове приведення державного управління до рівня європейських стандартів. Оскільки контроль – одна з головних функцій державного управління та невід'ємний елемент надбудови суспільства, то у процесі розвитку його політичної системи, органів державного і господарського управління, законодавчої й виконавчої влади він зазнає серйозних змін. Результати контрольних заходів за останні роки свідчать про те, що масштаби тіньового перерозподілу грошових потоків, у тому числі бюджетних, мізерність доходів від державної власності й обсяги вивезення капіталів за межі України величезні, а схеми скоєння порушень стають "досконалішими". Це свідчить про те, що, незважаючи на велику кількість контрольних органів та служб, чинна система державного контролю далека від досконалої й характеризується слабкістю теоретичної та методичної бази, а також недоліками в організації контрольного процесу. За таких умов дослідження стану державного контролю відзначається актуальністю.

У вітчизняній літературі окремі питання контролю в системі державного управління розглядають: О. Андрійко, В. Гаращук, Л. Кінашук, В. Кобринський, В. Малиновський, Т. Маматова та ін. [1 – 6]. Незважаючи на широке коло досліджуваних проблем державного контролю, зараз немає єдиного науково обґрунтованого підходу до визначення його сутності, а також цілісної концепції, яка б відображала реальне становище контролю у сфері державного управління, що, у свою чергу, значно ускладнює процедуру його здійснення.

Мета статті – дослідити й визначити особливості та проблеми реалізації державного контролю в Україні.

Об'єктом дослідження є процес здійснення господарської діяльності, який підлягає державному контролю.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти державного контролю в Україні.

Дослідження підходів до визначення сутності поняття "контроль" показує, що погляди вчених у даній сфері дещо відрізняються. Існує досить велика кількість визначень контролю. Законом України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності" від 05.04.2007 р. № 877-V визначено, що державний нагляд (контроль) – діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання й забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт і послуг, прийнятного рівня безпеки для населення, навколишнього природного середовища. Контроль забезпечує точність і конкретність управління та його відповідність прийнятним рішенням [1].

Завдяки контролю на кожному окремому етапі управлінського процесу суб'єкт управління отримує інформацію про результати діяльності, а також про помилки та зміни ситуації, які можуть призвести до невиконання поставлених завдань або отримання результатів, відмінних від очікуваних. Отримуючи інформацію про правомірність або неправомірність діяльності органу чи посадової особи, її доцільність, можна оперативно втрутитися, обрати інструменти управління відповідно до умов, що склалися, та запобігти небажаним наслідкам. Контроль дає можливість не лише коре-

гувати управлінську діяльність, а й допомагає передбачувати перспективи подальшого розвитку та досягнення конкретного результату [2].

У процесі розвитку системи державного контролю в Україні загалом можна виокремити два основні етапи [3]:

1. Етап становлення (1990 – 2000 рр.), протягом якого сформовано базові умови для створення системи державного контролю та мережі контрольних органів, досягнуто законодавчого та конституційного закріплення ключових гарантій їх діяльності, започатковано законодавче обмеження повноважень щодо контролю підприємницької діяльності, організовано кадрове, інформаційне, методичне та інше забезпечення контрольної системи.

2. Етап оптимізації та вдосконалення (з 2001 р.), який передбачає поглиблене дослідження організації державного контролю і правове закріплення її складових з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду в законах, удосконалення взаємодії контрольних органів, створення правових гарантій ефективності державного контролю та обмеження неправомірного втручання держави в господарську діяльність.

Однак останніми роками відбувається переорієнтація сучасної будови української держави на нові принципи діяльності органів виконавчої влади, а, відповідно, й на нові підходи до завдань, функцій державних органів, їх структури. У зв'язку із цим виникає нагальна потреба переосмислення призначення контролю як функції управління та зміни компетенції державних органів контролю [4].

Однак незважаючи на велику кількість суб'єктів контролю в Україні, на жаль, їх діяльність відбувається за відсутності чіткої взаємодії. По суті, державний контроль діє не як єдина система, а існує у формі відокремлених ланок, що в автономному режимі виконують властиві їм завдання й функції, які визначаються численними законами, указами Президента України, постановами уряду та іншими нормативно-правовими актами. Відокремлені дії кожного не відтворюють цілісного стану справ чи то окремого підприємства, чи то галузі в цілому і, як наслідок, не забезпечують ужиття повного переліку відповідних заходів на виконання управлінських рішень для подальшого розвитку соціально-економічних відносин. Зрозуміло, що за таких умов трапляються неузгодженість, дублювання, відсутність взаємодії, а іноді й суперечності. Це свідчить про недосконалість чинної системи державного контролю взагалі, ця система не враховує реалій сьогодення, суперечить принципам побудови демократичної держави і потребує невідкладного, належним чином опрацьованого якісного реформування.

Тому необхідна умова підвищення ефективності державного контролю – це скоординована й упорядкована діяльність зазначених органів у здійсненні контрольних функцій, уникнення дублювання за тими напрямками контролю, які входять до компетенції кількох органів [5].

Таким чином, в Україні є нагальна потреба вирішувати питання реформування державного контролю та створення правового механізму, який би забезпечував його ефективне здійснення на чіткій нормативно-правовій базі. Необхідність такого реформування зумовлена правовою та організаційною невизначеністю багатьох аспектів організації контролю в державному управлінні, зокрема застарілими організаційними механізмами його здійснення.

Недосконале нормативно-правове поле, недостатня ефективність контролю, орієнтація на здійснення державного контролю у формі ревізій та перевірок після завершення фінансово-господарських операцій – усе це не забезпечує належного рівня контролю й усунення виявлених правопорушень, спрямованості суб'єктів державного контролю на запобігання правопорушенням, а також високого рівня координації та обміну інформацією.

Реформування системи державного контролю в Україні необхідно здійснювати у таких напрямках: визначення єдиних концептуальних засад організації державного контролю; оптимізація організаційної структури державного контролю; уточнення й розмежування функцій органів державного контролю; стандартизація форм і методів контрольної діяльності тощо [6].

Удосконалення потребує також порядок координації та впорядкування системи контрольних органів, що передбачає законодавче закріплення в єдиному нормативному акті повноважень кожного з них (Рахункової палати, Державної фінансової інспекції, Державної податкової служби, Державної митної служби України тощо) стосовно здійснення державного контролю. У цьому акті, поперше, необхідно дати вичерпний перелік органів, які мають право такого контролю, а також чітко визначити функції, права та обов'язки кожного з них. У протилежному разі державний контроль без належної, чітко окресленої організаційної структури і правової бази за умови функціонування десятків контрольних органів та армії контролерів буде малоефективним.

Наук. керівн. Бутенко К. В.

Література: 1. Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади : монографія / О. Ф. Андрійко. – К. : Наукова думка, 2010. – 300 с. 2. Контроль та нагляд у державному управлінні : навч. посіб. / В. М. Гарашук. – Х. : Фоліо, 2012. – 176 с. 3. Організація та правове забезпечення контролю як функції управління / Л. Кінашук // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 5. – С. 57–59. 4. Адміністративно-правові аспекти визначення поняття контролю / В. Кобринський / Юридична Україна. – 2010. – № 12. – С. 45–48. 5. Державне управління / В. Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2009. – 573 с. 6. Трактатування поняття "державний контроль" у сучасному законодавстві України та його уточнення / Т. Маматова // Вісник державної служби України. – 2011. – № 1. – С. 23–26.

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РЕВІЗІЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розкрито сутність поняття основних засобів, досліджено завдання ревізії основних засобів, послідовність її проведення ревізором. Виявлено джерела ревізій операцій, показано відображення нарахування амортизації основних засобів на рахунках бухгалтерського обліку.

Аннотация. Раскрыта сущность понятия основных средств, исследованы задачи ревизии основных средств, последовательность ее проведения ревізором. Выявлены источники ревизий операций, показано отражения начисления амортизации основных средств на счетах бухгалтерского учета.

Annotation. The essence of the concept of fixed assets has been disclosed. The task of auditing fixed assets, the sequence of its performance by an auditor has been investigated. The sources of audits of such operations have been identified. Representation of fixed assets depreciation charges in accounting records has been described.

Ключові слова: основні засоби, ревізія, амортизація, ревізор.

Операції з основними засобами належать до найбільш складних видів роботи підприємства з огляду на їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку. Перевіряючи надходження, рух і вибуття основних засобів, правильність кореспонденції рахунків, важливо брати до уваги організаційну форму об'єкта контролю.

Даному питанню присвячено праці таких вчених, як: Грабова Н. М., Добровський В. М., при чому слід зазначити, що стосовно теми даного дослідження їх погляди багато в чому сходяться, але трактування, виклад думок та матеріалу мають деякі відмінності [1].

Метою даної статті є дослідження завдань ревізії основних засобів, її послідовність, джерела ревізії операцій з основними засобами.

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва/діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року або операційного циклу та вартістю більше 2,5 тисяч гривень [2].

Завдання контролю і ревізії операцій з основними засобами перевірити збереження і використання за даними балансу правильності їх аналітичного й синтетичного обліку, своєчасність відображення в обліку операцій, пов'язаних із введенням їх в експлуатацію, вибуттям, нарахуванням зносу й амортизації. Від раціонального використання виробничих фондів, які має у своєму розпорядженні підприємство, залежить ефективність виробництва.

Для того, щоб ретельно здійснити перевірку основних засобів, необхідно зробити все можливе, аби ця ревізія була послідовною.

Послідовність проведення ревізії основних засобів:

1. Обстеження місць зберігання основних засобів та їх стану на складах, фермах, у бригадах, гаражах, ангарах.

2. Проведення контрольних інвентаризацій.

3. Аналіз використання матеріальних ресурсів та їх структури.

4. Документальна перевірка руху основних засобів – оприбуткування і використання, а також списання за цільовим призначенням, внутрішнього переміщення.

5. Аналіз і оцінка стану обліку та внутрішньогосподарського контролю, вивчення матеріалів інвентаризації та організації роботи з відшкодування матеріальних збитків, розробка заходів щодо збереження майна та інших матеріальних ресурсів, ефективного їх використання [3].

Здійснюючи контрольні заходи, необхідно перевірити повноту і своєчасність проведення інвентаризації основних засобів та правильність підбиття її результатів і відображення їх у бухгалтерському обліку. Ревізор має перевірити своєчасність проведення інвентаризації: щорічно станом на 1 жовтня перед складанням річної звітності за всіма статтями балансу, зокрема майна, машин, обладнання, транспортних засобів.

Намітивши для перевірки фактичну наявність основних засобів, ревізор зобов'язує керівника організації створити інвентаризаційну комісію і фіксує фактичні залишки основних засобів. Він може брати участь у роботі інвентаризаційної комісії або контролювати від проведення інвентаризації. У разі виявлення недостачі основних засобів ревізор вимагає пояснення від матеріально відповідальних осіб та проводить взаємозвіряння, контрольні обміри, зіставлення тощо.

Під час ревізії перевіряють, чи не було випадків, коли об'єкти основних засобів обліковувалися у складі малоцінних і швидкозношуваних предметів, і навпаки. Виявлені порушення слід внести до акту ревізії [3].

Джерелами даних для проведення ревізії можуть виступати:

1. Первинні документи – акт приймання-здавання відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів форма № ОЗ-2, акти на списання основних засобів форма № ОЗ-3, акт на списання автотранспортних засобів форма № ОЗ-4, акт про установку, пуск та монтаж будівельної машини форма № ОЗ-5, інвентарна картка обліку основних засобів форма № ОЗ-6, опис інвентарних карток обліку основних засобів форма № ОЗ-7, картка обліку руху основних засобів форма № ОЗ-8, інвентарний список основних засобів форма № ОЗ-9, розрахунок амортизації основних засобів для промислових підприємств форма № ОЗ-14, розрахунок амортизації основних засобів для будівельних організацій форма № ОЗ-15, розрахунок амортизації автотранспорту форма № ОЗ-16, інвентарні описи, порівнювальні відомості.

2. Регістри синтетичного й аналітичного бухгалтерського фінансового обліку.

3. Дані квартальної та річної звітності.

4. Податкова, статистична й оперативна звітність [4].

Ревізор, проводячи ревізію, має пам'ятати, що за рутинною роботою можна пропустити джерела надходження та обліку основних засобів, їх руху і вибуття. Джерела надходження основних засобів:

1. Приймання основних засобів в експлуатацію за рахунок капітальних вкладень та вкладень засновників.

2. Приймання основних засобів, отриманих безкоштовно від інших підприємств, за допомогою викупу, в рахунок боргових зобов'язань та інших операцій.

3. Оприбуткування раніше не врахованих основних засобів.

4. Надходження відповідно до актів передачі як спонсорська допомога.

5. Придбання основних засобів у підприємств та організацій оформленням довгострокових розрахунків.

6. Централізоване постачання від міністерства, відомства.

7. Поновлення в обліку безпідставно або передчасно списаних основних засобів [1].

Важливим питанням під час перевірки ревізором основних засобів є ревізія нарахування амортизації основних засобів.

У процесі виробництва основні засоби втрачають свою споживчу вартість і переносять її на створений з їх участю продукт. Унаслідок цього основні засоби втрачають виробничі якості, і, якщо їх не можна відремонтувати чи модернізувати, або відновлення стає економічно невігідним, їх ліквідуєть.

Таким чином, у процесі виробництва відбувається кругообіг вартості основних засобів. Так, їх вартість у вигляді амортизаційних відрахувань ураховується у собівартості виробленої продукції. Під час її реалізації надходить виручка, частина якої є відшкодуванням зношених основних засобів і спрямовується на капітальні вкладення для оновлення останніх. Так, визначено, що об'єктом амортизації є основні засоби (крім землі).

Нарахування амортизації здійснюється упродовж терміну корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється підприємством у ході визнання цього об'єкта активом (під час зарахування на баланс), і призупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання чи консервації.

Строк корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів переглядається в разі зміни очікуваних економічних вигод від його використання.

Починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку корисного використання, амортизація об'єкта основних засобів нараховується з нового терміну корисного використання.

Основні засоби містить також п'ять методів нарахування амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, кумулятивний і виробничий. Дозволяється також використовувати норми і методи нарахування амортизації основних засобів, передбачені податковим законодавством.

На рахунках бухгалтерського обліку нарахування амортизації відображають так: нарахована амортизація основних засобів – дебет рахунку 83 "Амортизація" і кредит рахунку 13 "Знос (амортизація) необоротних активів"; віднесена амортизація на об'єкти обліку – дебет рахунків 23 "Виробництво", 91 "Загальновиробничі витрати", 92 "Адміністративні витрати", 93 "Витрати на збут", 94 "Інші витрати операційної діяльності" тощо, залежно від напрямку списання амортизації і кредит рахунку 83. За безоплатно отриманими основними засобами на суму нарахованої амортизації одночасно показують дохід – дебет субрахунку 424 "Безоплатно отримані необоротні активи" і кредит субрахунку 745 "Дохід від безоплатно отриманих активів".

Ревізор перевіряє розрахунки з визначення амортизації і віднесення її на об'єкти обліку. Нарахована податковим методом амортизація перевіряється на відповідність нормам закону про оподаткування прибутку підприємств.

Отже, ревізія основних засобів – це досить трудомісткий та важкий процес і для того, щоб ретельно його провести та виявити порушення, ревізор має дотримуватися порядку перевірки основних засобів, вибрати джерела інформації, та провести контроль за відображенням основних засобів та нарахованої амортизації на рахунках бухгалтерського обліку.

Наук. керівн. Бутенко К. В.

Література: 1. Грабова Н. М. Бухгалтерський облік на виробничих і торговельних підприємствах : навч. посіб. / Н. М. Грабова, В. М. Добровський. – Київ : Центр учбової літератури, 2000. – 624 с. 2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", затверджена наказом Міністерства України від № 92 від 27.04.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>. 3. Інструкція про порядок проведення ревізій й перевірок державною контрольно-ревізійною службою в Україні, затверджена наказом голо-

вного контрольно-ревізійного управління України від № 92 від 27.04.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>. 4. Бутинець Ф. Ф. Контроль й ревізія / Ф. Ф. Бутинець, С. В. Бардаш, Н. М. Малуґа та ін. – Житомир : Світ, 2012. – 458 с.

Вдовиченко А. С.

УДК 351.712

Студент 3 курсу
факультета учета и аудита ХНЭУ им. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМЫ ПРОВЕДЕНИЯ ГОСЗАКУПОК И ПРИМЕНЕНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ ТОРГОВЫХ ПЛОЩАДОК

Аннотація. Розглянуто поняття держзакупівель згідно з чинним законодавством. Досліджено поняття електронних торговельних майданчиків. Визначено проблеми проведення державних закупівель. Виділено основні правопорушення в цій сфері та запропоновано шляхи їх вирішення.

Анотация. Розглянуто поняття держзакупівель згідно з чинним законодавством. Досліджено поняття електронних торговельних майданчиків. Визначено проблеми проведення державних закупівель. Виділено основні правопорушення у цій сфері та запропоновано шляхи їх вирішення.

Annotation. The concept of public procurement has been studied as stipulated by legislation in force. The concept of electronic trading platforms has been researched. The problems of public procurement have been highlighted. The main delicts in this area have been identified and solutions to these problems have been offered.

Ключевые слова: госзакупки, электронные торговые площадки, электронная цифровая подпись, электронный аукцион.

В соответствии с Законом Украины "Об осуществлении государственных закупок", государственная закупка (далее – госзакупка) – это приобретение заказчиком товаров, работ и услуг за государственные средства в порядке, установленном данным Законом [1]. Проведение госзакупок является очень важным этапом в жизни любого бюджетного учреждения, так как именно они обеспечивают условия, необходимые для выполнения бюджетным учреждением своих функций. В то же время данная сфера является наиболее коррумпированной и именно здесь наблюдается наибольшее количество нарушений законодательства.

С каждым годом объем средств, выделяемых на государственные закупки, значительно возрастает. Общий объем закупок за государственные средства в 2012 г. составил 202,398 млрд грн, что на 48,9 % больше, чем в 2011 г. Данные средства расходуются неэффективно, непрозрачно и неоткрыто. Коррупция в использовании государственных средств достигает колоссальных масштабов. Коррумпированность украинских чиновников вынуждает отечественный бизнес ежегодно платить более 160 млрд грн взяток и основную часть составили "откаты" от государственных закупок. В 2012 г. размер "отката" в сфере государственных закупок составил до 60 % (по данным *Transparency International*) [2]. Наибольшее количество "откатов" проходит в следующих сферах народного хозяйства: Государственная служба автомобильных дорог, образование и наука, углепром, АПК, Минздрав, ТЭК, социальная сфера.

Одним из путей решения данной проблемы является создание электронной торговой площадки (ЭТП), которые получили широкое распространение в мировой практике. При этом, построение взаимоотношений между агентами института государственных закупок посредством электронных торговых площадок имеет ряд преимуществ:

для государства: борьба с коррупцией, увеличение числа поставщиков, интеграция и взаимодействие между органами власти, профессиональный мониторинг закупок, снижение затрат и бюджетных расходов, сокращение персонала;

для поставщиков: увеличение справедливости и конкуренции, улучшение доступа к государственным заказам, открытость государственных заказов для новых поставщиков, стимулирование участия субъектов малого предпринимательства, увеличение денежного потока, снижение затрат на сделки, подотчетность государственных распорядителей бюджетных средств;

для потребителей общественных благ, налогоплательщиков: доступ к информации о размещении заказов, возможность наблюдать за деятельностью государственных органов власти и информацией о расходах, подотчетность государственного аппарата [2].

Процедура проведения тендеров на госзакупки с использованием ЭТП достаточно четкая и простая. На специализированном Интернет-сайте в режиме "онлайн" бюджетное учреждение размещает запрос ценовых предложений, заполненный по шаблону. Вслед за публикацией конкурсной документации сервер открывает процесс получения заявок на участие в объявленном конкурсе. Поставщик находит на главном сервере торгов извещение о конкурсе, ознакомливается с конкурсной документацией, заполняет шаблон конкурсной заявки и передает сформированную заявку на главный сервер. Главный сервер проверяет, не истек ли срок подачи заявок, и высылает поставщику либо сообщение, объясняющее причину отклонения заявки, либо квитанцию, подтверждающую принятие заявки для участия в конкурсе. Также заказчику высылается уведомление о поступлении очередной заявки. По истечению срока подачи заявок главный сервер прекращает прием новых заявок и в строгом соответствии с регламентом конкурсной документации в заданный день и час открывает госзаказчику доступ к содержанию полученных заявок. В этот же день и час сервер публикует в Интернете и/или высылает всем участникам конкурса информацию обо всех поступивших на конкурс заявках в объеме, предусмотренном действующим законодательством [3].

Анализ специальной литературы свидетельствует о том, что ЭТП широко применяются во всем мире. Государственные организации стран ЕС, которые уже внедрили электронные закупки, экономят от 5 до 20 % расходов на закупки (по данным *Eurostat*). К середине 2016 года все страны ЕС перейдут на обязательное осуществление госзакупок в электронной форме. Внедрение электронных закупок в ЕС широко поддерживается Международным валютным фондом, Европейским центральным банком и Европейской комиссией, так как госзакупки в электронной форме существенно сокращают расходы для предприятий в государственном секторе, а также способствуют повышению прозрачности и эффективности процессов.

В Грузии с 2010 г. также осуществление закупок государственными организациями происходит в электронной форме (в обязательном порядке). За два года с момента внедрения в 2010 г. электронных торгов грузинское государство сэкономило \$200 млн. Аналогично в России Законом № 94-ФЗ от 21.07.2005 г. были отобраны 5 электронных площадок. В 2012 г. на электронной торговой площадке ЗАО "Сбербанк – АСТ" по Пермскому краю прошло 14 398 аукционов на общую сумму заключенных контрактов 24 млрд руб., при этом вырученная экономия составила около 10 % или 2,4 млрд руб. [4].

Что же касается Украины, то 05.07.2012 г. подписаны изменения в Закон Украины "Об осуществлении государственных закупок" относительно внедрения процедуры электронного реверсивного аукциона. Согласно новому законодательству, закупка за государственные средства отдельных видов товаров, работ и услуг будет проводиться исключительно на электронных аукционах, если стоимость закупки составляет не менее 100 тыс. грн (в строительстве – 300 тыс. грн, а при закупке работ – 1 млн грн). Перечень видов товаров, работ и услуг, закупаемых на электронных аукционах, должен быть утвержден Кабинетом Министров Украины [4]. Экспертами прогнозируется, что после введения такой процедуры, экономия в сфере госзакупок составит около 20 %. [2].

Украинские власти, следуя мировым тенденциям, также уделили внимание электронной цифровой подписи (ЭЦП), которая налагает на потенциальных контрагентов сделок электронной торговли обоюдные юридические обязательства. Российский же опыт показал, что ЭЦП в чистом виде не может решить такой важной практической задачи, как осуществление правомерных сделок с иностранными участниками электронных торгов без сложных посреднических схем. Дело в том, что при трансграничных сделках на электронных торговых площадках украинский участник торгов не будет иметь возможности проверки зарубежной электронной подписи, да и в целом может столкнуться с рядом тонкостей в различии местных законодательств о ее допустимости. Без применения механизма проверки иностранной электронной подписи, вариантов сделок с иностранными поставщиками может быть несколько. Среди них – электронные торги через посредников или крайне рискованные соглашения, не подкрепленные ЭЦП [5].

Таким образом, можно сделать вывод о том, что использование мирового опыта проведения электронных аукционов позволит осуществлять профессиональный мониторинг закупок, снизить бюджетные расходы, создать условия для здоровой конкуренции.

Научн. рук. Бутенко К. В.

Литература: 1. Про здійснення державних закупівель : Закон України / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2289-17>. 2. О. Падалка. Мировой опыт проведения государственных закупок в электронной форме [Электронный ресурс] / Падалка О. – Режим доступа : <http://aeaep.com.ua/my-rovoj-ory-t-provedeny-ya-gosudarstvenny-h-zakupok-v-e-lektronnoj-forme>. – Название с экрана. 3. Горбунов-Посадов М. М. Электронные государственные закупки [Электронный ресурс] / М. М. Горбунов-Посадов. – Режим доступа : http://www.keldysh.ru/papers/2002/prer44/prer2002_44.html. – Название с экрана. 4. Украина переводит государственные закупки на электронные аукционы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gov.cnews.ru>. – Название с экрана. 5. Авенберг А. Станут ли электронные госзакупки Украины трансграничными [Электронный ресурс] / А. Авенберг. – Режим доступа : <http://ubr.ua/finances/stock-market/stanut-li-elektronnye-goszakupki-ukrainy-transgranichnymi-142928>. – Название с экрана. 6. Золотухина И. Как "пилят" бюджет: на госзакупках Украина теряет до 40 миллиардов, а "откаты" выросли вдвое [Электронный ресурс] / И. Золотухина, А. Корчинская. – Режим доступа : <http://www.urist.in.ua/showthread.php?t=73408>. – Название с экрана. 7. Терехин Р. 5 жульнических схем проведения тендера на госзакупки [Электронный ресурс] / Р. Терехин. – Режим доступа : <http://www.forbes.ru/svoi-biznes-opinion/master-klass/61590-5-zhulnicheskikh-shem-provedeniya-tendera-na-goszakupki>. – Название с экрана.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

Анотація. Розглянуто особливості аудиту ефективності діяльності банку на підставі проведеного теоретичного аналізу. Визначено основні напрями, що розглядаються у ході проведення аудиту, а також показники, що впливають на ефективність діяльності банку.

Аннотация. Рассмотрены особенности аудита эффективности деятельности банка на основании проведенного теоретического анализа. Определены основные направления, рассматриваемые при проведении аудита, а также показатели, влияющие на эффективность деятельности банка.

Annotation. The features of auditing the performance of a bank were studied based on the theoretical analysis. The main areas dealt with in auditing and the parameters that influence the efficiency of a bank were identified.

Ключові слова: аудиторська перевірка, аудитор, аудиторська група, ефективність, прибуток, комерційний банк, банківська система, кредитні операції, порушення.

Комерційні банки значною мірою відрізняються від інших суб'єктів господарювання України. Відмінність полягає не тільки в особливому статусі порівняно з іншими учасниками господарських відносин. Реалізуючи передбачені Законом України "Про банки і банківську діяльність" функції, комерційні банки здійснюють операції і надають послуги невизначеній кількості підприємств, органам державної влади і місцевого самоврядування, широким верствам населення. В останні роки банківська система перебуває під впливом постійних змін через прагнення уряду підвищити економічну ефективність нашої країни і поліпшити механізм розподілу ресурсів (створюється атмосфера відвертості, конкуренції, ринкової дисципліни). Банківські установи, які за роки Радянського Союзу знаходилися під жорстким регулюванням держави, отримали велику самостійність. Для того, щоб вижити в сучасних умовах кризових явищ, їм необхідно відповідно реагувати на ринкові зміни, одночасно підсилюючи контроль за банківською діяльністю (станом активів, доходів, зобов'язань, облікових процедур тощо) [1, с. 127].

Проведення аудиторських перевірок відносять до ефективних засобів зниження ризику банкрутства чи інших несприятливих фінансових ситуацій для банку. У такому випадку аудит може проводитись у таких формах: фінансовий аудит (перевірка достовірності фінансової звітності); операційний аудит (перевірка процедур та методів із метою оцінки їх ефективності); управлінський аудит (аналіз рівня і стану управління в комерційних установах); проектний аудит (аналіз своєчасного і якісного виконання запланованих проектів) тощо. Проведення комплексного аудиту, застосовуючи всі попередні форми, дозволить оцінити всі сторони діяльності банків.

Ефективність діяльності комерційних банків є об'єктом обов'язкового аудиту відповідно до чинного законодавства. Потреба в цьому зумовлена тим, що засновники, акціонери, населення повинні знати, наскільки захищені їхні вклади від неплатоспроможності і банкрутства банку. Аудитор, застосовуючи розрахунково-аналітичні методичні прийоми, досліджує дотримання банком у своїй діяльності економічних нормативів платоспроможності і ліквідності, створення страхових фондів, затверджених НБУ.

Аудит показників діяльності комерційних банків здійснюється з метою визначення ступеня участі власних коштів банку у виконаних ним операціях; рівня ліквідності банку, його спроможності реалізації своїх активів для покриття прийнятих зобов'язань (відділ залучених коштів); вкладання коштів банку в операції з підвищеним ступенем ризику; рівня прибутковості і рентабельності банківських операцій; ступеня участі банку в операціях на грошовому ринку і рівня менеджменту [2, с. 286].

Аудит тенденцій і факторів, які впливають на ефективність діяльності комерційного банку, полягає у визначенні ліквідності, прибутковості, достовірності капіталу, ступеня ризикованості активів, рівня менеджменту. Це дає змогу визначити загальний рейтинг комерційного банку серед інших банків, охарактеризувати його діяльність із приводу надійності.

Оцінка кредитних операцій є основою проведення аудиту комерційної діяльності банку, бо вони є основою формування елементів структури доходів та витратів банку [3, с. 151]. У самостійній оцінці кредитоспроможності своїх позичальників банк не завжди може мати достатньо інформації про їх фінансовий стан та економічну діяльність загалом. Також не завжди банк може самостійно встановити імовірність невчасного виявлення помилкової інформації про них. Саме тому власники банківських установ повинні звертатися до аудиторів-професіоналів.

У такому випадку аудитор чи аудиторська група здійснює такі операції, як: перевірка наявності і правильності оформлення кредитних договорів; перевірка достовірності наявної у банківській установи інформації про характер господарської діяльності та про фактичний стан позичальників, поручителів та гарантів кредитної операції; проведення детальної перевірки документів, що розкривають зміст наданого позичальником забезпечення кредиту; проведення дослідження процесу бухгалтерського обліку кредитних операцій банку; дослідження достовірності обліку коштів за статтями, що формують капітал банку; проведення арифметичної перевірки розрахунку економічних показників тощо.

Якщо будуть виконані перелічені завдання в процесі аудиторської перевірки, то це дозволить аудиторам отримати достатньо деталізовану інформацію, яка буде необхідною для формування об'єктивного аудиторського висновку діяльності досліджуваного банку в умовах нестабільної фінансово-кредитної ситуації в нашій державі [4, с. 335].

Важливим є те, що на відміну від країн світу, що функціонують в умовах ринкової економіки вже тривалий час, в Україні становлення аудиту як системи незалежного контролю на сьогодні ще перебуває на стадії розвитку та характеризується певними недоліками та суперечностями [5, с. 147]. Недоліками можна вважати: недосконалість наявної нормативно-методичної бази аудиту, відсутність чіткої регламентації контролю якості аудиторських послуг для проведення аудиторських перевірок.

У результаті можна підвести підсумок і зазначити, що проведення аудиторських перевірок як банківських установ, так і інших господарюючих суб'єктів потребує адаптації міжнародних стандартів аудиту до особливостей вітчизняної практики, вдосконалення нормативно-методичної бази як важелю ефективного розвитку аудиту та контролю якості надання аудиторських послуг. Тому, щоб запобігти виникненню недоліків, порушень, зловживань та фінансових збитків у сфері банківської діяльності, суттєвим є посилення ролі внутрішнього контролю банку, основною формою якого є аудит. Але також необхідно пам'ятати, що ефективність аудиту значною мірою залежить не лише від якості його здійснення, а й від організації контролю за виконанням рішень, прийнятих за висновками аудиту. У практичній роботі банків треба застосувати різні способи контролю за виконанням ухвалених за висновками аудиту рішень: одержання письмових звітів про виконання пропозицій та рекомендацій за висновками аудиту; перевірка виконання рішень, ухвалених за висновками аудиту, за даними звітності та іншими матеріалами, що надходять від структурних підрозділів, які аудитувалися; перевірка на місці, яка здійснюється працівниками служби аудиту; перевірка прийнятих рішень у ході наступного аудиту структурного підрозділу.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності : монографія / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2002. – 316 с. 2. Герасимочив А. М. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексєєнко, І. М. Парасій-Вергуненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с. 3. Давидов Г. М. Аудит : навч. посіб. / Г. М. Давидов. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Т-во "Знання", 2001. – 363 с. 4. Шило Ж. С. Особливості проведення аудиту кредитних операцій комерційного банку / Ж. С. Шило // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2009. – № 1(45). – С. 329–335. 5. Очеретько Л. М. Проблеми аудиту в банківських установах у період кризи та шляхи їх подолання / Л. М. Очеретько // Держава та регіони. – 2010. – № 4. – С. 146–149.

УДК 652.67

Гайдай Н. М.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Анотація. Установлено зв'язок між системою внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту. Розглянуто аспекти організації внутрішнього аудиту кредитних операцій комерційних банків. Визначено напрями внутрішнього аудиту кредитного портфеля комерційного банку.

Аннотация. Установлена связь между системой внутреннего контроля и внутреннего аудита. Рассмотрены аспекты организации внутреннего банковского аудита кредитных операций коммерческих банков. Установлены направления внутреннего аудита кредитного портфеля коммерческого банка.

© Гайдай Н. М., 2014

Annotation. The connection between the system of internal control and internal audit was found. The aspects of the internal audit of bank credit operations of commercial banks were reviewed. The areas of a commercial bank's credit portfolio internal audit were identified.

Ключові слова: банківський аудит, кредит, аудит кредитного портфеля, кредитна політика, кредитний портфель, кредитний процес, кредитний ризик.

Кредитування є основним джерелом прибутку комерційних банків, а також важливою частиною економіки країни. У результаті фінансової кризи українські банки втратили значні активи. Наслідком цього стало зменшення кредитування економіки. Але останнім часом банківські установи почали поступове відновлення кредитування національної економіки як фізичних, так і корпоративних клієнтів. У той же час інформація щодо кредитних активів банків у теперішніх умовах розвитку національної економіки вказує на збільшення частки проблемних кредитів у кредитних портфелях банків. Ці дані свідчать про неясну оцінку платоспроможності позичальників та нерациональність кредитної політики комерційних банків. Опираючись на досвід іноземних та вітчизняних підприємств, варто звернути увагу на внутрішньобанківський аудит ризиків кредитної діяльності, адже він є вагомим елементом у забезпеченні надійності й ефективності управління кредитним портфелем банку.

Важливу роль у процесі управління кредитним портфелем банку відіграє контроль за станом розрахунків, який потребує раціональної організації, що сприяла б покращенню договірної і розрахункової дисципліни, зменшенню дебіторської і кредиторської заборгованостей, прискоренню обігу коштів. Таким чином, виникає необхідність у вдосконаленні системи внутрішнього контролю, вагомою складовою якої є внутрішній аудит.

Питання усунення неясних кредитів та оптимізації кредитного портфеля банку не є однозначним. На вирішення даної проблеми спрямовані дослідження таких вчених, як: Алексеєнко М. Д., Білокінь Г. М., Голуб В. М., Дзюблюк О. В., Кроливецька Л. П., Лазепко І. М., Мирун М. І., Мороз А. М., Осадець С. С., Остапішина Т. П., Примостка Л. О., Савченко В. Я. та ін. Але питання формування кредитного портфеля банку в умовах посткризової стабілізації залишається актуальним і потребує проведення подальших досліджень.

Метою статті є визначення шляхів оптимізації внутрішнього аудиту кредитного портфеля комерційного банку шляхом аналізу сучасних тенденцій на ринку кредитування та чинної практики формування кредитних портфелів вітчизняними банками.

Перш ніж почати розгляд процесу внутрішнього аудиту, варто приділити увагу визначенню внутрішнього контролю, адже аудит – це ніщо інше, як похідна функція контролю і визначається як підсистема з основними цілями, функціями і методикою, взаємопов'язана і скооперована з іншими функціями управління.

Система внутрішнього контролю – це важлива складова управління комерційним банком, яка є основою безперервного його функціонування [1, с. 323].

Внутрішній аудит спрямований на перевірку стану внутрішньотехнологічного контролю в усіх підрозділах банку. Працівник внутрішнього відділу аудиту надає рекомендації щодо вдосконалення систем внутрішньотехнологічного контролю, але не може безпосередньо його змінити, оскільки ці рекомендації керівництво може прийняти чи відхилити. Тому внутрішній аудитор не несе відповідальності за стан систем внутрішньотехнологічного контролю в банку. Чим ефективніше працює ця система, тим менше часу потрібно витратити на проведення внутрішнього аудиту.

Внутрішній аудит портфельного кредитного ризику є формалізованим процесом, за допомогою якого регулюються відкриті ризикові кредитні позиції банку, забезпечуючи їх відповідність цілям, планам і нормативним показникам. Його проведення є актуальним у ході операційних перевірок, якщо власник відокремлений від перевірок підприємства і його цікавить не тільки відповідність бухгалтерського обліку існуючим вимогам, законність і обґрунтованість розрахунків підприємства з банком за наданими кредитами чи порушення у порядку надання та цільового використання наданих кредитів, які можуть стати причиною застосування фінансових санкцій. Аудитор під час виявлення фактів шахрайства і порушень зобов'язаний повідомляти керівника, якому належить право прийняти рішення за результатами перевірки.

Основною метою контролю за кредитним ризиком є обмеження ризику, який бере на себе банк через виконання конкретних процедур контролю за дотриманням вимог законодавства, нормативних актів Національного банку України та стандартів професійної діяльності.

Програма внутрішнього аудиту повинна охоплювати такий перелік завдань та напрямів дослідження кредитної діяльності банку [1]:

1. Стан організації кредитної діяльності, оцінка рівня внутрішнього контролю: адекватність комплектації кредитного підрозділу, рівень навантаження працівників, розподіл обов'язків; наявність у філіях кредитних комітетів (комісій), рівень організації та ефективності їх роботи; стан нормативного й методичного забезпечення; стан контролю за роботою працівників та підпорядкованих підрозділів.

2. Стан усунення порушень та недоліків, виявлених попереднім аудитом та перевітками зовнішніх контролюючих органів: аналіз прийнятих керівництвом рішень та вжитих заходів за встановленими попередніми перевітками порушеннями; стан контролю щодо питань, за якими були встановлені порушення та його адекватність відповідно до суттєвості порушень.

3. Перевірка та оцінка діючого порядку аналізу матеріалів на видачу кредитів: методика та процедури оцінки фінансового стану та кредитоспроможності позичальника; дотримання кредитними органами своїх повноважень; обґрунтованість прийнятих рішень щодо надання кредиту.

4. Оцінка порядку видачі кредитів, прийняття забезпечення за наданими позичками: відповідність укладених договорів типовим формам; відповідність умов договорів прийнятим рішенням; перевірка порядку оцінки та оформлення забезпечення; перевірка діючого порядку та стану внутрішнього контролю за обліком і зберіганням оригіналів договорів за кредитними операціями.

5. Адекватність системи кредитного моніторингу: двостороннє дотримання умов кредитних договорів; контроль за цільовим використанням кредитних коштів, станом та умовами збереження

заставленого майна; відображення заборгованості за наданими кредитами та застави на відповідних рахунках бухгалтерського обліку; обґрунтованість рішень щодо пролонгації кредитів; дії банку в разі погіршення фінансового стану позичальника; правильність формування резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями.

6. Перевірка роботи щодо погашення простроченої заборгованості. Оцінка дій керівництва та стану внутрішнього контролю: повнота дій та своєчасність реагування; ефективність проведеної банком роботи з погашення простроченої заборгованості, включаючи претензійно-позовні заяви до боржника; порядок визначення потенційно проблемних кредитів, виявлення фактів погашення проблемної заборгованості за рахунок нових кредитів (перекредитування); стан роботи та взаємодії між підрозділами банку під час проведення заходів щодо стягнення простроченої заборгованості.

7. Відповідність бухгалтерського обліку кредитних операцій законодавчо-нормативній базі. Оцінка достовірності звітності та порядку її складання.

Використовуючи попередньо подану інформацію, можна виокремити такі складові внутрішнього аудиту кредитних операцій:

нормативно-правове регулювання розрахункових операцій, що забезпечують функціонування підприємств в умовах ринку;

перевірку інформації клієнта щодо фінансового стану, платоспроможності, ліквідності, а також бізнес-планів та інших документів, які надаються банку для одержання кредитів;

встановлення об'єктивної істини щодо доцільності та законності одержаних кредитів, правильності їх відображення в обліку, донесення цієї інформації до користувачів;

контроль цільового використання кредитів;

своєчасність та повнота погашення кредитів.

Таким чином, необхідність розвитку та вдосконалення підходів, методики внутрішнього аудиту як вагової складової системи внутрішнього контролю банку обумовлена потребами зниження ризиків у банківській діяльності. Опрацювання процедур внутрішнього аудиту спрямоване на розуміння керівництвом та працівниками банку їх необхідності як послуги, яка поки що використовується не повною мірою через неоднозначне тлумачення об'єктів внутрішнього аудиту у банках. До об'єктів внутрішнього аудиту банків належать: ведення бухгалтерського обліку, достовірність звітності, стан майна, забезпеченість власними коштами, фінансова стійкість, ліквідність, система управління, якість роботи економічних і технічних служб, планування і прогнозування, система внутрішнього контролю, операції з грошовими коштами, фінансові результати діяльності.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Білокінь Г. М. Внутрішній аудит кредитних операцій банку // Фінансовий простір. – 2011. – № 2. – С. 110 – 113. 2. Дікань Л. В. Фінансово-господарський контроль : навч. посіб. // Л. В. Дікань – К., 2010. – 395 с. 3. Гаряга Л. О. Кредитний ризик: ідентифікація, класифікація та методи оцінки [Текст] / Л. О. Гаряга // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 17. – С. 318–329. 4. Д'яконов К. М. Оптимізація ризику кредитного портфеля банку [Текст] / К. М. Д'яконов // Наука й економіка. – 2010. – № 2. – С. 35–41 5. Кабушкин С. Н. Управление банковским кредитным риском [Текст] : учеб. пособ. / С. Н. Кабушкин. – М. : Новое издание, 2004. – 336 с. 6. Ковальов О. П. Кредитні ризики в системі банківських ризиків [Текст] / О. П. Ковальов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 1. – С. 78–82. 7. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками [Текст] : навч. посіб. / Л. О. Примостка ; Мін-во освіти і науки України. – К. : КНЕУ, 2007. – 600 с. 8. Міжнародні стандарти внутрішнього аудиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iaa-ru.divo.ru/>. – Назва з екрану.

УДК 657.6

Галуцук А. В.

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ им. С. Кузнеця

РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО АУДИТА В УКРАИНЕ

Аннотация. Исследована сущность государственного аудита. Установлены субъекты и объекты государственного аудита. Выявлены проблемы, которые не позволяют действовать государственному аудиту более оперативно. Предложены определенные меры по увеличению эффективности работы государственного аудита.

Анотація. Досліджено сутність державного аудиту. Встановлено суб'єктів та об'єктів державного аудиту. Виявлено проблеми, які не дозволяють діяти державному аудиту більш оперативно. Запропоновано певні заходи для збільшення ефективності роботи державного аудиту.

© Галуцук А. В., 2014

Annotation. The essence of public audit was studied. The subjects and objects of public audit were identified. The problems that prevent public audit from acting more quickly were revealed. Some measures to raise the efficiency of public audit were proposed.

Ключевые слова: государственный аудит, система контроля, субъекты, объекты, проблемы эффективного действия, методы решения.

В настоящее время в Украине недостаточно исследованы организационные проблемы развития контрольно-ревизионной системы в государственном управлении. Новое научное направление – государственный аудит требует теоретического обоснования необходимости его создания, разработки путей его реализации. Поэтому это является особо актуальной темой для рассмотрения и анализа. Исследованием данного вопроса занимались Н. Белуха, Бабюк М. А., М. Головань, И. Дмитренко, Н. Дорош, Е. Калюга, В. Мельничук, Н. Романив, И. Стефанюк [1, с. 42].

Целью данной статьи является рассмотрение сущности государственного аудита, его проблем и способов их решения.

Объект – государственный аудит, предмет – изучение и анализ государственного аудита, его сущности, проблем и способов решения.

В Украине действует значительное количество государственных и общественных контрольных органов, которые действуют разрозненно, что приводит к дублированию контрольных мероприятий, несоблюдению единой методологии и организации проведения контроля. Главенствующая роль по упорядочению системы контроля в Украине принадлежит государству.

Главные субъекты государственного контроля Украины: Государственная финансовая инспекция, Счетная палата, Государственное казначейство осуществляют контроль за целевым использованием бюджетных средств, государственного и коммунального имущества [2, с. 136]. Но наступает момент, когда происходящие преобразования приводят к тому, что некоторые установившиеся теории и морали мышления не соответствуют реальности, когда контроль со стороны государства исключительно за целевым расходованием бюджетных средств перестает отвечать требованиям времени.

Возникает потребность в комплексном осмыслении и переработке на более глубокой теоретической и методологической основе полученных практических результатов, разработке новых форм и методов государственного и общественного управления, пересмотре существующих, наработанных теорий и концепций. Все это свидетельствует о необходимости создания новой структуры контроля, основой для создания которой может стать государственный аудит.

Государственный аудит – это функция государственного управления и форма государственного контроля, которая реализуется путем анализа финансово-хозяйственной деятельности субъекта с целью определения правильности ведения ими учета и достоверности показателей финансовой отчетности; законности осуществления операций и соответствия их установленным нормам, а также исследование законности, эффективности и результативности административной деятельности в государственном секторе экономики для внесения предложений и рекомендаций по исправлению выявленных недостатков [2, с. 135].

К объектам системы государственного аудита в Украине относят подконтрольные объекты, которые участвуют в формировании, распределении, владении, использовании и отчуждении активов, принадлежащих государству, средств, остающихся в их распоряжении в связи с предоставленными льготами по платежам в бюджеты или государственные внебюджетные фонды и получением кредитов под гарантии Кабинета Министров Украины, а также операции, проводимые подконтрольными объектами с такими активами [3, с. 45].

На современном этапе социально-экономического развития для Украины характерны определенные проблемы, которые способствуют снижению производительности функционирования системы государственного аудита, основными из которых являются:

1. Теоретические проблемы. В мировой практике существует размежевание контроля государственных финансов на внутренний и внешний. При этом внутренний контроль направлен на обеспечение самоконтроля органов исполнительной власти, а внешний соответствует принципам независимости и объективности, поэтому не может быть подчинен органам исполнительной власти, непосредственно управляющим общественными ресурсами. В мировой практике для определения системы внешнего независимого публичного контроля за деятельностью государственных органов используется общепринятый термин "государственный аудит". Этот термин является новым для стран постсоветского пространства, в том числе и для Украины, поэтому очень часто отождествляется с государственным финансовым контролем.

2. Организационно-правовые проблемы. В соответствии с принципами Лимской декларации, проводить независимый объективный контроль государственных финансов может только конституционный независимый орган финансового контроля [4]. В большинстве стран мира государственный аудит проводят независимые органы, обособленные от правительства: счетные палаты, государственные контрольные палаты, независимые контрольные управления, национальные управления аудита, аудиторские суды. В Украине постоянно действующим органом государственного аудита является Счетная палата, полноценно функционирующая начиная с 1997 года [5].

3. Методологические проблемы. Действующие нормативные акты описывают лишь отдельные процедуры проведения государственного аудита. Недостаточное количество методических разработок по аудиторскому контролю, которые бы регулировали деятельность аудиторов Украины. Недостаточность приемов и методов влечет за собой неточность аудиторского заключения на международном уровне [6, с. 245].

4. Кадровые проблемы. Недостаточное количество квалифицированных аудиторских кадров, что влечет за собой не освоение рынка аудиторских услуг [7, с. 16].

Учитывая наличие значительных проблем в функционировании системы государственного аудита, становится актуальным поиск путей совершенствования деятельности этой системы. Целесообразно использовать такие способы повышения эффективности отечественной системы государственного аудита:

гармонизировать правовое поле системы государственного аудита Украины и внести необходимые соответствующие изменения в законодательство, акцентировав внимание на увеличении уровня прозрачности субъектов государственного аудита с параллельным разграничением обязанностей и задач инспекционных подразделений для того, чтобы избежать дублирования полномочий и функций;

определить концептуальные основы организации государственного аудита, учитывая условия развития финансовой системы Украины и положительный зарубежный опыт в этой сфере;

определить орган надзора за состоянием реформирования системы государственного аудита;

обеспечивать независимость и ответственность работников системы государственного аудита в Украине;

утвердить на государственном уровне стандарты государственного аудита, положения этики государственного аудитора, разработанные на основе соответствующего положительного зарубежного опыта;

обеспечить органы системы государственного аудита высокопрофессиональными кадрами;

увеличить уровень финансового обеспечения и улучшить материально-техническое обеспечение системы государственного аудита Украины [8, с. 35].

Таким образом, усовершенствованная система государственного аудита обеспечит законность, экономичность, эффективность, результативность и прозрачность управления государственными финансами, поставит органы власти под контроль общества, а также предоставит независимую, объективную и публичную оценку результатов социально-экономического развития в стране.

Научн. рук. Бутенко К. В.

Литература: 1. Горбатова Е. Ф. Государственный аудит как важнейший инструмент оценки эффективности управления государственной собственностью / Е. Ф. Горбатова // Вісник ЖДТУ. – 2008. – № 1(43). – С. 41–45. 2. Головань М. М. Державний фінансовий контроль і його реформування / М. М. Головань // Фінанси України. – 2003. – № 9. – С. 133–140. 3. Барабаш Н. С. Удосконалення системи державного фінансового контролю / Н. С. Барабаш, М. О. Ніконович // Фінансовий контроль. – 2009. – № 3. – С. 44–47. 4. Лимская декларация руководящих принципов контроля [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon4.rada.gov.ua>. – Название с экрана. 5. О Счетной палате : Закон Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ac-rada.gov.ua>. 6. Слободяник Ю. Б. Развитие системы государственного аудита в Украине в условиях глобализации экономических процессов / Ю. Б. Слободяник // Развитие учетно-аналитической и контрольной системы в условиях глобализации экономических процессов : сб. науч. ст. / под общ. ред. Т. Г. Шешуковой ; Перм. гос. ун-т. – Пермь, 2011. – С. 241–248. 7. Бондар В. П. Удосконалення системи організації аудиторської діяльності в Україні / В. П. Бондар. – К. : КНЕУ, 2008. – С. 16–19. 8. Бондаренко А. И. Пути совершенствования отечественной системы государственного финансового контроля / А. И. Бондаренко // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 1. – С. 32–36.

УДК 657.62

Гамзаєва Е. М.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Анотація. Проаналізовано методику проведення аудиту фінансової звітності підприємства. Простежено основні завдання проведення даної методики, а також наведено основні процедури аудиту фінансової звітності та типові помилки, що можуть бути виявлені під час інспектування цієї ділянки.

Аннотация. Проанализирована методика проведения аудита финансовой отчетности предприятия. Прослежены основные задачи проведения данной методики, а также приведены основные процедуры аудита финансовой отчетности и типичные ошибки, которые могут быть выявлены во время инспекции этого участка.

© Гамзаєва Е. М., 2014

Annotation. The article examines the methodology of the audit of financial statements. The main tasks of this technique are traced and basic financial statements audit procedures and common errors that may be identified during the inspection of the site are described.

Ключові слова: аудит, методика аудиту, фінансова звітність, підприємство, внутрішній аудит.

У зв'язку із трансформацією української економічної системи виникає необхідність удосконалення аудиту. Тому аудит фінансових результатів підприємств є актуальною темою дослідження, оскільки саме він може забезпечити достовірну перевірку і надання ґрунтовного висновку щодо достовірності показників фінансових результатів, надати інформацію про фактори, що впливають на прибутковість (збитковість) підприємств.

Великий внесок у розвиток теоретичних і методичних питань аудиту підприємств зробили такі вчені: Білуха М. Т., Журавель Г. П., Микитенко Т. В., Назарова Г. Б., Сагайдак Р. А., Чернявська Т. М. та інші, проте деякі питання все ще залишаються відкритими.

Основна мета даної статті полягає у дослідженні обґрунтування процесу та методики виконання аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання різних форм власності та видів діяльності відповідно до вимог Міжнародних стандартів аудиту та Закону України "Про аудиторську діяльність". Використання одержаних результатів надасть можливість забезпечити управлінський апарат підприємства релевантною інформацією для прийняття виважених економічних рішень [1, с. 36–39].

Окреслена проблема неодноразово досліджувалася провідними вітчизняними вченими, серед яких: С. Голов, В. Костюченко, І. Кравченко, Г. Ямборко, М. Коробова, В. Осмоловський та ін. Усі вони справедливо наголошують, що керівництво підприємств не надає належної уваги процесу формування облікової політики та облікових оцінок для правильності складання фінансової звітності.

Відповідно до "Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємства, що підлягають приватизації", фінансовий стан підприємства визначено як сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні і потенційні фінансові можливості підприємств. Але все ж таки можна з цим не погодитись, тому що фінансовий стан підприємства – це поняття, в якому на перший план виноситься його якісний стан і відображення перспектив розвитку [2, с. 56–59].

Стійка діяльність підприємства залежить як від обґрунтованості стратегії розвитку, маркетингової політики, від ефективного використання всіх існуючих у його розпорядженні ресурсів, так і від зовнішніх умов, до числа яких відносять податкову, кредитну, цінову політики держави та ринкову кон'юнктуру. Через це інформаційною базою аналізу фінансового стану повинні виступати звітні дані підприємства, деякі задані економічні параметри і варіанти, за яких змінюються зовнішні умови його діяльності, котрі потрібно враховувати у ході аналітичних оцінок та прийняття управлінських рішень [3].

Отже, аудит фінансового стану підприємства досліджує не лише фактичну ситуацію на підприємстві, його платоспроможність і ліквідність, а й перспективу зростання ділової активності, підвищення ефективності господарювання [4, с. 33].

Метою аудиту фінансових результатів є встановлення об'єктивної істини щодо достовірності, об'єктивності, правдивості й законності відображення в бухгалтерському обліку й фінансовій звітності доходів та фінансових результатів і донесення цієї істини через аудиторський висновок до користувачів інформації.

Аудит Звіту про фінансові результати (форма № 2) проводиться з метою встановлення правильності його складання, що забезпечує користувачів повною, правдивою та неупередженою інформацією про доходи, витрати, прибутки та збитки, інший сукупний дохід та сукупний дохід підприємства за звітний період [5, с. 66].

Для досягнення наведених цілей необхідно:

1) перевірити, чи відповідають показники за доходами і фінансовими результатами Звіту про фінансові результати в усіх суттєвих аспектах нормативним документам, які регламентують порядок його підготовки;

2) перевірити достовірність показника прибутковості акцій;

3) провести зіставлення показників за доходами і фінансовими результатами з відповідними показниками минулого року, з плановими завданнями;

4) підтвердити або спростувати інформацію про доходи і фінансові результати діяльності, відображені у Звіті про фінансові результати, аудиторським висновком [6, с. 515].

Аудит звіту про фінансові результати включає кілька етапів:

1) собівартість реалізованої продукції (ряд 2050) слід звірити с. 2050 графа 3 з графою 5 рядок "Разом" ж/о № 11. Показується виробнича собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) визначається згідно з П(с)БО 9 "Запаси";

2) валовий прибуток (збиток) розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції;

3) за статтею "Інші операційні доходи" контролюють: доходи від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від реалізації оборотних активів. Паралельно проводиться аудит статті "Інші операційні витрати", яка включає собівартість реалізованих виробничих запасів; сумнівні (безнадійні) борги та втрати від знецінення запасів; втрати від операційних курсових різниць; визнані економічні санкції;

4) визначається прибуток від операційної діяльності (це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю) – це алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрати на збут та інших операційних витрат.

Важливою якісною характеристикою інформації звітності з фінансових результатів є повнота інформації, яка в Україні найчастіше стає причиною викривлення цієї звітності. Її метою є заниження базових показників звітності, на основі яких визначається балансовий прибуток, або їх завищення. У зв'язку із тим, що показники звітності з фінансових результатів пов'язані з податковою звітністю, мета заниження таких показників полягає в ухиленні від сплати податків. У випадку, коли базові показники з фінансових результатів завищені, і на їх основі балансовий прибуток, мета такого викривлення – покращення показників фінансової звітності для подачі її користувачам [3, с. 515].

Підсумком аудиту звітності про фінансові результати є аудиторський висновок, який складається у встановленому порядку за наслідками проведення аудиту і містить в собі висновок стосовно достовірності звітності, повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності [7].

На сучасному етапі розвитку економіки та складності нормативно-правової бази зростає ризик прийняття помилкових рішень на підставі фінансової звітності різними її користувачами. Підтвердження достовірності фінансової звітності аудитором має надзвичайне значення для прийняття будь-якими користувачами обґрунтованих ефективних управлінських рішень, які повинні прийматися на підставі достовірно наданої обліково-аналітичної інформації. Отже, запропоновані у статті процес та методика аудиту фінансової звітності підприємств нададуть можливість звести до мінімуму властивий аудиторський ризик та ризик невиявлення, що надалі дозволить уникати появи істотних помилок та реальніше оцінювати фінансово-майновий стан підприємства.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Аренс Э. А. Аудит / Э. А. Аренс, Дж. К. Лоббен ; пер. с англ. ; гл. редактор серии проф. Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 560 с. 2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua. – Назва з екрану. 3. Алборов Р. А. Аудит в организациях промышленности, торговли, АПК / Р. А. Алборов. – М. : Дело и сервис, 1998. – 464 с. 4. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етика : Видання 2004 р. Пер. з англ. – К. : ТОВ ІАМЦ АУ "Статус", 2004. – 1 028 с. 5. Андреев В. Д. Практический аудит (справочное пособие) / В. Д. Андреев. – М. : Экономика, 1994. – 366 с. 6. Гончарук Я. А. Аудит : навч. посіб. / Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький. – Львів : Світ, 2002. – 296 с. 7. Адамс Р. Основы аудита / Р. Адамс ; под ред. Я. В. Соколова ; пер. с англ. – М. : Аудит ; ЮНИТИ, 1995. – 398 с. 8. Про аудиторську діяльність : Закон України від 14.09.2006 р. № 140-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 9. Дорош Н. І. Аудит : методологія і організація : монографія / Н. І. Дорош. – К. : Т-во "Знання", КОО, 2001. – 402 с. 10. Облік і аудит у банках : підручник / А. М. Герасимович, Л. М. Кіндрацька, Т. В. Кривовяз та ін. ; за заг. ред. проф. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 536 с.

УДК 657.6

Деменкова А. Е.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ АУДИТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Уточнено сутність аудиту на основі вивчення законодавчо-нормативних актів та узагальнення опублікованих із досліджуваної проблематики робіт. Обґрунтовано значення аудиту в системі фінансового контролю.

Аннотация. Уточнена сущность аудита на основе изучения законодательно-нормативных актов и обобщения опубликованных по исследуемой проблематике работ. Обосновано значение аудита в системе финансового контроля.

© Деменкова А. Е., 2014

Annotation. The essence of audit is specified on the basis of study of legislative and normative acts and generalization of the published works on the range of problems under investigation. The value of audit in the financial control system is justified.

Ключові слова: аудит, сутність аудиту, аудиторські послуги, форма контролю, суб'єкти господарювання, перевірка, значення аудиту.

Стрімкий розвиток ринкових відносин в Україні тісно пов'язаний із поширенням кількості суб'єктів господарювання, виникненням нових напрямів підприємницької діяльності та розширенням існуючих сфер бізнесу. Наявність достовірної інформації дозволяє підвищити ефективність функціонування підприємств та дає можливість оцінити та прогнозувати наслідки різноманітних економічних рішень. Все це потребує існування і нових прогресивних форм фінансового контролю, однією з яких є незалежний аудит. Проведення аудиторської перевірки навіть у тих випадках, коли вона не є обов'язковою, безсумнівно, має важливе значення.

На сьогодні проблемами теорії аудиту займається низка таких вчених, як: Білуха М. Т., Бутинець Ф. Ф., Гончарук Я. А., Дікань Л. В., Подольський В. І., Савченко В. Я., Усач Б. Ф., Дорош Н. І. [1 – 7].

Узагальнення опублікованих із досліджуваної проблеми робіт дає підстави стверджувати, що сутність та значення аудиту потребують подальшого розгляду та уточнення. Все це й обумовлює актуальність та своєчасність обраної теми дослідження.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування сутності та значення аудиту в сучасних умовах господарювання.

Відповідно до встановленої мети було поставлено такі завдання: обґрунтувати значення аудиту в сучасних умовах господарювання; проаналізувати сучасні визначення поняття "аудит" різними авторами-дослідниками; узагальнити підходи до сутності аудиту на основі критичного аналізу існуючих визначень у різних літературних джерелах; надати власне уточнене визначення поняття "аудит".

У процесі дослідження були використані такі методи: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація.

Історики дослідили, що людство ще 6 000 років тому вже було знайоме з певними поняттями контролю та звітності, тому можна припускати, що історія розвитку аудиту сягає тих далеких часів. Перші документи про аудиторів (у них навіть йде мова про професію: "аудитор") знайдені в Англії, відносять їх до XII – XIII століття. Проте перші аудитори, схожі за своїми повноваженнями на сучасних, з'являються тільки в XVIII столітті в тій же Англії. На даний час у світовій практиці аудит набув особливого поширення, що сприяє його розвитку.

Актуальність питання щодо значення аудиту зросла в умовах формування ринкових відносин та наявності різних форм власності. Потреба в удосконаленні функцій управління процесом виробництва дала поштовх для створення госпрозрахункових органів фінансового контролю, тобто аудиту.

Аудит, як незалежну форму фінансового контролю, в своїх працях досліджували багато видатних економістів, зокрема: Р. Додж, Р. Монтгомері, Р. Адамс. Щоб зрозуміти значення аудиту, достатньо прочитати класичне висловлення, що стосується аудиту, Р. Адамса: "Без аудиту немає надійності рахунків. Без надійності рахунків немає контролю. А без контролю що вартує влада?".

Особливого розвитку аудит в Україні набув після прийняття Закону "Про аудиторську діяльність" від 22 квітня 1993 року. Згідно з даним нормативно-правовим актом, аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішні положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів.

Для держави розвиток аудиту має велике значення, адже одним із його завдань є сприяння бюджетній установі в забезпеченні правильності ведення бухгалтерського обліку, законності використання бюджетних коштів, державного і комунального майна, складання достовірної фінансової звітності та організації дієвого внутрішнього фінансового контролю. Розуміючи це, Головне КРУ зробило теоретико-методологічні засади здійснення в Україні аудиту фінансово-господарської діяльності бюджетної установи, дані розробки ґрунтувались на іноземному досвіді організації державного фінансового контролю (насамперед у Франції, Нідерландах та країнах Балтії).

На даний момент основними проблемами розвитку аудиту в Україні є: мала кількість методичних розробок з аудиту; недостатня кількість кваліфікованих аудиторів; відсутність великого досвіду аудиторської діяльності.

Усі ці проблеми полягають в тому, що аудиторська діяльність в Україні ще досить молода, тому з часом розвиток аудиту автоматично їх вирішить. Вже зараз все більше вітчизняних науковців досліджують аудит та видають наукові праці, присвячені даній темі.

Але, на жаль, поки аудит в Україні відстає за своїм рівнем розвитку від аудиту у високо розвинутих країнах, проте їх досвід та здобутки як вітчизняної, так і міжнародної економічної науки сприяють розвитку даної форми економічного контролю. Враховуючи те, що над питанням аудиту працюють не лише вчені, а й держава, яка своїми нормативними актами прагне до розвитку даної форми фінансового контролю, можна стверджувати, що перспективи розвитку аудиту в Україні досить непогані.

Проте розвиток аудиту на практиці гальмується низкою невирішених питань, головним з яких є плутанина в ключових поняттях і суперечки між існуючими підходами до базових термінів.

Аналіз визначень поняття "аудит" різними авторами-дослідниками показав, що в науковому середовищі не існує єдиного погляду на визначення поняття "аудит".

Узагальнення підходів до визначення поняття "аудит" наведено на рисунку.

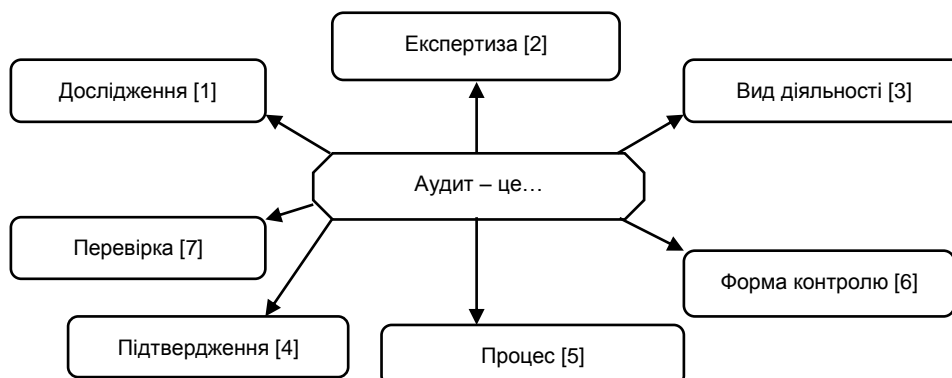

Рис. Існуючі підходи до визначення поняття "аудит" у літературних джерелах (узагальнено автором)

Так, підхід, згідно з яким аудит розглядається як дослідження, на думку авторів, висвітлює лише окрему сторону аудиту, тобто відображає змістовну характеристику процедури аудитора під час виконання власних обов'язків. Але, окрім досліджень аудитора, аудит охоплює велику кількість інших процедур, пов'язаних із висловленням думки аудитора стосовно достовірності показників фінансової звітності.

Схожим є підхід, що базується на визначенні аудиту як експертизи. Так, сутність певного експертного дослідження полягає в підтвердженні будь-яких фактів, але аудит є набагато ширшим поняттям.

Слід зазначити, що визначення аудиту як виду діяльності обмежує сутність цього поняття, підкреслюючи лише те, що аудит здійснюється з метою одержання прибутку, тобто є видом підприємницької діяльності. Інші характеристики цього поняття залишаються поза увагою. Визначаючи аудит як форму контролю, автори більшою мірою розкривають зміст поняття контролю через його форми, ніж аудиту як форми такого контролю.

Підхід, що ґрунтується на визначенні аудиту як процесу, висвітлює лише тривалість аудиту в часі, певну послідовність процедур у ході його проведення. Але зводити аудит до окремого процесу недоцільно.

Отже, найбільш змістовним та ґрунтовним є підхід, згідно з яким аудит визначається як перевірка, бо саме такий підхід враховує всі змістовні характеристики і сутність цього поняття.

Проаналізувавши трактування поняття "аудит" різними авторами-дослідниками та в законодавстві, можна зробити висновок, що аудит становить одну з прогресивних форм фінансового контролю, тобто незалежну перевірку, яка здійснюється аудитором згідно з вимогами договору на його проведення за дорученням зацікавленої особи, і передбачає контрольну-ревізійну діагностику та застосування експертно-консультаційних дій особою, що володіє професійними навичками у сфері обліку, аналізу, оцінки, оподаткування, законодавства, як національного, так і міжнародного, має логіко-аналітичні розумові здібності, кінцевою метою якого є формування думки щодо достовірності та правомірності інформації у фінансових звітах суб'єкта господарювання і доведення її до відома клієнта.

Наук. керівн. Кривцова Т. О.

Література: 1. Білуха М. Т. Аудит : підручник / М. Т. Білуха. – К. : Знання, 2000. – 768 с. 2. Бутинець Ф. Ф. Аудит : підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП "Рута", 2006. – 512 с. 3. Гончарук Я. А. Аудит / А. Гончарук, В. С. Рудницький. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Львів : Оріяна-Нова, 2004. – 292 с. 4. Аудит : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Л. В. Дікань, Н. Ф. Чететова, Ю. О. Голуб та ін. ; за заг. ред. канд. екон. наук, проф. Л. В. Дікань. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2009. – 276 с. 5. Дорош Н. І. Аудит: методологія і організація / Н. І. Дорош. – К. : Т-во Знання КОО, 2001. – 402 с. 6. Савченко В. Я. Аудит : навч. посіб. / В. Я. Савченко. – К. : КНЕУ, 2005. – 322 с. 6. Подольский В. И. Аудит: учебник для ВУЗов / В. И. Подольский, Г. Б. Полек. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ–ДАНА, 2000. – 655 с. 7. Усач Б. Ф. Організація та методика аудиту : підручник / Б. Ф. Усач, З. О. Душко, М. М. Колос. – К. : Знання, 2006. – 295 с.

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМАХ

Анотація. Розкрито основні аспекти становлення державного фінансового контролю виконання бюджетних програм у системі фінансового контролю в Україні. Обґрунтовано необхідність модернізації та впровадження даної форми державного фінансового контролю.

Аннотация. Раскрыты основные аспекты становления государственного финансового контроля выполнения бюджетных программ в системе финансового контроля в Украине. Обоснована необходимость модернизации и внедрения данной формы государственного финансового контроля.

Annotation. The main aspects of the formation of the state financial control of budget program execution in the system of financial control in Ukraine have been highlighted. The need for modernization and introduction of this form of state financial control has been justified.

Ключові слова: фінансовий контроль, ефективність, фінансова система, контрольні органи, модернізація контролю.

У сучасних умовах господарювання в Україні одне з провідних місць належить державним фінансам, які виступають основою соціально-економічного добробуту народу. Оскільки їх кінцевим призначенням є забезпечення розширеного відтворення і задоволення суспільних інтересів та потреб, то кожний громадянин і держава в цілому надзвичайно зацікавлені в їх ефективному управлінні та використанні.

Створення та розвиток державного фінансового контролю виконання бюджетних програм в Україні є предметом дослідження таких вчених, як: Асанов А. О., Бариніна-Зарікова М. В., Грибовський О. В., Левицька С. О., Машишев А. В., Рубан Н. І., Стефанюк І. Б.

Актуальність теми дослідження викликана тим, що в сучасних умовах розвитку все більше наголошується на необхідності оцінки ефективності та результативності управління державними ресурсами. Мова йде про модернізацію контролю, який би мав спрямованість на проведення глибокого аналізу та оцінки системи державного управління в різних сферах із точки ефективності, результативності, а не тільки законності та цільового використання коштів. Тим більше, що без ефективною системи контролю в державному управлінні побудова високорозвиненої, демократичної держави є неможливою.

Метою статті є розробка шляхів підвищення ефективності державного фінансового контролю в Україні.

Ефективність фінансового контролю – складна економічна категорія. Вона характеризується певними критеріями і показниками. Зазвичай, коли розглядають питання про ефективність управлінської діяльності, перш за все, мають на увазі адекватність досягнутих у процесі її здійснення результатів наміченим цілям, ступінь наближення результату до цілі з одночасним урахуванням виробничих витрат. У широкому сенсі такими цілями для державного фінансового контролю будуть: зростання темпів розвитку економіки, забезпечення стабільності фінансової системи, збільшення дохідної частини федерального бюджету – економія коштів у його видаткової частини [1, с. 3].

Кінцевий результат – сукупність об'єктивних наслідків фінансового контролю – це головний критерій визначення його ефективності. Однак результати фінансового контролю будуть неточними, якщо не враховувати витрати проведення контролю, які супроводжували тривалість перевірок, кількість осіб, які беруть участь у перевірках, різного роду витрати. Витрати на проведення контролю можуть бути більшими чи меншими і повинні порівнюватися з його результатами. У цьому зв'язку одним із критеріїв ефективності фінансового контролю є його економічність [1, с. 6]. Структура ефективності фінансового контролю складається з двох частин: по-перше, це макроефективність державного фінансового контролю і, по-друге, проміжна ефективність діяльності органу державного фінансового контролю [3, с. 8].

У даний час робота органів державного фінансового контролю в Україні характеризується неузгодженістю і роз'єднаністю, відсутністю чіткої взаємодії. І пов'язано це, в першу чергу, з тим, що не сформована цілісна система контролю за фінансовими потоками та використанням державної і муніципальної власності. Статус і повноваження контрольних органів визначають численні правові акти, найчастіше допускають дублювання і паралелізм під час виконання відповідних функцій. Зрозуміло, така ситуація дуже негативно позначається на народногосподарському розвитку.

Відповідно до розглянутої позиції структурна основа державної системи контролю повинна складатися, з одного боку, з вищих органів державної влади й управління, наділених Конституцією України і законодавчо-нормативними актами в галузі державного контролю. З іншого боку, її складовою

частиною можуть стати спеціальні органи державного контролю, які повинні здійснювати свою діяльність у конкретних галузях, будучи самостійними центральними органами виконавчої влади [5, с. 62].

Сьогодні для підвищення ефективності всієї правоохоронної системи держави, необхідні розробка і прийняття комплексу поправок до чинних законів. Українськими економістами пропонуються такі заходи:

1) уточнення відповідальності державних посадових осіб за порушення вимог закону під час виконання державного бюджету та позабюджетних фондів, а також у процесі розпорядження державною власністю;

2) конкретизація настання відповідальності посадових осіб за невиконання приписів Рахункової палати та інших контрольних органів;

3) введення підконтрольності Національного Банку перевіркам Рахункової палати, в тому числі у формуванні та виконанні власного кошторису витрат, у надходженні доходів і формуванні прибутку;

4) прийняття форм фінансової звітності всіх органів державної влади;

5) наділення Рахункової палати України правом виступати в судах із позовами на захист інтересів держави у разі встановлення фактів незаконних або удаваних угод.

Організація і функціонування ефективної системи фінансового контролю – обов'язковий і невідмінний елемент державної фінансової політики. Державний фінансовий контроль, відіграючи істотну роль у забезпеченні функціонування держави, одночасно може кваліфікуватися як функція соціального управління та правового регулювання. Сьогодні назріла необхідність належного правового регулювання організації та діяльності органів державного контролю, оскільки контрольна діяльність в Україні поки малоефективна.

У зв'язку з цим необхідно подальше вдосконалення чинного законодавства, що призначене для сприяння розвитку методологічної бази, термінологічної однаковості та механізму формування та функціонування системи фінансового контролю. Важливим є усунення незавершеності в питаннях формування правової бази державного контролю. Потрібно законодавчо закріпити завдання, права, сферу дії кожного органу фінансового контролю.

Отже, у ході вдосконалення системи фінансового контролю принципово важливим є використання зарубіжного досвіду. Наприклад, поетапна часткова або повна апробація окремих галузей даної практики. Принципово значущим є досягнення в діяльності органів муніципального фінансового контролю, регіональних контрольно-рахункових органів та Рахункової палати України такого запобіжного взаємоузгодження, який виключав би відособленість, самозамкнутий фінансовий контроль на будь-якому з рівнів виконавчої влади. Лише після вирішення відповідних завдань можна буде говорити про успішне формування цілісної системи фінансового контролю в Україні.

Наук. керівн. Бутенко К. В.

Література: 1. Контроль і ревізія : практикум : [навч. посіб. для студ. вузів зі спец. "Облік та аудит"] / С. В. Бардаш, В. А. Дерій, Н. І. Петренко. – Житомир : ПП "Рута", 2000. – 382 с. : іл., табл. 2. Пудовкин Ю. И. Анализ нарушений финансово-хозяйственной деятельности: По итогам ревизий для бухгалтеров и руководителей учреждений образования : [учеб.-метод. материал] / Ю. М. Пудовкин. – М. : [Фирма "ЭКАР"], 1997. 3. Андрійко О. Ф. Державний контроль: теорія і практика: наук. доп. / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 1999. – 22 с. 4. Финансы : учебник для вузов / В. М. Родіонова, Ю. Я. Вавилов, Л. И. Гончаренко и др. ; под ред. В. М. Родионовой. – М. : Финансы и статистика, 1993. 5. Пансков В. Г. О некоторых вопросах государственного финансового контроля в стране / В. Г. Пансков // Финансы. – 2002. – № 5.

УДК 343.37

Євко Н. О.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВЗАЄМОДІЯ ЕКСПЕРТА-БУХГАЛТЕРА ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Анотація. Розглянуто поняття теорії інформаційної взаємодії та значення врахування її положень у ході проведення судово-економічної експертизи. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення взаємодії експерта та правоохоронних органів на всіх стадіях експертного дослідження з метою збільшення його ефективності.

Аннотация. Рассмотрено понятие теории информационного взаимодействия и значение учета ее положений в ходе проведения судебно-экономической экспертизы. Разработаны рекомендации по совершенствованию взаимодействия эксперта и правоохранительных органов на всех стадиях экспертного исследования с целью увеличения его эффективности.

© Євко Н. О., 2014

Annotation. The concept of the theory of information interaction and the importance of taking into account its provisions in the course of judicial and economic expertise is researched. Recommendations were given on the improvement of the interaction between experts and law enforcement agencies at all stages of expert research in order to raise its effectiveness.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, експерт, інформаційна взаємодія, правоохоронні органи, процесуальна форма взаємодії, непроцесуальна форма взаємодії.

У сучасних умовах для розвитку держави важливим є забезпечення ефективного функціонування національної економіки. Для цього всі складові даної системи мають працювати налагоджено і забезпечувати її розвиток. Проте останнім часом спостерігається зростання злочинів у сфері економічної діяльності.

Розслідуванням таких злочинів займаються правоохоронні органи, які часто змушені звертатися до спеціалістів у сфері бухгалтерського обліку у зв'язку з тим, що вони не мають достатніх знань. Такими спеціалістами є експерти у сфері судово-економічної експертизи.

Представник правоохоронних органів має сформулювати перелік завдань для вирішення експертом, що викликає ряд проблем. Пов'язано це з тим, що співробітники органів дізнання та суду мають лише загальне уявлення про те, чим займається спеціаліст, а тому можуть сформулювати питання, які мають несуттєвий вплив на справу, що розслідується. Отже, актуальним є дослідження проблеми взаємодії експерта-бухгалтера і слідчого на всіх етапах проведення експертизи, що значно полегшить роботу правоохоронних органів у процесі розкриття господарських правопорушень.

Дослідженнями в сфері судово-економічних експертиз займалися такі вчені, як: Понікаров В. Д., Мумінова-Савіна Г. Г., Швець В. Є., Білуха М. Т. та ін. [1 – 4]. Проте в їх роботах недостатньо висвітлено питання взаємодії експерта та правоохоронних органів у ході проведення судово-економічної експертизи, що й обумовлює актуальність дослідження.

Метою дослідження є надання рекомендацій щодо вдосконалення взаємодії експерта-бухгалтера та правоохоронних органів у ході проведення судово-економічної експертизи. Об'єктом дослідження є судово-економічна експертиза, яка проводиться за призначення уповноважених органів. Предметом дослідження є взаємодія експерта та правоохоронних органів у ході проведення судово-економічної експертизи.

Взаємодія експерта та представника правоохоронних органів проявляється в інформаційній формі. Слід розглянути її детальніше на основі врахування положень теорії інфоваємодії [5]. Теорія інформаційної взаємодії (інфоваємодія) – теорія, відповідно до якої інформаційна взаємодія різних сфер суспільного життя, класів, соціальних груп, індивідів виступає надзвичайно важливою, специфічною формою соціальної взаємодії [5, с. 16]. Інформаційна взаємодія відсутня в неживій природі і стає можливою тільки на тому рівні розвитку матерії, на якому з'являються кібернетичні системи, не здатні існувати поза виробництва інформації, її передачі та споживання. Сама інформаційна взаємодія має певні просторово-часові характеристики, логіку розвитку і послідовність розгортання. Теорія інформаційної взаємодії отримала розгорнутий виклад в роботах Когана В. З. [5]. Вчений здійснив спробу подолання очевидної "галузевої обмеженості" дослідження даного феномена на основі інтеграції результатів, отриманих засобами філософії, соціології, психології, кібернетики, історії, наукознавства, теорії масової комунікації.

Згідно з положеннями теорії інформаційної взаємодії, учасники будь-якого виду інформаційної взаємодії залежно від їх місця і ролі розглядаються як суб'єкт і об'єкт, що знаходяться один із одним у певних відносинах; суб'єктно-об'єктні відносини виступають реальним механізмом усіх інформаційних процесів у суспільстві. Характер їх визначає успішність протікання цих процесів [5, с. 27]. Отже, для успішного виконання поставлених завдань у випадку необхідності представник уповноважених органів може налагодити ефективну взаємодію з експертом.

Взаємодія експерта з іншими учасниками кримінального процесу відіграє виключно важливу роль у розслідуванні та розкритті злочинів, винесенні рішення судом. Правильна її організація безумовно підвищує ефективність вирішення завдань попереднього слідства та судового провадження. Така взаємодія є узгодженою за цілями і завданнями, силами і засобами діяльності у процесі встановлення істини з кримінальної справи [6, с. 491]. Проте сам термін "взаємодія" не зустрічається в нормах кримінально-процесуального кодексу.

У ході проведення судово-економічних експертиз взаємодія експерта-бухгалтера з представниками уповноважених органів може здійснюватись як у процесуальній, так і в непроцесуальній (організаційній) формах. Процесуальна форма взаємодії – це форма, прямо передбачена нормами кримінально-процесуального закону. Непроцесуальна – регламентована різного роду відомчими актами, або нерегламентована законом та витікає з його змісту та смислу, а також проваджувана в силу практики, яка склалася [7].

Проведення судово-економічної експертизи передбачає тісну взаємодію слідчого з експертом-бухгалтером, яка виявляється у тому, що: слідчий контролює дотримання експертом строків проведення експертизи та створює йому необхідні умови для успішного виконання роботи; експерт знайомить слідчого зі своїм планом роботи і вибраною методикою дослідження; додаткові матеріали збираються як за ініціативою слідчого, так і за клопотанням експерта; експерт і слідчий спільно визначають строки проведення етапів експертизи [4, с. 167].

Не вирішеною проблемою залишається те, що консультативна діяльність експерта-бухгалтера у період, коли кримінальна справа ще не відкрита, законодавчо не передбачається, оскільки Кримінально-процесуальний Кодекс України визначає лише порядок участі спеціалістів у процесі

ведення кримінальних справ [8]. Тому слідчому досить часто важко одночасно керувати слідчими діями і правильно здійснювати відбір бухгалтерських документів. Вирішення цієї проблеми може бути забезпечено через залучення спеціаліста-бухгалтера, висновки якого зможуть допомогти слідчому визначитися в необхідності проведення ревізії, її напрямках. Отже, розширення правового поля експертизи із залучення спеціалістів-бухгалтерів на стадіях оперативно-розшукової діяльності та дізнання, а також до порушення кримінальної справи, боротьба з економічною злочинністю стане значно ефективнішою.

Якість і повнота поданих матеріалів можуть бути забезпечені шляхом надання органам дізнання і слідства попередніх консультацій з питань, які вимагають спеціальних знань у галузі бухгалтерського обліку. Отже, з метою ефективного розслідування злочинів автор пропонує ознайомлювати експерта-бухгалтера з загальними матеріалами справи та відповідно до рекомендацій, які він надасть, сформулювати перелік питань, вирішення яких буде найбільш ефективним для справи.

Для більш ефективної взаємодії експерта та представника правоохоронних органів автор пропонує, щоб під час проведення експертизи хоча б на початковій стадії слідчий брав участь у дослідженні. Це дозволить у подальшому представнику органів дізнання більш ефективно формулювати питання та збирати необхідний перелік документів.

З метою проведення експертизи і можливості надання висновку експертом, автор рекомендує створити спеціалізовану літературу для оперативних органів, яка б містила перелік документів, які необхідні експертові для дослідження. Зрозуміло, що повний перелік створити неможливо, оскільки кожна справа має свої особливості, проте зазначення найважливіших документів дозволить зекономити час задля повторного звернення на підприємство. Для узагальнення зазначеного, автор пропонує схему інформаційної взаємодії експерта-бухгалтера та слідчого в ході проведення судово-економічної експертизи розрахункових операцій, що зображена на рисунку.

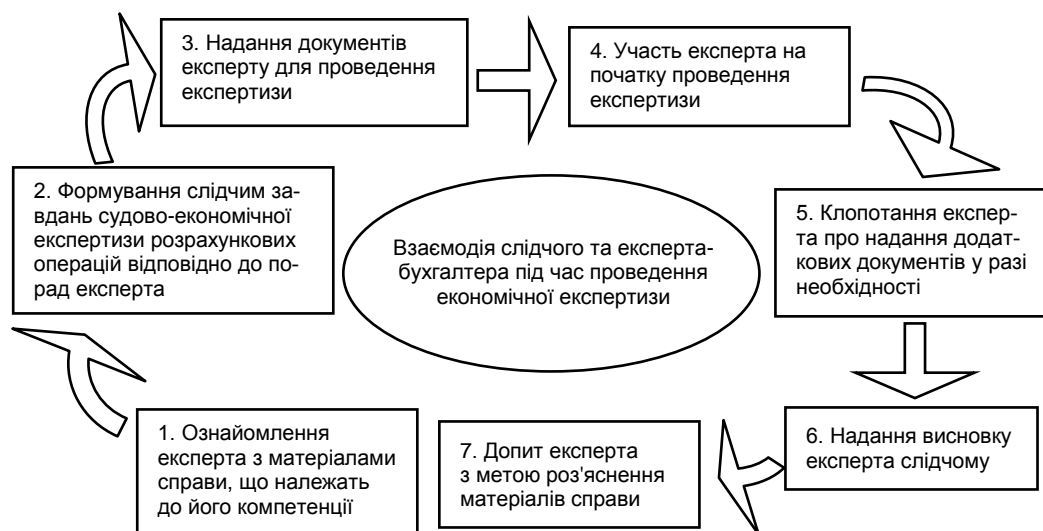

Рис. Взаємодія експерта-бухгалтера та слідчого в ході проведення судово-економічної експертизи розрахункових операцій

Як видно з рисунка, під час взаємодії експерта та бухгалтера вони мають забезпечити обмін інформацією, яка дозволить кожному спеціалісту ефективно виконати свою роботу.

Ураховуючи викладене, можна зробити висновок, що взаємодія слідчого й експерта має місце на всіх стадіях проведення експертизи та у ході розслідування справи і судового провадження. Належна організація взаємодії слідчого з експертом сприяє найбільш швидкому й ефективному досягненню цілей розслідування та прийняття рішення судом.

Наук. керівн. Воїнова Т. С.

Література: 1. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. / В. Д. Понікаров. – Х., 2008. – 232 с. 2. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с. 3. Швець В. Є. Основи бухгалтерського обліку та судово-бухгалтерської експертизи : підручник / В. Є. Швець. – К., 2008. – 240 с. 4. Білуха М. Т. Судово-бухгалтерська експертиза : підручник / М. Т. Білуха. – К. : Воля. – 2004. – 656 с. 5. Коган В. З. Основы теории информационного взаимодействия: философско-социологические очерки / В. З. Кочан. – Новосибирск : Изд. НГУ, 1991. – 340 с. 6. Криминалистика : учебник для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухо и др. ; под ред. проф. Р. С. Белкина. – М., 1999. – 256 с. 7. Лапта С. П. Взаємодія слідчого з експертом при проведенні судових експертиз [Електронний ресурс] / С. П. Лапта. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>. – Назва з екрану. 8. Кримінально-процесуальний кодекс України 28.12.1996 р. зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-05>.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУТНІСТЬ ДЕФІНІЦІЇ "СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА"

Анотація. Запропоновано авторське уточнене бачення терміна "судово-економічна експертиза". Враховано виокремленні сутнісні ознаки судово-економічної експертизи.

Аннотация. Предложено авторское уточненное видение термина "судебно-экономическая экспертиза". Учтены выделенные существенные признаки судебно-экономической экспертизы.

Annotation. The author refined vision of the term "judicial and economic expertise" is offered. The author's essential features of the judicial and economic expertise are taken into account.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, процесуальна дія, доказ.

На сучасному етапі поняття "економічна злочинність" стало одним із центральних кримінологічних понять, тому виникає необхідність боротьби зі злочинами в економічній сфері, а її результативність буде залежати від наявності та обґрунтованості здійснення економічного контролю та судово-економічної експертизи.

Визначенню сутності судово-економічної експертизи в різні роки присвячували свої роботи такі вчені, як: Базась М. Ф., Бандурка А. М., Білуха М. Т., Бутинець Ф. Ф., Волинець Л. М., Назаренко Є. А., Мумінова-Савіна Г. Г., Камлик М. І., Понікаров В. Д. та ін.

Метою дослідження є обґрунтування сутності дефініції "судово-економічна експертиза".

У результаті проведеного дослідження встановлено, що сама сутність судово-економічної експертизи визначається через поняття. На сучасному етапі існує багато тлумачень щодо визначення поняття судово-бухгалтерської (судово-економічної) експертизи. При цьому на підставі існуючих визначень дефініції можна виділити основні ознаки судово-економічної експертизи, що подані у таблиці.

Таблиця

Основні ознаки судово-економічної експертизи

Автори	Ознаки					
	Форма проведення			Необхідність використання спеціальних знань	Підстави проведення	Мета проведення
	Дослідження	Процесуальна дія	Процес			
Назаренко Є. А. [1]	+	-	-	-	-	-
Волинець Л. М. [2]	+	-	-	+	-	-
Бутинець Ф. Ф. [3]	-	+	-	+	+	+
Білуха М. Т. [4]	+	-	-	-	-	-
Базась М. Ф. [5]	+	-	-	+	+	+
Мумінова-Савіна Г. Г. [6]	+	-	-	+	-	+
Понікаров В. Д. [7]	-	+	-	+	-	+
Швець В. Є. [8]	-	-	+	+	-	+

Як видно з таблиці, автори у процесі визначення поняття судово-економічної експертизи враховували різні змістовні ознаки. Так, наприклад, Назаренко Є. А., Волинець Л. М., Білуха М. Т., Базась М. Ф., Мумінова-Савіна Г. Г. під судово-економічною експертизою розуміють дослідження, а Бутинець Ф. Ф. та Понікаров В. Д. визначають її як процесуальну дію.

Наведене Назаренко Є. А. та Білухою М. Т. визначення, на думку автора, недостатньо пояснює сутність судово-економічної експертизи, бо не розкриває мети і підстав її проведення. Волинець Л. М. також дуже обмежено розкриває поняття, не враховуючи підстави та мету проведення експертизи, тому слід звернутись до інших авторів.

Так, визначення, які надали Бутинець Ф. Ф., Базась М. Ф., Понікаров В. Д. дають найбільш повне та ґрунтовне роз'яснення судово-економічної експертизи.

Узагальнюючи зазначене, можна зробити висновок, що сутністю судово-економічної експертизи є дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, яке в межах чинного законодавства здійснюється особою, котра володіє спеціальними знаннями в галузі економіки, з метою надання висновку стосовно кола питань, що були поставлені органами дізнання, досудового слідства чи суду.

Отже, на підставі проведеного аналізу існуючих теоретичних підходів до визначення сутності судово-економічної експертизи виокремленні її основні ознаки та подано власне бачення цієї дефініції. Напрямом подальшого дослідження є розробка схеми організації судово-економічної експертизи в Україні.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Назаренко Е. А. Судебно-бухгалтерская экспертиза : учебн. пособ. / Е. А. Назаренко. – Донецк, 2000. – 115 с. 2. Волинець Л. М. Перевірка бухгалтерської документації. Хто та як її проводить / Л. М. Волинець. – Х., 2005. – 80 с. 3. Білуха М. Т. Судово-бухгалтерська експертиза : підручник / М. Т. Білуха. – К. : Видавнича компанія "Воля", 2004. – 656 с. 4. Бутинець Ф. Ф. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посібн. / за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : Рута, 2004. – 460 с. 5. Базась М. Ф. Теоретико-методологічні засади судово-бухгалтерської експертизи : навч. посіб. / М. Ф. Базась. – К., 2007. – 488 с. 6. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.-метод. посіб. / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с. 7. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. / В. Д. Понікаров, С. М. Попова, Л. М. Попова. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 271 с. 8. Швець В. Є. Основи бухгалтерського обліку та судово-бухгалтерської експертизи : підручник / В. Є. Швець. – К., 2008. – 240 с.

УДК 657.6:657.3

Катков К. С.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДЕРЖАВНИЙ АУДИТ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. Визначено та обґрунтовано проблеми і переваги розвитку державного аудиту в Україні на основі вивчення законодавчо-нормативних актів та узагальнення опублікованих з досліджуваної проблематики робіт практиків та вчених.

Аннотация. Определены и обоснованы проблемы и преимущества развития государственного аудита в Украине на основе изучения законодательно-нормативных актов и обобщения опубликованных по исследуемой проблематике работ практиков и ученых.

Annotation. Problems and advantages of development of state audit in Ukraine have been identified and substantiated on the basis of study of legislative and normative acts and generalization of works by practical workers and scientists on the investigated range of problems.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, державний аудит, державні кошти, ефективність використання державних коштів, бюджетні установи, Державна фінансова інспекція України (ДФІ України), Рахункова палата України.

У сучасних умовах реформування економіки України відбувається зміна цілей управління державними фінансами і державною власністю. Основною метою стає підвищення ефективності використання державних фінансових ресурсів, забезпечення суспільства якісними соціальними послугами, досягнення відкритості органів влади і державного сектору. У рамках змін, що відбуваються в економіці країни, впровадження державного аудиту в роботу органів, що здійснюють державний фінансовий контроль, може стати одним із позитивних моментів у вдосконаленні контролю державних коштів, а також, зокрема, одним із найбільш ефективних засобів регулювання користу-

вачів ресурсів – перш за все, бюджетних установ. Усе наведене свідчить про безсумнівну актуальність та своєчасність обраної теми даного дослідження.

Питання державного аудиту висвітлювалися у працях Слободяник Ю. Б., Жирної Ж. А., Л. Куликівської, Чумакової І. Ю., А. Юхимчук та ін. [1 – 5]. Проте дані науково-практичні дослідження потребують більш поглибленого вивчення з метою уточнення кола проблем та перспектив розвитку державного аудиту в Україні.

Метою дослідження є окреслення основних проблем та перспектив становлення державного аудиту в Україні.

Відповідно до визначеної мети було поставлено такі завдання: проаналізувати стан державного аудиту в Україні; визначити проблеми та перспективи розвитку державного аудиту в Україні.

У процесі дослідження були використані такі методи: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація.

Згідно з Бюджетним кодексом України повноваження щодо здійснення державного аудиту в Україні покладено на Рахункову палату та Державну фінансову інспекцію України (далі – ДФІ України), тому процес становлення і розвитку системи державного аудиту відбувається в межах діяльності цих органів [1].

У 2005 році було здійснено спробу реформувати систему державного фінансового контролю та державного аудиту з урахуванням європейських вимог. Кабінетом Міністрів України було прийнято Концепцію розвитку державного внутрішнього фінансового контролю (далі – Концепція) на 2005 – 2017 роки, яка спрямована на зміну ідеології фінансового контролю відповідно до норм і правил Європейського Союзу, вдосконалення правового поля у сфері державного фінансового контролю. Концепцію спочатку було затверджено на 5 років, але потім, з урахуванням корективів Світового банку, цей термін подовжено до 2017 року.

У державному секторі України буде поступово впроваджено модель державного внутрішнього фінансового контролю. Успішність цього процесу залежить від запровадження Європейських стандартів внутрішнього контролю в установах та організаціях державного сектору.

Система державного внутрішнього фінансового контролю ставить за мету гарантувати відповідність системи фінансового менеджменту та контролю, а також внутрішнього аудиту, правовим вимогам, принципам фінансового менеджменту, а також бути прозорою, економною, ефективною та результативною.

Ключовими засадами зазначеної Концепції є реорганізація контрольної-ревізійної служби у відділі внутрішнього аудиту та їх запровадження, поряд із відділами внутрішнього контролю, безпосередньо в організаційну структуру розпорядника коштів із метою здійснення поточного контролю. Ревізійні відділи в сучасному понятті залишаються лише в тих сферах державного сектору, де спостерігається найгірша фінансова дисципліна.

Планується також здійснити низку заходів, спрямованих на децентралізацію контрольної-ревізійних дій.

Державний фінансовий контроль набуде ознак попереднього та поточного і буде вважатися внутрішнім. Зовнішній контроль буде чітко закріплений за єдиним органом – Рахунковою палатою – органом зовнішнього контролю. Зазначене, за умови успішного втілення, здатне розв'язати найбільш гостру проблему сучасного державного фінансового контролю – накладання функцій контролюючих органів. Рахункова палата повинна найближчими роками відігравати активнішу роль у виконанні положень, визначених Конституцією і Законами України. Сьогодні на часі – реформа системи контролю державних фінансів, флагоманом якої повинна стати саме Рахункова палата, як незалежний і самостійний державний орган, відповідальний тільки перед Парламентом України.

Реалізація зазначеної Концепції базується на трьох основних принципах (за визначенням INTOSAI): впровадженні системи внутрішнього контролю, впровадженні служб внутрішнього аудиту та їхній гармонізації.

Однак на шляху економічних перетворень як в сфері державного фінансового контролю в цілому, так і в сфері державного аудиту зокрема постає ряд проблем, які потребують поступового вирішення. Так, проблемою номер один на шляху становлення державного аудиту в Україні є невизначеність як в законодавстві, так і в теорії самого поняття "державний аудит". Доволі часто дослідники підмінюють поняття "державний аудит" поняттям "державний контроль". Відсутність чіткого розмежування цих понять ускладнює процес становлення зазначеного виду контролю у вітчизняній практиці. Необхідно підкреслити, що державний контроль перевіряє законність, цільове використання коштів та державного майна. У свою чергу, державний аудит є способом перевірки ефективності спрямування цих коштів на відповідні цілі та доцільності здійснення витратів [1].

Державний аудит включає в себе все, що відноситься до системи зовнішнього, незалежного публічного контролю за діяльністю будь-яких органів держави. Його характерною рисою є постійне оновлення, перегляд існуючих теорій і концепцій аудиту, пошук нових форм і методів державного та суспільного управління. З упровадженням державного аудиту виникає можливість поточного моніторингу витрачання бюджетних коштів, попередження та усунення порушень на їх початкових етапах, у процесі їх зародження.

По-друге, принципово на шляху становлення державного аудиту постає проблема призначення незалежного контролюючого органу, який буде здійснювати державний аудит. У вітчизняній практиці цей різновид аудиту здійснюється Державною фінансовою інспекцією України (далі – ДФІ) та частково Рахунковою палатою. У розвинених країнах вищий контролюючий орган державного аудиту формується законодавчою гілкою влади (в Угорщині, Німеччині – Рахункова палата при парламенті, у США – Головне бюджетно-контрольне управління, в Канаді – Відомство Генерального ревізора) [2].

На особливу увагу заслуговує проблема суміщення контрольних і розпорядчих функцій щодо управління фінансовими ресурсами. У багатьох випадках усі вони належать органам виконавчої влади, що ставить під сумнів незалежність і об'єктивність прийнятих ними рішень.

Наявні численні неузгодженості правових норм, а також прогалини в регулюванні організаційно-правових взаємовідносин між органами Державної фінансової служби України та Рахунковою палатою України затримують розвиток державного аудиту.

Серед проблем реалізації державного аудиту потрібно виокремити ще одну – це неготовність суб'єктів господарювання до сприйняття державного аудиту як системи незалежного контролю, що мав не каральний, а суто рекомендаційний характер. Така форма контролю не повинна спричиняти будь-які перешкоди звичайній діяльності підприємства, установи чи організації [3].

Таким чином, у процесі становлення державного аудиту можна виділити такі проблеми: відсутність єдиного підходу щодо дефініції державного аудиту, ототожнення його з державним фінансовим контролем; проблема чіткого законодавчого визначення органу, на який покладено функції здійснення зовнішнього державного аудиту; нерозуміння суб'єктами господарювання мети та завдань державного аудиту; відсутність необхідної законодавчо-нормативної бази з даного питання; низький темп адаптації світового досвіду публічного контролю до сучасних потреб контролю державних фінансів в Україні [4; 5].

Однак поряд із зазначеними проблемами державний аудит має значущі перспективи розвитку. Ця форма контролю має забезпечити цільове витрачання національних ресурсів, збереження державного майна, покращення економічного стану держави в цілому.

Отже, слід зазначити, що сьогодні для становлення державного аудиту в Україні необхідно: розробити теоретичні та практичні засади впровадження та функціонування державного аудиту в нашій країні; вивчити та адаптувати зарубіжний досвід становлення системи незалежного публічного контролю; сконцентрувати увагу на питаннях державного аудиту в одному законодавчому акті, що забезпечить безперешкодне здійснення контрольних заходів, передбачивши в ньому органи контролю та відповідальність суб'єктів господарювання за його недотримання.

Наук. керівн. Кривоцова Т. А.

Література: 1. Слободяник Ю. Б. Концептуальні засади державного аудиту [Текст] / Ю. Б. Слободяник // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит в епоху глобальних змін : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. – К. : КНЕУ : ФПБАУ, 2009. – С. 384–391. 2. Жирна Ж. А. Необхідність побудови та сутність системи державного аудиту в Україні [Текст] / Ж. А. Жирна // Економічні науки. – Серія "Облік і фінанси". – Випуск 7(25). – Ч. 4. – 2010. 3. Куликівська Л. Чи має право Рахункова палата контролювати використання коштів місцевих бюджетів [Текст] / Л. Куликівська // Фінансовий контроль. – 2010. – № 7(60). – С. 33–34. 4. Чумакова І. Ю. Аудит в Україні: нові виклики в епоху глобальних змін [Текст] / І. Ю. Чумакова // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит в епоху глобальних змін : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. : Київ, 23 жовт. 2009 р. – К. : КНЕУ; ФПБАУ, 2009. – С. 520–528. 5. Юхимчук А. Влада і контроль – утопія чи реальність? [Текст] / А. Юхимчук // Голос України. – 2010. – № 175(4925).

УДК 657.6

Киба К. В.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Уточнено сутність аудиту фінансової звітності підприємства. Визначено етапи проведення аудиту, а також висвітлено головні проблеми, які виникають під час перевірки. Запропоновано шляхи їх усунення.

Аннотация. Уточнена сущность аудита финансовой отчетности предприятия. Определены этапы проведения аудита, а также отражены главные проблемы, которые возникают во время проверки. Предложены пути их устранения.

Annotation. The essence of audit of the financial reporting of an enterprise is specified. The stages of realization of audit are identified and main problems that arise during the audit are highlighted. Solutions to them are offered.

Ключові слова: аудит фінансової звітності, методика аудиту, звітність, аудитор, аудиторський висновок.

Підвищення ролі аудиту діяльності підприємства диктується посиленням конкуренції в умовах ринку та господарського ризику, впливом зовнішнього ринку. Для того, щоб підприємства успішно функціонували, для прийняття правильних управлінських рішень на рівні підприємства повинні використовуватись дані, які відповідають певним правилам, вимогам і нормам, що є зрозумілими та прийнятними для користувачів. Дані, що є основою для прийняття управлінських рішень, подаються у фінансових звітах, форми за якими регламентовано чинним законодавством.

У сучасних умовах господарювання найбільш розповсюдженим та затребуваним видом аудиту є аудит саме фінансової звітності підприємства. Тому цей напрям аудиту потребує постійного вдосконалення, особливо в частині уточнення теоретичних аспектів, а також методики його здійснення. Це зумовлює своєчасність та актуальність теми дослідження.

Питанням аудиту фінансової звітності підприємства присвятили свої роботи провідні вчені та практики: Д. Янок, К. Редько, В. Савченко, С. Голов, Р. Додж, Д. Робертсон. Узагальнення опублікованих з досліджуваної проблематики робіт дає підстави стверджувати: питання аудиту фінансової звітності підприємства як у теоретичному, так і прикладному аспектах досліджені недостатньо. Все це обумовлює актуальність та своєчасність обраної теми дослідження.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування сутності фінансової звітності та визначення порядку здійснення аудиту фінансової звітності підприємства.

Відповідно до визначеної мети було поставлено такі завдання: уточнення сутності фінансової звітності підприємства; на основі узагальнення робіт вчених та практиків визначено порядок здійснення аудиту фінансової звітності підприємства.

Так, фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [1].

Важливість аудиту фінансової звітності полягає в тому, що фінансова звітність містить у собі консолідовані дані, а саме містить інформацію за всіма ділянками обліку. Аналізуючи фінансову звітність, користувачі отримують інформацію про результати діяльності підприємства, його фінансовий стан, платоспроможність, ліквідність, рентабельність та інші важливі характеристики.

На першому етапі аудиту, керуючись нормативними актами, аудитор необхідно перевіряти правильність оцінки статей балансу та фінансової звітності в цілому. Для цього він використовує НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" і т. д. [1 – 3].

На другому етапі аудитор перевіряє, яким чином відображаються в обліку необоротні активи підприємства, чи відповідає ведення обліку нормативним документам.

Наступним етапом є перевірка оцінки запасів, які необхідно відображати за фактичною собівартістю.

Далі перевіряється правильність ведення і відображення розрахунків із дебіторами і кредиторами, постачальниками і покупцями.

Також аудитор необхідно оцінити розрахунки з оплати праці, зі страхування, а також з бюджетом.

Під час проведення аудиту Звіту про фінансові результати необхідно перевірити суму фактичного доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартості реалізованої продукції. На наступній стадії перевірки аудитор перевіряє доходи і видатки, а також правильність визначення чистого прибутку (збитку) [4].

Таким чином, аудитор перевіряє правильність обліку всіх активів, капіталу і зобов'язань підприємства, а також результатів діяльності за певний період.

Перевіряючи звітність, аудитор необхідно визначити повноту і взаємозв'язок між даними балансу та іншими формами фінансової звітності. Так, сума чистого прибутку у балансі повинна збігатися із сумою чистого прибутку з форми № 2 "Звіт про фінансові результати", рядок "Залишок коштів на кінець року" з форми № 3 "Звіт про рух грошових коштів" повинен дорівнювати значенню рядка 1165 балансу, також суми за рядком 4300 Звіту про власний капітал повинні бути відповідно однакові з сумами статей першого розділу пасиву балансу "Власний капітал".

Під час планування та проведення аудиту для зниження аудиторського ризику до прийняття низького рівня аудитор повинен розглянути ризик суттєвих викривлень фінансової звітності, які є результатом шахрайства. Якщо шахрайські дії мали місце, що видно з фінансової звітності, аудитор повинен про це сповістити керівництво підприємства, а також вищі інстанції [5].

Переконавшись у правильності, достовірності та взаємоузгодженості фінансової звітності, аудитор необхідно підтвердити правильність її складання, що перевіряється відповідно до чинного законодавства.

Отже, з наведеного слідує, що фінансова звітність під час аудиту підлягає таким видам перевірки:

перевірка за формою – перевірка правильності оформлення та заповнення всіх форм звітності, аудитор перевіряє, чи всі необхідні реквізити заповнені, поставлені підписи та печатки, а також звертає увагу на відсутність помарок, підчисток та виправлень;

аналітична перевірка показників звітності – виявлення суттєвих відхилень, вивчення яких за допомогою глибинних та наскрізних тестів дозволяє встановити факти помилок та порушень, що призводять до перекручення звітності. Під час цієї перевірки визначаються ті ділянки звіту, де аудиторський ризик є найбільшим, де існує можливість шахрайства чи наявність помилок в обліку і звітності для даного підприємства є найімовірнішою. Залежно від цього виділяються ті операції та активи, які необхідно перевірити більш ретельно [3];

перевірка по суті, яка передбачає проведення перевірки щодо достовірності показників звітності, тобто аудитор перевіряє правильність розрахунку показників та їх взаємоузгодженість у різних формах фінансової звітності між собою, а також із первинними документами та обліковими регістрами.

Під час проведення аудиту фінансової звітності аудитор може зіштовхнутися з такими проблемами:

відсутність чітких форм робочої документації, встановлених на законодавчому рівні;
необхідність знань усіх ділянок бухгалтерського обліку, адже інформація, що міститься в фінансовій звітності, є дуже обширною;

перевірка фінансової звітності займає багато часу та потребує уваги, точності та охайності;
великі обсяги роботи, невизначеність використовуваних методів перевірки та ін.

Але наведені проблеми можуть бути вирішені шляхом:

розробки форм робочої документації аудитором самостійно;

використання автоматизованих засобів та програмних продуктів;

постійного огляду нормативних документів, що стосуються фінансової звітності та бухгалтерського обліку;

можливої спільної роботи двох аудиторів над одним комплектом фінансової звітності тощо.

Після проведення всіх необхідних процедур аудитор може сформулювати власну думку щодо достовірності наданої фінансової звітності.

Після проведення аудиту аудитор має можливість висловити думку про те, чи складена фінансова звітність за всіма суттєвими аспектами відповідно до встановлених принципів фінансової звітності [3].

Під час складання Звіту незалежного аудитора, крім висловлення власної думки, обов'язково робиться посилання на МСА 300 "Планування аудиту фінансової звітності" та МСА 700 "Формування та подання висновку щодо фінансової звітності" [3].

Отже, мета аудиторської перевірки фінансової звітності полягає в незалежній експертизі для встановлення її реальності та достовірності, своєчасності та єдності методичних звітних показників. Тільки виконуючи встановлену послідовність дій, аудитор зможе дати якісну оцінку фінансової звітності, що перевіряється, та надати рекомендації щодо усунення виявлених недоліків.

Таким чином, аудит фінансової звітності підприємства допомагає висвітлити недоліки роботи підприємства та допущені помилки, тому порядок його здійснення повинен бути ретельно спланованим, чітким та узгодженим.

Напрями подальших досліджень потребують подальшого вдосконалення розробки форм робочої документації у ході проведення аудиту фінансової звітності та вдосконалення методів, які застосовуються в аудиті.

Наук. керівн. Кривцова Т. О.

Література: 1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 2. НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року. Частина 1 / пер. з англ. О. Л. Ольховська, О. В. Селезньов, О. О. Зеніна та ін. – К. : МФБ ; АПУ, 2010. – 842 с. 4. Кулаковська Л. П. Основи аудиту : навч. посіб. / Л. П. Кулаковська. – К. : Каравела, 2004. – 496 с.

УДК 657.042

Киян Т. С.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Узагальнено завдання, які постають перед судово-економічною експертизою витрат діяльності підприємства. Визначено джерела інформації у процесі її проведення. Виокремлено особливості судово-економічної експертизи витрат діяльності підприємства.

Аннотация. Обобщены задачи, которые возникают перед судебно-экономической экспертизой расходов деятельности предприятия. Определены источники информации в процессе ее проведения. Выделены особенности судебно-экономической экспертизы расходов деятельности предприятия.

© Киян Т. С., 2014

Annotation. The objects of the forensic and economic expertise of operation costs of a company have been summarized. The sources of information used in the course of conducting it were determined. The features of the forensic and economic expertise of company operation costs were identified.

Ключові слова: витрати діяльності, судово-економічна експертиза, судово-економічна експертиза витрат діяльності.

В умовах трансформації економіки України виникає безліч правопорушень – навмисних чи ненавмисних, пов'язаних із халатністю та корисливими діями, які завдають значної шкоди становленню та розвитку сучасного механізму господарювання. Це обумовлює необхідність ефективної роботи правоохоронних органів та потребує проведення судово-економічної експертизи.

Враховуючи факт, що витрати супроводжують будь-яку діяльність суб'єктів господарювання та безпосередньо впливають на її результат, можна стверджувати, що більшість експертних розслідувань пов'язані саме з дослідженням правильності формування витрат.

Окремі аспекти теорії та практики судово-економічних експертиз витрат діяльності підприємств розглядали такі науковці, як: Остап'юк Н. А., Панченко І. А., Понікаров В. Д., Пономаренко Н. І. та ін.

Серед багатьох напрацювань вчених не існує єдиної точки зору щодо визначення основних аспектів судово-економічної експертизи. Крім того, увага дослідників не акцентується на обґрунтуванні експертизи витрат діяльності підприємств, що й обумовлює актуальність теми дослідження.

Метою дослідження є обґрунтування особливостей судово-економічної експертизи витрат діяльності підприємства.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що особливості судово-економічної експертизи витрат діяльності підприємства випливають з її сутності, завдань, які вона вирішує, предмета, об'єктів, порядку проведення. Важливою особливістю такої експертизи, яка впливає саме з сутності витрат (вони "пронизують" всі ланки діяльності підприємства), є наявність широкого кола питань, які можуть бути поставлені експерту за конкретною справою.

Судово-економічна експертиза витрат діяльності підприємства може вирішувати завдання щодо встановлення документальної обґрунтованості розміру нестачі активів, періоду і місця їх утворення; відображення в обліку операцій з нарахування та виплати заробітної плати, інших виплат; формування собівартості; правдивості результатів фінансово-господарчої діяльності; реальності розрахунків із дебіторами і кредиторами; економічної доцільності отримання і використання кредитів і позик; установлення недоліків в організації бухгалтерського обліку контролю, які сприяли або могли сприяти заданню матеріальних збитків або перешкоджали її своєчасному виявленню [1]. Завдання, які вирішує судово-економічна експертиза витрат діяльності підприємства, можна згрупувати за певними критеріями (рис. 1).

Отже, завданням судово-економічної експертизи витрат діяльності підприємства в цілому є встановлення та обґрунтування документально підтверджених фактів викривлення певних витрат.

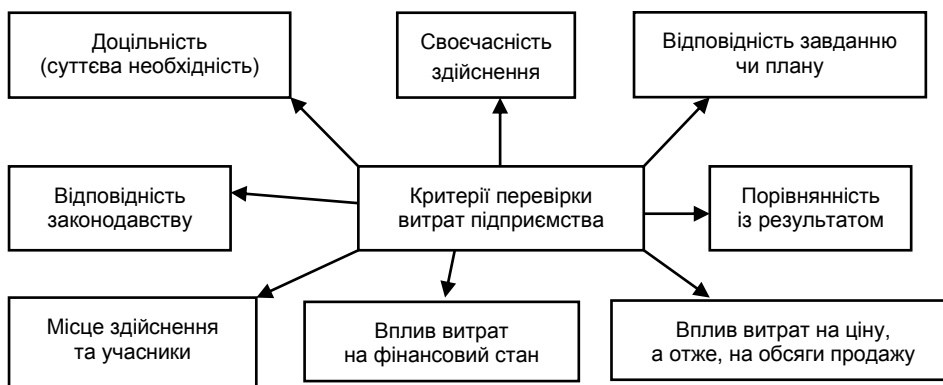

Рис. 1. Критерії перевірки витрат діяльності підприємства

У рамках конкретної справи експерт має вирішити певні завдання, що перед ним поставлені. Такі завдання, як правило, включають дослідження окремих елементів чи груп витрат, але не передбачають перевірку всіх витрат діяльності підприємства. Для вирішення поставлених завдань важливим аспектом є визначення матеріалів, які необхідно надати експерту. Обсяг документів, необхідних для дослідження, визначається конкретними обставинами справи та питаннями, які поставлені перед експертом [2]. Проте, на думку автора, доцільно систематизувати джерела інформації, які використовуються експертом у ході перевірки витрат діяльності підприємства (рис. 2).

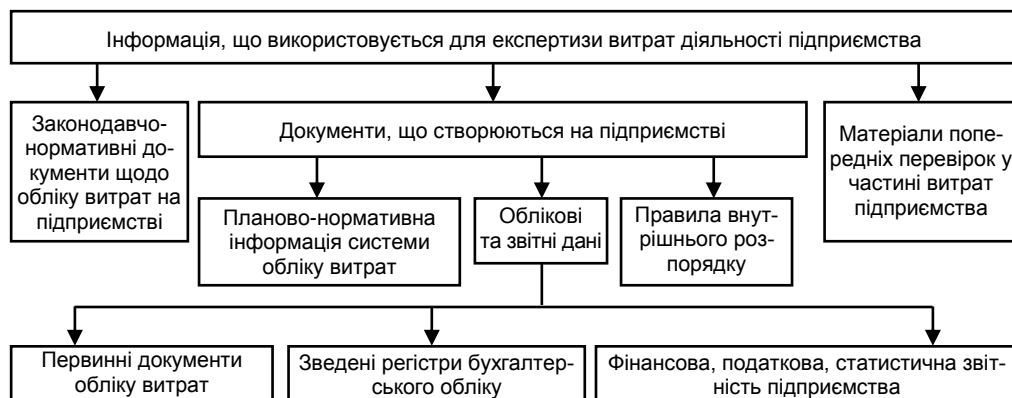

Рис. 2. Джерела інформації під час судово-економічної експертизи витрат діяльності підприємства

Перелічені на рис. 2 документи виступають об'єктами судово-економічної експертизи витрат діяльності підприємства, які безпосередньо підлягають перевірці для винесення експертного рішення по справі.

Таким чином, судово-економічна експертиза витрат діяльності підприємства спрямована на підтвердження чи спростування фактів викривлення (здебільшого заниження) сум витрат, що підтверджуються документально. Автором встановлено, що особливості судово-економічної експертизи витрат діяльності підприємства полягають у завданнях, які вона вирішує, предметі, об'єкті, порядку проведення.

Напрямом подальшого дослідження є розробка послідовності проведення судово-економічної експертизи витрат діяльності підприємства.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. / В. Д. Понікаров, С. М. Попова, Л. М. Попова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 382 с. 2. Бутинець Ф. Ф. Судово-бухгалтерська експертиза / за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП "Рута", 2004. – 460 с.

УДК 657.010

Ковальчук О. О.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Проведено аналіз підходів вчених до визначення судово-економічної експертизи. Узагальнено підходи науковців до визначення предмета судово-економічної експертизи. Систематизовано об'єкти судово-економічної експертизи.

Аннотация. Проведен анализ подходов ученых к определению судебно-экономической экспертизы. Обобщены подходы ученых к определению предмета судебно-экономической экспертизы. Систематизированы объекты судебно-экономической экспертизы.

Annotation. An analysis of scientists' approaches to the definition of forensic and economic expertise has been made. Scientific approaches to the definition of the subject of the forensic and economic expertise have been generalized. The objects of forensic and economic expertise have been systematized.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, предмет судово-економічної експертизи, об'єкти судово-економічної експертизи.

© Ковальчук О. О., 2014

Кризові явища в економіці України супроводжуються криміналізацією суспільства та високим рівнем економічної злочинності серед суб'єктів господарювання. Для виявлення протиправної економічної діяльності та її документального підтвердження необхідні спеціальні пізнання на межі галузей економіки і права, які охоплює судово-економічна експертиза.

Теорію та практику судово-економічних експертиз розглядали такі науковці, як: Остап'юк Н. А., Панченко І. А., Понікаров В. Д., Пономаренко Н. І., Рибкіна Т. М., Свідерський Д. Є., Скрипник М. І., Сторожук Н. В. та ін.

Однак серед вчених не існує єдиної точки зору щодо визначення основних теоретичних аспектів судово-економічної експертизи, що й зумовило вибір теми дослідження.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що сам термін "судово-економічна експертиза" був встановлений рішенням Президії науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України від 30.01.2001 р.

Сутність судово-економічної експертизи розкривається через її визначення. Проведений аналіз підходів вчених до визначення судово-економічної експертизи дає можливість стверджувати про неоднорідність їх поглядів (рис. 1).

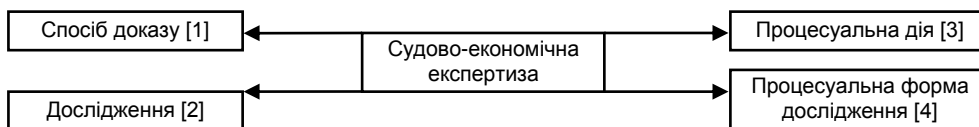

Рис. 1. Підходи науковців до визначення сутності судово-економічної експертизи (узагальнено автором)

Як зазначено на рис. 1, науковці трактують судово-економічну експертизу як із точки зору судочинства (спосіб доказу, процесуальна дія), так і з урахуванням функції перевірки, яку вона виконує (дослідження). Але найбільш ґрунтовним, на думку автора, є розуміння судово-економічної експертизи як процесуальної форми дослідження.

Тому доцільно взяти за основу визначення Понікарова В. Д., згідно з яким судово-економічна експертиза є процесуальною формою дослідження на основі спеціальних знань у різних сферах економіки, господарського аналізу, ревізії та контролю первинних облікових документів, бухгалтерських та податкових реєстрів, фінансової звітності суб'єктів господарювання різних форм власності з метою вирішення широкого кола питань, що виникають у ході розслідування економічних злочинів та судового розгляду господарських суперечок [4, с. 329].

Дослідивши сутність судово-економічної експертизи, варто визначити її предмет та об'єкт для найбільш повного розкриття її змісту.

Щодо визначення предмета судово-економічної експертизи, варто зауважити, що серед науковців не існує єдиної точки зору до його тлумачення (рис. 2).

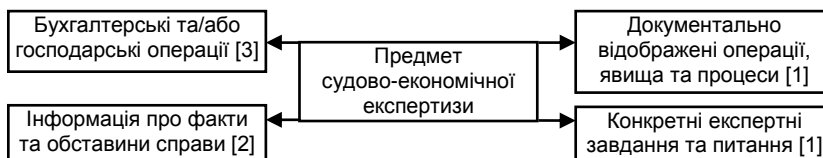

Рис. 2. Підходи науковців до визначення предмета судово-економічної експертизи (узагальнено автором)

Виходячи з проведеного аналізу, на думку автора, предметом судово-економічної експертизи в цілому слід вважати документальне відображення господарських операцій підприємств, а предметом судово-економічної експертизи за конкретною справою – окремі питання, поставлені експерту.

Документи, котрі у своїй сукупності містять інформацію, яка формує предмет дослідження виступають об'єктами судово-економічної експертизи [2], основні з яких розглянуто на рис. 3.

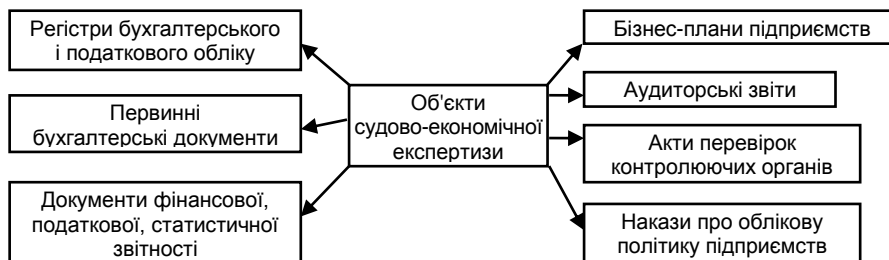

Рис. 3. Об'єкти судово-економічної експертизи

Слід зазначити, що перелік об'єктів судово-економічної експертизи, наведений на рис. 3, не є вичерпним та може включати інші документи, які мають безпосереднє відношення до справи. Так, Остап'юк Н. А. визначає такі класифікаційні ознаки об'єктів судово-економічної експертизи: суб'єкти складання; ступінь розкриття відомостей щодо предмета експертизи; форма наданих документів; час отримання [3, с. 72]. Тобто документи, надані експерту для перевірки, мають бути відповідними до справи, що розглядається за всіма критеріями (час, форма, виконавці).

Таким чином, судово-економічна експертиза, маючи основною метою допомогу суду (слідству) під час вирішення питань, що потребують спеціальних знань у галузі економіки, бухгалтерського і податкового обліку, аналізу та контролю, у сучасних умовах господарювання стає все більш доцільною і необхідною у процесі провадження судочинства.

Напрямом подальшого дослідження є проведення теоретичного аналізу механізму організації судово-економічної експертизи.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Базась М. Ф. Теоретико-методологічні засади судово-бухгалтерської експертизи : навч. посіб. / М. Ф. Базась. – К. – 2004. – 488 с. 2. Колісник О. П. Теоретичні основи судово-бухгалтерської експертизи / О. П. Колісник // Фінанси, облік і аудит. – 2009. – № 14. – С. 256–263. 3. Остап'юк Н. А. Обліково-аналітичне забезпечення бухгалтерської експертизи: теорія і методика : дис. на здобуття наук. ступеня кандидата економічних наук 08.06.04 / Н. А. Остап'юк. – К., 2006. – С. 186. 4. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. / В. Д. Понікаров, С. М. Попова, Л. М. Попова. – 2-ге вид., доп. та перероб. – К. : Центр учбової літератури, 2008.

УДК 657.3

Колесник А. Є.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ РЕВІЗІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Уточнено сутність ревізії на основі вивчення законодавчо-нормативних актів та узагальнення опублікованих із досліджуваної проблематики робіт. Обґрунтовано значення ревізії в сучасних умовах господарювання.

Аннотация. Уточнена сущность ревизии на основе изучения законодательно-нормативных актов и обобщения опубликованных по исследуемой проблематике работ. Обосновано значение ревизии в современных условиях хозяйствования.

Annotation. The essence of audit is specified on the basis of study of legislative and normative acts and generalization of works on the problems under study. The value of audit in the modern economy is justified.

Ключові слова: ревізія, умови господарювання, законодавчо-нормативний акт.

Економічні перетворення в Україні та процес розвитку ринкових відносин супроводжуються перебудовою господарського механізму управління на всіх рівнях економіки та зумовлюють необхідність удосконалення як фінансово-бюджетної політики в цілому, так і формування відповідних механізмів державного фінансового контролю. На сьогодні особливого значення в цьому контексті набуває здійснення саме ревізії, що зумовлює актуальність та своєчасність обраної теми дослідження.

Проблеми дослідження сутності ревізії висвітлені в роботах багатьох вчених та практиків, таких, як: Бутинець Ф. Ф., Білуха М. Т., Дікань Л. В., Малюга Н. М., Рубан Н. І., Усач Б. Ф. та ін. [1 – 3].

Аналіз літературних джерел стосовно досліджуваного питання дозволяє дійти висновку, що на сьогодні єдиного підходу до визначення сутності ревізії немає. Між визначеннями "ревізії" різними авторами-дослідниками є певні розбіжності та відмінності, тому виникає потреба в ретельному дослідженні поняття "ревізія".

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування сутності та значення ревізії в сучасних умовах господарювання.

Відповідно до визначеної мети були поставлені такі завдання: обґрунтувати значення ревізії в сучасних умовах господарювання; проаналізувати сучасні визначення поняття "ревізія", які надані різними авторами-дослідниками; узагальнити підходи до сутності ревізії на основі критичного аналізу існуючих визначень у різних літературних джерелах; надати власне уточнене визначення поняття "ревізія"; обґрунтувати значення ревізії в сучасних умовах господарювання.

У процесі дослідження були використані такі методи: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація.

Так, одні автори розглядають ревізію як метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства за дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірності обліку та звітності [1]. У свою чергу, інші науковці, такі, як Дікань Л. В., Усач Б. Ф., Бутинець Ф. Ф., визначають ревізію як спосіб перевірки виробничої і господарсько-фінансової діяльності юридичної особи з точки зору дотримання законності, ефективності виробництва та якості роботи, що здійснюється за даними обліку, звітності та іншими джерелами [1 – 3].

Серед сукупності підходів до визначення сутності ревізії можна виокремити ще один підхід, згідно з яким ревізія – це документальна перевірка або форма документального контролю [3].

Проте є багато науковців – як юристів, так і юристів-фінансистів, які у своїх працях акцентують на тому, що ревізія є формою здійснення фінансового контролю [4; 5].

Але проаналізовані підходи щодо визначення поняття "ревізія" автор ставить під сумнів через те, що ототожнювати ревізію, наприклад, із методом недопустимо, тому що саме поняття "метод" не передбачає наявності методів, мети та предмета, що властиві ревізії, а означає сукупність прийомів або операцій практичного та теоретичного пізнання дійсності, що підпорядковується вирішенню конкретного завдання. Тому визначати ревізію методом, на думку автора, не є доцільним. Ще один підхід, згідно з яким ревізія розглядається як документальна перевірка, теж слід критично проаналізувати, оскільки, на думку автора, так стверджувати не можна, адже ревізія передбачає не тільки документальну перевірку, але й фактичну. Найбільш повними та змістовними визначеннями, на думку автора, слід вважати ті, в яких наголошується на тому, що ревізія є формою або способом контролю, оскільки найбільш повно розкривають усі її елементи та завдання.

На думку автора, уточнення поняття "ревізія" сприяє найбільшому уявленню сутності ревізії. Автором запропоновано таке трактування цього терміна. Ревізія – це документальний та фактичний спосіб перевірки функціонування установи, відповідності її діяльності всім стандартам та нормам законодавства, достовірності обліку та звітності з метою виявлення та покарання винних осіб, які зловживають своїми повноваженнями, щодо використання коштів та цінностей, які перебувають у власності держави, та, як наслідок, запобігання порушенням у майбутньому.

Таким чином, було уточнено сутність поняття "ревізія", що полягає в документальній та фактичній перевірці фінансово-господарської діяльності бюджетної установи, що в умовах економічної нестабільності України підвищує її значення і необхідність для дотримання фінансової дисципліни в господарських структурах державної форми власності.

Тому важливо сказати, що за допомогою ревізії проводиться глибоке та багатогранне обстеження фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації. Значення останньої в системі фінансового контролю досить велике. Адже масштаби тіньового перерозподілу грошових потоків, у тому числі в бюджетних установах, мізерність доходів від державної власності й обсяги вивезення капіталів за межі України величезні, а схеми скоєння порушень стають "досконалішими". Тому, щоб утримувати фінансові відносини країни на належному рівні, потрібно постійно контролювати їх, адже від ефективного використання, розподілу бюджетних коштів залежить економічний стан країни та соціальний розвиток кожного із нас. Тож для підвищення ролі й значення ревізії слід не лише виявляти порушення, недоліки, а й вчасно їм запобігати та виправляти їх. Для цього до ревізій мають залучатися висококваліфіковані фахівці, здатні посилити контроль, та вжити рішучих заходів до усунення фактів порушень. Тому важливо систематично здійснювати методичне навчання ревізорів, а керівники контрольно-ревізійних органів мають дбати про це, постійно поліпшуючи свою роботу у ході проведення ревізій.

Підводячи підсумок, можна зазначити, що ревізія – це система контрольних дій, здійснюваних ревізійною групою або ревізором за фінансово-господарською діяльністю організацій, за якої встановлюється законність, достовірність та економічна доцільність досконалих господарських операцій, дотримання фінансової дисципліни, достовірність ведення бухгалтерського обліку і звітності, правильність дій посадовців з метою виявлення недоліків і порушень у діяльності об'єкта, що ревізується.

Ревізії відбуваються у процесі проведення внутрішньовідомчого контролю, фінансового державного контролю.

За допомогою ревізій державні та господарські органи отримують достовірну інформацію про повну мобілізацію і використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, про позитивні і негативні сторони діяльності організації, що ревізується. Це сприяє оперативному й правильному прийняттю управлінських рішень. Значення ревізії також полягає в узагальненні і поширенні позитивного досвіду господарювання, профілактиці порушень і зловживань.

Системність у ревізії досягається комбінованим використанням різних способів і прийомів логічного і математичного, документального і фактичного контролю.

Наук. керівн. Кривцова Т. О.

Література: 1. Контроль і ревізія : підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / за ред. проф. Ф. Ф. Бутиця. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП "Рута", 2002 – 544 с. 2. Ді-

кань Л. В. Контроль в бюджетних установах. : підручник / Л. В. Дікань. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2010 – 408 с. 3. Усач Б. Ф. Контроль і ревізія : підручник / Б. Ф. Усач. – К. : Знання, 2007. – 263 с. 4. Мельник О. П. Формування в Україні елементів державного внутрішнього фінансового контролю відповідно до вимог європейських стандартів / О. П. Мельник // Фінансове право. – 2007. – № 2 – С. 45–48. 5. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : автореф. дис. док. юрид. наук. / Д. ф. Андрійко. – К., 1999. – 38 с.

УДК 657.002

Колпак В. В.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Анотація. Досліджено визначення поняття судово-економічної експертизи на думку різних вчених. Запропоновано авторське бачення поняття судово-економічної експертизи, відмінність якого від інших полягає у врахуванні всіх його сутнісних складових.

Аннотация. Исследованы опеределения судебно-экономической экспертизы по мнению разных ученых. Предложено авторское видение понятия судебно-экономической экспертизы, отличие которого от других заключается в учете всех его существенных составляющих.

Annotation. The author's vision of the concept of judicial and economic expertise is offered, which is different from others by its taking into account all its essential components. Other researchers' definitions of the legal and economic expertise have been studied.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, процес, процесуальна форма.

Сучасні умови господарювання, які характеризуються мінливістю економічного середовища зумовлюють рушійні зміни у всіх без винятку ділянках економічного життя. Такі зміни повною мірою торкнулись і діючої в Україні системи економічного контролю, проявленням чого стало виникнення нових його форм. Серед зазначених форм з'явилась судово-економічна експертиза, яка на сьогодні зайняла важливе місце в системі контролю, а її результати безперечно є цінними та вагомими. Саме тому увага до судово-економічної експертизи з усіх аспектів її здійснення не зменшується. При цьому багато в чому це стосується саме організаційних аспектів. Зазначене ґрунтується на тому, що саме від правильної та раціональної організації судово-економічних заходів залежить якість їх проведення. Деякі напрями судово-економічної експертизи потребують більш детальної уваги. До таких напрямів відноситься експертиза операцій з оплати праці. З огляду на окреслене, судово-економічна експертиза операцій з оплати праці на підприємстві в сучасних умовах є достатньо важливим та актуальним питанням.

Аналіз сучасних досліджень, присвячених проблематиці теоретичних основ судово-економічної експертизи, показав, що багато науковців займаються вирішенням різнопланових неузгодженостей в даному аспекті. Окремі питання теорії, організації та методики судово-економічної експертизи знайшли відображення у працях таких вітчизняних вчених, як: Білуха М. Т., Базась М. Ф., Бандурка О. М., Камлик М. І., Понікаров В. Д.; зарубіжних вчених, а саме: Алибеков Ш. І., Арзуманян Т. М., Кеворков Ж. А., Ромашов А. М., Пошюнас П. Ю., Чаадаєв С. Г., Шадрін В. В. та ін.

Метою дослідження є визначення сутності судово-економічної експертизи.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що на сьогодні не існує законодавчого визначення поняття "судово-економічна експертиза". Це призводить до помилкових тверджень щодо його розуміння та відсутності нормативно-правового акту, який безпосередньо регулював би проведення судово-економічної експертизи, що дало б змогу на законодавчому рівні закріпити порядок та умови залучення експерта-економіста до судового процесу.

У чинному законодавстві України надано тільки визначення поняття "судова експертиза" [1]. Згідно зі ст. 1 Закону України "Про судову експертизу", судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, попереднього слідства чи суду.

Досліджуючи сутність судово-економічної експертизи необхідно звернутися до поглядів вчених-економістів на визначення поняття "судово-економічна експертиза". Узагальнюючи існуючі погляди на визначення поняття "судово-економічна експертиза", наведених на рисунку, можна зробити висновок, що кожен автор по-різному визначає його сутнісну складову.

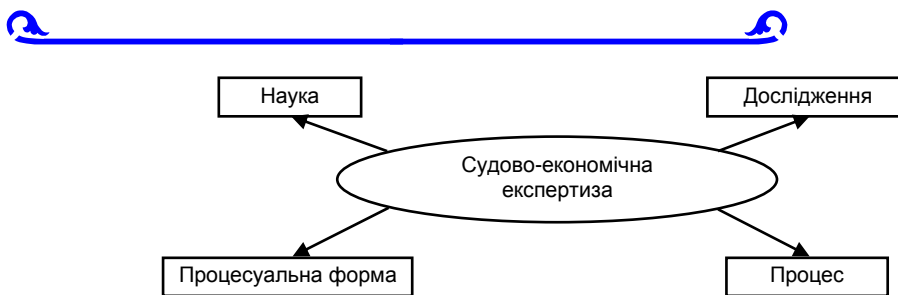

Рис. Узагальнення підходів до визначення сутності поняття "судово-економічна експертиза" [2 – 6]

Проаналізувавши визначення зазначених авторів, можна зробити висновок, що вони розглядають судово-економічну експертизу тільки з одного боку, не враховуючи всі функції, які вона виконує.

Тому автором пропонується під судово-економічною експертизою розуміти процес використання експертом спеціальних знань із бухгалтерського обліку, економічного аналізу та контролю первинних облікових документів, бухгалтерських та податкових регістрів та фінансової звітності у різних сферах економіки у ході дослідження правопорушень суб'єктів господарської діяльності, що стали об'єктом розгляду правоохоронних органів та органів дізнання в межах чинного законодавства з метою подання експертного висновку щодо кола поставлених питань.

Новизна такого визначення полягає у тому, що воно більш повно та ґрунтовно розкриває сутність судово-економічної експертизи.

Таким чином, у результаті дослідження, визначено сутність судово-економічної експертизи в сучасних умовах господарювання. Встановлено, що судово-економічна експертиза є основною ланкою у процесі розслідування злочинів, пов'язаних із порушеннями у сфері господарської діяльності і саме вона вирішує основні питання, які виникають у справах даної сфери. У подальшому планується розробити схему організації судово-економічної експертизи в Україні.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. // Голос України. – 1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 2. Бутинець Ф. Ф. Судово-бухгалтерська експертиза / за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП "Рута", 2004. – 460 с. 3. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.-метод. посіб. / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К., 2006. – 268 с. 4. Панченко І. А. Організація судово-бухгалтерської експертизи: теоретико-практичні аспекти : дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук 08.00.09 / І. А. Панченко. – Житомир, 2007. – 182 с. 5. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. / В. Д. Понікаров, С. М. Попова, Л. М. Попова. – 2-ге вид., доп. та перероб. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 382 с.

Крута Л. С.

УДК 657.6:331.2

Хомюк А. В.

Студенти 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Анотація. Розглянуто існуючі методики аудиту заробітної плати. Запропоновано вдосконалення методичного забезпечення й обґрунтовано доцільність упровадження кореляційного та факторного аналізів у процес аудиту заробітної плати.

Анотация. Рассмотрены существующие методики аудита заработной платы. Предложено совершенствование методического обеспечения и обоснована целесообразность внедрения корреляционного и факторного анализов в процесс аудита заработной платы.

© Крута Л. С., Хомюк А. В., 2014

Annotation. The article examines current methods of pay audit. An improvement of the methods is offered and the expediency of introducing correlation and factor analysis in the pay audit process is justified.

Ключові слова: аудит, заробітна плата, фонд заробітної плати (ФЗП), єдиний соціальний внесок (ЄСВ), кореляційний аналіз, факторний аналіз.

Однією з важливих ділянок аудиту є аудит заробітної плати, який завжди відрізнявся великими обсягами даних, різноманітністю розрахунків, необхідністю звертання до даних попередніх періодів на досить значній відстані. Зміни законодавства, розвиток систем заробітної плати, методів аналізу роботи з персоналом обумовлюють постійну динаміку на цій ділянці обліку. Використання нестандартних методик у ході аудиту заробітної плати дає професійному бухгалтеру можливість науково обґрунтувати свої висновки.

Проблематикою аудиту заробітної плати займалися такі вчені-економісти, як: Пушкар М. С., Задорожний З. В., Крупка Я. Д., Редько О. Ю., Сопко В. В., Фаріон І. Д., Рудницький В. С., Никифорак Я. Д., Никифорак В. А. Разом із тим, питання впровадження прикладних методик в аудит, зокрема економіко-математичних методів, носить у науковій літературі фрагментарний характер, що обумовлює актуальність теми дослідження.

Метою даної статті є дослідження дискусійних питань аудиту заробітної плати та вдосконалення його методичного забезпечення.

Аудит заробітної плати є однією з найважливіших та складних ділянок аудиторської роботи, бо він зачіпає інтереси усіх без винятку працівників підприємства, що перевіряється. Його виняткова роль у системі як внутрішнього, так і зовнішнього аудиту пояснюється ще тим, що облік праці та її оплати є трудомістким, потребує особливої уваги і сконцентрованості, оскільки пов'язаний з обробленням великої кількості первинної інформації, має багато однотипних операцій, здійснення яких потребує багато часу.

Згідно з загальноприйнятою думкою науковців методичне забезпечення становить комплекс методів та інформаційних джерел, необхідних для проведення аудиту, а під методикою аудиту розуміють послідовність та порядок застосування прийомів (методів) аудиту з метою встановлення об'єктивної істини про інформацію, що аудитується, і доведення цієї істини шляхом аудиторського висновку до користувачів. Аудиторська фірма на свій розсуд може вибирати використовувану методику, коректувати класичні підходи власними доробками. Відповідно до цього методом аудиту вважають спосіб досягнення мети, тобто сукупність прийомів та способів, завдяки яким оцінюється стан об'єктів, що підпадають під аудиторське дослідження [1].

Наразі у ході аудиту використовується цілий спектр методів, що доцільно розмежовувати за трьома напрямками: загальнонаукові (що притаманні для всіх наук), специфічні (які характерні безпосередньо для аудиту) та прикладні (вузько направлені методи інших наук, адаптовані для потреб аудиту). Фрагментарний характер використання прикладних методів та висока їх ефективність під час вирішення конкретних завдань зумовлює інтерес їх вивчення [2].

На думку авторів, доцільним є деталізувати етап перевірки нарахованих сум заробітної плати існуючої методики шляхом проведення факторного та кореляційного аналізу. Першим кроком є аналіз тісноти зв'язку ФЗП та факторів, що безпосередньо впливають на його величину. Результатом такого аналізу є виявлення вузьких місць у ході обліку заробітної плати. Використання кореляційного аналізу також є доцільним під час аудиту розрахунків за соціальним страхуванням, правильність якого підтверджує тісний зв'язок між ЄСВ та ФЗП. Далі варто здійснити факторний аналіз для визначення сили впливу на величину ФЗП окремих факторів. У результаті цього очевидним стають резерви зниження величини фонду та шляхи економії ресурсів на підприємстві. В схематичному вигляді названа послідовність перевірки правильності формування ФЗП відображена на рис. 1.

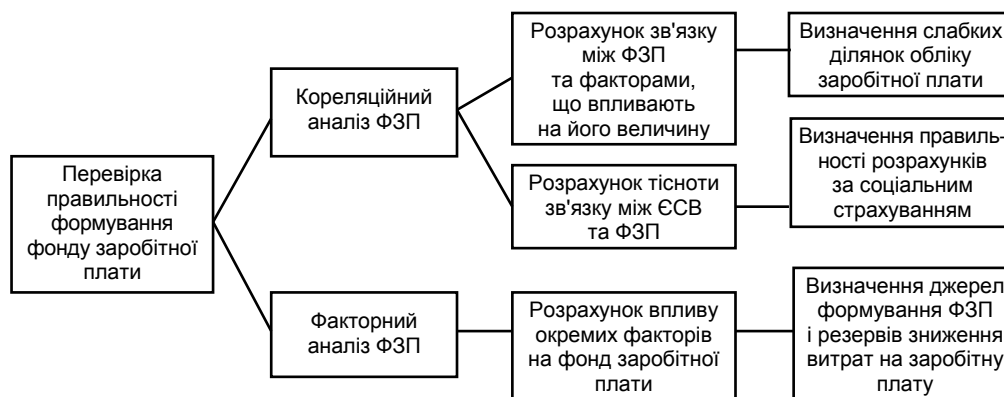

Рис. 1. Послідовність перевірки правильності формування ФЗП (запропоновано авторами)

Варто зазначити, що в аудиті кореляційний аналіз може допомогти у ході визначення слабких ділянок обліку заробітної плати. Коли науково доведено, що між кількома економічними показниками існує пряма (зворотна) залежність (наприклад, між валовим прибутком і собівартістю), а за результатами кореляційного аналізу на конкретному підприємстві такий зв'язок відсутній або має недостатню силу, то аудитору доцільно було б приділити більше уваги первинній документації,

що слугує основою для формування цих показників. Розрахунок зв'язку між ФЗП та факторами, що на нього впливають, можна провести за допомогою програмного забезпечення MS Excel за допомогою функції КОРРЕЛ.

Наступним етапом кореляційного аналізу буде перевірка залежності ЄСВ та фонду заробітної плати. Величина ЄСВ має суттєве значення, бо її викривлення веде за собою неправильність розрахунків із державними фондами. Це також може означати нарахування офіційно незадекларованої заробітної плати. Дані показники повинні корелюватися. Така перевірка може бути виконана також у програмному середовищі MS Excel за допомогою функції КОРРЕЛ. Наприклад, Фонд оплати праці (ФОП) та ЄСВ, що нараховуються на заробітну плату, графічно можуть мати вигляд, зображений на рис. 2. Оскільки між ЄСВ і ФОП існує пряма функціональна залежність, то коефіцієнт кореляції має бути рівним 1 (припустима статистична похибка може складати 5 %).

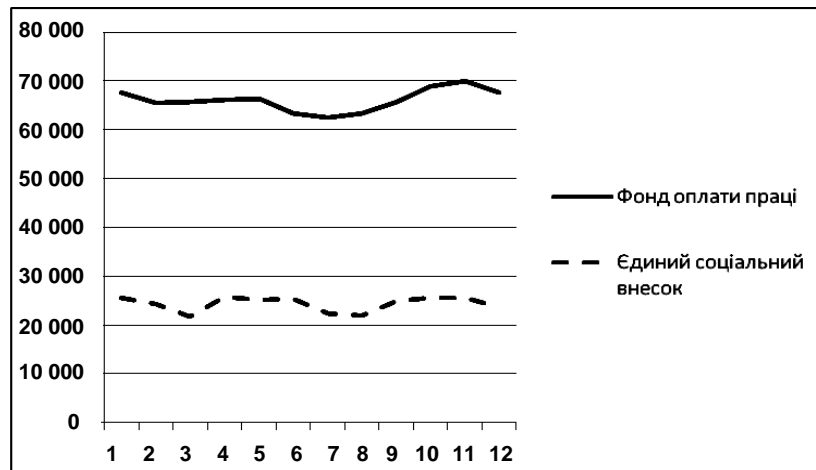

Рис. 2. Динаміка змін Фонду заробітної плати та єдиного соціального внеску

Такий низький кореляційний зв'язок може бути обумовлений двома варіантами: 1) на підприємстві працює значна кількість інвалідів, на заробітну плату яких нараховується менший єдиний соціальний внесок, а саме 8,41 %; 2) було зроблено помилку бухгалтером під час нарахування єдиного соціального внеску. Обидва варіанти вимагають більш детального вивчення документації з нарахування єдиного соціального внеску та структури працівників підприємства.

Наступним кроком є проведення факторного аналізу – багатомірного статистичного методу, який застосовується для вивчення взаємозв'язків між значеннями змінних. Авторами пропонується використовувати метод ланцюгових підстановок, перевагою якого є те, що він є найуніверсальнішим та застосовується для розрахунку впливу факторів в усіх типах факторних моделей [3].

Для прикладу слід навести п'ятифакторну мультиплікативну модель виду:

$$\text{ФЗП} = Ч \times Д \times t \times q \times p,$$

- де ФЗП – фонд заробітної плати;
Ч – чисельність працівників;
Д – кількість робочих днів періоду;
t – тривалість робочого дня;
q – середньогодинна продуктивність праці робітника;
p – ставка оплати на 1 грн товарної продукції.

На основі факторного аналізу аудитор може зробити висновок щодо джерел формування фонду заробітної плати та виявити резерви зниження витрат на оплату праці.

Отже, авторами запропоновано вдосконалення методичного забезпечення аудиту заробітної плати, що полягає у використанні під час аудиту методів кореляційного та факторного аналізу фонду заробітної плати та ЄСВ. Це дозволяє аудитору визначити слабкі ділянки у обліку заробітної плати, попередньо оцінити правильність розрахунків за соціальним страхуванням та визначити джерела формування фонду заробітної плати і резерви зниження витрат на заробітну плату. За аналогією з даною моделлю можна також перевіряти правильність відрахувань і заробітної плати, а саме податку з доходів фізичних осіб, єдиного соціального внеску тощо.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Мултановская Т. Аудит в схемах и таблицах / Т. Мултановская, М. Горяева ; ред. Я. Кавторева. – Х. : Фактор, 2009. – 336 с. 2. Міжнародні стандарти аудиту. Видання 2010 року. – К. : ТОВ "ШФМЦАУ" Статус", 2010. – 1152 с. 3. Економіко-математичне моделювання : навч. посіб. / за ред. О. Т. Іващука. – Тернопіль : ТНЕУ "Економічна думка", 2008. – 704 с.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Анотація. Узагальнено та систематизовано положення і норми процесуального законодавства щодо судово-економічної експертизи, що дозволить експерту-економісту скоротити час на її проведення та підвищити якість дослідження та ефективність результатів.

Аннотация. Обобщены и систематизированы положения и нормы процессуального законодательства о судебно-экономической экспертизе, что позволит эксперту-экономисту сократить время на ее проведение и повысит качество исследования и эффективность его результатов.

Annotation. Provisions and procedural rules of law concerning judicial and economic expertise are summarized and systematized which will enable economic experts to reduce the time for its performance and improve the quality and effectiveness of research results.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, судово-експертна діяльність, експерт-економіст, кримінальні справи, цивільні справи, господарські спори.

Процес судово-економічної експертизи є процесуальною дією, тому на його якість впливає досконала нормативно-правова база. Законодавство України не містить нормативного акта, який регулює діяльність судових експертів-економістів, але ці норми розкриваються у різних нормативно-правових документах. Відсутність такого документа впливає на час виконання експертом роботи та на якість дослідження. Тому актуальним є загальний розгляд норм регулювання судово-економічної експертизи та узагальнення їх для підвищення якості роботи експерта.

Проблематика судово-економічної експертизи відображена у наукових працях таких вітчизняних вчених, як: Мумінової-Савінової Г. Г., Понікарова В. Д., Білухи М. Т., Духновської Л. М. та ін. [1 – 4]. Вони розглядають загальнотеоретичні і методологічні основи застосування судово-економічної експертизи, методику й організацію проведення економічної експертизи.

Метою дослідження є вдосконалення нормативного регулювання процесу судово-економічної експертизи шляхом узагальнення та систематизації її положень у законодавстві. Об'єктом дослідження є нормативно-правова база судово-економічної експертизи. Предметом дослідження є вдосконалення нормативно-правової бази здійснення судово-економічної експертизи.

Більшість порушень економічного законодавства знаходить своє відображення в бухгалтерському обліку. Суддя та слідчий не володіють спеціальними знаннями в галузі бухгалтерського обліку, тому є необхідним використання спеціальних наукових і практичних знань експерта-економіста.

Експерт-економіст є процесуальною особою, тобто має певний процесуальний статус, який визначає його права та обов'язки. Тому у ході здійснення діяльності йому необхідно керуватися, насамперед, нормативно-правовими актами, що регулюють порядок проведення судово-експертної діяльності.

Основним нормативно-правовим актом, який регулює судово-експертну діяльність є Закон України "Про судову експертизу" [5]. Він визначає правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою й об'єктивною експертизою. Положення даного документа поширюються на всі існуючі в Україні види судових експертиз, у тому числі й на судово-економічну. Даний закон розкриває загальні положення судово-експертної діяльності, визначає права, обов'язки та відповідальність судових експертів, порядок їх атестації, питання оплати праці та соціального захисту судових експертів, а також питання міжнародного співробітництва у галузі судової експертизи.

Детальний розгляд даного закону дозволяє узагальнити наведену в ньому інформацію та конкретизувати вказані положення.

У загальних положеннях розкривається поняття судової експертизи та принципи судово-експертної діяльності. Тут визначено гарантії незалежності судового експерта та правильності його висновку, забезпечення умов праці судового експерта за місцем знаходження об'єктів дослідження та розкривається питання організації судово-експертної діяльності.

У розділі "Судовий експерт" визначено коло осіб, які можуть бути судовими експертами та осіб, які не можуть бути судовими експертами, а також їх права, обов'язки та відповідальність.

У розділі "Фінансове та організаційне забезпечення діяльності судово-експертної діяльності" розкривається питання фінансування діяльності судових експертів, порядок їх атестації. Також тут

розкривається поняття експертно-кваліфікаційної комісії, питання оплати праці та соціального захисту експертів.

У розділі "Міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи" деталізується питання проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави та залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз.

Правовою основою проведення судово-економічної експертизи за кримінальними, цивільними справами чи господарськими спорами є процесуальне законодавство. Узагальнення норм процесуального законодавства, що регулюють проведення судово-економічної експертизи наведено на рисунку.

З рисунка видно, що кримінальні справи регулюються Кримінальним процесуальним кодексом, який визначає порядок порушення, розслідування, розгляду та вирішення кримінальних справ і залучення до цього процесу експерта-економіста за необхідності його спеціальних знань.

Для врегулювання цивільних спорів, які виникають із приводу майнових і особистих немайнових відносин, основою яких є рівність сторін-учасниць, призначений Цивільний процесуальний кодекс України.

Господарський процесуальний кодекс України призначений для регулювання процесів вирішення спорів, які виникають між суб'єктами господарювання у процесі здійснення підприємницької діяльності. Ці суперечки можуть бути пов'язані з невиконанням договірних зобов'язань господарюючими суб'єктами, неповнотою розрахунків юридичних осіб з бюджетом, фондами соціального та пенсійного страхування тощо.

Рис. Регулювання судово-економічної експертизи за процесуальним законодавством (узагальнено автором на основі [2 – 4])

Особливе значення розглянутих кодексів полягає в тому, що саме вони передбачають умови, за дотримання яких забезпечується доказове значення висновку судового експерта за справою, що розслідується або розглядається в суді.

Проведення аналізу нормативно-правового регулювання судово-економічної експертизи дозволило зробити висновок, що узагальнення та систематизація всіх її норм і положень дають змогу значно скоротити затрати часу на дослідження та покращити його якість. Це сприятиме значному скороченню терміну слідства та суттєво підвищить ефективність організації боротьби з економічною злочинністю.

Наук. керівн. Воїнова Т. С.

Література: 1. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с. 2. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. / В. Д. Понікаров. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2008. – 232 с. 3. Білуха М. Т. Судово-бухгалтерська експертиза : підручник / М. Т. Білуха. – К. : Воля. – 2004. – 656 с. 4. Духновська Л. М. Судово-бухгалтерська експертиза [Текст] : [навч. посіб.] / Л. М. Духновська ; Нац. ун-т харч. технологій. – К. : ДПІАЙ, 2011. – 177 с. 5. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змінами) [Електронний ресурс]. –

Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 6. Господарський процесуальний кодекс України 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. № 1618-IV (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

УДК 657.6(088.2)

Курило А. В.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОЦЕС ОТРИМАННЯ СЕРТИФІКАТА АУДИТОРА: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ТА НАПРЯМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація. Визначено дискусійні питання в процесі отримання сертифіката аудитора та розроблено шляхи їх вирішення. Розглянуто класифікаційні вимоги до претендентів, які отримують сертифікати аудитора в Україні. Визначено проблеми і недоліки у вітчизняному законодавстві та запропоновано шляхи їх вирішення.

Аннотация. Определены дискуссионные вопросы в процессе получения сертификата аудитора и разработаны пути их решения. Рассмотрены классификационные требования к претендентам, которые получают сертификаты аудитора в Украине. Определены проблемы и недостатки в отечественном законодательстве и предложены пути их решения.

Annotation. Debatable issues in the process of obtaining the certificate of an auditor were identified and solutions were developed. Classification requirements to applicants for obtaining the auditor's certificate in Ukraine were considered. Problems and shortcomings in the national legislation were identified and solutions were proposed.

Ключові слова: сертифікат, реєстр, аудиторська діяльність, міжнародні стандарти аудиту, аудитор.

У сучасних умовах господарювання аудит переживає певний підйом інтересу з боку громадськості та бізнесу. Це визначає більшу потребу у регулюванні аудиторської діяльності для отримання користувачами інформації, яку перевіряє аудитор із метою прийняття відповідальних економічних рішень. При цьому користувачі інформації мають впевнені, що аудитори дотримуються єдиних вимог у процесі здійснення аудиторської діяльності.

Питання отримання професії аудитора у своїх роботах висвітлили такі вчені: О. Редько [1], який у своїй останній роботі "Постійне удосконалення професійних знань аудиторів" розглянув деталізацію отримання сертифіката аудитора; Савченко В. Я. [2] надав деталізацію праці аудитора у своїй роботі "Організація праці аудитора"; Білик М. С. [3] та ін. Хоча зараз і приділено велику увагу професійному аудиту, але все ще існують певні невирішені проблеми і протиріччя.

Метою даного дослідження є деталізація процесу отримання сертифіката професійного аудитора і роботи в цьому напрямі.

Згідно із Законом України "Про аудиторську діяльність" [4] аудиторська діяльність – це підприємницька діяльність, яка включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших супутніх аудиту послуг.

Для того, щоб стати в майбутньому аудитором-підприємцем і зареєструвати себе як фізична чи юридична особа, тобто бути керівником аудиторської фірми, необхідно отримати сертифікат аудитора.

Сертифікація – це визначення кваліфікаційної придатності аудиторів. Сертифікат є офіційним документом, який засвідчує право особи на здійснення аудиту підприємств і господарських товариств (серія "А") та банків (серія "Б") на території України [5].

Але отримання сертифіката аудитора свідчить лише про наявність спеціальних знань, достатніх для надання професійних аудиторських послуг. Сертифікат дозволяє займатися підприємницькою діяльністю, якою, згідно з чинним законодавством, і є надання аудиторських послуг.

Згідно з Положенням про сертифікацію аудиторів особа, що має намір отримати сертифікат аудитора серії "А", подає до Аудиторської палати України (АПУ) (в одному примірнику) або до регіонального відділення АПУ (в двох примірниках) такі документи: заяву за встановленою формою; копію диплома, завіреного в установленому порядку (нотаріально, або за останнім місцем роботи кандидата); копію трудової книжки, завірену в установленому порядку (нотаріально, за останнім місцем роботи або в центрі зайнятості); документ про оплату сертифікації.

Відповідно до ст. 4 Закону України "Про аудиторську діяльність" [4] отримати сертифікат може особа, яка не має судимості за корисливі злочини, має сертифікат, що визначає її кваліфікаційну придатність на заняття аудиторською діяльністю на території України. Тобто ті особи, які мають вищу освіту (економічну або юридичну), необхідні знання (з аудиту, фінансів, економіки, господарського права), досвід роботи (не менше 3-х років) на одній з посад: ревізора, бухгалтера, юриста, фінансиста, економіста чи асистента аудитора.

Для проведення іспитів Аудиторською палатою України створюються кваліфікаційні комісії у складі п'яти членів кожна.

Результати іспиту заносяться в протокол (окремо за кожною особою), який підписують всі члени екзаменаційної комісії. При цьому регіональні відділення Аудиторської палати України протоколи складають у двох примірниках, один з яких не пізніше п'яти днів після складання іспиту передається до Аудиторської палати України. Рішення екзаменаційної комісії повідомляється особам, які склали іспит, у день його складання. Дані сертифікації заносяться до книги реєстрації та в комп'ютерну базу даних. Видача сертифікатів здійснюється Секретаріатом Аудиторської палати України після затвердження Аудиторською палатою України протоколів проведення іспитів.

Бланк сертифіката є бланком суворої звітності. Реквізитами сертифіката є: серія і номер сертифіката; прізвище, ім'я та по батькові аудитора; дата, номер рішення Аудиторської палати України про затвердження протоколів проведення іспитів; строк дії сертифіката.

Одним із недоліків у сфері сертифікації аудиторів та внесення їх до Реєстру аудиторських фірм та аудиторів є висока вартість цих процедур.

Як відомо, сертифікація аудиторів в Україні здійснюється шляхом проведення письмового кваліфікаційного іспиту.

Кваліфікаційний іспит проводиться щоквартально у день, визначений Аудиторською палатою України.

Іспити проводяться у два етапи: 1) письмове тестування за переліком запитань, затвердженим Аудиторською палатою України (тести мають вигляд питань, які дають змогу вибрати правильну відповідь з чотирьох варіантів); 2) письмове розв'язання ситуаційного завдання (завдання з вирішення ситуаційних аудиторських проблем).

Перший етап іспитів проводить Аудиторська палата України або її регіональні відділення, а другий – тільки Аудиторська палата України. До другого етапу допускаються кандидати, які набрали не менш як 70 % правильних відповідей за результатами тестування. Кандидати, екзаменаційні роботи другого етапу кваліфікаційного іспиту яких оцінені в 60 і більше балів – здобули право на отримання сертифіката аудитора; 50 – 59 балів – здобули право на повторне складання другого етапу кваліфікаційного іспиту на загальних умовах у термін до одного року; 49 і менше балів – є такими, що не склали кваліфікаційний іспит і мають право на повторне складання іспиту на загальних умовах не раніше, як через рік. У цьому випадку складений успішно перший етап іспиту зараховується кандидату під час складання кваліфікаційного іспиту вдруге, якщо після успішного складання першого етапу іспиту минуло не більш, ніж 1,5 року.

Після затвердження Аудиторською палатою України результатів іспиту Секретаріат Аудиторської палати України здійснює видачу сертифікатів. Термін чинності сертифіката не може перевищувати п'яти років.

Варто звернути увагу, що проблема сертифікації виникає у процесі визначення правильності рішення ситуаційного завдання членами комісії з сертифікації та освіти аудиторів АПУ. Адже здійснення аудиту значним чином базується на застосуванні суджень аудитора, його професійного досвіду та можливості використання різних методів і процедур перевірки. Більш чітко формулювання ситуаційного завдання дозволило б надати кандидату однозначну відповідь, демонструючи вміння застосувати конкретні норми МСА вітчизняного законодавства. Такі зміни в механізмі сертифікації аудиторів зменшили кількість суперечок та апеляцій до комісії. Крім цього, право на отримання сертифіката можна мати, втративши 30 % на першому і 40 % балів на другому етапі, що є неприпустимим поглядом рівня професіоналізму аудиторів.

Отже, для вирішення певних труднощів сертифікації аудиторів в Україні, на думку автора, доцільно: узгодити вітчизняне законодавство, що регулює аудиторську діяльність з міжнародним, зокрема щодо підвищення кваліфікаційних вимог до аудиторів; розробити загальнодоступну інформаційну базу з діючих в Україні МСА, встановити права на отримання сертифіката аудитора кандидатом, у разі отримання ним не менше 90 балів на першому етапі, а на другому – не менше 80 балів, встановити юридичну силу аудиторського висновку на законодавчому рівні; розробити АПУ схеми виявлення фактів порушення незалежності аудиторів.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту) : підручник / за ред. проф. В. В. Немченко, О. Ю. Редько. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 540 с. 2. Савченко В. Я. Аудит : навч. посіб. / В. Я. Савченко. – 2-ге вид. – К. : КНЕУ, 2006. – 328 с. 3. Білик М. С. Облік, аналіз та аудит : навч. посіб. / М. С. Білик, А. Г. Загородній. – К. : Кондор, 2008. – 618 с. 4. Про аудиторську діяльність : Закон України № 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 5. Основи аудиту : навч. посіб. / С. І. Дерев'яно, С. О. Олійник, Н. П. Кузик та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 328 с. 6. Положення про сертифікацію аудиторів від 31.01.2013 р. № 264/8 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apu.com.ua>. – Назва з екрану. 7. Виконання кошторису аудиторської палати України за 2012 рік, надходження коштів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apu.com.ua>. – Назва з екрану.

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ им. С. Кузнеця

РЕВИЗИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УЧРЕЖДЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация. Рассмотрены понятия "компьютерные технологии", "учетные программы" и "автоматизированный учет". Определены преимущества и недостатки использования данных технологий. Предложено использование "1С: Предприятие" в учреждениях и определены его возможности.

Анотація. Розглянуто поняття "комп'ютерні технології", "облікові програми" та "автоматизований облік". Визначено переваги та недоліки використання даних технологій. Запропоновано використання "1С: Підприємство" в установах та визначено його можливості.

Annotation. The article deals with the concepts of computer technology, accounting program and automated accounting. The advantages and disadvantages of using these technologies were identified. The use of "1С: Enterprise" in institutions was proposed and its capacity was identified.

Ключевые слова: компьютерные технологии, учетные программы, автоматизированный учет, "1С: Предприятие".

На протяжении определенного периода времени в Украине осуществляются работы по повышению эффективности использования бюджетных средств, установленной Бюджетным кодексом и другими руководящими документами.

Важной инновацией является создание в органах исполнительной власти подразделений внутреннего финансового аудита (внутреннего контроля), которые осуществляют разработку и контроль соблюдения внутренних стандартов и процедур составления и исполнения бюджета, составления бюджетной отчетности и ведения бюджетного учета, а также подготовку и организацию мер, направленных на повышение результативности (экономности и эффективности) использования бюджетных средств. Необходимыми условиями выполнения данной инновации является использование последних достижений науки и дальнейшее научное осмысление процессов деятельности органов государственного управления как распорядителей, государственных и коммерческих организаций как получателей государственных средств.

Применение вычислительной техники в учетном процессе вносит существенные изменения в систему источников информации об объекте, который поддается ревизии.

Хорошим преимуществом использования компьютерных технологий является тот факт, что ревизию предприятия проводить становится проще и быстрее, так как есть вся информация, которая необходима ревизору в электронном варианте и ему становится не обязательным тратить много времени на поездки в проверяемое учреждение и общение непосредственно с людьми.

Используя учетные программы, предприятие самостоятельно вносит изменения и избирает внутреннюю систему кодирования информации, без которой невозможно правильно решить вопросы стандартизации информации, сокращения объемов исходных данных, повышение уровня оперативности обработки информации и компактности выдачи учетных регистров. Бухгалтерская служба предприятия, в зависимости от информационных потребностей и их объема, определяет необходимую для предприятия структуру построения кодов, что затрудняет (через возможное несоответствие систем таких кодировок) работу ревизора во время осуществления встречных проверок [1].

При ведении автоматизированного учета бухгалтерская служба имеет возможность быстро обрабатывать нужную информацию и получать промежуточные результаты деятельности, необходимые для нужд управления. Такую же возможность имеет ревизор, который осуществляет соответствующую проверку предприятия [2].

Ведение автоматизированного учета исключает неправильное разнесение первичных данных на учетные регистры, поскольку корректность бухгалтерских записей контролируется программой при введении первичной документации. Исчезает также возможность допущения ошибки при подведении итогов (оборотов) и выводе конечных результатов деятельности. Ошибки могут возникать только в случаях, когда неправильно определяется экономическая суть хозяйственных операций.

Во время проверки финансово-хозяйственной деятельности предприятия ревизор должен сначала изучить его учетную политику и выяснить, правильно работники бухгалтерской службы осуществляют "признание" той или иной хозяйственной операции.

Компьютеры сохраняют огромные массивы данных и обеспечивают доступ к ним, выполняют математическую обработку данных, осуществляют отбор данных согласно установленным критериям, своевременно обновляют и модифицируют данные. Благодаря этому их используют как средство исследования при определении характеристик и установлении взаимосвязей между различными данными. Компьютер также используется для анализа финансово-хозяйственной деятельности предприятия.

Примером такой программы может служить "1С: Предприятие", которое позволяет вести: бухгалтерский учет в соответствии с законодательством Украины и национальных П(С)БУ; оперативный учет наличия и движения запасов, состояния взаиморасчетов с контрагентами; учет движения работников предприятия, регистрацию кадровых изменений и расчет заработной платы;

налоговый учет в соответствии с налоговым законодательством Украины [3].

Таким образом, внедрение новых компьютерных технологий приведет к:

увеличению количества факторов, которые массово учитываются ревизором во время исследования объекта в зависимости от вида (видов) его деятельности;

углублению анализа хозяйственных процессов, которые определяются ревизором; повышению обоснованности выводов благодаря применению экономико-математических методов и модульных исследований;

формированию более четких и обоснованных выводов ревизора, составляющей которых является прежде всего финансовое прогнозирование будущей деятельности предприятия.

Научн. рук. Бутенко К. В.

Литература: 1. Правила аудиторской деятельности "Аудит в условиях компьютерной обработки данных" [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.minfin.gov.by/data/audit_pril/post18_12_02_163p.pdf. – Название с экрана. 2. Ревизия и аудит : учебн. пособ. / Н. П. Дробышевский ; под ред. Н. П. Дробышевского. – М. : ООО "Мисанта", 2004. – 265 с. 3. Соловьев А. Аудит в условиях электронной обработки данных [Электронный ресурс] / А. Соловьев. – Режим доступа : <http://7fm.by/madp/?disId=1&subId=226&workId=49343>. – Название с экрана.

Матвеева А. С.

УДК 657.6

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

КОНТРОЛЬ ВИТРАТ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. З'ясовано важливість контролю оплати праці. Розглянуто основні напрями контролю витрат на оплату праці на підприємстві. Визначено типові порушення ведення операцій з обліку витрат на оплату праці.

Анотация. Выяснена важность контроля оплаты труда. Рассмотрены основные направления контроля расходов на оплату труда на предприятии. Определены типичные нарушения ведения операций по учету затрат на оплату труда.

Annotation. The importance of controlling wages has been elucidated. The main areas of controlling labor costs in a company have been studied. Typical violations of labour payment accounting procedures have been identified.

Ключові слова: контроль, розрахунки з оплати праці, порушення ведення обліку з оплати праці.

Для соціального захисту і матеріальної зацікавленості працівників необхідно постійно вдосконалювати систему оплати праці з урахуванням кількості працівників, якості праці, умов праці і її результатів. А для цього потрібно постійно проводити перевірку розрахунків із персоналом, яка передбачає контроль за дотриманням чинного законодавства про працю, правильністю нарахування заробітної плати і проведення утримань з неї, а також правильністю ведення бухгалтерського обліку розрахунків з оплати праці.

© Матвеева А. С., 2014

Дослідженням питання контролю розрахунків з оплати праці займалися такі відомі вітчизняні вчені, як: Божко В. М., Бондаренко О. М., Бутинець Ф. Ф., Вітвіцька Н. В., Дікань Л. В., Калюга Є. В., Макоєв О. С., Усач Б. Ф. та ін.

Мета дослідження полягає у виокремленні основних напрямів перевірки розрахунків з оплати праці працівникам підприємства.

На підприємстві можуть застосовуватися різноманітні форми оплати праці та матеріального заохочення. Важливими показниками для дослідження аудитором виступають продуктивність праці та її охорона, рівень і сума заробітної плати. На початку аудиту вивчаються організація та ефективність праці, правильне використання та дотримання умов оплати праці, економічне обґрунтування норм виробітку та зацікавленості працівників у збільшенні випуску продукції та підвищення продуктивності праці.

Ревізію операцій з обліку витрат на оплату праці доцільно розпочинати з інвентаризації. Метою проведення даної інвентаризації є виявлення реальної заборгованості перед персоналом підприємства з оплати праці.

Специфіка інвентаризації полягає в тому, що поряд з суто бухгалтерською інформацією перевіряється відповідність здійснених операцій законодавчо-правовим нормам.

У ході проведення інвентаризації за розрахунками з робітниками і службовцями перевіряється реальність заборгованості за розрахунковими відомостями, підсумки яких порівнюються з Головною книгою. Окрім цього повинні бути виявлені суми, що своєчасно не вимагались і підлягали перерахуванню на рахунок депонентів, а також суми і причини виникнення переплат (дебіторської заборгованості).

Під час вивчення загальних питань організації обліку і контролю розрахунків з оплати праці на підприємстві необхідно перевірити дотримання трудової дисципліни і трудового законодавства; встановити відповідність фактичної структури і штату підприємства; організацію і стан обліку оплати праці і розрахунків із персоналом; правильність встановлених тарифних ставок, місячних окладів, відрядних розцінок і норм виробітку; своєчасність і правильність розрахунків із персоналом з оплати праці тощо [1].

У ході перевірки розрахунків із персоналом з оплати праці ревизор повинен встановити, які форми та системи оплати праці використовуються на підприємстві; чи є внутрішнє положення про оплату праці персоналу та колективний трудовий договір; перевірити списковий і середньосписковий склад працівників, прийнятих на роботу з дня зарахування.

Окрім цього, доцільно встановити, хто веде облік розрахунків із персоналом з оплати праці, посаду, освіту, бухгалтерський стаж цієї особи, якими нормативними документами користується бухгалтер цього відділу, його підпорядкування, хто перевіряє якість його роботи.

Після вивчення загальних питань, ревизор переходить до вивчення розрахунків з оплати праці в такому порядку:

1. Перевірка дотримання положень законодавства про працю, стан внутрішнього обліку та контролю за трудовими відносинами.
2. Перевірка використання фонду оплати праці [2].
3. Перевірка організації табельного обліку.
4. Перевірка правильності застосування чинних норм і розцінок.

Таким чином, у процесі перевірки необхідно з'ясувати, чи застосовуються на підприємстві типові норми виробітку і розцінки; чи немає випадків переплати в зв'язку з приписками обсягу виконаних робіт і завищенням розцінок, чи не оплачується праця робітників за погодинними тарифними ставками, коли на такі роботи встановлено норми виробітку; чи відповідають вони діючим типовим нормам.

5. Перевірка оформлення первинної документації і правильності нарахування заробітної плати.
6. Перевірка розрахунково-платіжних відомостей і особових рахунків. Така перевірка передбачає встановлення правильності підрахунків сум, підсумків нарахування, утримання, а також сум до видачі і відповідність їх записам в облікових реєстрах в аспекті кореспондуючих рахунків.
7. Перевірка організації обліку та контролю виробітку та нарахування заробітної плати працівникам-відрядникам [3].
8. Перевірка правильності виплати грошових коштів за трудовими угодами [2].
9. Перевірка стану аналітичного обліку розрахунків з оплати праці.

Таким чином, контроль оплати праці має важливе значення як для бухгалтерів, так і для керівника підприємства. Пошук правопорушень і подальше усунення недоліків у роботі бухгалтерів може запобігти появі більш складних проблем в обліку, які можуть призвести до штрафних санкцій, а іноді і до адміністративної чи кримінальної відповідальності. Упровадження пропозицій аудитора вдосконалив як матеріальне стимулювання, так і трудові відносини в колективі.

Наук. керівн. Бутенко К. В.

Література: 1. Дікань Л. В. Контроль і ревізія : навч. посіб. / Л. В. Дікань. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 327 с. 2. Кузнецов О. М. Організаційно-методичні аспекти ревізії розрахунків з оплати праці на підприємстві / О. М. Кузнецов // Управління розвитком – 2012. – № 7. – С. 51–52. 3. Головащенко М. О. Сучасні проблеми технології ревізії розрахунків з оплати праці / М. О. Головащенко // Управління розвитком. – 2012. – № 7. – С. 46–47.

Мельник Е. В.

УДК 348.72

Панафидина М. Э.

Студенты 4 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ им. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМЫ СТАНОВЛЕНИЯ АУДИТА В УКРАИНЕ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

Аннотация. Исследованы причины возникновения аудита в Украине на основании проведенного теоретического анализа. Определены проблемы становления и развития аудиторской деятельности и предложены пути их решения. Определены направления развития аудита.

Анотація. Досліджено причини виникнення аудиту в Україні на підставі проведенного теоретичного аналізу. Визначено проблеми становлення і розвитку аудиторської діяльності та запропоновано шляхи їх вирішення. Визначено напрями розвитку аудиту.

Annotation. The causes of audit in Ukraine have been investigated. Problems of formation and development of the audit work have been identified and ways to their solutions have been offered. Areas of the audit development have been identified.

Ключевые слова: аудит, аудиторская деятельность, Международные стандарты аудита, ответственность аудитора, некачественные аудиторские проверки, аудит финансовой отчетности, Аудиторская палата Украины.

Аудит в Украине является сравнительно новым видом деятельности. Процесс его развития сопровождается возникновением вопросов, которые обусловлены влиянием целого ряда факторов и обстоятельств: несовершенство законодательства Украины, регулирующего аудит, незначительный практический опыт, отсутствие методик по проведению и документированию процессов аудита [1, с. 7].

Их изучение является актуальным и представляет практический интерес с позиций перспектив дальнейшего развития аудиторской деятельности и построения системы аудита, которая бы соответствовала мировым стандартам.

Проблемы развития аудита в Украине в своих научных работах рассматривали Билуха М. Т., Бутынец Ф. Ф., Ильин В. Ю., Проскурина Н. М., Петрик О. А., И. Пилипенко, Редько А. Ю., Сопко В. В., Усач Б. Ф., Шевчук В. А. и др. Однако на сегодняшний день остается много нерешенных вопросов, связанных с развитием аудиторской деятельности в Украине, которые требуют неотложного решения.

Целью данной статьи является характеристика современного состояния аудита в Украине и определение основных направлений его развития.

Важным регулятором аудиторской деятельности является Аудиторская палата Украины, которая функционирует как независимый орган и является юридическим лицом, решающая важные вопросы в сфере методологического и организационного управления аудитом [2, с. 16–20]. Поскольку отечественный аудит имеет недлительную историю своего развития, вместе с определенными достижениями в сфере аудиторской деятельности имеют место и некоторые проблемные аспекты, связанные с использованием и дальнейшим развитием аудита.

Главной проблемой украинского аудита является отсутствие устоявшихся традиций и работающих навыков, в частности в системе нормативно-правового регулирования.

Формирование аудиторского законодательства осуществляется медленными темпами и ему присущий ряд недостатков, среди которых можно выделить отсутствие штрафных санкций за некачественные аудиторские проверки, отсутствие методики оценки размеров убытков пользователей от некачественного аудита, неподготовленность страховых компаний к страхованию аудиторской ответственности, недостаточная регламентация обязательств клиентов, противоречивость законодательных норм.

Также одной из проблем нормативно-правового регулирования аудита является несоответствие отдельных положений международных стандартов аудита действующим украинским принципам учета, что делает их применение нецелесообразным [3, с. 451–452]. Подготовка украинских бухгалтеров и аудиторов не соответствует реальным требованиям практики, не дает им необходимых профессиональных компетенций в соответствии с Болонским процессом. Аудиторы недостаточно владеют аналитическими методиками и слабо знакомы с зарубежным опытом коллег.

Одной из самых дискуссионных проблем является смешения понятий "аудит" и "бухгалтерский учет". Причем некоторые ученые отмечают, что в научной литературе нет единства относительно их определения, их насчитывают около 73. Вряд ли такое "разнообразие" обогащает науку. К тому же эта ситуация запутывает и практиков [4, с. 215].

Этой проблеме посвятил определенное внимание доктор экономических наук Сопко В. В. Он отметил, что, несмотря на неразрывную связь этих категорий на практике, "не зная бухгалтерского учета, невозможно провести аудит", отождествлять их так можно.

Украинский рынок аудита продолжает развиваться и у него без сомнения есть хорошие перспективы. Однако существует законодательно-нормативная неурегулированность отдельных вопросов, противоречивость положений нормативных актов, недостаточно развитая теоретическая и методологическая база.

Исследовав основные проблемы развития, автор предлагает следующие пути решения, в частности:

страхование ответственности страховых компаний за некачественно выполненный аудиторский контроль;

установление единых цен на предоставление услуг аудиторскими компаниями заставит их обратить внимание на качественное предоставление услуг, от чего будет зависеть спрос на их услуги;

разработка единых стандартов функционирования аудиторской деятельности в Украине, в которых непосредственно следует определить, что относится к сфере аудиторской деятельности, поскольку, как было указано, украинские аудиторские фирмы занимаются и консалтинговыми услугами, то есть сочетают несколько видов деятельности.

Решение выделенных проблем поспособствует укреплению конкурентных позиций аудита и совершенствованию аудиторской деятельности в Украине.

Таким образом, на основе проведенного теоретического анализа авторами выделены основные проблемы развития аудита в Украине и предложены пути их решения.

Научн. рук. Кожушко О. В.

Литература: 1. Аудит и ревизия предпринимательской деятельности / Ф. Ф. Бутинец, Б. Ф. Усач, Н. Г. Выговская и др. ; под ред. проф. Ф. Ф. Бутинца. – Житомир : 2001. 2. Пилипенко І. І. 15 років аудиту в Україні: досвід захисту інтересів суспільства і держави / І. І. Пилипенко, В. О. Шевчук // Аудитор України. – 2008. – № 6. – С. 16–20. 3. Редько А. Генезис аудита в Украине – между вчера и завтра / А. Редько // Бухгалтерский учет и аудит. – 2002. – № 4. – С. 22–25. 4. Курс лекций "Аудит". – Коломья : 2004. 5. Сайт компании УКРАУДИТ. – Режим доступа : http://web.kiev.ua/~uadt/doctr_u.htm.ru. – Название с экрана. 6. Сайтт аудиторской фирмы "Де визу". – Режим доступа : <http://www.devisu.kiev.ua/histori.htm>. – Название с экрана. 7. Сурніна К. С. Проблеми застосування міжнародних стандартів аудиту в Україні / К. С. Сурніна // Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми: Матеріали ІІІ Міжнар. Інтернет-конф. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – Секція 1–5. – С. 189–190.

УДК 658.1

Монаршенко І. М.

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АМОРТИЗАЦІЯ МАЛОЦІННИХ НЕОБОРОТНИХ МАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Анотація. Розкрито сутність поняття "малоцінні необоротні матеріальні активи". Досліджено особливості процедури нарахування амортизації малоцінних необоротних матеріальних активів. Проаналізовано основні проблеми, які пов'язані з організацією та веденням обліку амортизації активів на підприємствах.

Аннотация. Раскрыта сущность понятия "малоценные необоротные материальные активы". Исследованы особенности процедуры начисления амортизации малоценных необоротных материальных активов. Проанализированы основные проблемы, которые связаны с организацией и ведением учета амортизации активов на предприятиях.

© Монаршенко І. М., 2014

Annotation. The essence of the concept of low-value non-current assets has been disclosed. The features of calculating low-value fixed assets depreciation have been studied. The basic problems related to the organization and accounting of depreciation of these assets have been analyzed.

Ключові слова: амортизація, виробнича ставка, контроль активів, малоцінні необоротні матеріальні активи, специфіка діяльності.

У сучасних умовах господарювання щораз більшу увагу приділяють механізмам раціонального використання ресурсів. Незалежно від специфіки діяльності на підприємствах функціонують основні та допоміжні засоби праці. Останні подані в сучасній системі обліку як малоцінні необоротні матеріальні активи.

Однією із суттєвих проблем, що виникають у процесі налагодження систем обліку та контролю активів, є процес розрахунку поступового перенесення вартості основних фондів на продукт, що виготовляється з їх допомогою, що призводить до суттєвих втрат цінностей.

Значний внесок у дослідження особливостей організації та методики обліку й контролю матеріально-технічного забезпечення підприємств зробили такі провідні вітчизняні вчені, як: Бардаш С. В., Бутинець Ф. Ф., Бачинський В. І., Голов С. Ф., Горецька Л. Л., Городянська А. В., Грінько А. П., Діба В. М., Жук В. В., Озеран В. О., Костирко Р. О., Крупка Я. Д., Куцик П. О., Любезна І. В., Мосаковський В. Б., Мурашко О. В., Нападівська Л. В., Наумчук О. А., Пушкар М. С., Редченко К. І., Рудницький В. С., Семйон В. С., Сопко В. В., Сажинець С. Й., Чижевська Л. В., Шевчук В. О., Мельник М. В., Пантелеєв А. С. та ін.

Об'єкт дослідження – амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних, організаційних і практичних засад обліку та контролю малоцінних необоротних активів підприємств.

Хоча у нормах Податкового кодексу України (ПКУ) немає визначення терміна "малоцінний необоротний матеріальний актив" (МНМА), але зустрічається вислів "інші необоротні матеріальні активи", проте його визначення ПКУ теж не дає. Керуючись пп. 14.01.84 ПКУ, інші терміни використовуються у значеннях, визначених П(С)БО. Виходячи із самої назви, такий актив має необоротний характер, що наводить на думку про його подібність до основних засобів.

Відповідно до п. 5 П(С)БО 7, для цілей бухгалтерського обліку основні засоби класифікуються за такими групами: основні засоби та інші необоротні матеріальні активи. Серед групи інших необоротних активів є малоцінні необоротні матеріальні активи. Це дозволяє зробити висновок, що П(С)БО 7 відносить МНМА до однієї з груп основних засобів, а точніше – до інших необоротних матеріальних активів.

Єдиний критерій, за яким матеріальний актив, що утримується підприємством із метою використання у процесі виробництва/діяльності, може визнаватися об'єктом ОЗ, – це очікуваний строк корисного використання (експлуатації). Такий строк для основних засобів має становити більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1].

Підприємства можуть установлювати вартісні ознаки предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів: використання активу більше року; встановлена підприємством вартісна ознака [1].

Величину вартісного критерію належності матеріального активу до малоцінних необоротних слід прописати у наказі про облікову політику підприємства, тобто об'єкти вартістю понад 2 500 грн, але менше встановленого критерію для ОЗ, відповідно до облікової політики підприємства, можуть відноситися до МНМА.

Під впливом часу, сил природи та в процесі експлуатації МНМА поступово зношуються.

Вони втрачають свої первинні фізичні якості, знижуються їх техніко-експлуатаційні можливості, у результаті зменшується реальна балансова вартість основних засобів. Виділяють моральний і фізичний знос основних засобів, а також знос під дією сил природи.

Слід визначити поняття "амортизація" – це систематичний розподіл вартості, яка амортизується, протягом строку корисного використання активу. Вона відображає процес поступового списання (погашення) вартості об'єкта протягом часу його корисного функціонування та забезпечує дотримання принципу нарахування та відповідності доходів і витрат [1].

Нарахування амортизації здійснюється щомісячно протягом строку корисного використання об'єкта, який встановлюється підприємством під час визнання цього об'єкта активом (у процесі зарахування на баланс), і призупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації.

У ході визначення терміну амортизації повинні враховуватися: очікуване використання об'єкта підприємством з урахуванням його потужності або продуктивності; фізичний та моральний знос; правові або інші обмеження щодо строків використання об'єкта та інші фактори.

Строк корисного використання переглядається в разі зміни очікуваних економічних вигод від його використання. Амортизація в цьому випадку нараховується, виходячи з нового строку корисного використання, починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку використання.

П(С)БО 7 містить п'ять методів нарахування амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний та виробничий. Але потрібно враховувати, що в 2013 році були внесені зміни до процесу нарахування амортизації МНМА із застосуванням інших методів.

Відмінність цих методів полягає в різному рівні нарахованих амортизаційних відрахувань, а також у способі їх розподілу. Залежно від виду основних засобів, умов експлуатації, морального зносу підприємство на власний розсуд застосовує найбільш економічно доцільний метод амортизації, який зазначається в наказі про облікову політику. При цьому кожен із методів має як певні переваги, так і недоліки. Амортизацію МНМА рекомендується нараховувати із застосуванням таких

методів: лінійного, виробничого, за методом "50 на 50 %", коли в першому місяці використання об'єкта нараховується знос у розмірі 50 % його вартості, яка амортизується, а решта 50 % – у місяці вилучення МНМА з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання активом; за методом, коли в першому місяці використання об'єкта нараховується 100 % його вартості.

Амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів і бібліотечних фондів може нараховуватися за рішенням платника податків у першому місяці використання об'єкта в розмірі 50 % його вартості, яка амортизується, та решта 50 % вартості, яка амортизується у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання активом або в першому місяці використання об'єкта в розмірі 100 % його вартості [2].

Враховуючи, що зміні методу амортизації МНМА із прямолінійного на метод нарахування 100 % вартості в першому місяці залишкова вартість такого об'єкта може бути замортизована у місяці, наступному за місяцем таких змін. Слід нагадати, що згідно з п. 27 П(С)БО 7 "Основні засоби" амортизація МНМА може нараховуватися у першому місяці використання об'єкта в розмірі 100 % його вартості, яка амортизується. Таким чином, якщо підприємство спочатку використовує прямолінійний метод амортизації МНМА, а потім змінює його на метод нарахування 100 % вартості, то амортизувати такий МНМА за новим методом воно зможе тільки у місяці, наступному за місяцем зміни методу амортизації. При цьому вартість, яка амортизується, у разі зміни методу амортизації потрібно визначити як різницю між первісною (переоціненою) вартістю необоротного активу (з урахуванням модернізації, модифікації, добудови, дообладнання, реконструкції), а також ліквідаційною вартістю і сумою накопиченої амортизації (зносу) [3].

Якщо в момент придбання активу відомо, що він буде враховуватися як МНМА, його первісна вартість формується на підставі положень П(С)БО 7 "Основні засоби".

Підсумовуючи, можна сказати, що нормативи розглядають МНМА як один із видів основних засобів (група "Інші нематеріальні активи"). У той же час для об'єктів МНМА передбачена можливість вже в першому місяці використання списувати 100 % їх вартості на поточні витрати виробництва [4], що робить їх облік схожим на облік близьких до них за функціональним призначенням запасів (наприклад, МБП).

Таким чином, бухгалтерський облік МНМА має як ознаки обліку необоротних активів, так і ознаки обліку запасів.

Наук. керівн. Бутенко К. В.

Література: 1. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби". Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18.05.2000 р. за № 288/4509 (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>. 2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>. 3. Мінфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://minfin.com.ua/taxes/-/koment_oz.html. 4. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу : учеб. пособ. / В. В. Сопко. – К. : КНЭУ, 2004. – 412 с. 5. Дікань Л. В. Контроль у бюджетних установах : підручник. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2010. – 408 с. 6. Ткаченко А. Бухгалтерский учет : учебник / А. Ткаченко. – К. : Знання, 2007. – 768 с.

УДК 657.421

Нікітіна Г. Ю.

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Анотація. Розглянуто основні недоліки нарахування амортизації основних засобів. Розкрито проблемні питання щодо визнання об'єкта основним засобом, вибору методу амортизації, визначення вартості, яка амортизується, а також строку експлуатації. Встановлено фактори, які потрібно враховувати для уникнення зазначених недоліків. Надано рекомендації щодо вдосконалення нормативно-законодавчої бази.

Аннотация. Рассмотрены основные недостатки начисления амортизации основных средств. Раскрыты проблемные вопросы касательно признания объекта основным средством, выбора метода амортизации, определения стоимости, которая амортизируется, а также срока эксплуатации. Установлены факторы, которые нужно учитывать во избежание указанных недостатков. Даны рекомендации по совершенствованию нормативно-законодательной базы.

© Нікітіна Г. Ю., 2014

Annotation. The main shortcomings of charging amortization of fixed assets have been discussed. The problematic issues of the recognition of fixed assets, choice of the method of depreciation, determining the value which is amortized and lifetime have been highlighted. The factors that must be considered in order to avoid these disadvantages have been identified. Recommendations to improve the regulatory framework have been given.

Ключові слова: основні засоби, амортизація, методи амортизації, строк експлуатації, вартість, яка амортизується.

У господарській діяльності підприємств важлива роль відводиться основним засобам, оскільки без їх наявності стає неможливим процес виробництва продукції, надання послуг і виконання робіт. Амортизація одночасно є витратами виробництва та джерелом відтворення основних засобів, тому на сьогоднішній день питання її правильного обліку є досить актуальним.

Проблемні питання щодо нарахування амортизації основних засобів та перспективи їх вирішення в Україні розглядалися в працях Карасевича І. В., Шутюка Н. В., П'ясецької А. І., Лучко М. Н., Скрипника М. Н., Похліюка Н. О. [1 – 4]

Метою дослідження є вивчення основних недоліків нарахування амортизації основних засобів, причин їх виникнення та негативного впливу.

Нормативними документи, які регулюють нарахування амортизації в Україні є П(С)БУ 7 "Основні засоби" [5] та Податковий Кодекс України [2]. Процес нарахування амортизації включає такі проблемні питання: визнання об'єкта основним засобом; вибір методу амортизації; визначення вартості, яка амортизується, визначення строку експлуатації.

Перший крок до нарахування амортизації – це зарахування об'єкта до складу основних засобів. Очікуваний термін експлуатації об'єкта повинен бути більший за один рік або операційний цикл, якщо він довший року. Вартість такого об'єкта повинна перевищувати 2 500 грн, яка встановлена ПКУ [6]. Так, у разі помилкового віднесення основного засобу до малоцінних швидкозношуваних предметів, амортизація взагалі не нараховуватиметься. А помилкове віднесення до інших оборотних матеріальних активів стане причиною вибору неправильного методу амортизації.

Обраний метод амортизації фіксується в Наказі про облікову політику підприємства. Тому його вибір повинен бути закономірним та обґрунтованим. Найбільший вплив на вибір методу нарахування амортизації у практичній діяльності справляють такі фактори [1]: 1) простота (складність) методу та можливість його застосування; 2) вплив на собівартість продукції, а отже, на прибуток та податки; 3) кваліфікація працівника, уповноваженого вирішувати це питання; 4) наявність корпоративної політики у сфері нарахування зносу.

Діючим законодавством дозволено використання лише таких методів: прямолінійного, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивного та виробничого. Використання будь-яких інших методів забороняється.

У свою чергу, вартість, яка амортизується, залежить від первісної вартості, встановлення ліквідаційної вартості, переоцінки і витрат на поліпшення основних засобів [2].

Ліквідаційна вартість не входить до вартості, яка амортизується, тому на неї необхідно зменшувати первісну вартість. Але якщо ліквідаційну вартість неможливо визначити, то вона дорівнює нулю.

У ході переоцінки основних засобів накопичена амортизація повинна бути скоригована. Це пов'язано з тим, що в результаті переоцінки балансова вартість доводиться до справедливої вартості з урахуванням ступеня зношеності об'єкта на дату переоцінки [3].

Необхідно пам'ятати, що витрати, пов'язані з ремонтом та поліпшенням основних засобів, відносяться до складу витрат, а не включаються до первісної вартості. Але ПКУ дозволяє відносити до первісної вартості лише суму, що перевищують 10 відсотків вартості, яка амортизується на початок звітного періоду.

Чинні нормативні документи, а саме П(С)БУ 7 та ПКУ, не передбачають єдиного підходу, щодо визначення терміну корисного використання основних засобів. У процесі визначення строку експлуатації слід урахувати: очікуване використання об'єкта підприємством з урахуванням його потужності або продуктивності; фізичний та моральний знос, що передбачається; правові або інші обмеження щодо строків використання об'єкта та інші фактори.

Відповідно до П(С)БУ 7 строк експлуатації встановлюється підприємством самостійно з урахуванням перелічених факторів. Але для кожного підприємства вони будуть різні, що призведе до неоднакових термінів експлуатації одного і того ж об'єкта основних засобів. Така самостійність може бути причиною неправильного нарахування амортизації.

Відповідно до ПКУ підприємство встановлює строки корисного використання основних засобів з урахуванням обов'язково мінімально допустимих строків корисного використання основних засобів. Перевага цього методу в його простоті, але визначені терміни не можуть враховувати специфіку окремого об'єкта основних засобів, а також умови його використання і морального зносу. Ліквідувати такі недоліки можна лише шляхом проведення експертної оцінки, яка здійснюється технічними фахівцями підприємства та об'єктивно відображає реальний стан справ.

Що стосується самої методики визначення терміну корисного використання, то серед практиків ведеться активні дискусії щодо варіантів його встановлення [4].

Перший варіант ґрунтується на накопиченому досвіді самого підприємства про експлуатацію подібних активів. Другий варіант використовувався до 1 липня 1997 року. Підприємства під час нарахування амортизації керувалися єдиними нормами. Третій варіант – визначення терміну корисного використання згідно з технічними документами, що додаються до придбаного об'єкта основних засобів. Але такий метод не буде враховувати специфіку експлуатації одного і того ж об'єкта в різних умовах.

Тобто проблема визначення строку корисного використання основних засобів полягає не скільки в технічному способі його визначення, скільки в економічній обґрунтованості. Фізично можливий термін їх служби не може бути основою для визначення норм амортизації.

Отже, для ліквідації недоліків під час нарахування амортизації необхідно:

1. Визнавати об'єкти основних засобів відповідно до всіх законодавчо встановлених критеріїв.
2. Під час вибору методу амортизації та строку експлуатації враховувати всі фактори, які впливають на такий вибір.
3. Правильно визначити первісну та ліквідаційну вартість, що впливає на вартість, яка амортизується.
4. Правильно відображати в обліку всі зміни, що відбуваються з об'єктом основних засобів, а саме переоцінки, ремонтів, поліпшення, консервації та іншого.

Для полегшення дотримання всіх зазначених пунктів потрібно на законодавчому рівні уніфікувати податковий та бухгалтерський облік основних засобів, що наведені в ПКУ та П(С)БУ 7 відповідно. А точніше, ввести єдині норми вибору методів амортизації та строків експлуатації, визначити однакові норми визнання об'єктів основних засобів, їх переоцінки та врахування витрат, пов'язаних із їх ремонтом та поліпшенням. Таке вдосконалення буде сприяти розвитку економіки країни.

Наук. керівн. Бутенко К. В.

Література: 1. Карасевич І. В. Проблемні питання обліку та нарахування амортизації основних засобів в сучасних умовах господарювання / І. В. Карасевич, Н. В. Шутюк // Наука й економіка. – 2013. – № 2. – С. 71–74. 2. П'ясецька А. І. Аналіз проблематики бухгалтерського обліку основних засобів в Україні / А. І. П'ясецька // Управління розвитком. – 2013. – № 17. – С. 41–44. 3. Лучко М. Н. Складні питання в обліку основних засобів / М. Н. Лучко // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2013. – Вип. 2 (9). – С. 188–194. 4. Скрипник М. Н. Економічний зміст амортизації основних засобів та проблеми нарахування в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки / М. Н. Скрипник, Н. О. Похільок // Наука й економіка. – 2013. – № 6. – С. 36–40. 5. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку "Основні засоби" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>. 6. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

УДК 657.6:657.421

Пересічанська А. С.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Анотація. Розглянуто основні підходи до визначення основних засобів як об'єкта аудиту та поняття "амортизація" на основі аналізу законодавчо-нормативних актів та узагальнення опублікованих із досліджуваної проблематики робіт.

Аннотация. Рассмотрены основные подходы к определению основных средств как объекта аудита и понятия "амортизация" на основе анализа законодательно-нормативных актов и обобщения опубликованных по исследуемой проблематике работ.

Annotation. The basic approaches to the definition of fixed assets as an object of audit and the concept "depreciation" have been researched on the basis of analysis of legislative and normative acts and generalization of the published works on the problems under study.

Ключові слова: основні засоби, амортизація, аудит, об'єкт, предмет.

Аудит основних засобів є невід'ємною частиною загального аудиту суб'єкта господарювання, оскільки основні засоби, як правило, займають, найбільшу питому вагу в загальній структурі майна підприємства. Аудитор під час проведення аудиторської перевірки основних засобів витрачає багато часу на отримання інформації про основні засоби, оскільки це ускладнено специфікою та багатогранністю останніх.

Питання аудиту основних засобів висвітлювалися у працях О. Андриенко, Ф. Бутинця, Л. Кулаковської та ін. Проте даним науково-практичним дослідженням не вистачає системного характеру та комплексності. Тому дослідження теоретичних засад аудиту основних засобів є досить актуальним.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування сутності основних засобів як об'єкта аудиту. Відповідно до поставленої мети вирішені такі завдання: розглянуто основні підходи до визначення основних засобів як об'єкта аудиту та поняття "амортизація".

У процесі дослідження були використані такі методи: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація.

Згідно з П(С)БО 7, основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує, щоб використовувати у виробництві або під час надання послуг, здавати в оренду іншим особам або здійснювати адміністративні та соціально-культурні функції, очікуваний строк використання (експлуатації) яких більше одного року (чи операційного циклу, якщо він перевищує рік) [1].

Відповідно до чинної типової класифікації основних засобів – групуються залежно від функціонального призначення, галузевої належності, речовинно-натурального складу тощо.

Залежно від функціонального призначення основні засоби поділяються на виробничі та невиробничі.

Виробничі основні засоби – це засоби, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або сприяють його здійсненню. До них належать будівлі, споруди, силові машини та устаткування, передавальні пристрої, транспортні засоби, робоча худоба, багаторічні насадження, інші основні засоби, що діють у сфері матеріального виробництва.

Невиробничі основні засоби – це засоби, що не беруть безпосередньої або побічної участі у процесі виробництва та передбачені для обслуговування потреб житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, освіти, культури. До них належать споруди, будівлі, машини, обладнання, апарати та інші засоби, що використовуються в невиробничій сфері.

За галузевою належністю основні засоби поділяються на засоби промисловості, будівництва, сільського господарства, транспорту, зв'язку та ін.

За натурально-речовинним складом основні виробничі засоби поділяються на: будівлі, споруди, передавальні пристрої, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти та прилади, виробничий та господарський інвентар, робочу та продуктивну худобу, багаторічні насадження; капітальні витрати на поліпшення земель, інші основні засоби.

З метою визначення розміру амортизаційних відрахувань основні засоби поділяються на групи, що наведено в таблиці.

Таблиця

Класифікація груп основних засобів та інших необоротних активів і мінімально допустимих строків їх амортизації

Групи	Мінімально допустимі терміни корисного використання (роки)
1	2
Група 1 – земельні ділянки	-
Група 2 – капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
Група 3 – будівлі, споруди, передавальні пристрої	20 15 10
Група 4 – машини та обладнання з них: електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роєлті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2 500 грн	5 2
Група 5 – транспортні засоби	5
Група 6 – інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
Група 7 – тварини	6
Група 8 – багаторічні насадження	10
Група 9 – інші основні засоби	12
Група 10 – бібліотечні фонди	-
Група 11 – малоцінні необоротні матеріальні активи	-
Група 12 – тимчасові (не титульні) споруди	5
Група 13 – природні ресурси	-

1	2
Група 14 – інвентарна тара	6
Група 15 – предмети прокату	5
Група 16 – довгострокові біологічні активи	7

Проаналізувавши існуючі визначення, слід виділити основні ознаки основних засобів, що загалом притаманні для більшості сфер економічної діяльності в Україні: всі об'єкти основних засобів мають матеріальну форму; утримуються з метою використання у виробництві або у іншій господарській діяльності суб'єкта; об'єкти мають використовуватися більше одного року або одного операційного циклу, якщо він довший за рік; вартість об'єкта основних засобів має перевищувати 2 500 грн (у випадку, коли вартість засобу менша, ніж 2 500 грн, такий об'єкт можуть відносити до малоцінних необоротних матеріальних активів з урахуванням зазначених ознак).

Серед основних об'єктів аудиту основних засобів вітчизняні науковці виділяють такі: групи основних засобів, їх первісна, залишкова, справедлива, ліквідаційна та відновлювальна вартість, а також правильність документального оформлення операцій з основними засобами, достовірність синтетичного та аналітичного обліку, реальність відображення вартості основних засобів і зносу у фінансовій звітності [2; 3]; економічні та технічні показники використання основних засобів; організація їх обліку та стан внутрішнього контролю [2; 3]; записи в первинних документах, облікових регістрах, звітності [4; 5].

Ще одним не менш вагомим аспектом у процесі аудиту основних засобів є дослідження їх амортизації.

Так, відповідно до П(С)БУ 7, амортизація – це систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Загалом роль амортизації в діяльності підприємства можна звести до такого: стаття умовно-змінних чи умовно-постійних витрат амортизація входить до складу собівартості готової та реалізованої продукції; відповідно до концепції зносу та інвестиційної концепції, амортизація є джерелом коштів для фінансування процесів оновлення основних засобів; у випадку, якщо основні засоби були придбані за кредитні ресурси, амортизація, відповідно до її відшкодувальної функції, є частиною коштів для сплати відсотків та повернення кредитів; відповідно до податкової концепції, амортизація є методом та інструментом для отримання пільг у сплаті податку на прибуток підприємства за рахунок зменшення оподаткованого прибутку на суму амортизаційних відрахувань та одержання "податкової знижки"; як частина грошового потоку, що генерується в процесі операційної діяльності підприємства, амортизація є частиною грошового потоку, а значить, засобом окупності інвестицій в основні засоби; у складі грошового потоку, відповідно до регулюючої та накопичувальної функції, амортизація є частиною прибутку, що генерується основними засобами протягом терміну їх корисного використання [6].

Джерелами інформації для аудиту операцій з амортизації основних засобів є: вимоги нормативних документів, що регламентують облік основних засобів; наказ про облікову політику підприємства в частині обліку основних засобів із відповідними додатками; розпорядчі документи підприємства щодо руху основних засобів; установчі документи; первинні документи з обліку амортизації основних засобів; облікові регістри, що використовуються для відображення господарських операцій з обліку амортизації основних засобів; акти та довідки попередніх ревізій, аудиторські висновки, дані внутрішнього контролю та інша документація, що узагальнює результати контролю; звітність [4].

Оскільки аудит амортизації основних засобів є частиною загального аудиту обліку основних засобів. Тому перед аудитом, безпосередньо, амортизації основних засобів аудиторю необхідно перевірити всі аспекти обліку основних засобів, що впливають на нарахування амортизації.

Таким чином, аудиторську перевірку основних засобів слід планувати та здійснювати в такому порядку, щоб урахувати в повному обсязі всі аспекти та господарські операції стосовно основних засобів та їх амортизації, специфіку діяльності підприємства, загальні масштаби аудиту та вимоги нової редакції міжнародних стандартів аудиту.

Наук. керівн. Кривоцова Т. А.

Література: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" від 27.04.2000 р. № 92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>. 2. Утенкова К. О. Аудит : навч. посіб. / К. О. Утенкова. – К. : Алерта, 2011. – 408 с. 3. Усач Б. Ф. Організація і методика аудиту : підручник / Б. Ф. Усач, З. О. Душко, М. М. Колос. – К. : Знання, 2006. – 295 с. 4. Бутинець Ф. Ф. Аудит : підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Житомир : ПП "Рута", 2002. – 672 с. 5. Кулаковська Л. П. Організація і методика аудиту : навч. посіб. / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – К. : Каравела, 2004. – 568 с. 6. Басіста І. Економічна сутність категорії "амортизація" / І. Басіста // Бухгалтерський облік, аналіз і контроль в системі управління підприємством : матеріали VI науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених / [відповідальні за випуск : проф. В. С. Рудницький, доц. В. І. Бачинський]. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – С. 25–27. 7. Андренко О. А. Конспект лекцій з дисципліни "Організація і методика аудиту" (для студентів 5 курсу заочної форми навчання, галузь знань 0305 "Економіка та підприємництво" напрямку підготовки 6.030509 "Облік і аудит") / О. А. Андренко. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 35 с.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. Розглянуто сутність та узагальнено поняття "аудит". Досліджено особливості проведення аудиту на сільськогосподарських підприємствах приватної форми власності. Визначено основні шляхи підвищення ефективності проведення аудиту на сільськогосподарських підприємствах.

Аннотация. Рассмотрена сущность и обобщено понятие "аудит". Исследованы особенности проведения аудита на сельскохозяйственных предприятиях частной формы собственности. Определены основные пути повышения эффективности проведения аудита на сельскохозяйственных предприятиях.

Annotation. The essence of the concept of audit has been reviewed and summarized. The features of the audit at private agricultural enterprises have been investigated. The basic ways to improve audit at agricultural enterprises have been identified.

Ключові слова: аудит, сільськогосподарські підприємства, звітність, облік, інформація, достовірність, повнота, внутрішній контроль.

В умовах сучасних загальносвітових інтеграційних процесів система управління комерційними організаціями, в тому числі і сільськогосподарськими підприємствами, а саме планування, облік та контроль вибірково-господарської діяльності, дуже змінилася. Водночас необхідність урахування інтересів власників комерційних структур, їх акціонерів, працівників вимагає застосування інноваційних методів, а саме проведення аудиту.

Особливості аудиту в аграрних підприємствах вивчають М. Білик та О. Пономаренко [1]. Проте, незважаючи на певний досвід, накопичений до теперішнього часу в галузі аудиту, деякі питання залишаються недостатньо вирішеними, що й визначає актуальність обраної теми дослідження.

Метою даної статті є узагальнення особливостей аудиту на сільськогосподарських підприємствах та визначення можливих шляхів удосконалення проведення внутрішнього аудиту.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: дати визначення та розкрити сутність поняття "аудит"; дослідити особливості його проведення на сільськогосподарських підприємствах; визначити можливі шляхи вдосконалення проведення внутрішнього аудиту.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що існує безліч трактувань поняття "аудит". Так, Д. Рой вважав, що аудит – незалежна перевірка і висловлення думки про фінансову звітність підприємства. На думку Д. Робертсона, аудит – це процес зменшення до сприятливого рівня інформаційного ризику для користувачів фінансових звітів. Білуха Т. М. трактує аудит як незалежну форму аудиторського контролю, що надається суб'єктам підприємницької діяльності на довірчих засадах із питань ефективності господарювання та достовірності її відображення в бухгалтерському обліку та звітності. Водночас Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. вважають аудит незалежною експертизою обліку, фінансової звітності та висловлення думки аудитора щодо повноти, законності та достовірності відображення в них фінансово-господарських операцій господарюючого суб'єкта [1]. Таким чином, термін "аудит" не має однозначного трактування, проте кожен із наведених є відображенням сутності поняття з різних боків.

Отже, аудит – це, перш за все, перевірка. Тому важливо, щоб його проведенням займався висококваліфікований спеціаліст, який окрім достатніх знань бухгалтерського обліку, стандартів аудита та інших законодавчих документів, мав таку якість, як уважність та досвід роботи у даній сфері.

Аудитор мусить керуватися "Кодексом етики професійних бухгалтерів" [2] та дотримуватися встановлених ним принципів.

Необхідно зазначити, що малі підприємства недержавної власності, в тому числі сільськогосподарські, не підлягають обов'язковій аудиторській перевірці. Проте, якщо керівник зацікавлений у підтвердженні достовірності інформації, що міститься у фінансовій звітності, в його інтересах проводити внутрішній контроль.

Як правило, на сільськогосподарських підприємствах виробництво має два напрями – рослинництво і тваринництво.

Рослинництво як галузь господарства характеризується рядом особливостей. Воно визначається, з одного боку, впливом природних факторів, з іншого – соціальних, які необхідно враховувати під час організації бухгалтерського обліку. Такою особливістю є те, що земля – один із основних

засобів виробництва, тоді як у промисловості вона є лише територією, місцем, на якому розташоване підприємство. На відміну від інших засобів, які в процесі виробництва поступово зношуються, внаслідок чого їх через певний проміжок часу необхідно замінювати новими, земля є незмінним засобом виробництва. За умови раціонального використання вона не тільки не зношується, а навпаки, підвищує свою родючість.

Тваринництво, у свою чергу, пов'язано з використанням і впровадженням ефективних умов для вирощування відповідних тварин, забезпечення балансу харчування, додержання встановлених норм із вирощування та відгодівлі й забезпечення документального обліку всіх процесів у тваринницькій галузі.

Зазначені напрями діяльності сільськогосподарських підприємств й обумовлюють особливості проведення аудиту цих суб'єктів господарювання.

Автором визначено, що під час проведення аудиту на сільськогосподарських підприємствах вирішуються такі питання:

дотримання підприємством норм, визначених П(С)БО 16 "Витрати", їх переліку під час віднесення окремих витрат до прямих матеріальних, трудових, а також загальновиробничих та інших; правильність відображення в регістрах бухгалтерського обліку всіх видів прямих витрат на виробництво;

законність формування загальновиробничих витрат і віднесення їх на рахунки бухгалтерського обліку;

обґрунтування об'єктів і номенклатури статей витрат;

документальне оформлення операцій з обліку витрат виробництва і калькуляції собівартості та виходу продукції рослинництва й тваринництва;

правильність оформлення витрат і виходу продукції промислових, допоміжних та обслуговуючих виробництв;

достовірність формування, розподілу та відображення в обліку загальновиробничих витрат та ін. [1].

Необхідно зазначити, що під час аудиту витрат на виробництво встановлюється наявність норм витрачання сировини та матеріалів, калькуляцій (планових і звітних). Необхідно перевірити правильність складання звітів із собівартості продукції, записи в бухгалтерських документах для виявлення необґрунтованих списань різних витрат на виробництво. Крім того, звітні калькуляції підприємства звіряють із первинними документами та записами в облікових регістрах. У ході проведення перевірки аудитором потрібно перевірити дотримання встановленого порядку обліку та калькулювання собівартості продукції за окремими виробами.

Аудит калькуляції має важливе значення, тому що підприємства іноді встановлюють на продукцію ціни без відповідного обґрунтування. Вивчаючи обґрунтованість складеної калькуляції собівартості продукції звіряють її дані з даними первинних документів, записами в облікових регістрах, що дає можливість визначити правильність облікових даних і повноту відображення фактичної собівартості окремих видів продукції.

Крім того, аудитор, досліджуючи діяльність сільськогосподарських підприємств, звертає увагу на правомірність віднесення витрат до загальновиробничих та їх розподіл, правильність групування витрат за місцями їх виникнення (виробництво, цех, дільниця, робоче місце), оцінювання незавершеного виробництва, правильність розподілу витрат між готовою продукцією та незавершеним виробництвом, інвентаризації незавершеного виробництва та відображення її результатів.

На думку автора, підвищенню рівня ефективності аудиту на сільськогосподарських підприємствах сприяє:

виконання всіма учасників внутрішнього аудиту своїх обов'язків;

наявність тісного зв'язку всіх служб сільськогосподарського підприємства та звичайних працівників, які володіють знаннями про різні ділянки виробництва – добре знають всі переваги та недоліки; правильна організація перевірок – всі об'єкти повинні знаходитися під контролем;

проведення моніторингу внутрішнього аудиту з метою виявлення недоліків системи внутрішнього контролю;

координація діяльності служби внутрішнього контролю з роботою органів, які здійснюють незалежний зовнішній аудит.

Комплексний підхід до виконання всіх зазначених заходів сприятиме найбільшою мірою удосконаленню роботи внутрішньої системи аудиту сільськогосподарського підприємства [1].

Отже, аудит витрат основної діяльності і собівартості продукції відіграє важливу роль для сільськогосподарських підприємств у зв'язку з тим, що аграрна галузь має безліч особливостей, а аналітично-методичне забезпечення є не досконалим. Це означає, що аудитор під час роботи на сільськогосподарських підприємствах мусить використовувати методи перевірки, максимально адаптовані до специфіки підприємства, керуючись при цьому нормативною базою. Таким чином, можна зробити висновок, що ефективність аудиту залежить від творчого підходу до роботи самого аудитора, а також наявності спеціальних знань бухгалтерського обліку в галузі сільського господарства, а також нормативної бази. Синтез цих компонентів і є запорукою успіху аудитора в галузі сільського господарства.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Білик М. Д. Організація і методика аудиту сільськогосподарських підприємств : підручник / М. Д. Білик. – К. : КНЕУ, 2003. – 628 с. 2. Про аудиторську діяльність : Закон України від 14.09.2006 р. № 140 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>. 3. Власюк Г. В. Удосконалення обліку

й аудиту витрат і доходів сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / Г. В. Власюк. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dtr/ep/2009_4/files/-ЕС40906.pdf. – Назва з екрану. 4. Мултанівська Т. В. Аудит в схемах та таблицях : навчальний посібник / Т. В. Мултанівська. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2011. – 400 с. 5. Немченко В. В. Практичний курс внутрішнього аудиту : [підручник] / В. В. Немченко, В. П. Хомутенко, А. В. Хомутенко. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 240 с. 6. Пономаренко О. Г. Аудиторська діяльність в аграрному секторі АПК : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / О. Г. Пономаренко. – К., 2007. – 20 с. 7. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики. – К. : АПУ, 2011. – 1 144 с.

П'яткіна Е. В.

УДК 657.633.2

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АВТОМАТИЗАЦІЯ ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛЕЙ ПРОГНОЗУВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА У ХОДІ АУДИТУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Доведено необхідність автоматизації аналітичних процедур у ході проведення аудиторської перевірки. Запропоновано підхід до вирішення завдань щодо автоматизації застосування моделей прогнозування ймовірності банкрутства у процесі аудиту оборотних активів підприємства, реалізація якого дозволяє здійснити багатовимірний аналіз фінансової звітності.

Аннотация. Доказана необходимость автоматизации аналитических процедур при проведении аудиторской проверки. Предложен подход к решению задач по автоматизации применения моделей прогнозирования вероятности банкротства в процессе аудита оборотных активов предприятия, реализация которого позволит осуществить многомерный анализ финансовой отчетности.

Annotation. The necessity of automation of analytical procedures during the audit has been proved. An approach is offered for automation of implementation of models predicting the probability of bankruptcy in the audit of current assets, which makes it possible to conduct a multidimensional analysis of financial statements.

Ключові слова: комп'ютеризація аудиту, методика аудиту з використанням комп'ютерів, аналітичні процедури, прогнозування ймовірності банкрутства.

Комп'ютеризація інформаційних систем аудиту є гарантом розвитку та підвищення ефективності та якості надання аудиторських послуг. Сьогодні актуальним є пошук шляхів зниження витрат робочого часу аудитора та його оптимізація, що може задовольнити високоякісне програмне забезпечення. Крім того, майбутнє комп'ютеризації аудиту визначає його здатність орієнтуватися на інвесторів, власників, акціонерів, а отже, задовольняти інформаційні вимоги різних напрямів аудиту. Варто зазначити, що проблемою залишається оптимальний вибір відповідного забезпечення для аудиту та безпосередньо застосування відповідного продукту.

Про необхідність використання комп'ютерної техніки і технології в аудиті йдеться вже давно. Про це зазначають у своїх роботах вітчизняні науковці Рудницький В. С., Павлова А. С., Хомаківська Л. О., Гончарук Я. А. [1 – 4].

Метою написання статті є презентація нового підходу до виконання аналітичних процедур шляхом автоматизації застосування моделей прогнозування ймовірності банкрутства під час аудиту оборотних активів підприємства. Об'єктом дослідження є аналітичні процедури у ході проведення аудиторської перевірки оборотних активів підприємства. Предметом дослідження є аналіз безперервності діяльності підприємства.

Гончарук Я. А. визначає методику аудиту з використанням комп'ютерів як сукупність аудиторських комп'ютерних способів, за допомогою яких відбувається вивчення і оцінка об'єктів дослідження [4]. Програмне забезпечення аудиту як складова МАК складається з комп'ютерних програм, які використовуються аудитором як елемент аудиторських процедур. Воно включає пакет програм і програми спеціального призначення. Програми спеціального призначення розроблені для виконання аудиторських завдань у конкретних умовах.

Аудитори використовують правила МСА 500 "Аудиторські докази" [5] для того, щоб зібрати, проаналізувати, оцінити та оформити документально інформацію в обсязі, достатньому для досяг-

нення цілей завдання. До числа аудиторських процедур для отримання доказів належать зокрема аналітичні процедури.

Аналітичні процедури є оцінкою фінансової інформації через аналіз правдоподібного зв'язку між фінансовими та нефінансовими даними. Основними цілями виконання аналітичних процедур є вивчення діяльності об'єкта аудиту, виявлення ймовірності помилок та перекичувань у фінансовій звітності, а також оцінка фінансового стану об'єкта аудиту і перспектив безперервності його діяльності. МСА 570 "Безперервність" [5] розглядає відповідальність аудитора, пов'язану з використанням управлінським персоналом припущення про безперервність діяльності під час ведення обліку та складання звітності. Всі сумніви щодо здатності підприємства залишатися діючим у майбутньому повинні бути включені до аудиторського звіту в якості пояснювального абзацу, згідно з вимогами до аудиторського висновку, що подається до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [6].

З метою формування аудиторської думки про безперервність діяльності необхідно провести процедуру розрахунку прогнозу ймовірності банкрутства підприємства. Існує значна кількість методів діагностики за допомогою моделей ймовірності банкрутства. Аналіз фінансової звітності за цими моделями досить трудомісткий. Заслуговує на увагу існуюче узагальнення моделей прогнозування ймовірності банкрутства Лепейко Т. І. [7]. Як основні обрані п'ять моделей прогнозування ймовірності банкрутства: п'ятифакторна модель Е. Альтмана, модель Дж. Тоффлера і Г. Тішоу, модель Г. Спрінгейта, модель Р. Ліса, модель Сайфулліна – Кадикова.

У процесі комп'ютеризації процедур аудиту оборотних активів пропонується використання розробленого програмного забезпечення, яке дозволяє виконувати розрахунок прогнозу ймовірності банкрутства підприємства. За допомогою засобів Microsoft Office Word та мови програмування Visual Basic for Applications реалізовано проект "Прогнозування ймовірності банкрутства". Схему роботи програми наведено на рисунку. Після вибору файлу зі звітністю програма проводить власне розрахунок. Час очікування результатів розрахунку та виведення їх в робочий документ становить 3 – 4 секунди. Результат розміщується в вихідному файлі. Програма виводить результати розрахунку коефіцієнтів за моделями прогнозування ймовірності банкрутства об'єкта перевірки. Таким чином, результатом роботи програми є повний робочий документ, готовий до друку. Результати розрахунку програмою підлягають розгляду для висловлення думки аудитора. Основними перевагами застосування запропонованого програмного забезпечення "Прогнозування ймовірності банкрутства" є: економія робочого часу аудитора на розрахунок прогнозу ймовірності банкрутства об'єкта аудиту, що робить аудиторські послуги дешевшими, а значить доступнішими; немає необхідності в пошуку довідкової інформації – формул для розрахунків, вони вже включені в програму.

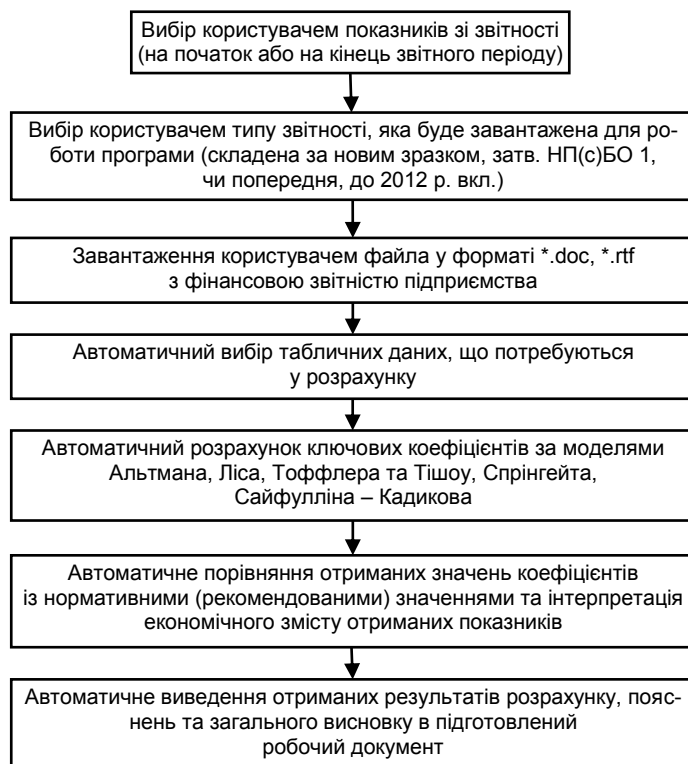

Рис. Схеми роботи програми "Прогнозування ймовірності банкрутства"

Розрахунок здійснюється одразу за 5-ма моделями, розробленими різними авторами, що гарантує багатограний глибокий аналіз звітності; універсальність застосування – можна використовувати для аналізу звітності підприємств будь-якої форми власності (крім бюджетних підприємств).

Впровадження в аудиторську практику програмного забезпечення "Прогнозування ймовірності банкрутства" дозволить залишити розрахункову роботу комп'ютера, а увагу аудитора зосередити на аналізі отриманих результатів.

ти на тих питаннях, де необхідні комплексні професійні знання для висловлення думки аудитора, які неможливо замінити штучним розумом.

Зміцнення позицій аудиту в Україні, його наближення до міжнародних традицій аудиту та принципів вимагає актуалізації здатності та ефективності використання новітніх технологій організації аудиту на основі використання персональних комп'ютерів. Використання інформаційних технологій є не тільки актуальним завданням і найважливішим фактором успішної роботи аудитора, а й необхідною умовою її виконання. Українські фірми повинні усвідомити, що тільки якнайшвидше освоєння інформаційних технологій дозволить їм одержати необхідні конкурентні переваги в боротьбі на вітчизняних і закордонних ринках.

Наук. керівн. Воїнова Т. С.

Література: 1. Рудницький В. С. Методологія і організація аудиту / В. С. Рудницький. – Тернопіль : "Економічна думка", 1998. – 196 с. 2. Павлова А. С. Автоматизація бухгалтерського обліку в сучасних умовах господарювання: переваги та недоліки впровадження. Інформаційні системи і технології в обліку та аудиті / А. С. Павлова // Донецький національний університет економіки та торгівлі, 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : donduet.edu.ua/attachments/article/y2012/inf-res-obl.doc. – Назва з екрану. 3. Ходаківська Л. О. Проведення аудиту за допомогою комп'ютерних інформаційних систем / Л. О. Ходаківська // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: економічні науки. Випуск 4. Том 3. – Полтава, 2012. – С. 230–238 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/230.pdf>. – Назва з екрану. 4. Гончарук Я. А. Аудит / Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький. – 2-ге вид., перероблене та доповнене. – Львів : Оріяна–Нова, 2004. – 292 с. 5. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року, частина 1 / О. Л. Ольховікова, О. В. Селезньов, О. О. Зеніна та ін. ; пер. з англ. – К. : Міжнародна федерація бухгалтерів ; Аудиторська палата України, 2010. – 842 с. 6. Про затвердження вимог до аудиторського висновку, що подається до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку у складі документів для реєстрації випуску, випуску та проспекту емісії окремих видів цінних паперів, звіту про результати розміщення акцій (крім цінних паперів інститутів спільного інвестування) : Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 2187 від 08.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1827-13/print1383296513_635981. – Назва з екрану. 7. Лепейко Т. І. Аналіз сучасних методик прогнозування ймовірності банкрутства підприємств / Т. І. Лепейко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : Збірник наукових праць, випуск 1(10)/2011, Ч. 2, Харківський інститут банківської справи університету банківської справи НБУ. – С. 136–140.

Ревенко Ю. В.

УДК 65.152.56

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕВІЗІЇ ВИКОНАННЯ КОШТОРИСУ НА УТРИМАННЯ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

Анотація. Запропоновано власне бачення поняття організації ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи. Розроблено схему організації ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи.

Анотация. Предложено собственное видение понятия организации ревизии выполнения сметы на содержание бюджетного учреждения. Разработана схема организации ревизии выполнения сметы на содержание бюджетного учреждения.

Annotation. An author's vision of the organization of revision of the execution of the estimate of a budget institution support is offered. A scheme was developed for organization of revision of the execution of a budget institution estimate.

Ключові слова: кошторис, ревізія, ревізія виконання кошторису, бюджетна установа, організація ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи.

Забезпечення ефективності державного фінансового контролю у бюджетних установах є пріоритетним завданням у даній економічній ситуації в Україні, бо саме він спрямований на забезпечення ефективного та законного використання державних фінансових ресурсів. На сьогодні контроль у бюджетних установах у формі ревізії є найбільш розповсюдженим, який здійснюється Державною фінансовою інспекцією України.

У вітчизняній науковій літературі питання організації ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи знайшли відображення в публікаціях таких вчених і практиків, як: Дікань Л. В., Білуха М. Т., Микитенко Т. В., Бутинець Ф. Ф. та ін.

© Ревенко Ю. В., 2014

Однак більшість науковців дають загальну характеристику організації ревізії, не акцентуючи уваги на особливостях організації ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи, що й обумовлює актуальність обраної теми статті.

Метою статті є визначення сутності організації ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи та побудова її схеми.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що кошторис є передумовою забезпечення дисципліни витрачання бюджетних коштів, підвищення ефективності використання державних ресурсів. Тому особливо важливе значення має контроль за правильністю складання кошторису доходів і видатків.

Перевірка дотримання законодавства у процесі виконання кошторису є одним із найважливіших контрольних заходів. Тобто, на думку автора, ревізія виконання кошторису на утримання бюджетної установи – це система заходів, що здійснюються органами державного фінансового контролю, спрямована на безперервне відстеження інформації щодо надходження та витрачання бюджетних коштів і майна, поданих у кошторисі, з метою виявлення, усунення та в подальшому попередження бюджетних правопорушень.

Також слід наголосити, що основними завданнями ревізії виконання кошторисів на утримання бюджетних установ полягають у такому: дати об'єктивну оцінку стану виконання кошторису на утримання бюджетних установ; виявити порушення фінансової та бюджетної дисципліни, допущені в господарсько-фінансовій діяльності бюджетних установ щодо виконання чинних законодавчих і нормативних актів уряду України; розробити заходи для ліквідації виявлених порушень і недоліків, відшкодування збитків, завданих бюджетній установі діями чи бездіяльністю відповідальних службових осіб; запобігання зловживанням і недолікам у подальшій роботі ревізованої бюджетної установи [1; 2].

Під організацією ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи розуміється сукупність заходів, спрямованих на перевірку доцільності кожної статті кошторису, дотримання встановлених меж асигнувань і з'ясування причин їх відхилення (за наявності), з метою підтвердження ефективності використання бюджетних коштів.

Необхідно звернути увагу, що основу організаційних засад ревізії виконання кошторису складають його основні елементи: об'єкт, предмет, суб'єкти, методи та принципи (рисунок).

Рис. Схема організації ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи

Як видно з рисунку, організація ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи включає основні елементи, притаманні ревізії, та основні етапи її проведення.

Організаційний етап включає підготовку програми і плану ревізії, вибір методів, прийомів, процедур контролю.

У свою чергу, дослідний етап – проведення ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи.

Заключним є узагальнюючий етап, він включає опис виявлених порушень в акті ревізії та розробку заходів щодо їх усунення.

Шляхом аналізу основних визначень поняття "організація", а також виділення основних завдань проведення ревізії запропоновано визначення поняття "організація ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи", під яким розуміється сукупність заходів, спрямованих на перевірку доцільності кожної статті кошторису, дотримання встановлених меж асигнувань і з'ясування причин їх відхилення (за наявності), з метою підтвердження ефективності використання бюджетних коштів.

Таким чином у процесі розгляду ревізії виконання кошторису бюджетної установи встановлено, що залишається відсутність відображення в літературі самого поняття організації ревізії

виконання кошторису на утримання бюджетної установи. Шляхом аналізу основних визначень поняття "організація", а також виділення основних завдань проведення ревізії запропоновано визначення поняття "організація ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи". Крім того, запропоновано схему організації ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи. Напрямом подальшого дослідження є розробка рекомендацій щодо вдосконалення організації ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Контроль і ревізія : підручник для студ. вищих навч. закладів спеціальності "Облік і аудит" / Ф. Ф. Бутинець, В. П. Бондар, Н. Г. Виговська та ін. ; за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – 4-ге вид., доп і перероб. – Житомир : ПП "Рута", 2006. – 560 с. 2. Дікань Л. В. Контроль у бюджетних установах : підручник / Л. В. Дікань. – 2-ге вид., доп. та перероб. – Х. : ВД "ІНЖЕК". – 2013. – 292 с.

Скотаренко Є. С.

УДК 657.633.01

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Анотація. Подано характеристику теоретичних засад здійснення судово-економічної експертизи. Узагальнено та проаналізовано підходи до визначення її сутності, теоретично обґрунтовано та запропоновано уточнене визначення поняття "судово-економічна експертиза", що враховує виокремлені сутнісні її ознаки.

Аннотация. Представлена характеристика теоретических основ осуществления судебно-экономической экспертизы. Обобщены и проанализированы подходы к определению ее сущности, теоретически обосновано и предложено уточненное определение понятия "судебно-экономическая экспертиза", учитывающее выделенные сущностные ее признаки.

Annotation. The characteristic of the theoretical principles of judicial and economic expertise is given. Approaches to the definition of its essence are summarized and analyzed. A theoretically grounded and refined definition of judicial and economic expertise is suggested that allows for its described features.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, процесуальна форма, судово-бухгалтерська експертиза.

Розвиток будь-якої держави є неможливим без застосування економічних та юридичних знань щодо дотримання законодавства у галузі господарського регулювання. Реформи, що постійно здійснюються в Україні, супроводжуються зростанням економічної злочинності. Забезпечити найбільш повне вирішення поставлених перед експертом-бухгалтером слідчими та судовими органами завдань може раціональна та комплексна організація процесу судово-бухгалтерської експертизи.

Питанню теорії судово-бухгалтерської експертизи приділялась увага у працях таких вчених, як: Бутинець Ф. Ф., Камлик Г. Г., Мумінова-Савіна О. М., Дубонос Є. С., Швець В. Є., Понікаров В. Д., Бандурка А. М. та ін. [1 – 7].

Метою даної статті є аналіз теоретичних засад здійснення судово-економічної експертизи та підходів до її визначення.

Аналіз фахової літератури дозволив визначити, що найбільш поширеним у колі науковців є термін "судово-бухгалтерська експертиза". Проте варто зауважити, що вчені розглядають судово-економічну експертизу кожен зі своєї суб'єктивної точки зору, що призводить до перекручень у тлумаченні цього поняття та ускладнює процес наукового дослідження і здійснення практичної діяльності.

Так, Бутинець Ф. Ф. вважає, що судово-економічна експертиза – це процесуальна форма, що полягає у вивченні експертом-бухгалтером матеріалів справи в межах його спеціальних знань на завдання слідчого або суду з метою встановлення фактичних обставин кримінальної чи цивіль-

ної справи. Натомість, на думку Муміново-Савіної Г. Г., судово-бухгалтерська експертиза – це дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, яке в межах чинного законодавства здійснюється особою, котра володіє спеціальними знаннями.

На сьогоднішній день підходи до визначення сутності судово-економічної експертизи відрізняються авторами так само, як і її визначення.

Відповідно до таблиці, більшість авторів схильні до думки, що судово-економічна експертиза – це дослідження. Саме через дослідження експертом фінансово-господарської діяльності та виробничої діяльності підприємства і розкривається сутність судово-економічної експертизи (таблиця).

Таблиця

Узагальнення підходів до визначення сутності судово-економічної експертизи

Вчені	Категорії				
	Наука	Система	Процесуальна форма	Процес	Дослідження
Дубоносів Є. С. [4]					+
Камлик М. І. [2]		+			
Бандурка О. М. [7]	+				
Мумінова-Савіна Г. Г. [3]					+
Швець В. Є. [5]				+	
Понікаров В. Д. [6]			+		
Бутинець Ф. Ф. [1]			+		

Проведене дослідження дозволило на основі відокремлення певних сутнісних ознак та визначення підходів проведення судово-економічної експертизи запропонувати авторське визначення поняття судово-економічної експертизи як процесуальної форми, що полягає у дослідженні уповноваженою особою експертом-економістом матеріалів та документів із бухгалтерського та податкового обліку і звітності з метою вирішення широкого кола питань, поставлених органами дізнання попереднього слідства чи суду.

Наук. керівн. Воїнова Т. С.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. для студ. спец. "Облік і аудит" / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ПП "Рута", 2004. – 460 с. 2. Камлик М. І. Судова бухгалтерія : підручник / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2000. – 325 с. 3. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К. : КНЕУ, 2004. 4. Дубоносів Е. С. Судебно-бухгалтерская експертиза : учеб.-практ. пособ. / Е. С. Дубоносів. – М., 2006. – 252 с. 5. Швець В. Є. Основи бухгалтерського обліку та судово-бухгалтерської експертизи : підручник / В. Є. Швець. – К., 2008. – 240 с. 6. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. / В. Д. Понікаров. – Х. : Еспада, 2008. – 272 с. 7. Бандурка А. М. Судебная бухгалтерия / А. М. Бандурка. – 3-е изд., доп. и перераб. – Х. : Титул, 2007. – 232 с.

УДК 657.6:657.3

Соломашенко І. М.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУТНІСТЬ АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Анотація. Уточнено та обґрунтовано сутність аудиту кредитних операцій банку на основі вивчення вітчизняних законодавчо-нормативних актів та узагальнення опублікованих із досліджуваної проблематики робіт практиків та вчених.

Аннотация. Уточнена и обоснована сущность аудита кредитных операций банка на основе изучения отечественных законодательно-нормативных актов и обобщения опубликованных по исследуемой проблематике работ практиков и ученых.

© Соломашенко І. М., 2014

Annotation. On the basis of study of home legislative and normative acts and generalization of the practical workers' and scientists' works on the investigated range of problems, the essence of audit of credit operations of banks is specified and substantiated.

Ключові слова: кредитні операції, кредитний ризик, банк, аудит, аудит банку, аудит кредитних операцій банку.

Кредитні операції є найприбутковішими в банківському бізнесі [1]. Однак поряд із цим таким операціям притаманні ризики, пов'язані із неможливістю повернення наданих кредитів. Зменшення кредитного ризику банку можливо лише за умови існування ефективного контролю, прогресивною формою якого є аудит.

Питанням банківського аудиту присвятили свої роботи багато зарубіжних вчених і практиків [2; 3]. Вітчизняних публікацій і наукових праць у галузі аудиту банків, а тим більше аудиту кредитних операцій банків, досить обмежена кількість. Проте до українських вчених, що зробили найбільший вклад у вирішення даної проблеми, можна зарахувати: О. Васюренка, І. Белову, Н. Литвина [4 – 6]. Узагальнення опублікованих робіт із досліджуваної проблематики дає підстави стверджувати: питання економічного понятійного апарату стосовно аудиту кредитних операцій банку розроблені недостатньо. Все це й обумовлює актуальність та своєчасність обраної теми дослідження.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування сутності аудиту кредитних операцій банку.

Відповідно до визначеної мети було поставлено такі завдання: на основі вивчення вітчизняних законодавчо-нормативних актів та узагальнення опублікованих робіт із досліджуваної проблематики практиків та вчених визначити сутність аудиту банку, сутність кредитних операцій банку; надати власне уточнене визначення поняття "аудит кредитних операцій банку".

У процесі дослідження були використані такі методи: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація.

Питання аудиту кредитних операцій комерційних банків в Україні досліджено недостатньо. І, перш за все, відсутнє системне розуміння більшістю власників банківського капіталу, у чому ж полягає сутність аудиту кредитних банківських операцій.

Для вирішення даної проблеми, на думку автора, насамперед, необхідно визначити сутність аудиту банку.

Так, в Україні на законодавчому рівні досліджуваному поняттю надається визначення лише в положенні "Про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України", згідно з яким аудит банку – це визначення стану банку на основі перевірки правильності складання та підтвердження достовірності балансу, обліку прибутків та збитків, аналізу стану обліку, відповідність обліку та дій банку вимогам чинного законодавства, дотримання рівності прав акціонерів (учасників) у ході розподілу дивідендів, голосуванні, наданні прав на придбання нових акцій тощо та підготовка висновків для надання інформації керівництву, акціонерам (учасникам) банку та іншим користувачам [7]. Дане визначення, на думку автора, досить складне для сприйняття, не в повному обсязі відображає принципи аудиту і, головне – не визначає мети, задля якої має здійснюватися аудит у банку.

Що ж стосується сучасної економічної науки, то аналіз визначень сутності аудиту банків різними авторами-дослідниками дає всі підстави стверджувати про відсутність єдиної точки зору з приводу досліджуваного поняття [4; 8; 9; 11 – 13].

Так, одні автори під аудитом банку розуміють систему заходів щодо підтвердження достовірності звітності комерційних банків, відповідності бухгалтерського обліку вимогам нормативних документів, перевірка дотримання комерційними банками банківського законодавства, аналіз їхньої фінансово-господарської діяльності, а також надання консультаційних послуг [2; 14].

Другі наполягають на тому, що аудит банку – це незалежна експертиза фінансової звітності банку на основі перевірки дотримання порядку ведення бухгалтерського обліку, відповідності фінансових операцій законодавству, повноти й точності відображення у фінансовій звітності діяльності підприємства [10; 11; 13].

Треті визначають аудит банку як процес установлення достовірності бухгалтерської (фінансової) звітності кредитних організацій і відповідності виконаних кредитними організаціями операцій чинному законодавству й нормативним актам [8; 9; 12].

На думку автора, під аудитом банку слід розуміти процес оцінки фінансового стану банку на основі незалежної перевірки правильності ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності з метою визначення достовірності публічної бухгалтерської звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам, а також із метою розробки рекомендацій з підвищення фінансової стійкості і ліквідності банку [12].

Однак оскільки об'єктом аудиту банку в даній роботі є кредитні операції, то для досягнення кінцевої мети має сенс визначити також і сутність останніх.

Так, чинним банківським законодавством України кредитні операції визначаються як вид активних операцій, пов'язаних з наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, поручительств, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів із такої суми (відстрочення платежу) [15 – 17].

У спеціальній економічній літературі під кредитними операціями банку розуміють активні банківські операції, пов'язані із наданням кредиту або наданням зобов'язань (гарантії, поручительства, авалю), які у разі їхнього виконання приведуть до фактичної передачі засобів на кредитній основі [5].

З огляду на все викладене, автором пропонується під аудитом кредитних операцій банку розуміти перевірку даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності стосовно здійснених активних банківських операцій, пов'язаних із наданням кредиту або наданням зобов'язань (гарантії, поручительства, авалу), з метою зниження кредитних ризиків банку та висловлення незалежної думки аудитора про достовірність показників фінансової звітності, обліку банку, а також про відповідність здійснених активних операцій чинному банківському законодавству та внутрішнім положенням банку.

Таким чином, на ранніх етапах становлення вітчизняної банківської системи були відсутні комплексні наукові дослідження з проблеми аудиту кредитних операцій банку, що призвело до невизначеності в понятійному апараті. Тому виникає необхідність у подальших теоретичних розробках з удосконалення як понятійного апарату, так і методики здійснення аудиторської перевірки кредитних операцій банків.

Наук. керівн. Кривцова Т. А.

Література: 1. Сайт НБУ. Статистичні дані. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. – Назва з екрану. 2. Белова І. В. Організація контролю в банку : навч. посіб. / І. В. Белова. – Суми : Університетська книга, 2009. – 302 с. 3. Додж К. Банковский аудит / К. Додж, Я. В. Соколов. – М. : Гелиос, 2002. – 355 с. 4. Васюренко О. В. Облік і аудит у банках : навч. посіб. / О. В. Васюренко. – К. : Знання, 2008. – 325 с. 5. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ) : підручник / Н. Б. Литвин. – К. : "Хай&Тек Прес", 2010. – 608 с. 6. Адамс Р. Основы аудита / Р. Адамс ; пер. с англ. М. В. Ольхов. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 376 с. 7. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України, затверджене постановою Правління НБУ від 20.03.1998 р. № 114 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. 8. Аудит банков : учеб. пособ. / под ред. Г. Н. Белоглазовой, Л. П. Кроливецкой. – 2-е изд., перераб., доп. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 416 с. 9. Громов Н. В. Банковское дело / Н. В. Громов – М. : Книга, 2003. – 287 с. 10. Климович В. П. Основы банковского аудита : учебник / В. П. Климович. – М. : Форум ИНФРА, 2005. – 192 с. 11. Коваль Р. Д. Аудит коммерческих банков / Р. Д. Коваль. – СПб. : Искра, 2004. – 226 с. 12. Кривцова Т. О. Теоретико-методологічні аспекти аудиту кредитних операцій банку / Т. О. Кривцова, В. Ю. Баранова // Аудитор України, – № 2006(96). – 12. – С. 14–20. 13. Мороз О. С. Банковские операции / О. С. Мороз. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 511 с. 14. Банковский контроль и аудит : учеб. пособ. / Н. В. Фадейкина, Е. К. Болгова, М. Н. Скурихин и др. ; под общ. ред. д-ра экон. наук, проф. Н. В. Фадейкиной. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 496 с. 15. Господарський кодекс України. – Х. : Одиссей, 2011. – 184 с. 16. Про банки та банківську діяльність : Закон України, від 07.16.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. 17. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затверджена постановою Правління НБУ № 481 від 27.12.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. – Назва з екрану.

УДК 657.6

Терехина Д. И.

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ им. С. Кузнеця

РЕВИЗИЯ В УСЛОВИЯХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация. Рассмотрена проблема, связанная с развитием технологий и использованием их в бухгалтерском учете. Проанализированы плюсы и минусы использования компьютерных технологий во время ревизии бюджетного учреждения.

Анотация. Розглянуто проблему, пов'язану з розвитком технологій та використанням їх у бухгалтерському обліку. Проаналізовано плюси і мінуси використання комп'ютерних технологій під час ревізії бюджетної установи.

Annotation. The problem associated with the development of technologies and their use in accounting was considered. The pros and cons of computer technology during the audit of budget institutions were analyzed.

Ключевые слова: ревизия, компьютерные технологии, развитие, организация бухгалтерского учета.

© Терехина Д. И., 2014

За последнее столетие человек сделал огромный скачок в развитии техники, в том числе вычислительной. Теперь у него появились новые возможности в хранении информации, которые раньше отсутствовали: создание огромных баз данных, хранение и использование их с помощью техники. Наука не стоит на месте и продолжает модифицировать и обновлять технологии.

В современном мире в бухгалтерии для ведения учета стали использовать автоматизированные системы бухгалтерского учета. Компьютерные технологии позволили уменьшить затраты времени на ведение учета, а так же увеличили его точность. Но не только бухгалтерия предприятий стала использовать технологии, органам государственной финансовой инспекции Украины так же пришлось изменить методику проведения ревизии.

Базой исследования стали работы таких ученых, как: Бутынец Ф. Ф., Дачишин Я. В., Живко З. Б., Загородний А. Г., Шквир В. Д., Штикова Л. М., Франчук В. И. и др. [1].

Целью исследования является изучение плюсов и минусов использования технологий при ревизии учреждений.

Использование компьютерных технологий позволяет улучшить качество информации, уменьшает затраты времени на ее сбор, хранение и обработку. Технологии влияют на структуру самой бухгалтерии, так как количество бухгалтеров для выполнения одной работы требуется меньше, чем раньше.

Если учитывать возможности компьютерных программ, то можно понять, что их использование выгодно во всех сферах, в том числе и при ревизии. Техника, которую использует ревизор, значительно облегчает его деятельность, уменьшая временные затраты, делает проверку более точной.

Использование технологий стало результатом создания в финансово-ревизионных органах Украины информационно-аналитической программ. На сегодняшний день существует две основные группы программного обеспечения, которые используют ревизоры: пакет прикладных программ и специальные информационные системы контроля. Группа пакетов прикладных программ включает широкий набор готовых универсальных программ [2].

Все перечисленное несомненно влияет на подготовку ревизоров. Ведь ревизоры обязаны уметь использовать программы по их целевому назначению, иметь практический опыт в ведении бухгалтерского учета и т. д. Такие знания позволяют ревизору провести качественную и быструю проверку на самом объекте, а также значительно уменьшат затраты сил.

Использование компьютерных технологий при проведении ревизии имеет следующие плюсы: с помощью технологий уменьшается затраты времени, которое используется для проверки не особо тяжелых, но однообразных операций, в результате чего у ревизора появляется время для более детальной проверки;

- уменьшается количество данных, которые изучаются в ручную;

- появляется возможность сохранять данные;

- неодноразово использовать сохраненные данные;

- проверка одних и тех же документов разными ревизорами одновременно в различных местах;

- ревизия первичных документов в электронном виде;

- появляется возможность соединения аналитического и синтетических учетов;

- в автоматическом порядке проверять взаимосвязь показателей различной отчетности и т. д. [2].

К тому же использование техники в бухгалтерии само по себе помогает избегать ошибок, ведь компьютерная программа сама указывает на них при введении неправильных данных.

Если говорить об минусах использования компьютерных технологий, то они заключаются в следующем:

- необходимо специальное образование ревизора;

- необходимо обеспечить программы самих ревизор;

- вести постоянное наблюдение за правильной работой программы;

- несовместимость некоторых программ;

- так как каждая система информации имеет свое особенное строение, нужно учитывать ее особенности и т. д.

В результате указанных недостатков может возникнуть риски при проведении проверки. Для того, чтобы избежать ошибок, необходимо:

- проводить обучение ревизоров, а также постоянно следить, чтобы они повышали свою квалификацию;

- использовать современные программы в учете;

- использовать единую систему ведения учета в учреждениях;

- использовать лицензионные программы;

- создать специальный раздел ревизоров, которые следили бы за техническим обеспечением учреждений и т. д.

Говоря об использовании современных информационных технологий при ревизии учреждений, нельзя забывать, что во всем существуют как и свои минусы, так и плюсы. Анализируя статью, можно увидеть, что плюсов при использовании технологий при ревизии намного больше и пользы они приносят больше соответственно.

Научн. рук. Бутенко К. В.

Литература: 1. Ревізія в умовах застосування комп'ютерних технологій: переваги та недоліки [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://conf-cv.at.ua/forum/100-989-1>. – Назва з екрану. 2. Ярошинський В. Внутрішній контроль в бюджетних установах : навчально-методичний комплекс / В. Ярошинський. – К., 2010. – 63 с. 3. Контроль і ревізія : підручник [для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів]

/ Ф. Ф. Бутинець, Н. Г. Виговська, Н. М. Малюга та ін. – [3-е вид., доп. і перероб]. – Житомир : ПП "Рута", 2002.– 544 с. 4. Яковлев Ю. П. Контролінг на базі інформаційних технологій / Ю. П. Яковлев. – К. : ЦНД, 2008. – 318 с. 5. Контроль і ревізія в умовах застосування комп'ютерних систем бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://credobooks.com/kontrol-i-revizija-v-umovax-zastosuvannya-komp% E2% 80% 99yuternix-sistem-buxgalterskogo-obliku>. – Назва з екрану.

УДК 339.37(477)

Усатий А. В.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація. Систематизовано деякі проблеми, що пов'язані з розвитком аудиторської діяльності в Україні. Визначено шляхи їх вирішення.

Аннотация. Систематизированы некоторые проблемы, связанные с развитием аудиторской деятельности в Украине. Определены пути их решения.

Annotation. Some problems related to the development of audit activity in Ukraine were summarized. Ways to improve them were identified.

Ключові слова: аудитор, аудиторська діяльність, аудиторська фірма, законодавство, аудиторська палата, Закон України.

З розвитком економіки України зростає роль фінансових інститутів, що забезпечують нормальне функціонування цивілізованих ринкових відносин. Дуже важлива роль у цьому належить діяльності аудиторів та аудиторських фірм. У складних сучасних економічних умовах проблеми аудиторської діяльності стають особливо актуальними.

Питаннями вдосконалення аудиторської діяльності в Україні займаються такі вчені, як: Е. Макеєва, С. Голова, Е. Петрик, В. Зотов та ін. Основну увагу в їхніх роботах приділено реформуванню аудиторського законодавства, внесенню змін у відповідну нормативну базу, вдосконаленню якості аудиту.

У той же час існує ряд інших проблем аудиторської діяльності в Україні, таких, як недостатня регламентація зобов'язань клієнтів, зміна структури видів діяльності аудиторських фірм у бік супутніх послуг, упровадження і застосування внутрішньофірмових стандартів аудиту.

Серед проблемних аспектів можна виділити декілька.

По-перше, реформування аудиторського законодавства відбувається значно повільніше, ніж бухгалтерського і багато в чому не відповідає сучасним вимогам. Це відображається і на якості практичної діяльності зі здійсненням аудиту та супутніх послуг. На думку С. Голова, реформа в бухгалтерській і аудиторській сферах повинна проводитися комплексно і системно. Необхідне своєчасне вирішення низки проблем, у тому числі правового та психологічного характеру, вдосконалення навчальних програм, підвищення кваліфікації фахівців і т. д. Змінюються підходи до бухгалтерського обліку та звітності, впроваджуються нові міжнародні стандарти. Тому аудитору як особі, що перевіряє діяльність бухгалтера, необхідно глибоке розуміння цих процесів для коректного вираження своєї професійної думки [1].

На думку автора, в якості можливого варіанта вирішення розглянутої проблеми можна запропонувати чітку регламентацію процесу професійного регулювання аудиту. Необхідне також використання функціонального механізму взаємодії змін у бухгалтерському та аудиторському законодавствах.

По-друге, проблемним аспектом аудиторського законодавства є недостатня регламентація зобов'язань клієнтів. Р. Брюс вважає, що фінансові звіти повинні бути надзвичайно прозорими, особливо якщо йдеться про країни з розвинутою економікою, де підприємства та їх показники не є стабільними, як в США і Європі [2]. Необхідно звернути увагу на відсутність у Законі України "Про аудиторську діяльність" [3] таких важливих положень регулювання, як страхування ризиків аудиторської діяльності та визначення механізму формування відповідних страхових резервів аудиторськими та аудиторськими фірмами. Як відомо, страхування ризиків аудиторів досить широко використовується у світовій практиці.

Відсутність практики розгляду позовів аудиторськими фірмами в судовому порядку, а також невідповідність страхових компаній до страхування аудиторської відповідальності свідчать про те, що зовнішній контроль аудиторських перевірок залишається головним способом підвищення

якості аудиту, тобто необхідне вдосконалення методів контролю над аудиторськими фірмами з боку Аудиторської палати України.

По-третє, в сучасних умовах економіки аудиторські компанії здійснюють аудиторську діяльність для того, щоб абсолютно законно для підприємства мінімізувати податки. Завдання аудиторської фірми полягає у тому, щоб налагодити на підприємстві замовника точну і вигідну систему податкового планування і час від часу консультувати його служби з питань правильного складання бухгалтерської та фінансової звітності. Це є самою суттю аудиторської діяльності. Навіть найдосвідченіший фахівець може легко допустити помилку, що надалі несприятливо позначиться на репутації фірми в очах податкових служб.

Незалежні аудитори можуть надавати ефективну допомогу керівництву клієнта у здійсненні контролю не тільки за допомогою сприяння в забезпеченні достовірності фінансових даних і надійності використовуваних систем бухгалтерського обліку. Вони також можуть забезпечити незалежну експертну консультаційну підтримку у важливих напрямках діяльності банку. Подібна множинність функцій порождає розбіжності в розумінні ролі аудиторських фірм в Україні. З одного боку, міжнародна аудиторська фірма розглядає себе у звичній для неї якості, тобто в ролі перевіряючого і консультує. З іншого боку, багато українських підприємств бачать у аудиторів, насамперед, незалежних інспекторів та контролерів, які підтверджують правильність здійснення фінансових операцій.

По-четверте, Законом України "Про аудиторську діяльність" досить повно визначено права, обов'язки аудиторів та аудиторських фірм, законодавчі обмеження щодо проведення аудиту та їх відповідальність. Разом із тим серед обов'язків аудиторів та аудиторських фірм замість пропозиції "дотримання принципів незалежності" доцільно було б передбачити дотримання принципів професійної етики (чесності, об'єктивності, професійної компетентності та належної старанності, конфіденційності, професійної поведінки, які є фундаментальними вимогами до аудитора-спеціаліста), та принципу незалежності (як вимоги до організації аудиторського процесу) [4].

По-п'яте, в умовах сучасної економіки важливим аспектом діяльності аудиторських фірм є застосування в їх практиці внутрішньофірмових стандартів аудиту та вдосконалення систем контролю якості аудиторських послуг. Кожен аудитор, працюючи самостійно або у складі аудиторської організації, повинен щодо економічного суб'єкта проявляти чесність, об'єктивність і незалежність. Тільки дотримуючись цих етичних норм і бездоганної вимогливості до себе, сумлінності у роботі, можна якісно провести будь-яку аудиторську перевірку, результати якої позитивно позначаться на діяльності замовника і принесуть задоволення аудитору.

Під час розробки внутрішньофірмового стандарту аудиту бажано передбачити можливість його використання фахівцями аудиторської фірми у вигляді програмного продукту. Стандарт базується на двох принципових умовах визнання якості аудиту. По-перше, аудит вважається якісним, якщо він проведений відповідно до правил (стандартів) аудиторської діяльності та інших нормативних документів, регулюючих аудит, а не в тому випадку, якщо клієнт задоволений його результатами. По-друге, якщо в організації розроблені і діють процедури з контролю якості аудиту [5].

У даний час внутрішньофірмовий стандарт аудиту мають великі аудиторські фірми. Середні і дрібні фірми не можуть дозволити собі створення внутрішнього стандарту аудиту власними коштами в силу дорожнечі процесу.

Наявність внутрішньофірмового стандарту в аудиторських фірмах є запорукою їх конкурентоспроможності та виходу на високий професійний рівень надання послуг.

З моменту прийняття першого Закону України "Про аудиторську діяльність" минуло багато років. За цей час склалися нові економічні відносини в країні, змінилося ставлення до аудиту. За ці роки відбулося становлення професії "аудитор", підвищилася якість аудиту, виріс професіоналізм. Внесення змін до Закону стало необхідним, тому останнім часом стало все більше бажаним врегулювати аудиторську діяльність. Але дуже важливо, щоб зміни до Закону були прийняті з урахуванням думки аудиторів-практиків, Аудиторської палати України, Спілки аудиторів України. Норми Закону в новій редакції мають відповідати вимогам міжнародної практики.

Таким чином, очевидно, що правова база щодо аудиту потребує реформування. Незважаючи на те, що Аудиторська палата України вживає необхідні дії, цим заходам явно не вистачає цілісності та системності. Залишається невирішеним питання про те, що Міжнародні Стандарти аудиту (МСА) орієнтовані в основному на перевірку правильності фінансового обліку, а в Україні найбільш важливою залишається податкова сторона діяльності клієнта. Варто звернути увагу і на поглиблення співпраці професійних аудиторських організацій України з міжнародними та європейськими професійними організаціями бухгалтерів та аудиторів. Необхідно переймати досвід і вдосконалюватися. І одне з головних завдань – розробка механізму ціноутворення на аудит та аудиторські послуги на основі вивчення міжнародного досвіду.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Конференція з проблем аудиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forum.liga.net/Messages.asp?did=20075>. – Назва з екрану. 2. Global audit standards : Regulatory bodies strive to create a level playing field [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.kommersant.ua/application.html?DocID=751629&IssuelDzz=41503>. 3. Про аудиторську діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/alldocWWW/6F024F6EEAEE4F3542256465006991771OpenDocument. 4. Петрик Е. Аудиторська діяльність в Україні: законодавчо-нормативне регулювання, сучасний стан / Е. Петрик, В. Зотов // Бухгалтерський облік і аудит: науково-практичний журнал. – 2007. – № 11. – С. 7. 5. Чиркова М. Н. Аналіз і методика розробки внутрішньофірмових стандартів аудиту / М. Н. Чиркова. // Науково-практичний журнал "Економічний аналіз: теорія і практика". – 2005. – № 20(53).

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

Анотація. Розглянуто особливості державного аудиту фінансово-господарської діяльності бюджетної установи. Визначено основні завдання, об'єкти, джерела державного аудиту фінансово-господарської діяльності бюджетних установ. Встановлено напрями державного аудиту фінансово-господарської діяльності бюджетних установ.

Аннотация. Рассмотрены особенности государственного аудита финансово-хозяйственной деятельности бюджетного учреждения. Определены основные задачи, объекты, источники государственного аудита финансово-хозяйственной деятельности бюджетных учреждений. Установлены направления государственного аудита финансово-хозяйственной деятельности бюджетных учреждений.

Annotation. Features of state audit of financial and economic activity of a budget institution were considered. The main problems, sites, sources of state audit of financial and economic activities of budgetary institutions were identified. Areas of the state audit of financial and economic activities of budgetary institutions were determined.

Ключові слова: державний аудит, бюджетна установа, державний аудит фінансово-господарської діяльності бюджетної установи.

Бюджетні установи утворюються для утвердження та забезпечення прав і свобод людини, визначення соціальних цінностей, їх фінансово-господарська діяльність повинна підлягати ефективному контролю, доцільно звернути увагу на таку форму державного контролю, як державний аудит фінансово-господарської діяльності бюджетної установи, який покликаний знаходити недоліки та попереджати порушення у здійсненні фінансово-господарської діяльності.

Окремі аспекти державного аудиту фінансово-господарської діяльності бюджетної установи знайшли своє відображення у роботах багатьох вітчизняних учених, таких, як: Дікань Л. В., Жирна Ж. А., Немченко В. В., Слободяник Ю. Б., Скорба О. А. та ін. Однак у працях науковців на сьогоднішній час повністю не розкрито проблеми й особливості державного аудиту фінансово-господарської діяльності бюджетної установи.

Метою даного дослідження є виявлення особливостей державного аудиту фінансово-господарської діяльності бюджетної установи.

Практика роботи органів державної контрольно-ревізійної служби збагатилась такою новою формою державного фінансового контролю, як державний фінансовий аудит діяльності бюджетних установ (далі – фінансово-господарський аудит) відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2004 року за № 1777. Згідно з урядовим документом під назвою "Порядок проведення органами державної контрольно-ревізійної служби державного фінансового аудиту діяльності бюджетних установ", під аудитом розуміється форма державного фінансового контролю, яка спрямована на запобігання фінансовим порушенням і забезпечення достовірності фінансової звітності [1].

Для визначення особливостей державного аудиту фінансово-господарської діяльності бюджетної установи доцільно ознайомитися з його основними завданнями, об'єктами, джерелами інформації та складовими.

Основним завданням фінансово-господарського аудиту є: сприяння бюджетній установі в забезпеченні правильності ведення бухгалтерського обліку, сприяння бюджетній установі в законності й ефективності використання бюджетних коштів, державного і комунального майна, формування достовірної фінансової звітності; організації дієвого внутрішньогосподарського фінансового контролю [2].

Об'єкти державного аудиту фінансово-господарської діяльності бюджетних установ визначені виходячи із завдань. Таким чином, до них слід віднести: первинні документи щодо операцій з коштами та майном, іншими активами і пасивами, ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової та статистичної звітності, внутрішньогосподарський фінансовий контроль.

Джерелами фінансово-господарського аудиту є: нормативно-правові акти та методичні документи, які регламентують фінансово-господарську діяльність бюджетної установи відповідного про-

філю; установчі документи (статут, організаційна та управлінська структура бюджетної установи та інше); наказ про облікову політику; планові документи (кошториси, плани асигнувань, лімітні довідки тощо); журнал-головна, реєстри бухгалтерського обліку та первинні документи; фінансова звітність бюджетної установи, пояснювальна записка до звіту (під час складання квартальної та річної звітностей) [3, с. 229].

Державний фінансово-господарський аудит включає [4, с. 1302]: проведення протягом року моніторингу фінансової звітності бюджетної установи, у тому числі з використанням баз даних Державного казначейства; проведення, у разі виявлення за результатами моніторингу фінансової звітності бюджетної установи ризикових операцій, перевірки використання бюджетних коштів, державного і комунального майна, правильності ведення бухгалтерського обліку, складання достовірної фінансової звітності; дослідження системи внутрішнього фінансового контролю, зокрема якості його організації; підготовка керівництву бюджетної установи пропозицій щодо усунення виявлених недоліків і порушень за результатами моніторингу її фінансової звітності та/або перевірки; відстеження, усунення керівництвом бюджетної установи недоліків і порушень, виявлених за результатами моніторингу її фінансової звітності та/або перевірки; надання висновку про рівень достовірності фінансової звітності бюджетної установи, ступінь дотримання її посадовими особами законодавства з фінансових питань та повноту врахування пропозицій, внесених у ході фінансово-господарського аудиту.

Фінансово-господарський аудит проводиться органами державної контрольно-ревізійної служби за планами, які складаються та затверджуються у порядку, визначеному законодавством.

У бюджетних установах, де проводиться фінансово-господарський аудит, ревізії і перевірки за ініціативою органів державної контрольно-ревізійної служби не плануються.

На кожному етапі проведення фінансово-господарського аудиту посадовими особами органу державної контрольно-ревізійної служби можуть надаватися керівництву бюджетної установи пропозиції щодо усунення виявлених недоліків і порушень, які є обов'язковими до розгляду.

Посадові особи органу державної контрольно-ревізійної служби у разі звернення керівництва бюджетної установи надають роз'яснення щодо здійснення операцій з коштами та майном, іншими активами і пасивами ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності та організації внутрішнього фінансового контролю.

За результатами поточних аудиторських процедур:

- 1) не висуваються обов'язкові до виконання вимоги (розпорядження) бюджетним установам;
- 2) не застосовуються фінансові санкції і заходи впливу, передбачені Бюджетним кодексом України;
- 3) не складаються протоколи про адміністративні правопорушення, визначені статтями 164-2, 164-12, 164-14 і 166-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення [5];
- 4) не ініціюється висування цивільних позовів до винних осіб.

Аудиторське дослідження має бути завершено не пізніше, ніж через місяць після здачі бюджетною установою річного фінансового звіту.

Результати фінансово-господарського аудиту відображаються в звіті, який повинен виключати можливість неоднозначного трактування будь-яких його положень і містити лише обґрунтовану та об'єктивну інформацію.

Узагальнюючи викладене, автор виділяє такі особливості державного аудиту фінансово-господарської діяльності:

- 1) специфіка завдань та об'єктів державного аудиту;
- 2) проводиться аудиторами Державної фінансової інспекції України;
- 3) у бюджетних установах, де проводиться фінансово-господарський аудит, ревізії і перевірки за ініціативою органів державної контрольно-ревізійної служби не плануються;
- 4) форма державного контролю;
- 5) використання аудиторських процедур: моніторинг, камеральна перевірка та обстеження;
- 6) проведення протягом року моніторингу фінансової звітності бюджетної установи, у тому числі з використанням баз даних Державного казначейства;
- 7) дослідження системи внутрішнього фінансового контролю, зокрема якості його організації;
- 8) підготовка керівництву бюджетної установи пропозицій щодо усунення виявлених недоліків і порушень;
- 9) відстеження усунення керівництвом бюджетної установи недоліків і порушень;
- 10) надання висновку про рівень достовірності фінансової звітності бюджетної установи, ступінь дотримання її посадовими особами законодавства з фінансових питань та повноту врахування пропозицій, внесених у ході фінансово-господарського аудиту.

Таким чином, проведене дослідження дозволило на основі аналізу складових державного аудиту фінансово-господарської діяльності бюджетної установи виявити його особливості. Напрямом подальших досліджень може бути уточнення методології державного аудиту фінансово-господарської діяльності бюджетної установи.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Порядок проведення органами державної контрольно-ревізійної служби державного фінансового аудиту діяльності бюджетних установ : Постанова Кабінету міністрів України 31.12.2004 р. № 1777

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1777-2004-%D0%BF>. 2. Клець Л. Є. Державний фінансовий контроль бюджетних установ в Україні [Електронний ресурс] / Л. Є. Клець. – Режим доступу : http://econindustry.org/arhiv/mag/2008/vip_03_42/st_42_4.pdf. – Назва з екрану. 3. Слободяник Ю. Б. Державний аудит бюджетних установ і організацій / Ю. Б. Слободяник // Вісник УБС НБУ. – 2012. – № 1 – С. 228–231. 4. Скорба О. А. Виникнення та розвиток державного фінансово-господарського аудиту / О. А. Скорба // Економіка: проблеми теорії і практики : збірник наукових праць. Випуск 261: В 7 т. – Т. V. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. – С. 1299–1309. 5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

УДК 657.6

Фоменко К. Ю.

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РЕВІЗІЯ ПОДАТКОВИХ ПЛАТЕЖІВ

Анотація. Розглянуто основні законодавчі акти, за допомогою яких проводиться ревізія податкових платежів. Досліджено основні джерела ревізії, виявлено, що саме перевіряє ревізор під час проведення ревізії податкових платежів. Проаналізовано зміни в Податковому кодексі України та їх вплив на ведення податкового обліку на підприємстві.

Аннотация. Рассмотрены основные законодательные акты, с помощью которых проводится ревизия налоговых платежей. Исследованы основные источники ревизии, выявлено, что именно проверяет ревизор во время проведения ревизии налоговых платежей. Проанализированы изменения в Налоговом кодексе Украины и их влияние на ведение налогового учета на предприятии.

Annotation. The article considers basic legislative acts by means of which audit of tax payments is carried out. The main sources of audit and what exactly is checked by the auditor during audit of tax payments have been studied. Changes in the Tax Code of Ukraine and how they can influence conducting tax accounting at an enterprise have been analysed.

Ключові слова: податок, ревізія, податковий облік, Податковий кодекс України, ревізор.

Актуальність даної теми полягає в тому, що своєчасне і точне проведення ревізії розрахунків із бюджетом за податком допоможе підприємству (фірмі) уникнути фінансових втрат, пов'язаних з санкціями, що накладаються податковими службами, зважаючи на неправильне обчислення та не своєчасне перерахування платежів до бюджету.

Метою даного дослідження є розгляд основних джерел, законів і Податкового кодексу, визначення того, що саме перевіряє ревізор під час ревізії, а також аналіз впливу на ведення податкового обліку на підприємстві після змін у Податковому кодексі.

Державний бюджет – централізований фонд грошових коштів, який держава використовує на фінансування заходів із розвитку економіки, оборону, утримання органів державного управління та на інші цілі. В умовах ринку розширюються взаємини підприємств і фірм різних форм власності з бюджетом [1].

Згідно з вимогами чинного законодавства в Україні підприємства повинні вести податковий облік та складати податкову звітність. За їхніми результатами визначаються суми податків, зборів (обов'язкових платежів), які повинні бути сплачені до бюджету або державних цільових фондів.

Податковий облік – це облікова система підприємства, що базується на даних бухгалтерського обліку і на підставі вимог законодавчих та підзаконних нормативних актів забезпечує інформаційні потреби користувачів про нарахування та сплату підприємством податків та зборів (обов'язкових платежів) [2].

Існуюча в Україні система податкового обліку, що визначена системою чинного законодавства, з метою визначення податкових зобов'язань як основне джерело інформації передбачає використання системи бухгалтерського обліку підприємства. Зважаючи на це переважно саме працівники бухгалтерської служби підприємства виконують функції "податкових рахівників", і саме вони визначають та узгоджують суми податкових зобов'язань, що підлягають сплаті.

На сьогодні існує багато трактувань поняття ревізії. В даній статті ревізію слід розуміти як метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організації, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірності обліку і звітності, спосіб документального викриття недостач, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань [3].

Значну увагу питанню сутності ревізії приділяли Ярошенко С. П., Фенченко М. Т., Усач Б. Ф., Понікаров В. Д., Бутинець Ф. Ф., Білуха М. Т., Микитенко Т. В., Александрова В. Г., Вітвицька Н. С.

Основним завданням ревізії податкових платежів і позабюджетних платежів є перевірка правильності проведення відповідних розрахунків платежів у бюджет і державні цільові фонди та своєчасності їх перерахування відповідно до чинного законодавства.

Під час проведення ревізії розрахунків за податками й платежами ревізори керуються Податковим кодексом України, Законами України "Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні", "Про державну податкову службу", "Про систему оподаткування", "Про оподаткування прибутку підприємств", "Про ПДВ", "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" та затвердженими Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку [4].

Основними джерелами ревізії є: декларації, довідки й розрахунки за окремими видами платежів, виписки банку з прикладеними до них документами про перерахування належних сум до бюджету.

Насамперед, ревізор перевіряє якість постановки й ведення бухгалтерського обліку розрахунків за податками і платежами. Для цього ревізор повинен з'ясувати:

чи забезпечує постановка бухгалтерського обліку на підприємстві перевірку достовірності звітних даних про доходи (прибуток) підприємства;

правильність відображення в бухгалтерському обліку результатів попередньої перевірки (з боку ревізора, податкового інспектора та ін.);

відповідність показників балансу даним Головної книги, регістрам синтетичного і аналітичного обліку, а також даним, відображеним у деклараціях і розрахунках, поданих у Державну податкову адміністрацію (ДПА);

правильність визначення валового доходу, валових видатків, прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг), прибутку від іншої реалізації;

правильність проведення інвентаризацій розрахунків за податками і платежами, відображення їх результатів в обліку і звітності;

реальність даних обліку про затрати на виробництво, які відносяться на валові витрати (амортизаційні відрахування, матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальне страхування, видатки майбутніх періодів, позавиробничі видатки, інші витрати);

правильність реалізації готової продукції;

об'єктивність визначення валових затрат із метою оподаткування;

правильність складання декларацій, розрахунків за податками і платежами.

Крім того, ревізор перевіряє правильність здійснених бухгалтерських записів щодо розрахунків за податками, зокрема:

внески з прибутку до бюджету відображаються щомісяця шляхом запису до дебету рахунку 98 "Податок на прибуток" і до кредиту рахунку 641 "Розрахунки за податками";

суму ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету, записують до дебету рахунку 70 "Доходи від реалізації" з кредиту рахунку 64 "Розрахунки за податками і платежами";

розрахунки з інших платежів показують за дебетом рахунків 66 "Розрахунки з оплати праці" (на суму податків, утриманих із заробітної плати працівників підприємства), 685 "Розрахунки з іншими кредиторами" (на суми простроченої кредиторської заборгованості) і кредитом рахунку 64 "Розрахунки за податками і платежами" [4; 5].

Зміст Податкового кодексу України з дати набуття чинності (02.12.2010 р.) зазнав багато змін. З 2010 по 2014 рр. було прийнято Верховною Радою України майже 60 законів, котрі передбачають зміни в Податковому кодексі України [6]. Вони приймалися один за одним дуже часто. Не кожне підприємство встигає вчасно перейти на новий спосіб оподаткування, пристосуватися до нового кодексу. Тому це може призвести до багатьох порушень ведення податкового обліку.

Отже, ревізія допомагає проконтролювати документи фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації перевірити дотримання законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності. Але під час змін у кодексах, у тому числі у Податковому кодексі, виникають помилки у веденні обліку на підприємствах.

Наук. керівн. Бутенко К. В.

Література: 1. Про державний бюджет України : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/31552647>. 2. Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності : Указ Президента України від 23.07.98 № 817/98. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>. 3. Ст. 2 Закону України "Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні". Аудиторська палата України. Методичні рекомендації аудиторам на випадок залучення їх до процесуальних дій як свідків, експертів або спеціалістів (п. 3) 30.10.2003 р. № 128 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>. 4. Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні : Закон України від 26.01.93 № 2939-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.znaimo.com.ua/doi/39>. 5. Інструкція про порядок проведення ревізій і перевірок Державною контрольно-ревізійною службою в Україні затверджена наказом ГоловкиРУ України від 03.10.97 № 121 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 6. Калюга Є. В. Фінансово-господарський контроль у системі управління : монографія / Є. В. Калюга. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2002.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розглянуто методику та особливості аудиту обліку основних засобів згідно з діючими методичними рекомендаціями щодо аналізу різних джерел інформації, які стосуються основних засобів підприємства. Наведено недоліки аудиту основних засобів та пропозиції щодо його вдосконалення.

Аннотация. Рассмотрена методика и особенности аудита учета основных средств согласно действующих методических рекомендаций по анализу различных источников информации, относящиеся к основным средствам предприятия. Приведены недостатки аудита основных средств и предложения по его совершенствованию.

Annotation. The paper deals with methods and features of the audit of fixed assets according to current methodological recommendations for the analysis of various sources of information related to the fixed assets of a company. Disadvantages of audit of fixed assets are described and proposals for its improvement are given.

Ключові слова: аудит, основні засоби, вдосконалення аудиторського процесу.

Аудиторська перевірка основних засобів є одним із трудомістких процесів в аудиторській діяльності, вимагає великої зосередженості, знань нормативних та інструктивних матеріалів із наступними змінами, а також особливостей правильного обчислення виробничих витрат в окремих видах господарської діяльності організації.

Дослідження аудиту основних засобів проводили такі науковці, як: Р. Адамс, І. Белікова, Шеремет А. Д., Суйц В. П., Білуха М. Т., Бутинець Т. А. та ін. Проте й досі лишається ряд невирішених питань у даному напрямі, що й обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є виокремлення та обґрунтування особливостей аудиту основних засобів на підприємстві.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що метою аудиту основних засобів є формування обґрунтованого висновку відносно достовірності та повноти інформації про основні засоби, відображених у бухгалтерській (фінансовій) звітності організації, яка перевіряється, а також пояснень до неї.

На думку автора, особливості аудиту основних засобів полягають в його нормативно-правовому, інформаційному та методичному забезпеченні.

Так, у ході перевірки основних засобів аудиторі мають змогу проаналізувати пов'язані з ними області та статті звітності:

- 1) правильність оцінки (переоцінки) основних засобів і представлення їх у звітності відповідно до нормативних документів і облікової політики;
- 2) правильність відображення руху основних засобів та їх оренди;
- 3) правильність нарахування зносу;
- 4) приналежність основних засобів клієнту;
- 5) правильність відображення аналогів і фінансових результатів.

Інформаційна база, яка використовується аудитором у ході перевірки основних засобів, включає [1]:

основні нормативні документи, що регулюють питання організації бухгалтерського обліку оподаткування основних засобів;

наказ про облікову політику організації;

реєстри синтетичного та аналітичного обліку руху основних засобів, використовуваних в організації;

первинні документи з відображення операцій за основними засобами;

бухгалтерську звітність.

Під час вирішення основних завдань аудиту основних засобів здійснюється перевірка правильності:

документального оформлення і своєчасного відображення в облікових регістрах надходження основних засобів;

нарахування та відображення в обліку сум зносу;

визначення фінансових результатів під час вибуття (ліквідації) основних засобів; документального оформлення і відображення у відповідних облікових регістрах операцій з руху основних засобів.

Аудитору необхідно з'ясувати склад і структуру основних засобів, що значаться на підприємстві. Для цього аудитор повинен вимагати від керівництва докладний список основних засобів, в який необхідно включити такі показники: найменування об'єкта, дата придбання, коротка характеристика, балансова вартість, норма амортизації, сума нарахованої амортизації. У ході перевірки складу і структури основних засобів слід знати, що до них відносяться: будинки, споруди, обладнання, робітники і силові машини, інструмент, виробничий і господарський інвентар та інші основні засоби.

Насамперед, необхідно перевірити, як ведеться аналітичний облік основних засобів. Такий облік організовується за окремими об'єктами, кожному з яких присвоюється інвентарний номер на весь період його експлуатації. Пооб'єктний облік ведеться в інвентарних картках або книгах. Аудитору необхідно перевірити, як ведуться картки чи книги, а також правильність присвоєння шифру амортизаційних відрахувань і наявність всіх довідкових даних.

Під час перевірки обліку, звітності та використання основних засобів необхідно встановити [2]: забезпечення контролю за наявністю і збереженням основних засобів;

правильність віднесення предметів до основних засобів і згрупування відповідно до класифікації, приналежності і характером участі у виробничому процесі;

правильність оформлення і відображення в обліку операції з надходження та вибуття основних засобів;

правильність нарахування і відображення в обліку зносу і ремонту основних засобів;

правильність відображення даних про наявність та рух основних засобів у бухгалтерському обліку та звітності;

відповідність посад матеріально відповідальних осіб переліком посад і робіт підприємства;

створення умов для забезпечення збереження матеріальних цінностей (шафи, сейфи, приміщення що закриваються і т. д.);

чи обладнано приміщення пожежно-охоронною сигналізацією;

чи проводилися інвентаризації.

Особливо ретельно слід перевіряти повноту і своєчасність проведення інвентаризації основних засобів, а так само інвентаризаційні описи та додані до них протоколи засідання інвентаризаційних комісій, порівняльні відомості, відомості результатів останньої інвентаризації, рішення керівництва організації за підсумками її проведення та правильності відображення результатів інвентаризації в бухгалтерському обліку.

Якщо аудитор здійснює аудиторську перевірку організації вперше, то він повинен отримати докази того, що:

початкові сальдо за рахунками обліку основних засобів не містять викривлень, які можуть істотно вплинути на фінансову звітність періоду, що перевіряється;

залишки за рахунками обліку основних засобів на початок поточного періоду правильно перенесені з попереднього періоду (за винятком випадків зміни початкового сальдо в результаті переоцінки основних засобів);

облікова політика організації щодо оцінки та амортизації основних засобів застосовувалася послідовно від періоду до періоду [1].

Таким чином, однією з особливостей аудиту основних засобів є те, що в процесі аудиту основних засобів необхідно поєднувати елементи фінансового та управлінського аналізу. Після оцінки загальної ситуації з основними засобами за необхідності (різких і значних зрушеннях, нехарактерних тенденцій у динаміці основних засобів, недостатньому розкритті відповідних розділів облікової політики і пояснювальної записки і т. д.) слід провести пооб'єктний аналіз, виявити сутність і причини подій, що викликають сумнів аудитора, та їх вплив на достовірність звітності.

У результаті аналізу аудитор може обґрунтовано характеризувати наявність і якість основних засобів організації. Розкриття суттєвої інформації про основні засоби аудитор перевіряє шляхом вивчення та аналізу такої інформації та її зіставлення з отриманими в ході аудиту доказами.

Якщо аудитор виявив, що якісь істотні відомості про основні засоби не розкриті у фінансовій звітності організації і примітках до неї, він повинен обговорити це питання з керівництвом організації-клієнта і оцінити його вплив на достовірність фінансової звітності та аудиторський висновок.

На підставі наведеного можна стверджувати, що головним недоліком є масштабність деталізованого аудиту основних засобів, який потребує значних затрат робочого часу аудитора. Даний недолік можна усунути за допомогою застосування змішаної методики аудиту основних засобів, тобто в поєднанні деталізованого та експрес-аудиту, що дозволить зменшити затрати часу та забезпечити об'єктивність та доступність аудиту основних засобів.

Наступною проблемою, яка потребує вирішення, є постійні зміни в нормативних актах стосовно амортизації та класифікації основних засобів. Дана проблема потребує негайного вирішення, шляхом переходу до надійних нормативних актів, які не будуть змінюватися занадто швидко, адже у ході аудиту основних засобів підприємства вони можуть значно впливати на його кінцеві результати.

Таким чином, аудит основних засобів на вітчизняному просторі набуває дедалі більшого вдосконалення, спираючись на методологічні засади світового досвіду. Така міжнародна практика сприятиме подоланню невирішених проблем і залученню іноземних інвесторів на підприємства

нашої країни, що прискорить вихід країни з економічної кризи. Крім того, слід враховувати й певні особливості аудиту основних засобів, а саме його нормативно-правове, інформаційне та методичне забезпечення.

Напрямом подальшого дослідження є розробка послідовності проведення аудиту основних засобів.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Кулаковська Л. П. Організація і методика аудиту : навч. посіб. / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – 2-е вид. – К. : Каравела, 2005. – 560 с. 2. Андренко О. А. Конспект лекцій з дисципліни "Організація і методика аудиту" / О. А. Андренко ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 35 с.

УДК 33.021:657.6:005.336.4-027.63(477)

Шамрай Ю. О.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ОДЕРЖАННЯ АУДИТОРСЬКИХ ДОКАЗІВ ТА ЙОГО ЦІННІСТЬ ДЛЯ АУДИТОРІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто та проаналізовано основні відмінні особливості зарубіжного досвіду збору аудиторських доказів. Наведено принципи переконливості аудиторських доказів. Доведено раціональність запровадження зарубіжного досвіду збору аудиторських доказів у практику аудиту в Україні.

Аннотация. Рассмотрены и проанализированы основные отличительные особенности зарубежного опыта сбора аудиторских доказательств. Приведены принципы убедительности аудиторских доказательств. Доказана рациональность внедрения зарубежного опыта сбора аудиторских доказательств в практику аудита в Украине.

Annotation. The main distinctive features of international experience of gathering audit evidence have been reviewed and analyzed. The principles of persuasive audit evidence have been provided. The rationality of introducing foreign expertise of gathering audit evidence into the practice of audit in Ukraine has been proved.

Ключові слова: аудит, аудиторські докази, принципи переконливості аудиторських доказів.

Повна зміна побудови економіки супроводжується розвитком і становленням адекватних форм контролю фінансово-господарської діяльності підприємств, у структурі яких важлива роль належить аудиту. Одним із найважливіших питань сучасного аудиту в Україні постає проблема підвищення ефективності, доцільності та якості одержання аудиторських доказів. Тому актуальним є здійснення аналізу зарубіжного досвіду та визначення запозичених можливостей теоретичних та методичних положень для отримання аудиторських доказів.

Загальні теоретико-методологічні проблеми щодо категорії "аудиторські докази" досліджені основними сучасними економістами, такими, як: Барановський О. І., Білуха М. Т., Бутинець Ф. Ф., Варналій З. С., Василик О. Д., Геєць В. М., Дорош Н. І., Дрозд І. К., Єфименко Т. І., Кравченко В. І., Луніна І. О., Д. Діамонд, П. Додж, В. Еверт, А. Едвард, Р. Зоді, Е. Лехан, Дж. Робертсон.

Метою дослідження є аналіз зарубіжного досвіду одержання аудиторських доказів та визначення його цінності для аудиторів в Україні.

Завдання дослідження: узагальнити поняття "аудиторські докази"; проаналізувати зарубіжний досвід порівняно з вітчизняним; з'ясувати необхідність та цінність введення проаналізованого досвіду в українську практику.

Визначення поняття "аудиторські докази" наведено в МСА 500 "Аудиторські докази". Так, згідно з цим стандартом під аудиторськими доказами розкривається вся інформація, яку приміняє аудитор для формулювання висновків, на яких базується аудиторська думка [1].

Практичне отримання аудиторських доказів формується аудитором з дотриманням основних положень МСА 500 "Аудиторські докази", що є доцільним на міжнародному рівні.

© Шамрай Ю. О., 2014

Слід зробити аналіз особливостей закордонної практики отримання аудиторських доказів.

Якщо порівняти вітчизняну та закордонну (розвинені країни) системи аудиторської діяльності, то остання має більший досвід та є більш ефективною у практичній діяльності. Тому Україні необхідно поспиратися на такий досвід та переймати ті аспекти щодо аудиторських доказів, які є дуже важливими та значущими у практичній діяльності та які в Україні не використовуються або використовуються не повною мірою. Зокрема, можна звернути увагу на окремі практичні положення зарубіжної аудиторської практики.

Протягом перевірки аудитор повинен зуміти інтегрувати отримані аудиторські докази. Під інтеграцією доказів розуміються визначені відношення, які формуються між отриманою інформацією. Тобто між доказами, які збирає аудитор, має бути певний зв'язок, або в іншому випадку відсутність інтеграції визначається як нездатність визначити такі відносини. Це дає змогу, наприклад, визначити, які необхідно провести процеси для схожих обставин, або, якщо докази, отримані з не співпадаючих документів і самі є непереконаливими, то інші документи разом з цими теж необхідно переглянути [2]. В Україні така інтеграція аудиторських доказів використовується не повною мірою.

Важливою характеристикою доказів є їх переконливість, яка використовується на практиці та досягається зарубіжними аудиторами завдяки деяким принципам. В українській практиці не всі принципи використовуються під час отримання доказів.

Принципи переконливості аудиторських доказів:

актуальність – докази мають бути необхідні та пов'язані з аудиторським висновком, у протилежному випадку вони не є переконливими. На практиці українські аудитори використовують цей принцип, але приділяють увагу і непрямим доказам. Доцільно використовувати цей принцип у повному обсязі, бо він дозволяє визначити, які саме докази повинен отримати аудитор і які з них будуть більш необхідними;

об'єктивність – об'єктивне свідчення звичайно є більш важливішим, ніж суб'єктивні дані. В Україні такий принцип майже не використовується. Використання такого принципу дасть змогу отримання якісних доказів, оскільки перевірку проводять декілька аудиторів [3];

підтвердження – підтверджений доказ є більш достовірним, ніж непідтверджений. Підтвердження має бути отриманим від двох або більше джерел. В українській практиці майже не буває такого точного підтвердження доказу. Дуже доречним буде використання цього принципу, бо аудиторський доказ, отриманий з декількох джерел, буде якісним і переконливим;

адекватність контролю – докази, отримані з системи внутрішнього контролю, що працює адекватно та ефективно, є більш точними, ніж отримані з неефективної системи контролю. Такий принцип майже не використовується. Доцільно буде звернути увагу на внутрішню систему контролю та ефективність її функціонування [3].

Також є ще декілька принципів переконливості аудиторських доказів, але вони використовуються в аудиторській практиці України (документальне та зовнішнє підтвердження, своєчасність, авторитетність доказів та ін.).

Таким чином, наведені переваги використання принципів переконливості аудиторських доказів є суттєвими і придатними до використання вітчизняними аудиторами.

У багатьох зарубіжних країнах під час збору інформації дуже актуальним є використання не тільки підтвержень, отриманих від дебіторів та кредиторів (зустрічна перевірка), а й налагодження згоди з банківським сектором на отримання інформаційних підтверджень. Такий факт допомагає аудиторі отримати якісні докази, бо в банках зазвичай добре налагоджений внутрішній контроль [3]. В Україні немає налагодженої системи отримання інформації для аудиторських доказів від банківського сектору. Інколи в деяких рідкісних випадках отримуються докази від комерційних банків як від третіх осіб.

Дуже доречним буде запровадження такого досвіду в Україні. Тому варто виявити, як можливо здійснити налагодження взаємодій з банківськими установами та отримання від останніх необхідних аудиторських доказів, що буде дуже доречно для практичної діяльності вітчизняних аудиторів. Банки будуть виступати в ролі третіх осіб відносно отриманих аудитором доказів.

Зробивши порівняльний аналіз стану отримання аудиторських доказів у зарубіжних країнах та їх стану в Україні можна дійти до такої думки, що практичне отримання аудиторських доказів в Україні не є добре розвиненим порівняно з зарубіжними країнами, тому буде доречним спиратися на їх практичний досвід або проводити обмін отриманим досвідом. Необхідно також прийняти до уваги специфіку діяльності українських підприємств та організацій, а також національну законодавчу та нормативну бази, до яких можна пристосувати нові аспекти світової практики щодо аудиторських доказів, не порушуючи їх.

Практика реалізації аудиторських перевірок змінюється одночасно зі зміною умов функціонування підприємств у зв'язку з розвитком економіки в цілому. Це обумовлює необхідність майбутніх базисних досліджень аудиторської діяльності, зокрема у сфері запровадження новітніх інструментів отримання аудиторських доказів.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Міжнародний стандарт аудиту 500 "Аудиторські докази" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua-referat.com>. – Назва з екрану. 2. Річард Л. Рагліф. Посібник по аудиторських доказах [Електронний ресурс] / Річард Л. Рагліф – Режим доступу : http://findarticles.com/p/articles/mi_m4153/is_n4_v55/ai_21119269. – Назва з екрану. 3. Коссер Грем. Підтвердження якості аудиторських доказів [Електронний ресурс] / Коссер Грем, Кетрін Багшо. – Режим доступу : <http://www.accaglobal.com/archive/2888864/1021751>. – Назва з екрану.

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РЕВІЗІЯ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розглянуто поняття ревізії запасів на підприємстві. Висвітлено завдання перевірки джерел інформації, якими користується інспектор, послідовності дій, а також прийомів документального та фактичного контролю.

Аннотация. Рассмотрено понятие ревизии запасов на предприятии. Освещены задачи проверки источников информации, которыми пользуется инспектор, последовательности действий, а также приемов документального и фактического контроля.

Annotation. The concept of audit of company stocks has been studied. The tasks of verification of information sources used by the inspector, the steps and techniques of documentary and factual control have been highlighted.

Ключові слова: ревізія, запаси, контроль, підприємство, перевірка.

У діяльності будь-якого підприємства запаси відіграють важливу роль, адже щодня відбувається отримання матеріальних ресурсів, продаж готової продукції, їх рух між різними відділами на виробництві.

Актуальність даної теми в тому, що помилки в обліку запасів відбуваються постійно. Це відбувається через неувважність або з метою привласнення матеріально-виробничих засобів, що призводить до додаткових закупівель сировини, щоб зберегти безперервність процесу виробництва.

Аналізуючи літературу та періодичні видання, можна зазначити, що питаннями ревізії запасів на виробництві займалися такі вчені, як: Даценко Г. В., Хитрук Н. С., Ранюк А. В., Мурашко О. В., Бутинець Ф. Ф.

У своїх роботах вони розглядають різносторонні методи контролю і ревізії запасів на підприємстві, адже сучасні методи є неефективними і саме тому потребують удосконалення.

Завдання статті полягає у висвітленні проблем ревізії запасів на підприємстві, а також запропонування ефективних методів контролю запасів.

Запаси – активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності, перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва, втримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [1].

Завдання контролю і ревізії полягають у перевірці забезпечення:

- а) правильності та своєчасності оформлення операцій, пов'язаних із надходженням і використанням матеріалів;
- б) збереження матеріальних цінностей за місцями зберігання та на всіх стадіях їх руху;
- в) правильності встановлення номенклатурних цінників та обґрунтованості визначення собівартості продукції;
- г) дотримання договірно-розрахункової системи матеріально-технічного постачання, правильності і своєчасності розрахунків із постачальниками;
- д) витрачання матеріалів у процесі виробництва відповідно до встановлених норм;
- е) стану аналітичного (складського і бухгалтерського) обліку матеріалів та правильність визначення їх собівартості [2].

Під час ревізії ревізор має керуватися законодавчими та нормативно-правовими актами, які регулюють відносини між покупцями та постачальниками, системи постачання, приймання та відпуску матеріалів. Це дасть можливість перевірити систему нормативно-правового забезпечення, тобто обґрунтувати перевірку дотримання на підприємстві законності операцій з товарно-матеріальними цінностями.

Під час ревізії матеріально-виробничих запасів використовують прийоми документального та фактичного контролю, узагальнення та реалізації результатів контролю.

Фактична і документальна перевірка операцій з матеріально-виробничими запасами включає в себе систему органолептичних (інвентаризація, вибіркове та суцільне спостереження; контрольні заміри робіт; хіміко-технологічний контроль; експертиза; службове розслідування; експеримент), розрахунково-аналітичних (економічний аналіз; статистичні розрахунки; економіко-математичні методи), документальних прийомів контролю, таких, як: інформаційне моделювання,

нормативно-правове регулювання, дослідження документів (за суттю та змістом; зустрічна перевірка; взаємний контроль операцій і документів; аналітична і логічна перевірка), групування недоліків (хронологічне, систематизоване, хронологічно-систематизоване) та процедур узагальнення і реалізації його матеріалів (документування результатів проміжного контролю, аналітичне групування, нормативно-юридичне обґрунтування, систематизоване групування недоліків в акті ревізії, прийняття рішень за результатами ревізії, контроль за виконанням прийнятих рішень) [3].

Особливе значення для ревізії має правильне використання ревізором процедур, пов'язаних інвентаризацією матеріально-виробничих запасів і розрахунків із постачальниками та перевірка документального обґрунтування операцій щодо надходження, використання та іншого виходу матеріальних цінностей. Ревізію операцій із запасами потрібно розпочинати з їх інвентаризації та обстеження складського зберігання матеріалів. Під час ревізії операцій із запасами, їх рухом і зберіганням, важливе значення має також правильне застосування документальних методичних прийомів і способів, що потребує обґрунтованої документальної перевірки цих операцій.

Важливу роль у ході проведення ревізії відіграють джерела інформації, але важливо, щоб ці джерела були достовірними та відображали реальну інформацію про об'єкт дослідження. Джерела інформації, які використовуються у процесі здійснення ревізії матеріальних запасів:

1. Первинні документи – господарські угоди на матеріально-технічне забезпечення, специфікації, прибуткові накладні, вимоги, лімітно-видаткові карти (відомості), рахунки-фактури, акти приймання матеріалів, квитанції тощо, звіти матеріально відповідальних осіб, реєстри прибуткових документів.

2. Облікові реєстри – книга реєстрації доручень на отримання матеріальних цінностей, журнал реєстрації вантажів, картки складського обліку, відомість 5.1 аналітичного обліку запасів, оборотні відомості за аналітичними рахунками в розрізі матеріально-відповідальних осіб та відповідних синтетичних рахунків, журнали № 3, 5 і 5А, Книга головних рахунків із рахунків 20 "Виробничі запаси", 22 "МШП", 25 "Напівфабрикати" 23 "Виробництво" [4].

У ході проведення внутрішнього контролю та зовнішніх перевірок рекомендується дотримуватися такої послідовності:

обстеження (огляд) місць зберігання матеріальних ресурсів та їх стану на складах, фермах, у бригадах, гаражах, ангарах і т. д.;

проведення контрольних інвентаризацій матеріальних цінностей;

аналіз використання матеріальних ресурсів та їх структури;

документальна перевірка руху виробничих запасів – оприбуткування і використання, а також списання матеріальних цінностей за цільовим призначенням;

аналіз й оцінка стану обліку і внутрішньогосподарського контролю;

вивчення матеріалів інвентаризації та організації роботи з відшкодування матеріальних збитків;

розробка заходів щодо збереження майна та інших матеріальних ресурсів, ефективного їх використання [5].

Під час перевірки операцій з матеріальними цінностями ревізор може натрапити на такі аномальні явища (відхилення від норм), як:

завищення або заниження норм витрачання матеріалів;

недоліки в обліку;

неповне оприбуткування матеріалів, що надійшли;

безпідставні претензії до постачальників;

відсутність оперативного контролю за виконанням договорів на постачання і відпуск матеріальних цінностей;

відсутність договорів про повну матеріальну відповідальність матеріально-відповідальних осіб;

недотримання правил зберігання товарно-матеріальних цінностей і охорони [6].

Отже, можна зробити висновок, що ревізія запасів на підприємстві – це досить трудомісткий процес, який потребує постійного дослідження та нагляду з боку ДФІ. Саме тому ревізор, як представник Державної фінансової інспекції, повинен постійно вдосконалювати свої знання відносно запасів, щоб з легкістю виявити порушення в діяльності бюджетної установи.

Наук. керівн. Бутенко К. В.

Література: 1. Панібратова С. В. Організація та методика внутрішньогосподарського контролю використання запасів на підприємствах галузі машинобудування / С. В. Панібратова // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 3(53). – С. 152–154. 2. Савчук П. Л. Методика контролю матеріально-виробничих запасів на підприємствах / П. Л. Савчук // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 6. – С. 46–50. 3. Бондар М. І. Аудит в АПК : навч. посіб. / М. І. Бондар. – К. : КНЕУ, 2009. – 188 с. 4. Контроль і ревізія : підручник / Ф. Ф. Бутинець, Н. Г. Виговська, Н. М. Малога та ін. ; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир : Рута, 2002. – 544 с. 5. Дікань Л. В. Контроль і ревізія : навч. посіб. / Л. В. Дікань. – К. : Знання, 2007. – 327 с. 6. Мурашко В. М. Контроль і ревізія фінансово-господарської діяльності : навч. посіб. / В. М. Мурашко, Т. М. Сторожук, О. В. Мурашко ; за заг. ред. П. В. Мельника. – К. : ЦУЛ, 2003. – 311 с.

Студенти 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Анотація. Розглянуто актуальні питання вдосконалення організаційно-методичних аспектів аудиту формування фінансових результатів та їх складових – доходів та витрат підприємств. Досліджено методика аудиторської перевірки доходів, витрат і фінансових результатів. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення послідовності аудиту фінансових результатів.

Аннотация. Рассмотрены актуальные вопросы совершенствования организационно-методических аспектов аудита формирования финансовых результатов и их компонентов – доходов и расходов. Исследована методика аудиторской проверки доходов, расходов и финансовых результатов. Разработаны предложения по усовершенствованию последовательности аудита финансовых результатов.

Annotation. The pressing questions of perfection of organizational and methodical aspects of financial results forming audit and their components – profits and charges – are examined. Methodology of public accountant verification of profits, charges and financial results is investigated. Suggestions on the improvement of methods of audit of financial results are worked out.

Ключові слова: прибуток, фінансові результати, бухгалтерський облік, аудит.

В умовах глобалізації економіки актуальними є питання стандартизації та гармонізації обліку й аудиту в цілому і вдосконалення методики аудиту фінансових результатів зокрема. Останнім часом у спеціалізованій літературі та на практиці питанням організації і підготовки до аудиту приділяється основна увага, проте методика аудиту фінансової звітності сьогодні залишається недостатньо розробленою. Від повноти і наукової обґрунтованості методики залежить практичне застосування, обґрунтування видів аудиту, терміни їх проведення і в цілому ефективність аудиторської роботи.

Пріоритетне місце в наукових працях з аудиту відведено методиці аудиту об'єктів бухгалтерського обліку, однак питання загальної методики вивчення фінансової звітності висвітлено недостатньо.

Метою дослідження є розробка пропозицій щодо послідовності аудиту фінансової звітності, а також їх документального оформлення.

Проблемами методики аудиту фінансової звітності займалися провідні вітчизняні дослідники, такі, як: Костирко Р. О., Костюк Г. І., Свідерський Д. С., Петрик О. А., Мамишев А. В. та ін. [1 – 4].

Необхідність складання звітності на сучасному етапі розвитку господарських відносин в Україні визначається потребами в інформації про результати діяльності та фінансовий стан різних учасників господарського життя країни. Таку інформацію можна отримати за допомогою аналізу показників фінансової звітності, які надають загальну характеристику фінансово-майнового стану юридичної особи [1].

У вітчизняній літературі процес аудиту фінансової звітності в організаційному плані поділяється на: планування; вивчення; оцінювання; встановлення достовірності; звітування [5].

Для вивчення, оцінювання та встановлення відповідності фінансової звітності підприємства можна розділити цей процес на етапи, подані у таблиці.

Розпочати дослідження звітності аудитор повинен із визначення відповідності форм звітності затвердженим нормативними документами формам і складання усіх типових форм.

Спочатку звітні форми перевіряються щодо правильності заповнення їх адресної частини. Встановлюється зазначення повної назви підприємства, виду діяльності відповідно до статуту, повноти заповнення реквізитів і показників рядків і граф звітності [5].

Після вивчення форм звітності за допомогою формальної перевірки аудитор повинен здійснити арифметичну перевірку кожної із наданих йому форм звітності. Арифметичний контроль полягає у перевірці правильності обчислених підсумкових показників форм звітності. За допомогою проведення арифметичної перевірки виявляються невідповідності показників у межах однієї форми. Найчастіше такі помилки допускаються під час підрахунку проміжних підсумкових показників звітності.

Етапи дослідження фінансової звітності

Етап	Назва	Характеристика
Етап I	Перевірка фінансової звітності за формою	Повнота заповнення реквізитів та граф звітності; правильність показників на початку звітного періоду; дотримання строків і термінів подання фінансової звітності
Етап II	Перевірка правильності складання кожної з форм звітності	Арифметична перевірка кожної з форм; вивчення правильності ведення обліку; перевірка відповідності показників звітності даним бухгалтерського обліку даним бухгалтерського обліку
Етап III	Перевірка узгодженості показників форм фінансової звітності	Перевірка достовірності показників звітності на підставі їх порівняння з даними синтетичних реєстрів бухгалтерського обліку; перевірка зв'язку показників окремих форм фінансової звітності між собою

Аудит за змістом слід розпочинати з перевірки відповідності даних статей форм звітності на початок звітного періоду даним цих форм на кінець попереднього звітного періоду. Наступним кроком є безпосередня перевірка відповідності показників даних бухгалтерського обліку та інших документів підприємства.

Далі безпосередньо необхідно перевірити відповідності показників даних бухгалтерського обліку та інших документів підприємства. Вона полягає у порівнянні показників звітності підприємства з даними первинних документів і зведених облікових документів (журналів за кредитом субрахунків бухгалтерського обліку й відомостей до них, Головною книгою) про здійснені господарські операції підприємства [2].

Для забезпечення ефективності проведення аудиту достовірності звітності за допомогою порівняння її показників з даними бухгалтерського обліку доцільно складати порівняльні таблиці, які будуть раціональними та зручними у використанні та забезпеченні раціонального оформлення робочих документів аудитором.

За допомогою зведення результатів перевірки у таблицю перевіряється відповідність залишків рахунків бухгалтерського обліку за Головною книгою та обліковими реєстрами показникам фінансової звітності. У підсумку аудитор має можливість ідентифікувати невідповідності та відхилення показників звітності від даних бухгалтерського обліку, зосереджуючись на з'ясуванні причин їх виникнення, що забезпечить ефективність проведення аудиту.

Наступним етапом аудиту фінансової звітності після порівняння її показників фінансової звітності та даних бухгалтерського обліку є перевірка ув'язки показників різних форм фінансової звітності за один і той же звітний період. Під час проведення аудиту фінансової звітності спочатку необхідно здійснювати перевірку достовірності відповідних показників звітності на підставі їх порівняння з даними синтетичних (а в окремих випадках і аналітичних) реєстрів бухгалтерського обліку, а вже потім – ув'язку показників окремих форм фінансової звітності між собою [6].

У процесі дослідження відповідності форм звітності аудитором потрібно використовувати як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження: логічне мислення в поєднанні з методом порівняння, прийомами документального контролю, методами економічного аналізу.

Перевіряючи фінансову звітність клієнта аудитор має підтверджувати показники, відображені у фінансовій звітності фактично наявністю, оскільки для складання аудиторського висновку потрібно подати достовірну, точну інформацію [4].

Ступінь достовірності фінансової звітності вивчається за допомогою таких прийомів і способів: загальнонаукових, розрахунково-аналітичних, методичних прийомів документального та фактичного контролю.

Таким чином, авторами запропоновано загальну послідовність дій аудитора у ході дослідження звітності з метою її підтвердження, яка полягає у: визначенні відповідності форм звітності затвердженим нормативними документами формам; вивченні правильності заповнення їх адресної частини граф "на початок періоду", "за звітний період" форм звітності; дотримання установлених законодавством термінів подання фінансової звітності; арифметичній перевірці форм звітності; перевірці звітності з точки зору якості її змісту; перевірці дотримання підприємством принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, передбачених для складання та подання фінансової звітності підприємства; перевірці показників даних бухгалтерського обліку та інших документів підприємства; перевірці ув'язки показників різних форм фінансової звітності за один і той же звітний період; підтвердженні показників, відображених у фінансовій звітності фактично наявністю.

Перспективою подальших досліджень є розробка методик аудиту фінансової звітності залежно від виду аудиту та обставин, що спричиняють проведення аудиту.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Костирко Р. О. Удосконалення аудиту фінансової звітності акціонерних товариств : монографія / Р. О. Костирко. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2003. – 300 с. 2. Костюк Г. И. Проверка бухгалтерской отчетности аудитором / Г. И. Костюк // Бухгалтерский учет. – 2003. – № 4. – С. 49–58. 3. Свідерський Д. С. Аудит витрат підприємства як складова контролю показників звітності / Д. С. Свідерський

// Фінанси, облік і аудит. – 2009. – № 13. 4. Мамишев А. В. Аудит ефективності діяльності: концепція, цикл, планування / А. В. Мамишев // Фінансовий контроль. – 2006. – № 2. – С. 54–60. 5. Дряхлов В. В. Основы аудита : курс лекций / В. В. Дряхлов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : "Издательство Гном и Д", 2011. – 272 с. 7. Загородній А. Г. Аудит: теорія і практика / А. Г. Загородній. – Львів : Видавн. Національного університету "Львівська політехніка", 2010. – 364 с. 6. Сулейманова Е. Р. Методичні аспекти аудиту фінансових результатів та шляхи його вдосконалення / Е. Р. Сулейманова // Управління розвитком. – 2011. – № 2(99). – С. 94–96.

УДК 657.6:330.123.3

Шмарівоз С. Г.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ АУДИТУ ЗАПАСІВ

Анотація. Виокремлено особливості технології аудиту запасів на підставі проведення дослідження теоретичних засад аудиту запасів. Визначено сутність поняття "запаси". Встановлено завдання, які постають перед аудитором у ході перевірки запасів. Визначено предмет аудиту операцій із запасами.

Аннотация. Выделены особенности технологии аудита запасов на основании проведенного исследования теоретических основ аудита запасов. Определена сущность понятия "запасы". Установлены задачи, возникающие перед аудитором при проверке запасов. Определен предмет аудита операций с запасами.

Annotation. The features of the stocks audit technology have been highlighted based on the study of the theoretical foundations of auditing stocks. The essence of the term "stocks" has been identified. Tasks the auditor faces when checking inventory have been described. The subject of audit of operations with stocks has been determined.

Ключові слова: аудит, запаси, аудит запасів, технологія, технологія аудиту запасів.

У сфері діяльності кожного підприємства, а особливо промислового, велике значення мають запаси. Через те, що вони є основою ефективного, постійного виробничого процесу, то контроль за надходженням, правильним оформлення в бухгалтерському обліку та списанням запасів є необхідним завданням для підприємства. Стан, формування й використання запасів – це визначальний чинник забезпечення конкурентоспроможності на ринку виробленої продукції. Саме тому виникає потреба в проведенні аудиторської перевірки. Зазначене й обумовлює актуальність даного дослідження.

Багато наукової літератури, публікацій і досліджень присвячено даній темі. У своїх працях аудит запасів вивчали такі відомі вчені, як: Бутинець Ф. Ф., Бондар В. П., Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. Але одноставної думки з приводу методики проведення аудиту запасів не існує.

Метою даної роботи є виокремлення особливостей технології аудиту запасів.

Перед аудитором, який проводить аудит виробничих запасів, постає завдання: встановити й підтвердити аудиторським висновком дотримання суб'єктом господарювання вимог чинного законодавства, яке регулює бухгалтерський та податковий облік із цього питання. Кількість нормативних документів, що регулюють господарські операції з виробничими запасами, є досить значною, крім того, вони часто змінюються та є особливими для окремих суб'єктів господарювання залежно від галузі.

Під час проведення аудиту запасів підприємства аудитор, насамперед, повинен керуватися нормами, викладеними у П(С)БО 9 "Запаси". Згідно з цим положенням запаси – це активи, які:

утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;

перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;

утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [1].

Для цілей бухгалтерського обліку запаси включають: сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб; незавершене виробництво у вигляді незакінчених обробкою й складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано доходу; готову продукцію, що виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором

або іншим нормативно-правовим актом; товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством із метою подальшого продажу; малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року; поточні біологічні активи, якщо вони оцінюються за цим Положенням (стандартом), а також сільськогосподарська продукція і продукція лісового господарства після її первісного визнання.

Виходячи з вимог чинного законодавства, метою аудиту виробничих запасів є висловлення аудитором думки про те, чи відповідає фінансова інформація щодо руху і залишків виробничих запасів на підприємстві в усіх суттєвих аспектах нормативним документам, які регламентують порядок її підготовки і надання користувачам [2].

Предметом аудиту операцій із запасами є господарські процеси та операції, пов'язані з наявністю, рухом і використанням виробничих запасів МШП, витрат виробництва, браку у виробництві, напівфабрикатів, готової продукції, товарів, а також відносини, що виникають при цьому в середині підприємства та за його межами.

До завдань аудиторської перевірки запасів відносять установлення:

правильності віднесення активів підприємства до запасів;

забезпечення зберігання запасів і дотримання встановлених нормативів їх виробничого використання;

правильності визначення первісної або чистої вартості реалізації запасів;

повноти та правильності відображення в бухгалтерському обліку надходження і вибуття запасів за їх напрямками;

доцільності вибору підприємством методу списання запасів на витрати підприємства;

правильність розподілу вартості використаних на виробництво запасів та за об'єктами калькулювання;

законності і правильності відображення в обліку надходження, переміщення і списання малоцінних та швидкозношуваних предметів;

додержання вимог щодо проведення інвентаризації товарів, матеріалів і малоцінних та швидкозношуваних предметів [3].

До основних джерел отримання інформації та формування аудиторських доказів під час проведення аудиту запасів відносять: наказ про облікову політику, первинні документи з обліку запасів, облікові реєстри з обліку запасів, дані про проведення інвентаризації, документи з результатами та інформацією про проведення попередньої аудиторської перевірки, фінансова звітність та інші документи.

Аудитор у процесі свого дослідження повинен чітко відслідковувати інформаційні потоки, які пов'язані з господарськими діями чи подіями, від прийняття рішення про здійснення господарської операції до відображення факту здійснення в первинних документах, зведених документах, реєстрах обліку та звітності.

Залежно від мети аудиторського дослідження, завдань, які передбачені договором, та власних можливостей аудитор на свій розсуд обирає методику проведення аудиту виробничих запасів. Основна мета обраної методики зводиться до встановлення об'єктивної істини про досліджуваний об'єкт. Під час здійснення аудиту запасів аудитор використовує спеціальні методи і прийоми – арифметична перевірка, тестування, опитування, документальна перевірка, аналітичні процедури, анкетування.

Для більш ефективного проведення аудиту застосовуються певні критерії ефективності, а саме: орієнтація системи управління запасами на замовлений характер виготовлення продукції; мінімум витрат на утримання запасів. Проведення аудиту запасів на підприємстві потребує від аудитора знань із технології виробництва. По-перше, необхідно оцінити, чи всі запаси, що закуповуються на підприємстві, мають цільове використання. По-друге, необхідно провести маркетингове дослідження з метою оцінки закупівельних цін запасів та порівняти закупівельну ціну запасів на даному підприємстві з мінімальною ціною, яку можна заплатити на ринку. По-третє, проаналізувати, як у системі поповнюються запаси. Підприємство одночасно має дві протилежні цілі: скоротити запаси, щоб зменшити витрати на їх утримання, та збільшити запаси, щоб забезпечити безперебійну роботу підприємства. Тому аудитору необхідно оцінити витрати на утримання запасів. Виходячи з отриманої інформації, необхідна така модель управління запасами, використання якої б давала оптимальні результати [4].

Таким чином, аудит запасів є складним процесом, який потребує великих зусиль для його проведення. Авторем встановлено особливості технології аудиту запасів, подано критерії ефективності використання запасів задля полегшення перевірки.

Наук. керівн. Кожушко О. В.

Література: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" від 31.03.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 2. Кулаковська Л. П. Організація і методика аудиту : навч. посіб. / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – 2-ге вид. – К. : Каравела, 2005. – 560 с. 3. Андренко О. А. Конспект лекцій з дисципліни "Організація і методика аудиту" / О. А. Андренко ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 35 с. 4. Удосконалення системи організації аудиторської діяльності / В. П. Бондар // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 9. – С. 16–18. 5. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 р. № 3125-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

НЕОЛОГІЗМИ ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Розглянуто роль неологізмів у розвитку сучасної української мови. Проаналізовано причини й способи утворення неологізмів. Визначено види неологізмів та їх функції в сучасній українській мові. Розглянуто роль засобів масової інформації в формуванні громадської свідомості й суспільних цінностей.

Аннотация. Рассмотрена роль неологизмов в развитии современного украинского языка. Проанализированы причины и способы образования неологизмов. Определены виды неологизмов и их функции в современном украинском языке. Рассмотрена роль средств массовой информации в формировании общественного сознания и общественных ценностей.

Annotation. The article considers the place of neologisms in the development of the modern Ukrainian language. The reasons and methods of formation of neologisms are analyzed. The types of neologisms and their functions in the modern Ukrainian language are defined. The role of mass media in the formation of the social consciousness and social values has been studied.

Ключові слова: неологізми, новотвори, запозичення, ЗМІ.

Неологізми – це один із факторів розвитку будь-якої мови. Здебільшого вони з'являються в мові засобів масової інформації, тому саме мова ЗМІ є дзеркалом розвитку мови. Засоби масової інформації – один із найважливіших елементів громадського життя. Вони мають великий вплив на формування громадської свідомості й суспільних цінностей завдяки власній здатності охоплювати найбільші аудиторії в найкоротший час. Саме через це мова засобів масової інформації, а зокрема неологізми та їх функціонування в ЗМІ, – актуальна проблема сучасних досліджень.

Це питання вивчали такі вчені, як: І. Огієнко, Г. Бусман, А. Радченко, М. Гладкий, В. Заботкіна. Стилiстичні функції неологізмів досліджували О. Пономарів, П. Горецький, Л. Кравець, А. Коваль. В останні десятиліття неологізми української мови вивчалися здебільшого у плані загальних словотвірних, лексико-семантичних та стилістичних тенденцій розвитку (О. Сербенська, О. Стишов, І. Шашкін, А. Москаленко, А. Нелюба).

Мета статті – дослідження неологізмів у засобах масової інформації як одного з головних факторів розвитку української мови.

Неологізми – слова, а також їх окремі значення, вислови, які з'явилися в мові на сучасному етапі її розвитку й належать вони до пасивної лексики [1, с. 377]. Пасивну лексику становлять слова, які ще не ввійшли до активного вжитку (неологізми), і ті, що виходять з мови, поповнюючи розряд застарілих [2, с. 108].

Українська мова постійно розвивається, через це виникають фактори, які спричиняють утворення неологізмів:

1) позамовний – через потребу дати назви новим предметам і явищам: логін, клонування, монітор, бобслей, дисплей тощо;

2) мовний – для заміни попередніх найменувань новими, наприклад: оператор машинного доіння замість доярка, теракт – терористичний акт, доглядач будинку – двірник та інші.

Залежно від способу утворення виділяють лексичні й семантичні неологізми. Лексичні новотвори створюються за продуктивними моделями або запозичуються з інших мов (макіяж, панк, реткет, спам). Семантичні неологізми – це нові значення вже відомих слів (зебра – смуги на проїжджій частині вулиці, що позначають перехід; повзунок – замок блискавки; штрих – паста для виправлення помилок у друкованому тексті).

Динаміка розвитку сучасної української літературної мови найбільш виражена в мові засобів масової інформації. Саме в мові ЗМІ найвиразніше проявляються процеси життєдіяльності мовного організму, бо ж одна з функцій засобів масової інформації – новизна. Серед процесів, які відбуваються в українській мові на сучасному етапі її розвитку, найпомітнішим є процес активного поповнення мови новими лексемами.

Неологізми сучасної української мови можна поділити на такі групи:

1. Новотвори. У сучасному суспільстві дуже стрімко розвивається рекламна індустрія, що, у свою чергу, формує мову реклами, яка має великий вплив на суспільство. Реклама ознайомлює українське населення з новими реаліями, наприклад: адаптер, аудіокарта, вібромасажер, жалюзі, ролети. Молодь часто спілкується рекламними слоганами: "Не гальмує – снікерсуй"; "Шейканемо, бейбі". Усі ці неологізми утворюються за допомогою словотвірних афіксів і змінюються за граматичними законами української мови.

2. Запозичення. Завдяки розвитку економічних і політичних відносин України з іншими країнами світу засоби масової інформації запозичили чимало чужих слів, наприклад: арт-салон, брифінг, відеокліп, діджей, екстрадиція, імідж, мас-медіа, рімейк, топ-модель, хіт та інші. Серед них велику кількість займають англонізми, іноді в одній фразі їх застосовують стільки, що неможливо сприймати інформацію: "Генеральний директор холдингової, консалтингової чи трастової компанії організовує тренінгові курси, складає лістинг котирувань відповідно до маржі, встановленої Нацбанком". Іноді здається, що неможливо дібрати українських відповідників, але, наприклад, популярне слово "консалтинг" має в українській мові сім відповідників: порадицтво, дорадець, порадилик, радний, дорадилий, порадилий, порадилий [3, с. 4]. Деякі доволі швидко акліматизуються до української мови та, навіть, збагачуються похідними утвореннями: національний хіт-парад, хітова пісня, хітова програма, хітова дівчина, фостерна сім'я.

3. Перерозподіл значень. Постійний розвиток мови зумовлює набуття словами нових семантичних значень, що надає змогу утворювати нові з єдиної похідної основи: тінь, тіньовик, тіньова економіка. Реальність породжує для мови нові об'єкти називання й формує потребу в новотвореннях та запозиченнях лексем. Н. Нікітіна пропонує "пучковий підхід" до розуміння природи мовного знака. Вона вважає, що природа мовного знака характеризується переплетінням кількох ознак, які формують пучок асоціацій за суміжністю. Поява нового значення – це ще одна ниточка в семантичному пучку лексеми. Такі лексичні новації поповнюють загальний жаргон сучасної української мови: засвітитися (виявити себе), наварювати (одержувати швидко прибутки), наїжджати (мати претензії), прокручувати (одержувати прибутки), прикид (одяг), бабки (гроші) [3].

4. Відродження слів із минулого. У період незалежності в країні виникає бажання до терміновтворення на основі власної мови, але виникають проблеми, бо при цьому треба розумно поєднувати національні та інтернаціональні елементи. Відновлена лексика поповнила собою терміносистеми багатьох сфер гуманітарних наук. Так, наприклад, в освітню систему України повернулись такі слова, як: гімназія, ліцей, бакалавр, магістр тощо. Найбільш "реабілітованою" в українській терміносистемі є підсистема "фінанси": акція, аукціон, гривня, комерція, оренда. Поповнення української мови "реабілітованими" лексемами, новотворами, запозиченнями актуалізує питання про функціонування літературної норми та її варіантів. Виникають лексичні паралелі як перехідні ланки до нової норми, наприклад: винятковий – ексклюзивний, журнал – часопис, сучасний – модерний, фотографія – знімок – світлина та інші.

Неологізми поділяються на загальномовні та індивідуально-авторські, останні поширені в українській літературі і становлять окрему групу. Так, зокрема, у поезії Л. Костенко є новотвори: золотаве звечоріння, стрімголова малеча, пензлі богоугодні, у А. Малишка – огнепоклонники, злотоголово, у М. Рильського – розкрилитися.

Як правило, авторські неологізми рідко входять до загальноновживаної лексики і доречні лише в окремих текстах, але деякі авторські неологізми все ж увійшли до літературної мови. Так, зокрема, створені Т. Шевченком – високочолій, І. Нечуєм-Левицьким – світогляд, самосвідомість, Лесею Українкою – провесна, промінь, міцно прижилися у нашій мові, навіть увійшли до активного словника [4, с. 504].

Індивідуальні неологізми також часто використовуються в публіцистиці, наприклад: "Ю. Гнаткевич запропонував називати Запоріжжя Ленініжжям, бо на невеликій площі тут аж дев'ять об'єктів названо іменем ідола"; "Артикуляційні відмінності між голосними і приголосними учні можуть осягнути, шукаючи відповіді на запитання, чому і яку групу звуків дехто з дослідників називав "ротозкривачами", а яку – "ротозакривачами" [5, с. 19].

Отже, неологізми – це основний фактор розвитку мови, а їх кількість тільки в періодичних виданнях у розвинених мовах досягає протягом року десятків тисяч, але не всі, звичайно, залишаються у мові, тож постійно видають словники нових слів та значень. Серед неологізмів багато термінів, які поповнюють професійну мову різних сфер діяльності населення. Важливість існування неологізмів доводить і той факт, що існують центри неології, де особливо досліджуються такі мови, як англійська, німецька, французька та інші. Завдяки засобам масової інформації мова динамічно розвивається, адже неологізми в основному з'являються в мові ЗМІ.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Українська мова : енциклопедія / В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. – К. : Просвіта, 2000. – 377 с. 2. Пономарів О. Д. Сучасна українська мова : підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. ; за ред. О. Д. Пономарева. – 4-те видання. – К. : Либідь, 2008. – 488 с. 3. Нікітіна Н. Українська мова на телебаченні / Н. Нікітіна // Дивослово. – 2004. – № 12. – С. 2–7. 4. Гром'як Р. Т. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Коваліва, В. І. Терамка. – К. : Академія, 2007. – 504 с. 5. Мацько Л. Українська мова в кінці ХХ ст. / Л. Мацько // Дивослово. – 2000. – № 4. – С. 14.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ КОМІЗМУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОБУТІ ТА ЛІТЕРАТУРІ

Анотація. Проаналізовано мовностилістичні прийоми, що забезпечують досягнення комічного ефекту в українській літературі. Розглянуто типологію мовних засобів створення комізму. Виділено основні прийоми створення комічного ефекту в художніх творах. Визначено види, природу й значення феномена сміху як мовного явища.

Аннотация. Проанализированы лингвостиллистические приемы, обеспечивающие достижение комического эффекта в украинской литературе. Рассмотрена типология языковых средств создания комизма. Выделены основные приемы создания комического эффекта в художественных произведениях. Определены виды, природа и значение феномена смеха как языкового явления.

Annotation. The article analyzes linguistic and stylistic techniques that provide a comic effect in the Ukrainian literature. The typology of linguistic tools for creating humor have been considered. Basic techniques for creating a comic effect in works of art have been studied. The types, nature and significance of the phenomenon of laughter as a linguistic phenomenon have been identified.

Ключові слова: парадокси, алогізми, пародія, каламбур, насмішка, іронія.

Феномен сміху має велике значення для різних галузей суспільної культури. Його природа є водночас і психофізіологічною, і знаковою. З точки зору знакових систем можна розглядати сміх комічний, обрядовий і близький до нього карнавальний сміх. Комічний сміх – це індивідуальна реакція на певний чинник знакової природи, що має властивість поширюватися на інших індивідів.

Найвужчий контекст (від слова на словниковому рівні) потрібен для сприйняття семантичних і семантико-прагматичних засобів комізму.

Категорію комічного у літературі досліджено в роботах Ю. Борева, Б. Дземидока, Н. Дмитрієвої, А. Лук, Т. Любимової, Л. Пинського, В. Шкловського та ін.

Мета роботи полягає у здійсненні загального огляду лексичних засобів творення комізму в українському побуті та літературі.

Українська сміхова культура несе в своїй основі ознаки архаїки, субстратності попередніх поколінь уривками, деякі відгуки того мовного середовища, в умовах якого формувався зміст міфології – "світотгляду розради". Сміхові властива висока суспільна функція: об'єднувати людей, бути громадянським фільтром, який оберігає здорову народну мораль і зміцнює внутрішню самодисципліну в трудовому середовищі, виявляючи засобами гумору індивідуальні вади, недоліки, провини, – все, що суперечить людській гідності. Мовознавець Потєбня О. О. так пояснював природу смішного: "Подібно всім тропам і всякому розумінню, смішне є процес, тобто становить зміну мисленневих актів: подібно іронії, смішне є дія невинного чекання, певного зіткнення позитивного й негативного і навпаки... Швидкість зміни очікуваного більш або менш протилежним є неодмінною умовою сміху. Тому від повторення смішне перестає бути смішним. Від цієї короткочасності смішного залежить те, що при науковому його аналізі особливо очевидно, що ми аналізуємо лише мертвий препарат" [1].

Беручи до уваги ці думки, стає зрозумілим, чому в лінгвостилістиці так мало досліджень сміхової культури української мови, не кажучи вже про дослідження цього феномена на різних мовних рівнях (лексичному, морфологічному, тощо): смішне й сміх одномоментні, неповторні, живі, від повторення "в'януть", органічні в конкретній мовотворчій манері мовця. Однак це не означає, що не можна досліджувати писемні фіксації традиційних чи індивідуально-авторських мовних елементів сміхової культури. До словесних засобів гумору належать ті прийоми, що роблять слово контрастним, таким, що спричиняє сміх.

Способи творення комічного та його об'єкти в кожній мові свої. Вони складають один із суттєвих аспектів характеристики стилістичної системи національної мови. Особливо важливою у створенні гумористичного ефекту є лінгвокраїнознавча інформація. До сьогодні мовні засоби творення комізму досліджені порівняно мало. Найґрунтовнішою в цьому плані є монографія Пришви Б. Г. "Засоби гумору в творах Остапа Вишні" [2]. Тому обрана тема дослідження є актуальною.

Одним із найпоширеніших семантичних засобів комізму є каламбур – гра слів, побудована на двозначному, незвичному їх вживанні або на несподіваному трактуванні. Каламбури цього типу іноді бувають мимовільними, що підсилює їхній комізм. До каламбурів також можна віднести більшість випадків словотворення за аналогією. Прикладом каламбуру є народне прислів'я: "На городі бузина, а в Києві дядько" [3].

Одним із видів насмішки, що містить як семантичні, так і синтаксично-прагматичні компоненти, є іронія. У ній словами висловлюється одне поняття чи думка, а мається на увазі прямо протилежне. Жан Поль називає іронію "серйозністю вдаваного" і каже, що для того, щоб правильно її бачити, потрібно добре знати, що таке вдавана серйозність: "Казав пан "Кожух дам", та слово його тепле (прислів'я)". Найширше вживаними семантичними засобами іронії є антоніми, рідше переосмислюється слово або словосполучення; вживається також книжна лексика. Основними стилістичними засобами іронії є порівняння й оклична інтонація.

Додаткові семантико-прагматичні мовні засоби комізму найчастіше вживаються у процесі творення автором різних імен і назв. Ім'я може відображати об'єктивні властивості об'єкта (у цьому можна вбачати комізм схожості, абсолютно не відповідати властивостям об'єкта (комізм контрасту), уподібнювати об'єкт тварині або речі, містити алітерацію.

Для всіх логіко-прагматичних явищ комізму спільним є те, що пояснити їх можна скоріше з точки зору логіки – частково формальної, частково мовної, оскільки те, що зветься здоровим глуздом, базується саме на останній.

Алогізми – це висловлювання, в яких розриваються чи викривлюються логічні зв'язки (причина – наслідок, предок – нащадок та ін). Деякі такі перестановки є спільними для багатьох фольклорів світу. Вони можуть бути бінарними (великого й малого; холодного й гарячого; їстівного і неїстівного) або багатомірними (перестановки явищ природи; дійових осіб: ряба свинка яєчко знесла; тілесних вад: те яєчко безрукий украв; одягу: голопузому за пазуху поклав... (народна пісня)) [3]. Разом із парадоксами вони для свого правильного сприйняття потребують знань про відносини між предметами, а не тільки словникових даних.

Парадокси – це судження, в яких присудок суперечить підмету або означення означуваному. Вони або є детермінованими (тоді комізм викликаний несподіваним протиставленням: нема хліба – їж пироги) або є мимовільними: не знав, не знав, та як на те й забув (прислів'я)) [2].

Пародія зобов'язана своїм існуванням чіткими формам різних стилів. Вона є перебільшенням в наслідуванні, яке, відтворюючи форму, позбавляє її сенсу. Але для того, щоб зрозуміти пародію, потрібні певні позатекстові знання, без яких вона стане самостійним твором. Наприклад у пародії М. Романівської, опублікованій 1940 році в журналі "Молодий більшовик", зустрічаються персонажі В. Владка: академік Риндін, геолог Вадим Сокіл, а за Борисом Гуро вгадується професор Ван Лун, який у романі "курив свою улюблену люльку", а в пародії – "акуратно прим'яв попіл у незмінній люльці". Пародист спрямував гумор на висміювання дивних назв незвичних істот, якими В. Владко населив планету Венеру.

Отже, як можна бачити, феномен сміху займав, займає і буде займати помітне місце у спілкуванні між людьми. Без нього наше спілкування не було б таким насиченим і цікавим як для самих співрозмовників, так і для оточуючих.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Шевченко Л. І. Літературна мова у просторі національної культури / Л. І. Шевченко. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2004. – 106 с. 2. Мацько Л. І. Мова – інтелектуальний портрет народу / Л. І. Мацько // Дивослово. – 2004. – № 9. – С. 26–32. 3. Приступенко Т. Мовні аспекти у формуванні інформаційного простору України / Т. Приступенко // Українська мова і держава. Збірник ; Київський національний ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – К. : Бібліотека українця, 2001. – 264 с.

Брагіна К. Ю.

УДК 881.161.2'374

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

НАЦІОНАЛЬНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Розглянуто особливості функціонування національної термінології в умовах глобалізації. Наведено приклади запозичень до системи української термінології. Визначено основні сучасні процеси, що впливають на формування національного термінофонду.

Анотация. Рассмотрены особенности функционирования национальной терминологии в условиях глобализации. Приведены примеры заимствований в систему украинской терминологии. Определены основные современные процессы, влияющие на формирование национально-го терминофонда.

© Брагіна К. Ю., 2014

Annotation. The article deals with peculiarities of the national terminology in the context of globalization. Examples of borrowings into the system of Ukrainian terminology have been supplied. The main current processes that affect the formation of the national fund of terms have been identified.

Ключові слова: українська мова, термінологія, галузеві словники, глобалізація.

У мові вся історія нації, багатовіковий досвід, здобутки культури, духовна самобутність, але вплив саме англійської та російської мов на українську відчутний. Причиною нестабільності розвитку української термінології був і залишається факт певної, а інколи навіть великої, залежності українських термінологічних систем від російської термінологічної основи.

Метою статті є дослідження розвитку української національної термінології в умовах глобалізації.

Актуальність теми обумовлена поширенням наукових знань і професіоналізму в Україні та намаганнями наукових фахівців у різних галузях знань і мовознавців унормувувати галузеві термінології.

Науку, що вивчає термінологію, називають термінознавством. Вивченням української термінології займалися І. Верхратський, В. Левицький, О. Курило, О. Огоновський, І. Пулюй та ін. Вони доклали багато зусиль до вироблення фахової термінології з різних наукових і технічних галузей.

Тема глобалізації у мові досліджується багатьма науковцями, такими, як: А. Панарін, Б. Ажнюк, Т. Возняк, Т. Кияк, Л. Боярова, В. Радчук та іншими, оскільки ця тема є актуальною.

Щоб усталити певні мовні зразки в термінології (тобто нормалізувати її), науковцям доводиться спочатку розробляти обґрунтовані системою української мови рекомендації щодо творення й використання термінів, відображати це в певних правилах та фіксувати пропонувані термінологічні одиниці в словниках (тобто кодифікувати їх).

Питання правопису є одним із найактуальніших не лише в термінології, а й в українській культурі взагалі. Треба надати повнокровне життя тим елементам української мови, які в часи тоталітаризму з політичних міркувань були несправедливо і примусово відтиснені на другий план або й зовсім заборонені.

Контактуючи з різними мовами, українська так чи інакше запозичує нові слова як загальнозвичивані, так і спеціальні. Тому нерідко постає проблема точного перекладу й пошуку національного відповідника. Розгляд проблем методології і практики термінологічної лексикографії на наукових конференціях, у науковій та навчальній літературі сприяє виробленню та поширенню уніфікованих наукових засад, оптимальних концепцій укладання термінологічних словників різних видів.

Галузеві словники становлять найвагомішу частину термінологічної лексикографії й охоплюють найрізноманітніші напрями суспільної діяльності, науки й техніки: предметний покажчик охоплює до 400 рубрик. Найбільш ґрунтовно опрацьовано спеціальну лексику економіки й менеджменту (73 словники), медицини (57 словників), юриспруденції (30 словників). Вона широко зображена в перекладних, тлумачних, тлумачно-перекладних словниках [1].

Широкий розмах словникарської праці в Україні набув протягом першого десятиріччя незалежності, а творчі зв'язки з науковими осередками діаспори свідчать, що українська термінологічна лексикографія активно й плідно розвивається, вдосконалюються методологічні засади термінографічної роботи, розширюється коло опрацьованих галузей знань. Незважаючи на труднощі й суперечності розвитку впродовж другої половини ХХ століття, термінологічна лексикографія прагне до очищення української мови від чужих елементів і відновлення її питомих рис, виступає потужним чинником формування та утвердження української фахової мови.

Наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. розвиток української термінології залежить не лише від процесу відновлення її національної ідентичності, але й від розв'язання питання мови в міжкультурній взаємодії народів, що виникло у зв'язку з глобалізаційними процесами у всіх сферах життя і діяльності людей.

"Глобалізація загострює боротьбу за панування в інформаційному просторі. Йдеться не тільки про суперництво між медіаконцернами, але й між національними мовами. На функціональну нішу російської мови в Україні дедалі більше претендує не тільки українська, але й англійська мова" [2].

Англomовні терміни макрос, опція, принтер, сайт, сервер, файл давно проникли у свідомість масового користувача комп'ютерної техніки. Мовознавці широко застосовують термін "концепт" замість відомого слова "поняття". Економісти, називаючи учасників ринкових відносин, вживають такі терміни, як брокер, менеджер, дистриб'ютор. У політології поширеними стали такі англomовні назви, як електорат, електор. У спорті давно використовуються рефері, голкіпер, хавбек. У журналістиці поширеним є термін мас-медія. У термінологію гуманітарних наук давно залучено термін "дискурс".

Лінгвісти все частіше говорять про експансію "глобальної" мови, зокрема англійських термінів у сучасні мови, насамперед, через Інтернет, що становить реальну загрозу національним термінологіям.

Угорський вчений Янош Пустай у доповіді "Термінологія – гарант збереження мови" вказав на небезпеку в сучасному світі навіть для мов, що мають статус державної мови: це посилення глобалізації та домінантність англійської мови в політичному й науковому житті, що призводить до практичного витіснення національних мов.

Світові інтеграційні процеси поставили людство перед складним вибором між потребою "глобальної" мови, яка допомагає народам об'єднуватися, але водночас входить до всіх сфер діяльності людей, витісняючи національні мови, і перешкоджає збереженню етнічних мов як засобу самоідентифікації сучасних націй [2].

У кожному епоху термінологія прагне до єдності. Така єдність – запорука взаєморозуміння вчених і одна з умов подальшого наукового прогресу. Наука, а значить і її найважливіші терміни, прагнуть бути однаково прийнятні для всіх класів суспільства. Коли ж наука зберігає відбиток класової приналежності, про неї говорять, що вона включає в себе "ідеологічний момент" [3].

Сучасні національні терміносистеми "перенасичені" чужомовними словами. Світові інтеграційні процеси формують єдиний інформаційний простір, а отже, уніфікують науковий понятійний апарат і спричиняють інтернаціоналізацію терміносистем. У цих умовах більшість запозичених термінів – це інтернаціоналізми, тобто одиниці міжнародного термінологічного фонду.

В Україні треба визначити стратегію подальшого розвитку термінофонду українського народу в сучасному інформаційному просторі. Українці мають зберегти в добу глобалізації свою культурну й мовну самоідентифікацію. Водночас українська нація не повинна відокремлюватися від цивілізаційних процесів XXI століття, залишатися в межах лише своєї культури. Особливої уваги потребує національна термінологія, оскільки їй загрожує експансія "глобальної" англійської мови в добу світової інтеграції та новітніх технологій.

Інтернаціональність термінології, безперечно, позитивна прикмета, хоч дехто розцінює її як хибу. Проте слід мати на увазі, що кожна наука в своїй основі інтернаціональна, у її створенні беруть участь вчені різних країн світу. Кожен разом із відкриттям "придумує", "створить" найбільш вдалу для відкритого поняття назву, яка переважно переходить із мови в мову.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Білка О. І. Становлення і розвиток української біологічної термінології / О. І. Білка // Проблеми сучасної філології: лінгвістика, літературознавство, лінгводидактика : зб. наук. пр. / [за ред. проф. З. О. Валюх]. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2010. – С. 13–14. 2. Боярова Л. Г. Національна термінологія й мовне прогнозування / Л. Г. Боярова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: Серія "Філологія". – 2010. – № 910. – Вип. 60.– Ч. 1. – С. 297–300. 3. Панько Т. І. Суспільно-політична термінологія / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. Т. Мацюк // Українське термінознавство. – Львів, 1994. – С. 28–29.

Воропай С. В.

УДК 811.161.2'276.3-053.6

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ – ДЗЕРКАЛО СОЦІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. Розглянуто питання культури мовлення сучасної молоді, вплив культури мовлення на загальну культуру й поведінку людини. Досліджено вживання інвективної лексики та фраземіки.

Анотация. Рассмотрены вопросы культуры речи современной молодежи, влияние культуры речи на общую культуру и поведение человека. Исследовано употребление инвективной лексики и фраземіки.

Annotation. The question of culture of speech of modern youth has been examined. Influence of the culture of speech on the general culture and conduct of man has been studied. The use of invective and phrasal words has been researched.

Ключові слова: культура людини, інвективна лексика, фраземіка, культура спілкування нації.

Культуру спілкування, культуру поведінки людини не отримує у спадок – їй треба навчатися. Багато засвоюється вдома від батьків, у дитячому садку, у школі. Однак для дорослого життя, для спілкування в ділових колах, у стосунках вищого рівня цього не вистачає. Тому кожен, хто хоче бути корисним людям і самому собі, бути шанованим у суспільстві, мати імідж культурної людини, з якою приємно мати справу, повинен постійно працювати над собою, використовуючи різні джерела інформації, власні спостереження та досвід. Цій проблемі присвячено чимало наукових досліджень в українському мовознавстві, зокрема праці О. Корніяка, П. Моцюка, Я. Радевич-Винницького, О. Вишняка, В. Жельвіса, Д. Лихачова, Б. Успенського, Л. Широкоградюка, Ю. Мушкетника, В. Русанівського та ін.

Мета роботи – проаналізувати особливості мовлення сучасної молоді в Україні та їх впливу на соціальну культуру.

Норми культурного спілкування, етикетні правила часом доволі складні, їх чимало. Однак вони полегшують спілкування, стандартизують поведінку, роблять людину впевненою в собі, дають можливість передбачити поведінку партнерів по спілкуванню, створювати належну атмосферу спілкування, зосереджуватися на найважливішому. Але для цього потрібно мати стійкі базові знання, вміння й навички.

© Воропай С. В., 2014

Культура людини – це сукупність її внутрішніх та зовнішніх проявів, якостей, і зокрема, вміння встановлювати зворотний зв'язок з людьми, партнерами, тобто мистецтво професійного спілкування, яке є запорукою повної реалізації власних інтересів [1].

Відсутність норм етикету в поведінці пояснюється лише бідністю культурного виховання та зневагою до оточуючих людей. Занадто часто в побуті люди знаходять підтвердження правдивості того, що вміння правильно поводитися дозволяє гідно почувати себе в будь-якій ситуації. І те, що на перший погляд здається дрібницею, врешті-решт може стати тією "знаковою" ситуацією, яка дасть змогу скласти про вас думку.

Люди, які мають бідну мислетворчу здатність, часто використовують у спілкуванні інвективи.

Інквзивна лексика і фраземіка – це образливе слово, лайка, словесний випад. Вони є в усіх мовах, очевидно, за винятком штучних. Інвективи потрібні мовцям у стані афекту – короточасного сильного переживання: гніву, люті, відчаю, раптової бурхливої радості тощо, коли в критичних умовах людина неспроможна знайти вихід із ситуації. Лайка, за твердженням сучасних вчених, допомагає людині психічно розвантажитися, уникнути стресу, що важливо з огляду на масову невротизацію населення. Інвективи, безперечно, менше зло, ніж фізична агресія. Та вони мають антигромадський характер, і тому за словесну образу честі й гідності карали, а в багатьох суспільствах і тепер карають майже як за фізичне насильство.

На превеликий жаль, сучасні мовці вживають інвективи не тільки й не стільки як психотерапевтичний засіб, а й як частину спілкування, вважають повноправною складовою повсякденної культури. Лайливі, брутальні слова вживають без особливої на те причини, просто так – для заповнення пауз між словами, аби "прикрасити" мовлення. Це вже не субститут фізичної агресії, не засіб проти стресу, а звичка, чи, можливо, вимога душі. Як стверджують психолінгвісти, поряд з алкогольною, нікотиною, наркотичною залежністю існує вульгарномовна залежність, яка виліковується надто складно, бо пов'язана з мислетворчим процесом.

В українському суспільстві також виникає здорове занепокоєння таким ненормальним становищем у спілкувальній культурі нації. Шукають виходи, пропонують різні заходи: від законодавчої заборони бруднослів'я з відповідними санкціями щодо порушників до заміни запозичених брутальних висловів рідномовними, які набагато сприйнятніші та пояльніші.

Фахівці з проблем спілкування стверджують, що лихослів'я, вульгарне ображення пов'язані з владністю, агресивністю, підкоренням, бажанням домінувати над іншими. Життя у словесному смороді – це негідне людини життя. Бруднослів'я – це суспільна хвороба. А будь-яку хворобу, в тому числі й спілкувальну, треба лікувати. А починати потрібно кожному з себе [2].

Основою мовленнєвої культури кожної людини є грамотність, тобто дотримання загальноприйнятих літературних норм у користуванні лексичними, фонетичними, морфологічними, синтаксичними і стилістичними засобами мови. Та цим поняття мовної культури не вичерпується. Мовлення має бути не тільки правильним, а й лексично багатим, синтаксично різноманітним. Щоб цього досягти, слід вслухатися в живе мовлення, користуватися словниками, вдумливо читати політичну, художню, наукову літературу, звертаючи при цьому увагу на вживання окремих слів, на особливо влучні висловлювання, на побудову речень. Потрібно активно розвивати своє мовлення: учитися усно й письмово викладати свої думки, виправляти себе, правильно будувати речення, шукати найкращі й найдоцільніші варіанти висловлення [2].

Проблема мовлення сучасного студента полягає в тому, що йому притаманні в більшості такі негативні для культури мови риси, як: низька грамотність, лексична бідність, невміння вислухати співрозмовника, невисокий загальний рівень розвитку (коли людина не може підтримати розмову з тієї чи іншої теми, оскільки немає елементарних знань, не розрізняє понять). Бракує сучасному студенту ввічливості, чемності, вміння з гідністю вийти з важкої ситуації завдяки доброму слову, а не через лихослів'я або образливі слова.

Загальновідомо, що культура мови вимагає від мовця також і глибоких знань норм літературної мови. Чистота мовлення вимагає уникнення вульгарних і лайливих слів, які не відповідають нормам літературної мови і людської поведінки. Найнеприємніше чути такі слова в студентському колективі. На жаль, тепер їх уживають не тільки хлопці, але й дівчата, не соромлячись часом і викладачів, перехожих на вулиці, навіть батьків. Ця тенденція страшна тим, що такі "інтелігенти" понесуть свою культуру на виробництво, у сфери обслуговування.

Особливої уваги потребує вживання в мовному середовищі студентства слів-паразитів, сленгу та жаргонізмів. Особливо потрібно сказати про суржик, який став рідним навіть для інтелігентних, проник на телебачення, до газет. І вже зовсім недопустимо культурній і вихованій людині вживати у спілкуванні нецензурні слова, лайку. На жаль, досить часто можна почути це в молодіжній аудиторії.

На основі зазначеного можна зробити такий висновок: культура людського спілкування – це частка загальної культури особистості, а її відсутність – свідчення бездуховності людини. Мистецтво спілкування завжди вважалося органічною складовою професіоналізму людини, працівника нового типу, який повинен мати нестандартний погляд на речі, відзначатися високою етикою у спілкуванні, гнучко розподіляти обов'язки, володіти харизматичним вмінням подобатися людям, надихати їх, вести за собою не силою наказу, а силою аргументів, переконуючого слова, яке з давніх часів вважалося божественним даром.

У культурі сучасного українського мовця спостерігаються стійкі негативні тенденції. З одного боку – це досить повільне культивування мовно-літературних норм освітніми закладами, через невеликий за обсягом навчальні курси, а з іншого – розхитування ЗМІ і так мало стійкої та незахищеної культури мови. Прикро чути з екрану телевізора чи читати в газеті далекі від норми слова: "приколно", "класно", "ніфіга", "обалденно", "офігенно", "сугубо", "тіпа", "короче" та ін.

Більше того, сучасна українська література втратила свою чистоту, про яку так зворушливо писав О. Гончар: "Слово – категорія моральна. Українська пісня свідчить про чистоту й цнотливість українського слова. Я виріс у хаті, де не було лихослів'я. Де навіть черкання (згадування чорта) вважалось гріхом" [3, с. 89]. Твори письменників-сучасників С. Жадана, Л. Подерев'янського, О. Ярового рясніють лайливою лексикою.

Отже, мова народу – це остання фортеця, втрата якої перетворить його в аморфну етнографічну масу. Тож лайлива лексика в літературі – державний злочин, який має бути покараний якщо не судом, то суспільним осудом. Інакше жодні виховні заходи щодо високої культури мови не матимуть сили. Натомість пропагування високохудожньої літератури, постійне звернення до джерел народних, національних є святим обов'язком для кожного з нас.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Я. Радевич-Винницький. – Львів : Сполом, 2001. – 223 с. 2. Буряк К. Молодь і культура мовлення [Електронний ресурс] / К. Буряк – Режим доступу : <http://law.nau.edu.ua/uk/molod-i-zakon/266-burak>. – Назва з екрану. 3. Гончар В. Д. Вінок пам'яті Олеса Гончара: Спогади. Хроніка / В. Д. Гончар, В. Я. П'янов. – К. : Український письменник, 1997. – 454 с.

Грошова Т. В.

УДК 81'373:33

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОФЕСІЙНЕ МОВЛЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ СКЛАДНИКІВ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЕКОНОМІСТА

Анотація. Розглянуто особливості процесу формування особистості економіста, його професійного мовлення, правил поведінки, комунікативних вмінь і навичок економіста та їх вплив на результативність його професійної діяльності.

Аннотация. Рассмотрены особенности процесса формирования личности экономиста, его профессиональной речи, правил поведения, коммуникативных умений и навыков экономиста и их влияние на результативность его профессиональной деятельности.

Annotation. The article deals with the peculiarities of the process of the economist identity formation, their professional speech, rules of behavior, communication skills and habits and their impact on the effectiveness of their professional activities.

Ключові слова: професійна мова економіста, професіоналізми, професіограма, мовленнєвий етикет.

Мова – безперервний процес пізнання світу, його освоєння людиною, вона є засобом спілкування між людьми, передавання власного досвіду іншим. Науково-технічний прогрес наповнив мову новими поняттями, які властиві різним професіям. Мова представників різних галузей виробництва, народного господарства дедалі збагачується, і цей процес відбувається завдяки формуванню мовлення працівника будь-якої професії, усуненню мовних примітивізмів, збагаченню науково-технічною, суспільно-політичною лексикою і термінологією, появі нових понять [1].

Існування значної кількості теоретичного матеріалу та практичних напрацювань сформувало вагомий фундамент для розробки теорії і методики формування основ професійного спілкування у майбутніх економістів. Окремі аспекти професійного спілкування фахівця з економіки досліджено в роботах Н. Волкової, Д. Ельконіна, С. Єрмоленка, В. Лавриненко, Н. Левітова, Т. Ситнік, А. Маркової, Ф. Бацевича, Л. Чернишової та ін. Але проблема формування основ професійної комунікації та культури спілкування майбутніх економістів все ще потребує загального вирішення.

Мета роботи – розглянути особливості професійної мови економіста, яка є складовою формування його особистості й гарантом успіху в його професійній діяльності.

Формування особистості економіста – процес складний і тривалий. Він потребує створення цілої системи неперервної освіти економічних кадрів. Перш за все, майбутній економіст повинен володіти літературною українською мовою, засвоєння норм якої починається з дитинства, а вміння застосовувати її функціональні можливості триває впродовж усього свідомого життя. Часто економісти змушені працювати в бізнес-середовищі як рідної країни, так і за її межами. Тому з-поміж вимог до

© Грошова Т. В., 2014

претендентів на посаду в будь-яку економічну установу зустрічаємо тепер вже звичну вимогу – знання іноземної мови, зокрема тієї, якою розмовляють ділові партнери. Така ситуація є виправданою, адже перекладач, якого інколи запрошують на переговори, передає іншому співрозмовнику зміст почутого, не виникаючи в усі тонкощі справи та не завжди орієнтуючись у певних професійних термінах чи скороченнях. Усі ці фактори можуть негативно позначитись на результаті співпраці. У випадку ж, коли економіст володіє не лише повною інформацією щодо теми переговорів, але й рідною мовою свого партнера, мінімалізуються комунікативні бар'єри, зменшується ризик непередбачуваних ситуацій, які виникають у процесі неточного перекладу [2].

Проте, володіючи лише нормами літературної мови, майбутній економіст не досягне бажаних результатів співпраці, адже в процесі переговорів йому часто доведеться чути специфічні для економіки терміни (дефляція, ревальвація, операційний важіль, калькуляція тощо), а іноді й сленг (платіжка, кредиторка, дебеторка тощо). Слід зазначити, що зацікавленість сучасними економічними термінами спостерігається й серед пересічних українців, які щодня отримують велику кількість інформації економічного змісту. Проте це не означає, що кожен, хто опанував певну кількість економічної термінологіки може вважати себе фахівцем з економіки. Спеціалісти, які професійно пов'язані з економічною термінологікою, опановують мистецтво її використання в процесі професійного спілкування практично впродовж усієї професійної діяльності, враховуючи ту кількість запозичень та нових термінів, які постійно збагачують мову професії [3].

З огляду на підвищені вимоги сучасного ринку праці до економістів, що зумовлені рівнем науково-технічного прогресу, рівнем економічного розвитку країни, темпами інфляції, рівнем конкуренції, політичною стабільністю та соціально-культурними факторами, виникає необхідність доповнення професіограми економіста з урахуванням підвищеної ролі ділової комунікації та її вплив на результати професійної діяльності фахівця. Професіограма економіста з позиції ділової комунікації повинна містити інформацію про комплекс загальних та професійних знань і вмінь, необхідних фахівцю для здійснення ефективної комунікативної діяльності як невід'ємного елемента його професійної діяльності.

Зважаючи на часту взаємодію фахівця-економіста з партнерами чи клієнтами організації, де він працює, особливу увагу приділяють мовному спілкуванню та його формам за способом взаємодії між комунікантами.

Вивчення мови професійного спілкування та опанування форм професійного мовного спілкування відбувається паралельно з опануванням стандартизованих норм мовленнєвої поведінки, якими керується людина у ході визначення шаблону своєї поведінки у певній ситуації. Щоразу людина повторює стереотипи поведінки, які автоматично використовуються у разі необхідності, дотримуючись встановлених суспільством обмежень. Такими рамками, а точніше, системою правил культури людини та її поведінки є етикет [4].

Етикетом вважають набір правил, який регулює зовнішню поведінку людини згідно з певними соціальними вимогами. Мовленнєвий етикет як система правил, що регулює мовленнєву поведінку, є обов'язковою складовою професійної етики фахівця та засобом встановлення контакту зі співбесідниками та підтримання спілкування у певній тональності.

За умови поєднання встановлених норм мовленнєвої поведінки для конкретної ситуації з раціональністю, економіст зможе без особливих зусиль скористатись визначеними формами загальноприйнятій ввічливості для спілкування зі своїм діловим партнером. Тобто складовими професійного мовленнєвого етикету є умовні стереотипи спілкування, основою яких є бажання досягти порозуміння.

Окрім перелічених знань та навичок економіст повинен володіти низкою вмінь, без яких він не зможе виконувати певні професійні дії.

З-поміж основних комунікативних вмінь економіста варто виділити такі, як:

- 1) вміння розуміти та реагувати на сказане співрозмовником у професійних ситуаціях спілкування;
- 2) вміння прогнозувати розвиток діалогу та реакцію співрозмовника;
- 3) вміння спрямовувати діалог, урахувавши цілі професійної діяльності;
- 4) вміння створити та підтримувати доброзичливу атмосферу спілкування (у такій атмосфері, яка сприятиме досягненню необхідних результатів, розмова набуде невимушеності, а співпраця буде ефективнішою) [5].

Отже, на сучасному етапі, коли Україна потребує висококваліфікованих фахівців-економістів, які могли б вивести її з кризового стану та забезпечити стабільний економічний розвиток, виникає об'єктивна необхідність спрямовувати економістів на врахування наявності чи відсутності в них низки професійних якостей та комунікативних знань, вмінь та навичок, які сприяють або ж ускладнюють успішність виконання завдань їх професійної діяльності. Професійне спілкування економіста – це основа організації професійної діяльності. Продуктивність підприємства безпосередньо залежить від рівня володіння фахівцем вміннями професійної діяльності та навичками професійного спілкування, від його почуття відповідальності та творчого підходу до справи.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Волкова Н. Проблема підготовки майбутніх економістів до управлінської діяльності / Н. Волкова // *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* : науково-методичний журнал. – 2002. – Випуск 1(5). – С. 25–27. 2. Гапон Ю. А. Специфіка дисципліни і фактори, що визначають зміст навчання іноземної мови професійної спрямованості / Ю. А. Гапон // *Науково-практична конференція "Лінгвометодичні концепції викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах України"* : збірник статей. – К., 2003. – С. 40–49. 3. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с. 4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с. 5. Ділова українська мова : навч. посіб. / О. Д. Горбул, Л. І. Галузинська, Т. І. Ситник та ін. ; за ред. О. Д. Горбула, 2001. – 226 с.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Розглянуто особливості лексичного складу та структуру професійного мовлення економістів. Досліджено складові комунікативної компетентності фахівців економічної галузі, визначено її ознаки та види.

Аннотация. Рассмотрены особенности лексического состава и структура профессиональной речи экономистов. Исследованы составляющие коммуникативной компетентности специалистов экономической области, определены ее признаки и виды.

Annotation. The article deals with the peculiarities of lexical composition and structure of economists' professional speech. The components of the communicative competence of specialists in the field of economics have been studied. The features and aspects of the communicative competence have been determined.

Ключові слова: мова, спеціаліст, фахівець, комунікації, спілкування.

На сьогодні українська мова поряд з іншими гуманітарними дисциплінами стає невід'ємною частиною економічної освіти. Економічні вищі навчальні заклади є інтелектуально-культурним середовищем для формування національної суспільно-державної еліти. До майбутніх фахівців економічної галузі висуваються високі вимоги, які полягають не лише в досконалих знаннях фаху, а й у високому рівні володіння професійним мовленням.

Метою статті є дослідження складових комунікативної компетентності, фахівців економічної галузі та визначення її ролі у професійній діяльності.

Вміння спілкуватися мовою професії сприяє швидкому засвоєнню спеціальних дисциплін, підвищує ефективність праці, допомагає орієнтуватися в реальній професійній діяльності та в ділових контактах. У зв'язку з цим, проблеми формування мовленнєвої, мовної та комунікативної компетентності, термінологічної компетентності досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці. Збагачення мовлення майбутніх фахівців професійно-орієнтованою лексикою досліджували Б. Глухов, Є. Копіца, Л. Прокопенко та ін.

Під професійним мовленням прийнято розуміти вид діяльності людей окремої галузі знань, який проявляється в користуванні мовою цієї галузі (як в усній, так і в писемній формі; як у діалогічній, так і в монологічній формі) у процесі спілкування й мислення. Діяльність економіста складається з системи взаємодій із людьми (керівництво, підлеглі, колеги, партнери, клієнти), а тому результативність роботи напряму залежить від його комунікативних здібностей, зокрема від знань особливостей професійного спілкування.

Мова професійного спілкування – це лінгвістично організована система мовлення, що використовується представниками певної галузі для спілкування в ситуаціях, котрі безпосередньо пов'язані з професійними аспектами (навчально-, науково-виробничими, виробничими, науковими) трудової діяльності. До факторів, які визначають зміст професійно орієнтованого навчання мови професійного спілкування належать сфери професійно орієнтованого спілкування (виробнича, виробничо-комерційна, науково-виробнича, наукова), а також професійно детерміновані (соціально-політична, соціально-культурна і побутова) сфери спілкування фахівця; ситуації і теми професійно орієнтованого спілкування [1, с. 45–46].

Професійну мову економічного спілкування, у структурі якої можна виділити мову економіки, мову економічної документації, мову економічної реклами тощо, визначає предмет, який вона описує. Науковці виділяють дві основні ознаки, що характеризують спеціальну (професійну) мову та професійне спілкування:

1. Основна ситуація, що актуалізує використання цього різновиду мови, – спілкування у межах спеціальної сфери (наука, виробництво, медицина, дипломатія тощо). Спеціальна тематика, спеціальні цілі бесіди спонукають фахівців переходити на спеціальну мову.

2. Спілкування спеціальною мовою здійснюється за системою "людина – людина". Мова йде про людину, яка працює в певній галузі.

Основною необхідною якістю носія цієї мови є професіоналізм, що потребує володіння по-нятіюно-категоріальним апаратом певної сфери діяльності та системою термінів.

Використання мови як засобу спілкування вимагає комунікативної компетентності, тобто знання мовцем соціальних, ситуативних та контекстуальних правил, які потрібно враховувати. На сучасному етапі комунікативна компетентність є обов'язковою складовою професійної майстерності фахівця будь-

якого профілю. Майбутній економіст, постійно спілкуючись зі своїми колегами, клієнтами чи роботодавцями та достатньою мірою володіючи комунікативною компетентністю, зможе організувати та спрямувати свою діяльність таким чином, щоб досягнути поставлених професійних цілей.

З-поміж найважливіших складових комунікативної компетентності виділяють:

мовну компетентність (здатність розуміти і продукувати необмежену кількість правильних повідомлень);

дискурсивну компетентність (здатність поєднувати повідомлення у зв'язні дискурси);

соціолінгвістичну компетентність (здатність розуміти і продукувати мовлення у конкретному соціолінгвістичному контексті спілкування);

іллокутивну компетентність (здатність реалізовувати комунікативні наміри, використовуючи структуру повідомлення);

стратегічну компетентність (вміння брати активну участь у спілкуванні, добираючи правильну стратегію і тактику спілкування);

соціокультурну компетентність (вміння використовувати соціокультурний контекст: звичаї, норми, ритуали, соціальні стереотипи).

Ефективність комунікативної компетентності залежить від:

комунікативних інтенцій (утримання в пам'яті сказаного й постійна кореляція плину спілкування з метою мовця, його проміжними та кінцевими результатами);

дотримання комунікативних стратегій, що дають змогу досягти необхідного результату комунікації;

знання особистості співбесідника; зворотного зв'язку комунікації, що передбачає врахування психологічних особливостей (темпераменту, уподобань тощо) адресата, його соціальних ролей; вміння долати психологічні "фільтри", розбивати психологічні "щити"; вміння володіти навичками декодування "мови тіла" співрозмовника;

постійної орієнтації в умовах та ситуації спілкування;

орієнтації та підтримання самого процесу спілкування, тобто контролю за цим процесом;

контролю власної мовленнєвої поведінки, емоцій тощо [2, с. 124–125].

Таким чином, проаналізувавши всі положення та визначення, автор вважає правомірним твердження, що ефективність спілкування значною мірою залежить від рівня володіння мовцем комунікативною компетентністю, яку людина систематично та послідовно набуває в процесі навчання, виховання та професійної діяльності. Розвиток міжнародних культурних та економічних зв'язків розширює сферу професійного спілкування майбутнього економіста, а тому якість мовної підготовки майбутнього фахівця економічного профілю набуває великого значення. Стрімкий розвиток сучасних технологій, які сприяють підвищенню якості продукції, розвитку виробництва, швидкій передачі чи отриманню професійно-важливої інформації потребують таких спеціалістів, які володітимуть достатніми вміннями та навичками професійного спілкування. Вказані навички допоможуть майбутньому економісту у формуванні його як фахівця у своїй галузі та розвитку його мовної особистості на рівні думки, мови, тексту та дискурсу.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Зимняя А. И. Психология обучения народному языку / А. И. Зимняя. – М. : Русский язык, 1989. – С. 121. 2. Введенская Л. Культура и искусство речи / Л. Введенская. – Ленинград : Наука, 1984. – 190 с. 3. Гойхман О. Основы речевой коммуникации / О. Гойхман, Т. Надина. – М. : ИНФРА-М, 1997. – С. 77.

УДК 659.11

Дугінова І. О.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРО ЗАСОБИ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДРЕСАТА В РЕКЛАМНОМУ ТЕКСТІ

Анотація. Розглянуто фактори, що тісно пов'язані з окремими науковими дисциплінами, які допомагають рекламному зверненню набутти ефективності та впливовості, викликати інтерес до рекламованого об'єкта у споживача.

Аннотация. Рассмотрены факторы, тесно связанные с отдельными научными дисциплинами, которые помогают рекламному обращению приобрести эффективность и влияние, вызвать интерес к рекламному объекту у потребителя.

© Дугінова І. О., 2014

Annotation. The article covers the factors, closely associated with certain scientific disciplines, which help the advertisement compellation to gain effectiveness and influence, arouse consumer's interest in the advertisement's object.

Ключові слова: реклама, засоби активізації розумової діяльності адресата.

Сучасна реклама стала невід'ємним елементом соціального життя й оточення людини. Вона проникла в усі сфери існування суспільства, активно впливає на його соціальні інститути, істотно мотивує поведінку людей.

У ході розгляду рекламного тексту й у вітчизняному, й у західному мовознавстві спостерігається тенденція до комплексного аналізу тексту як засобу спілкування. Досліджуючи рекламні звернення, враховують дані інших наукових дисциплін: філософії, соціології, культурології, психології, семіотики. У комплексі розглядаються семантичні, структурні, стилістичні, лексичні властивості текстів, що дозволяє говорити про відновлення та подальший розвиток багатоаспектного підходу до тексту в сучасному мовознавстві.

Реклама є складовою частиною публіцистики, в якій усі мовні засоби спрямовані на ефективне і цілеспрямоване здійснення мовленнєвого впливу. Ефективність реклами – категорія соціально-економічна. Рекламі мають бути притаманні якість, конкретність, простота висловлювання у нерозривному зв'язку зі змістовністю.

Баранник Д. Х. відносить рекламу до виділеного ним окремого підстилю публіцистики – інформаційного [1].

Рекламний текст має подвійну мету:

- 1) вирішити завдання, поставлені рекламодавцем;
- 2) задовольнити потребу споживачів реклами в інформації.

Саме ці функції зумовлюють добір мовних складових та зміст рекламних текстів.

Інформація, що міститься в будь-якому рекламному зверненні, є описом властивостей, характеристик рекламованого об'єкта, аргументів на його користь, а також тих переваг, які матиме адресат у разі використання цього продукту, кожне оголошення завершується закликком виконати пропонувану дію, найчастіше – придбати рекламований об'єкт.

Спостерігаючи за тим, як автори рекламних текстів організують інформацію, виділяють свої рекламні звернення з-поміж інших і таким чином відокремлюють рекламовані об'єкти, можна помітити різні підходи до рекламування. Спосіб створення дієвого виразного рекламного звернення становить стиль у рекламуванні [2].

Стиль реклами за умов відомої строкатості внутрішньостильової диференціації є цілісною функціонально-стильовою різновидністю, яка характеризується наявністю таких провідних ознак, як інформативність, традиційність, стереотипність, термінологічність, стислість, оцінність.

Як тип тексту, рекламний текст – поняття до певної міри умовне та збірне. Внутрішньостильова варіативність стилю реклами коливається в досить широких межах. Проте можна говорити про рекламний текст як про пластичну текстову модель зовнішньопротиборчих, але внутрішньо доповнюючих тенденцій інформативності та цінності як про текстовий різновид, що характеризується легкою осяжністю, лінійною стислістю, абсолютною й чіткою завершеністю відносно заголовку.

Ефективним та впливовим рекламним зверненням вважаться одночасне поєднання короткого й виразного заголовка-гасла, яке може виступати самостійним мікротекстом і нести значну частину інформації, а також вплинути на ту частину аудиторії, що не продовжуватиме читання і прийме рішення на користь об'єкта рекламування. Але людина, яка цікавиться саме описуваним в оголошенні предметом, шукатиме подробиць, і вони повинні міститися в детальному описі, тобто в довшому тексті. Як показав аналіз рекламних звернень, надрукованих у пресі, а також матеріали, в яких оцінюється ефективність оголошень, саме такі оголошення виявилися найдієвішими. Прикладом може слугувати таке рекламне звернення, надруковане в журналі "Єва" (листопад, 2000): "Хай дорослим та малечі щедрим буде кожен вечір", де йдеться:

"Найсучасніша технологія обробки без консервантів дає змогу зберегти у молочній продукції марки "Щедрий вечір" чудовий природний смак, високу харчову цінність та багатий набір вітамінів та речовин, корисних для здоров'я. Смачного!

Компанія "МЦ ЕЛКО" пропонує Вам серію молочних продуктів під торговою маркою "Щедрий вечір".

Деякі фрагменти тексту слугують аргументами на користь пропонованого продукту, а характерна застільна формула "Смачного!" запрошує скоріше купити описаний товар.

Вибір рекламного тексту, його складових зумовлені, перш за все, необхідністю показати певну рису рекламованого об'єкта, виділити його таким чином, щоб на нього звернули увагу, запам'ятали. Наприклад, звертання до потенційних передплатників журналу "Барвінок" просто і безпосередньо сповіщало: "Журналів багато – "Барвінок" один!".

Майже кожне рекламне оголошення включає позиціонування потенційного споживача, а також засоби, здатні привернути увагу цільової аудиторії.

Довгий час рекламні оголошення було прийнято поділяти на раціонально та емоційно спрямовані. На сьогодні протиставлення логічної та емоційної аргументації в рекламному зверненні ви-

знається спеціалістами умовним. Цей висновок базується, перш за все, на очевидній єдності емоційної та раціональної сторін свідомості.

Більшість рекламних звернень – це не тільки інформація, це, перш за все, декілька емоційно насичених хвилин, які адресат особисто переживає під час прийняття оголошення. Характерною в цьому відношенні та досить впливовою повинна бути лексика рекламного тексту.

Питання ефективності соціально-психологічних факторів і, зокрема, емоційної аргументації в рекламному зверненні посідає місце на перетині мовознавчих і психологічних наук. Сьогодні рекламисти мають великий арсенал прийомів, які впливають на емоційну сферу споживача.

Кількість рекламної інформації, що пропонується щоденно споживачу, та її суперечливість настільки великі, що адресат не може сприймати все підряд і в повному обсязі.

Психологи стверджують, що людина бачить, чує лише те, що їй подобається або що її лякає чи насторожує, або коли людина залучається до процесу вибору. Наприклад, певна кількість оголошень використовує почуття страху дещо тонше, ніж у безпосередніх випадках загрози життю, в них йдеться скоріше про відчуття соціального психологічного та фізичного комфорту, але автори текстів сповіщають про загрозу можливого позбавлення цього комфорту. Наприклад, у серії ситуацій, об'єднаних слоганом "Іноді краще жувати, ніж говорити!", головний персонаж потрапляє у скрутні становища саме через те, що своєчасно не скористався жуваальною гумкою. Крім того, адресат може сам обирати свої подальші дії після ознайомлення з оголошенням. Такі звернення широко використовуються під час рекламування ліків, засобів гігієни, пральних та миючих засобів, косметики [3].

Активізація пізнавальної діяльності – потужний психологічний фактор у рекламі. Реклама ставить запитання, намагаючись створити незавершений образ, викликати пізнавальну потребу.

У тексті, побудованому за моделлю проблема-вирішення, автор виносить у заголовок або в ключову фразу певну проблему, яка створює для адресата труднощі або незручності, а в корпусі тексту пропонуються способи вирішення цієї проблеми або подолання труднощів, застосовуючи рекламований продукт.

Найчастіше такі тексти побудовано у формі діалогу з читачем, при чому ймовірні репліки адресата не наводяться в тексті, мають бути домислені самим читачем, таким чином адресат ніби залучається до процесу тектоутворення, а сприйняття значно активізується.

Слід розглянути, наприклад, текст-пряме звернення до адресата, створене згідно з емотивним підходом до рекламування:

"Біда?!! Вас підвели партнери і треба судитися?!! Ви не знайомі з арбітражним процесом? У Вас проблеми зі сплатою держмита?"

Це дійсно проблема... Хоча, є вихід.

"Правекс банк". Разом ми переможемо!

Варто порадитися: 290-18-82

Універсальна компанія "Правекс-естоппель".

У наведеному тексті виразним є емотивний компонент, слово "Біда", виділене трьома розділовими знаками, нагадує зойк про допомогу, а також сповіщає про наявність труднощів. Це враження дещо пояснюється і підсилюється подальшими запитаннями, але в емотивному плані, вони наче заспокоюють знервовану людину, з якою ведеться діалог. З читачем погоджуються: "Це дійсно проблема...". Трикрапка наприкінці речення спиняє емоційний вибух, створений на початку оголошення. Далі довірливим тоном пропонується телефон, скориставшись яким можна порадитися. Гасло "Разом ми переможемо!" має на меті вселити впевненість. Такий текст має привести адресата до висновку, що виконання пропонованих дій допоможе розв'язати проблеми і принести цілковите задоволення.

Рекламний текст повинен змушувати адресата виконувати різні розумові операції, такі, як порівняння, абстрагування, конкретизація, аналіз, синтез, узагальнення, встановлення аналогій, асоціювання, судження, висновок та інші. Залучення розумових операцій та зусиль оптимізує процес сприйняття рекламного оголошення [4].

Зважаючи на основні властивості мислення, автори рекламних текстів апелюють до фонових знань та досвіду адресатів, широко застосовують символізацію, спираються на соціальну природу мислення.

Ефективність реклами визначають психологічні аспекти мотивації поведінки потенційного споживача, сприйняття слова або зорового образу, закономірностей формування іміджу, цілеспрямованих асоціацій та символів.

Психологічні чинники значною мірою визначають структурно-семантичну організацію рекламних звернень, а також добір лінгвальних та екстралінгвальних складових оголошення [5].

Таким чином, реклама – це комплекс психологічних та мовних засобів впливу на свідомість потенційних споживачів із метою активного просування на ринок об'єктів реклами, чи це товар, послуга або політичний діяч, а також із метою створення позитивного іміджу фірми, організації, окремих інститутів суспільства.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Баранник Д. Х. До питання про "інформаційний" стиль мови / Д. Х. Баранник // Мовознавство. – 1967. – № 6. – С. 10–14. 2. Білодід О. І. Мова – дзеркало культур / О. І. Білодід // Мовознавство. – 1987. –

№ 4. – С. 3–7. 3. Дейян А. Реклама / А. Дейян. – М. : "Прогресс", 1993. – 282 с. 4. Мокшанцев Р. И. Психология рекламы / Р. И. Мокшанцев. – М. : ИНФРА, 2000. – С. 18–26. 5. Шенерт В. Грядущая реклама / В. Шенерт. – М. : АО "Интер эксперт", 1999. – С. 391–398.

Єнь Л. Ю.

УДК 811.161.2'373.423

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОМОНІМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Проаналізовано основні відмінності між явищами омонимії та семантичної багатозначності. З'ясовано причини появи й способи утворення омонімів як мовного явища, різновиди омонімів, особливості їх функціонування та використання в українській мові.

Аннотация. Проанализированы основные отличия между явлениями омонимии и семантической многозначности. Выяснены причины появления и способы образования омонимов как языкового явления, разновидности омонимов, особенности их функционирования и использования в украинском языке.

Annotation. The article analyzes the main differences between the phenomena of homonymy and semantic ambiguity. The causes and formation of homonyms as a linguistic phenomenon, kinds of homonyms, peculiarities of their functioning and use in the Ukrainian language have been highlighted.

Ключові слова: полісемія, омонімія, повні омоніми, неповні омоніми, внутрішні омоніми, міжмовні омоніми.

Лексико-семантична система української мови перебуває в постійному розвитку, зазнаючи активного впливу суспільно-економічних, науково-технічних та культурних змін у житті українського народу. З'являється природне прагнення виробити нові засоби вираження, нові форми образності, а також реабілітувати ті, які до недавнього часу з різних причин перебували в пасивному словнику.

Українська мова багата різноманітністю стилістичних засобів, які надають їй виразності, гнучкості й соковитості. Чільне місце серед стилістичних засобів посідають омоніми. Стилістичний потенціал цього шару лексики значеннєво й комунікативно своєрідний і важливий.

Дослідження стилістичних можливостей омонімів в українській мові є актуальним для сучасної мовознавчої і літературознавчої науки, оскільки останнім часом різко зросла їх популярність як стилістичних засобів вираження мови, а отже, збільшилася частота їх вживання. Крім того, актуальність теми зумовлюється відсутністю ґрунтовних та систематичних досліджень щодо стилістичних функцій омонімів в українській мові.

Процес розробки теорії омонимії має давні традиції і пов'язаний з іменами таких вчених, як: Ломоносов М. В., Щерба Л. В., Виноградов В. В., Білодід І. К., Шансій Н. М., Колесников Н. П., Маслов Ю. С., Фоміна М. І., Булаховський Л. А., Коваль А. П. та ін.

Мета статті – проаналізувати відмінності між явищами семантичної багатозначності та омонимії, з'ясувати причини виникнення та використання омонімів в українській мові.

Омонімами називають слова, що звучать і пишуться однаково, але не мають нічого спільного у властивих їм значеннях. Наприклад, слово "марка" має декілька значень: 1) знак оплати поштових, гербових та інших зборів у вигляді маленького чотирикутного папірця із зазначеною на ньому ціною та певним зображенням; 2) грошова одиниця, що дорівнює відповідно 100 пфенігам і 100 пенні; 3) знак, клеймо на виробах, товарах із зазначенням місця їх виготовлення, якості тощо.

Зовнішньо омонімія подібна до полісемії (багатозначності). Проте за своїм змістом і походженням це різні явища. Кожне переносне значення багатозначного слова обов'язково так чи інакше пов'язане з його первинним значенням: вогнище – "купа дров, що горить"; "своя оселя, родина" (у давнину близькі люди збиралися навколо вогнища); центр зосередження чогось [1]. Омоніми семантичної спільності не мають, тобто зовсім не пов'язані за значенням, наприклад: бал у значенні "оцінка" та бал як "вечір із танцями". Якоюсь мірою допомагає розмежувати омонімію й полісемію підставлення антонімів та творення похідних слів. Наприклад, слово "гучний" у словосполученнях

© Єнь Л. Ю., 2014

"гучні струни", "гучний голос", "гучна вечірка" скрізь можна замінити на слово тихий. Отже, це багатозначне слово.

Омоніми поділяють на повні (абсолютні) і неповні (часткові). Повні омоніми збігаються в усіх граматичних формах. Наприклад, слово балка може означати "дерев'яний чи металевий брус" та водночас – "яр" (обидва іменники в усіх відмінках однини й множини мають однакові форми), а дієслово "точити" має значення "робити гострим" і "цідити" (обидва дієслова змінюються абсолютно однаково) [2].

Неповні омоніми збігаються лише в частині граматичних форм. Наприклад, слово захід виступає в значенні "одна з чотирьох сторін світу", яка має форми лише однини, а також у значеннях "дія для досягнення якоїсь мети" та "спуск небесного світила за обрій", які мають форми однини й множини; у слів злити – "викликати злість" та злити – "полити" всі інші форми різні, крім форм минулого часу й умовного способу. Неповними омонімами є також збіги окремих форм різних частин мови, наприклад: іменників і відіменникових прислівників – боком в значенні "не прямо" і боком – "орудний відмінок іменника бік"; збіги іменників і звуконаслідувальних вигуків – рип в значеннях "рипіння" і "різкий звук від тертя" та ін. [3].

До омонімічних явищ у мові належать омофони – при однаковій вимові мають різне написання (греби – гриби), омографи – при однаковому написанні мають різну вимову (замок і замок), омоформи – мають однаковий звуковий склад тільки в певній граматичній формі (шию від шити і шию від шия).

У мові омоніми найчастіше з'являються внаслідок запозичень. Є два випадки звукових збігів таких слів:

1) звуковий збіг запозиченого слова з українським, наприклад: як (прислівник) і як (назва тварини, запозичена з тибетської);

2) звуковий збіг різних запозичених слів: гриф (міфічна істота) і гриф (частина струнного музичного інструмента).

Чимало омонімів виникло на ґрунті української мови внаслідок словотвору, наприклад: розчинити (споріднене з розчин) та розчинити (споріднене з відчинити, зачинити), внаслідок переходу в іншу частину мови: лютий (прикметник) і лютий (назва місяця), унаслідок історичних фонетичних змін: безгрішний (від слова гріх) і безгрішний (від гроші, хоча правильно, звичайно – безгрошовий), омоніми виникали також внаслідок залучення діалектизмів, архаїзмів, історизмів: чайка – "птаха" і чайка – "козацький човен" [4].

Існування омонімів звичайно не перешкоджає ефективному функціонуванню мови: вони рідко трапляються поруч, та й контекст, як правило, дає змогу уникнути їх сплутування. Якщо ж омоніми спричиняють двозначність, то мова позбувається одного з них або пересувається на периферію. Омоніми в художній літературі, в усному мовленні використовуються для створення каламбурів, для словесної гри [5]. Вони допомагають загострити думку, а часом надають мовленню гумористичного забарвлення. У народному гуморі, наприклад, побутує такий гумористичний діалог: "Таж їж". – "Я ж їм". – "А ти не їм, а собі".

Крім внутрішньомовних омонімів, існують і міжмовні омоніми – слова, що в різних мовах звучать однаково або дуже подібно, але мають неоднакове лексичне значення, як, наприклад, українські неділя – сьомий день тижня, луна – відбиття звуку і російські "неделя" в значенні тижень і луна – місяць.

Зрештою, слова різних мов своїми значеннями ніколи не накладаються повністю одне на одного (виняток становлять хіба що наукові терміни). Наприклад, російське слово "сердце" має такі значення: 1) центр чого-небудь; 2) символ почуттів; 3) центральний орган кровообігу. А українське слово "серце" ще означає: 5) ласкаве звертання до кого-небудь; 6) серединний стрижень у стовбурі дерева; 7) рухлива частина дзвона [6].

Міжмовні омоніми ще називають "фальшивими друзями перекладача", бо нерідко перекладач, довірившись звучанню слова, опиняється в смішному становищі. Наприклад, слова поезії "Причинна" Шевченка "Пішла луна гаєм" один із відомих російських поетів переклав як "Пошла луна лесом".

Отже, ми з'ясували, що омонімія має різноманітні джерела походження та способи утворення, володіє великими стилістичними можливостями. Омоніми поділяються на окремі самостійні групи залежно від встановлених ознак будови, вимови, рівня (внутрішньомовного або міжмовного); використовуються в художній літературі та усному мовленні для створення каламбурів та словесної гри. Вивчення міжмовної омонімії є важливим для перекладознавства й практики викладання мов.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Булаховский Л. А. Об омонимии в славянских языках. Избранные труды. Славистика. Русский язык / Л. А. Булаховский. – Т. 3. – К. : Наукова думка, 1978. – С. 320–329. 2. Волох О. Т. Сучасна українська літературна мова : підручник / О. Т. Волох, М. Т. Чемерисов, С. І. Чернов. – К. : Вища школа, 1989. – 334 с. 3. Козачук Г. О. Практичний курс української мови : навч. посіб. / Г. О. Козачук, Н. Г. Шкурятяна. – К. : Вища школа, 1994. – 367 с. 4. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови: підручник / А. П. Коваль. – 3-тє вид. – К. : Вища школа, 1987. – 349 с. 5. Колесников О. А. Про поняттєві сфери термінів "синкретизм" та "омонімія" / О. А. Колесников // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 27–31. 6. Демська О. М. Словник омонімів української мови / О. М. Демська, І. М. Кульчицький. – Львів : Фенікс, 1996. – 224 с.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЯВИЩЕ СИНОНІМІЇ У ТЕРМІНОЛОГІЧНІЙ ЛЕКСИЦІ

Анотація. Проаналізовано явища синонімії у термінологічній лексиці. Подано класифікації термінологічних синонімів. Розглянуто розмежування синонімів у термінологічній лексиці, джерела термінів-синонімів. Визначено основні фактори, що зумовлюють появу синонімії в термінологічних системах української мови, та головні джерела формування синонімічних термінів.

Аннотация. Проанализированы явления синонимии в терминологической лексике. Представлены классификации терминологических синонимов. Рассмотрены разграничения синонимов в терминологической лексике, источники терминов-синонимов. Определены основные факторы, которые обуславливают появление синонимии в терминологических системах украинского языка, и главные источники формирования синонимических терминов.

Annotation. The phenomenon of synonymy in terminological vocabulary has been analyzed. Classifications of terminological synonyms have been presented. Distinction of synonyms in the terminological vocabulary, sources of synonymic terms have been considered. The main factors that contribute to the emergence of synonymy in terminological systems of the Ukrainian language and the main sources of synonymous terms formation have been identified.

Ключові слова: лексика, синоніми, терміни, синонімія.

Синонімія – повний або частковий збіг значень двох чи кількох слів; подібність слів, морфем, фразеологічних одиниць за значенням при відмінності їх звукової форми. У синонімії найяскравіше виявляється багатство мови. Вміле й доречне використання синоніміки – один із найважливіших показників майстерності письменника, публіциста, оратора. Розвинені синонімічні відношення в лексико-семантичній системі – одне з найвиразніших свідчень багатства й гнучкості виражальних засобів мови, використовуваних у різних формах спілкування для передачі найтонших відтінків значень слів, з метою досягнення глибинної суті найрізноманітніших проявів позамовної дійсності. Синонімія якнайкраще репрезентує багатство мови, є невичерпним джерелом стилістики. Основні причини виникнення синонімічних відношень у термінології такі: а) позамовні (поява нових понять, нормувальна діяльність українських вчених наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст.); б) мовні (асиметрія знака і значення, системні можливості української мови) [1]. З погляду стандартизації наявність синонімів у термінологічній лексиці трактують як ваду, негативну ознаку. Вони переважують пам'ять і вимагають додаткових зусиль для засвоєння. Цю думку підтримують А. Коваль, Є. Толикіна, А. Д'яков. Вони рекомендують якнайшвидше вилучити всі синоніми з терміносистем та уніфікувати їх. Інші (О. Ахманова, В. Даниленко) вважають, що термінів синоніми дуже корисні, бо кожен по-різному розкриває зміст поняття [2].

Мета статті – проаналізувати специфіку явища синонімії в термінологічній лексиці та розглянути класифікації термінологічних синонімів. Вважаючи синонімію в термінології явищем негативним, більшість мовознавців вказує на наявність синонімів у різних терміносистемах. Популярна думка про синонімію як властивість будь-якої терміносистеми на етапі її становлення, коли відбувається добір найдоцільніших назв нових понять науки і техніки. Але дослідження з різних галузей, видання значної кількості термінологічних словників доводять, що синонімія властива різним галузям науково-технічної термінології на всіх етапах їх розвитку. Синонімія та варіантні терміни й боротьба між ними за місце в науковій термінології є показником її постійного розвитку. Синонімію в термінологічній лексиці традиційно вважають явищем негативним і надлишковим. Така оцінка пов'язана з однією із найважливіших ознак терміна, яка передбачає відсутність у терміна синонімів. Це цілком закономірно, адже термінологічна лексика найбільше прагне до точності, щоб кожне спеціальне поняття називалося лише одним терміном.

Деякі мовознавці, аналізуючи явище синонімії в термінологічній лексиці, радять виходити з того, що синонімія є загальномовним явищем, а тому термінологічну синонімію не варто цілком відривати від синонімії загальнонаціональної мови. Оскільки синонімія є характерною рисою літературної мови, закономірно розвитку та існування мови, то немає підстав вести мову про синонімію термінів як явище негативне й надлишкове або взагалі її заперечувати, бо на термінологічну лексику як на підсистему літературної мови поширюються закони останньої. Існує твердження, що про синонімію в термінології варто говорити не як про логічне, а суто лінгвістичне явище, адже її сенс полягає не в збігу об'єктів номінації, а в ідентичності семантики найменувань [3]. Тобто особливістю синонімічних термінів є те, що вони називають те саме поняття, не мають суттєвих відмінностей у значенні і вживаються як взаємозамінні. В. Даниленко у своїх працях зазначає, що особливість термінів-синонімів полягає в тому, що вони порівняно із синонімами загальнолітературної мови мають зовсім іншу природу та інші функції [4]. Термінів синоніми не виконують стилістичної функції й не мають додаткових значень. Між ними не існує тих відношень, які організують синонімічний ряд, зокрема емоційно-експресивних,

стилістичних і конотативних опозицій. Протиставлення термінних синонімів нейтралізується в тотожності, оскільки вони не співвідносяться між собою, а стосуються безпосередньо позначуваного об'єкта.

Важливою проблемою є розмежування синонімів і варіантів у термінологічній лексиці. Автор пропонує вважати синонімічними два різні терміни, які називають те саме поняття. Серед них можна виділити такі типи: 1) лексичні – терміни, утворені від різних твірних основ: абсорбер – вбирач, ажурний – прозорчастий, затичка – корок, лисиці – лещата, твердий – жорсткий – цупкий – штивний; 2) словотвірні – терміни, утворені від однієї твірної основи за допомогою різних словотворчих афіксів: випуск – випускання, вичистка – вичищення, витяжка – витяжник, ізолювання – ізоляція, ремонтник – ремонтувальник, металевий – металічний; 3) синтаксичні: а) терміни, утворені різними способами: мільяр – миловар (афіксальний – безафіксний), дробарка – машина дробильна (морфологічний – аналітичний), солодомлин – млин солодовий (основоскладання – аналітичний); б) терміни-словосполучення з різним складом: апретурна фабрика – обробна фабрика, голкове виробництво – голкова справа. Варіантами варто називати формальні видозміни того самого слова. Коли поряд вживають дві форми одного слова, які можуть мати відмінності на фонетичному (промежок – проміжок) та морфемному (скидний – скидальний) рівнях або у формах роду (бензин – бензина) та числа (козли – козла). Появу синонімів у літературній мові пов'язують з такими причинами:

1) наявністю різноманітних ознак у предметів і явищ, кожна з яких може стати основою для називання;

2) широтою словотворчої бази, зокрема синонімічних словотворчих афіксів;

3) контактами української мови з іншими мовами, що призводить до значної кількості запозичень;

4) взаємодією літературної мови з територіальними та соціальними діалектами.

Важливим джерелом термінів-синонімів є наявність у науці шкіл та напрямів, що користуються різними критеріями визначення того самого поняття. Оскільки одне наукове поняття може мати багато різних ознак, його можна по-різному сприймати і дати кілька назв, які відображають різні властивості об'єкта номінації [3].

Отже, незважаючи на вимогу не використовувати синонімів в одній терміносистемі, синонімія термінів властива науково-технічній термінології. Вона виявляється на різних рівнях – словотвірному, синтаксичному й навіть стилістичному. Тому синоніми в термінології доречні, зокрема вони необхідні для: наукового означення поняття і тлумачення терміна (особливо чужомовного походження); найточнішого висловлювання думки, особливо коли межа між поняттями нечітко окреслена; уникання повторів того самого слова чи словосполучення. Аналізуючи явище синонімії в термінології, не варто різко протиставляти її синонімії в літературній мові загалом, адже термінологічна лексика – це прошарок лексики літературної мови, якій притаманні ті самі ознаки. А тому варто вести мову про синонімію в термінології не лише як про негативне явище, як про "баласт у термінології", але і як про невід'ємну ознаку термінології та мови взагалі.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Суперанская О. В. Общая терминология. Вопросы теории / О. В. Суперанская, А. Н. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 134 с. 2. Кочан И. М. Синонимия в терминологии / И. М. Кочан – М., 1992. – С. 32 – 34. 3. Коваль А. П. Синонимика у термінології / А. П. Коваль. – К., 1965. – С. 157–168. 4. Даниленко В. П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 243 с. 5. Словник української мови у 11 т. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – 699 с. 6. Панько Т. І. Українське термінознавство / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів, 1994. – 216 с.

УДК 811.161.2'282.3(477.5/7)

Король О. С.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СТЕПОВИЙ ГОВІР ПІВДЕННО-СХІДНОГО НАРІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Досліджено південно-східне наріччя, а саме степовий говір та його фонетичні, морфологічні та лексичні особливості. Розглянуто територіальні особливості поширення степової говірки південно-східного наріччя.

Аннотация. Исследованы юго-восточные наречия, а именно степной говор и его фонетические, морфологические и лексические особенности. Рассмотрены территориальные особенности распространения степного говора юго-восточного наречия.

© Король О. С., 2014

115

"Управління розвитком", № 12 (175) 2014

Annotation. The article investigates the south-eastern dialect, namely the steppe dialect and its phonetic, morphological and lexical features. Territorial features of the steppe south-eastern dialects spreading have been investigated.

Ключові слова: південно-східний діалект, українська літературна мова, особливості говорів на території України, говірка, степовий говір.

Існує три наріччя української діалектної мови: південно-західне, південно-східне й північне. Південно-східне наріччя охоплює говори південних, східних та центральних областей України, а також поширене на території сусідніх земель Росії, у місцях розселення українців [1, с. 180].

Проблему поділу української діалектної мови, а саме південно-східного наріччя, вивчали Я. Головацький, О. Потебня, Й. Дзендзелівський, М. Никончук, О. Євтушок, М. Онишкевич, Б. Ларін та ін.

Метою статті є систематизація й опис лексичних, граматичних та морфологічних особливостей степової говірки південно-східного наріччя української мови.

Південно-східне наріччя виникає у кінці XV – на початку XVI століть. У кінці XVIII століття південно-східне наріччя української мови активніше за інші проникає до української літератури. Остаточ-но сформувалося як наслідок дозаселення людності у XIX – XX століттях. Велику роль відіграло приєднання російськомовного півострову Крим до України та сусідство з Белгородською, Воронезькою та Ростовською областями [2, с. 47].

Південно-східне наріччя поширене на території Луганської, Харківської, Полтавської, Запорізької, Донецької, Кіровоградської, Дніпропетровської, Херсонської та частково, Миколаївської, Черкаської та Одеської областях. Говірки південно-східного наріччя також побутують на території Белгородської, Курської, Воронезької та Ростовської областей. Південно-східне наріччя охоплює середньонадніпрянський, слобожанський та степовий говори, з яких тільки середньонадніпрянський належить до говорів старого утворення, а інші – пізнішої формації [3].

Велика кількість особливостей південно-східного наріччя є, водночас, особливостями української літературної мови. Хоча це наріччя й поділяється на три говори, однак цей поділ зовсім не виразний і відносно умовний.

Виділяють три підтипи південно-східного наріччя. Перший – середньонадніпрянський говір, внутрішню диференціацію якого зумовлює поширення явищ, які характерні для північного й південно-західного діалектів. Цей говір є найближчим до нової літературної мови України [3].

Другий – слобожанський говір, який сформувався внаслідок взаємодії і подальшого розвитку переселенських середньонадніпрянських, подільських, частково східнополіських та південноросійських говірок, зв'язок з якими простежується і зараз [3].

Третій – степовий говір. Він зазнавав впливу болгарських, молдавських, російських говірок у різні періоди часу. Цей говір сформувався найпізніше, але за територією поширення є найбільшим. Степовий говір поширений на території Кіровоградської, Дніпропетровської, Запорізької, Донецької, Луганської, Херсонської, Миколаївської областей та АР Крим.

Фонетичними особливостями степового говору вважають:

неоднаковий розвиток [ě] – переважно як [i], зрідка – як [и], [e], [o], [y] (дірка, ц'ул'увати);

вживання [ф] замість [хв] (фалити, фіст) і [х] зам. [ф] (хунт);

неоднаковий розвиток сполуки губного приголосного (здорóвл'а, здорóв'я);

відсутність в окремих словоформах чергування задньоязикових приголосних г, к, х з шиплячими і свистячими приголосними (на дорóг'і, рук'і);

перед глухими і в кінці слова дзвінкі приголосні оглушуються (т'áшко, міх, 'міг');

заступлення [т'] на [к'] в окремих словах (к'існо, к'істо);

динамічний наголос [3].

Морфологічними особливостями степового говору є:

в орудному відмінку однини іменники І відміни можуть мати паралельні закінчення -ою, -ейу, -ой, -ей (земл'óю, душóй);

помітний вплив закінчень іменників чоловічого роду на іменники жіночого і серенього роду в родовому відмінку однини (хат'і́у, ноч'і́у, озéр'і́у, тел'ат'і́у);

паралельні закінчення властиві орудному відмінку множинних іменників (сáн'ми – сáнами, гóн'ми – гóнами);

у ряді говірок збереглися форми двоїни іменників жіночого роду при числівниках два, три, чотири (три йам'і, ч'оті́р'і корзй'н'і);

відсутність у формах непрямих відмінків особових займенників приставного [н] (кóло йéйі, на йóму);

можливе паралельне закінчення 3-ї особи однини теперішнього часу – зрідка з кінцевим [т'] (рóбит', хóдит'), але переважно без кінцевого [т'] (рóбе, нóсе) [3].

Лексичними особливостями слобожанського говору є локальні слова, наприклад: лáманка – бительня, кобу́шка – глечик, рíга – клуня, хоб'і́т':а – відходи після молотьби колосків у степ, неудóбиц'а – цілина, кóбеиц', р'áбеиц' – яструб, в'ідволож – відлига, с'івеирко – холодно, полов'і́д':а – повінь, накідка, наст'і́л'ник – скатерка, звід – криничний журавель, хáлаш – будівля для реманенту та ін. [4].

Отже, проаналізувавши степовий говір південно-східного наріччя української мови, можна виділити велику кількість морфологічних та фонетичних особливостей. Значна відмінність від інших

говорів південно-східного наріччя пояснюється тим, що цей говір зазнавав впливу болгарських, молдавських та російських говірок. На розвиток степового говору також вплинуло сусідство з Курською, Воронежською та Ростовською областями.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Гриценко П. Ю. Степовий говір / П. Ю. Гриценко // Українська енциклопедія. – 2000. – С. 138–139. 2. Ужченко В. Фразеологічний словник східнослов'янських і степових говірок Донбасу / В. Ужченко, Д. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2000. – С. 47. 3. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1980. – С. 85–93. 4. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори / І. Г. Матвіяс. – К. : Наукова думка, 1990. – С. 64.

УДК 811.161.2'276.6

Кузнецов В. С.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ

Анотація. Розглянуто перетворення й зміни в офіційно-діловому стилі української мови на сучасному етапі, що проявляються на рівні понять і термінології. З'ясовано доцільність і перспективність використання окремих номінацій.

Аннотация. Рассмотрены преобразования и изменения в официально-деловом стиле украинского языка на современном этапе, проявляющиеся на уровне понятий и терминологии. Определены необходимость и перспективность использования отдельных номинаций.

Annotation. The article deals with current transformations and changes in the formal business style of the Ukrainian language, which manifest themselves at the level of concepts and terminology. The needs and perspectives of the usage of individual nominations have been identified.

Ключові слова: ділове спілкування, номінація, лексикон, запозичення, інновація.

За останні 15 – 20 років склад українського лексикону змінюється з особливою стрімкістю. Невпинність цього процесу спричинила зміна соціально-політичного статусу української мови на тлі радикальних змін у суспільному й державному устрої України. Після проголошення незалежності України відбувся бурхливий розвиток офіційно-ділового стилю. Вийшло друком багато нових словників, довідників, посібників, розроблено низку відповідних програм на радіо й телебаченні.

Ситуацію, в якій опинилася українська мова на зламі тисячоліть, часто не без підстав і перебільшень називають доленосною і, зрештою, вирішальною для неї. Державний статус гарантує українській мові не лише повноцінне функціонування, а й можливість розвитку її нових функціонально-стильових реєстрів [1].

Нові потреби життя, ситуації й умови ділового спілкування в державі, розширення стосунків із зарубіжними партнерами постійно потребують удосконалення усної й писемної форми офіційно-ділового стилю (далі – ОДС). Багато науковців, а саме: В. Німчук, О. Сушко, Н. Бабич, С. Шевчук, М. Зубков, Н. Сологуб, І. Фаріон, С. Єрмоленко, А. Бурячок, І. Вихованець та інші, активно розглядають ОДС у теоретичній та практичній площинах.

Метою статті є дослідження та аналіз сучасних тенденцій розвитку українського офіційно-ділового мовлення.

Розширення діапазону функціонування офіційно-ділового українського мовлення на сучасному етапі відбувається повільно й суперечливо, оскільки у виробничо-економічній, правоохоронній та нотаріальній, військовій, спортивній тощо галузях реалізація цього мовлення відбувається в основному в писемній формі. Реалізацію ж усної форми в публічних виступах (за участю ЗМІ) представників керівництва країни, проте на нижчих щаблях державного управління, у регіонах публічне використання української мови ще не набуло стовідсоткового поширення [2].

У потужному й різноманітному потоці нової української лексики, фіксованої словниками й текстами, наявні різноманітні ресурси та способи побудови не лише номінацій нових реалій, понять, явищ, процесів у житті сучасного українського суспільства, а й нових найменувань уже відомих речей. Інновації – лексичні, словотвірні, граматичні, стилістичні, правописні – беззастережно засвідчують зміни в смаках українського суспільства, динаміку мовних норм, глибшу семантико-прагматичну та функціонально-стилістичну диференціацію української мови, у якій важливу роль відіграють свої, засвоєні давно й засвоювані нині ресурси номінації.

У мовних довідниках нашого періоду основну увагу звертають на правильність використання книжних прикметників (відповідно до й згідно з), розрізнення співзвучних слів (комунікабельний – комунікаційний), синонімів (престиж – авторитет), уникання суржикових елементів (навчальний, а не учбовий; великий, а не крупний), правильне використання відмінкових закінчень (закону, а не закона; адвокате, а не адвокат), запозичених слів (контора – офіс, об'єднання – концерн акціонерне товариство), стійких виразів (впадає в око, а не кидається у вічі) тощо [3]. Але сучасний офіційно-діловий стиль зазнає перетворень, перш за все на рівні понять. Удосконалюються уже відомі й з'являються нові форми документального забезпечення (контракт, прайс-лист, лист-рекомендація, оферта, прес-реліз, резюме, рейтинг-лист, сертифікат, факс тощо) [4]. Так, сьгодні службові анкети практично замінені таким документом, як резюме (короткий письмовий виклад біографічних даних, що характеризують освітню підготовку, професійну діяльність й особисті якості людини, яка претендує на певну роботу, посаду), написання якого є творчим процесом і який не має жорстких норм та єдиного стандарту. У юридичній, фінансовій, освітній сферах достатньо поширеним став сертифікат (документ, що засвідчує право на матеріальну або інтелектуальну власність; підтверджує певні властивості товару). Для називання різноманітних за змістом документів, що надходять до організацій, установ, підприємств і фірм безпосередньо за допомогою телекомунікативного зв'язку та принтера, використовується поняття факс.

Поява нових слів неминуче спричинює дискусії про шляхи розвитку української мови, зокрема, про засоби збереження національної самобутності її лексики.

Визначальними ознаками сучасного офіційно-ділового мовлення є:

а) збільшення кількості номенклатурних назв із прикметниками державний, національний, український;

б) активізація словотворення назв осіб за професією із суфіксом -ник (заготівник, а не заготовщик; керівник, а не керуючий);

в) поширення в усіх жанрах усного й писемного офіційного мовлення звертання у формах пан (пані, панове), добродій (добродійка, добродії);

г) продовження актуальної роботи стосовно вироблення стандартів слово – та терміноворення в офіційно-діловій галузі.

Сьгодні офіційно-діловий стиль – це стиль, який задовольняє потреби суспільства в документальному оформленні різних актів державного, суспільного, політичного, економічного життя, діяльності, ділових стосунків між державами, організаціями, а також між членами суспільства в офіційній сфері їх спілкування.

Виникнення цілої низки документів продиктоване вимогою відповідності вітчизняної практики ділового спілкування світовим стандартам, у тому числі й на рівні термінології. Частина з них дублюють уже звичні назви (питомі або запозичені) понять і явищ, наприклад, оферта – комерційна пропозиція, прайс-лист – прейскурант. Номінація контракт (договір, угода з обов'язковими зобов'язаннями для договірних сторін) успішно співіснує із термінами-синонімами цієї ж предметної ділянки трудовий договір, трудова угода, однак через свою багатозначність, універсальність (контракт між працівником і роботодавцем, контракт між підприємствами, шлюбний контракт) стає більш уживаною, розширює пізнавальний простір української мови [2].

Діловий характер документів підтримується за допомогою мовних засобів. Специфічною рисою мови ділових паперів є не стільки стилістична довершеність, музичальність вислову, скільки максимальна відповідність змісту, що вкладається в нього [1]. Значною мірою це досягається за рахунок широкого використання термінології, переважно запозиченої, на зразок адміністрація, департамент, експоцентр, легітимний, менеджер, тофіс, превентивний, презентація, пролонгація, реструктуризація, реновація, референт, ротація, субсидія, тендер та багато іншого, що пояснюється не лише процесами глобалізації, мовної інтернаціоналізації чи неусталеністю власних термінологічних традицій [4].

Отже, основне призначення ОДС – регулювати ділові стосунки та обслуговувати громадянські потреби людей у типових ситуаціях.

Особливості функціонування ОДС:

а) офіційний характер – учасниками ділового спілкування є органи та ланки управління (організації, заклади тощо), стосунки між якими регламентуються чинними правовими нормами;

б) конкретна адресність інформації;

в) повторність дій і ситуацій (завжди "гра за правилами" – звідси, однакові мовні засоби – консервативність);

г) тематична обмеженість кола завдань, що вирішує організація [2].

Сучасна людина так чи інакше долучена до наукової чи виробничої галузі. І хоча термінологія ОДС менш точна й більш змінна, наприклад, ніж наукова, оскільки ділова мова більше пов'язана з повсякденною побутовою тематикою, а тому частіше зазнає змін під впливом суспільних чинників. Крім того, можна спостерігати явище взаємопроникнення двох інших різновидів мови: писемної (книжної) та розмовної. Розмовний стиль має уже досить істотно виявлений підстиль – розмовно-професійний, тобто мову, якою користуються не в побуті, а у виробничій, освітній та інших галузях.

Отже, вивчення особливостей функціонування сучасного офіційно-ділового стилю української мови допомагає у вирішенні проблем як загальної теорії мови, так і теорії стилів, сприяє вивченню багатьох конкретних питань лексикології, граматики, стилістики.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Карпіловська Є. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій / Є. Карпіловська // Українська мова. – 2007. – № 4. – 15 с. 2. Беценко Т. Історія становлення та формування офіційно-ділового стилю української мови / Т. Беценко // Наук. вісник ЧНУ: 36. наук. праць. – Вип. 117 – 118. Слов. фітологія. – Чернівці : Рута, 2001. – 45 с. 3. Нові слова та значення: словник / [уклад. Л. М. Василькова, Л. В. Туровська]. – К. : Довіра, 2009. – 271 с. 4. Сучасний словник іншомовних слів [уклад. Т. В. Цимбалюк, О. І. Скопненко]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.

УДК 316.77

Лихольот Т. О.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МІЖКУЛЬТУРНА І КРОСКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Анотація. Розглянуто зміст поняття "комунікація", виділено специфічні риси міжкультурної і кроскультурної комунікацій. Подано аналіз цих явищ, які стрімко розвиваються у сучасному світі. Наведено порівняння між типами комунікації та її особливостями.

Аннотация. Рассмотрено содержание понятия "коммуникация" и выделены специфические черты межкультурной и кроскультурной коммуникации. Представлен анализ этих явлений, которые стремительно развиваются в современном мире. Приведено сравнение между типами коммуникации и ее особенностями.

Annotation. The article deals with the concept of communication. Specific features of intercultural and crosscultural communication have been highlighted. Analysis of these phenomena which are rapidly developing in the world today has been made. The types of communication and its characteristics have been compared.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, кроскультурна комунікація, декодування.

Зважаючи на те, що світ стає більш культурно ускладненим і плуралістичним, зростає важливість тем, пов'язаних з міжкультурною комунікацією. Під комунікацією розуміють спілкування як процес соціальної взаємодії, взятий у знаковому аспекті, між різними людьми, націями і навіть цивілізаціями [1, с. 15]. Здатність спілкуватися, незважаючи на культурні бар'єри, впливає на наше життя і життя людства в цілому. Тому постає питання: "Чи можна якось удосконалити навички цього спілкування?".

Мета статті – аналіз основних аспектів міжкультурної комунікації та виявлення проблем людського спілкування.

Міжкультурна й кроскультурна комунікація стали темою багатьох досліджень. Вивчення міжкультурної комунікації пов'язане з іменами зарубіжних і українських дослідників: Е. Голл, А. Кребет, Д. Трагер, В. Андрущенко, Дзюби, О. Гриценко, А. Ермоленко, П. Скрипки та ін.

У вивченні питання про структуру міжкультурної комунікації більшість зарубіжних і вітчизняних фахівців у цій галузі дотримуються точки зору, згідно з якою говорити про міжкультурну комунікацію можна лише в тому випадку, якщо її учасники представляють різні культури й усвідомлюють усі культурні явища, які не належать до їх культури.

Вчені пропонували різні визначення комунікації, у тому числі міжкультурної і кроскультурної. Наприклад, Портер К. М. і Самовар О. В. дають комунікації таке визначення: "...Те, що присутнє кожного разу, коли хтось реагує на поведінку або наслідки поведінки іншої людини..." [2]. Слід визначити комунікацію, як обмін знаннями, ідеями, думками, поняттями й емоціями, що відбуваються між людьми.

Міжкультурна комунікація – це процес взаємного зв'язку і взаємодії представників різних культур. Це специфічна суб'єкт-суб'єктна взаємодія, у якій відбувається обмін інформацією, досвідом, вміннями і навичками носіїв різних типів культур.

Міжкультурній комунікації властива низка особливостей, які роблять її більш складною ніж внутрішньокультурну або міжособисту комунікацію. Щоб розібратися в цих специфічних особливостях, необхідно отримати більш повне уявлення про базові компоненти комунікативного процесу [3].

Компоненти комунікативного процесу можна диференціювати декількома способами. Один із них визначає види, за допомогою яких може здійснюватися комунікація. Люди спілкуються, використовуючи дві модальності: вербальну і невербальну.

Вербальний модус включає в себе мову з його унікальними складовими: фонемами, морфемами, лексиком, синтаксисом, граматику, фонологією, семантикою і прагматикою. Вербальна мова містить ці компоненти і смислові системи, які забезпечують обмін ідеями, думками і почуттями.

Невербальна модальність включає в себе немовну поведінку, в тому числі, вираз обличчя, погляд, контакт очей, голосові інтонації і паралінгвістичні підказки, міжособистісний простір, жести, пози тіла і паузи.

Інший спосіб подивитися на комунікативний процес – описати його в термінах кодування і декодування. Кодуванням називають процес, за допомогою якого люди вибирають, свідомо чи несвідомо, певну модальність і метод, за допомогою яких можна створити і не відкрито надіслати повідомлення комусь.

Декодуванням називають процес, за допомогою якого людина приймає сигнали, розшифровує і переводить ці сигнали в смислові сполучення. Подібно до того, як "адекватне" кодування залежить від розуміння і використання правил вербальної і невербальної поведінки, "адекватне" декодування залежить від цих же правил, з тим, щоб повідомлення були проінтерпретовані в такому ключі, в якому їх передбачалося передати.

Комунікація – надзвичайно складний процес кодування і декодування, що трапляються у швидкісній послідовності і накладаються один на одного так, що вони відбуваються майже одночасно [4]. Саме цей швидкий обмін посланнями, коли люди стають то відправниками, то одержувачами, і робить вивчення комунікації настільки важким, проте корисним заняттям.

Важливо зазначити, що спілкування виникає між суб'єктами, які мають розбіжності, діють у різних ціннісних пріоритетах. Тому багато проблем спілкування концентруються саме навколо поняття цінності, а також пов'язані з потребами й установками, що формуються культурою.

Якщо людина прагне, щоб спілкування було успішним, то потрібно не тільки усвідомити, що є найбільш цінним для неї, а й також що є цінним для тієї культури, з представниками якої відбувається спілкування. Людині можуть не подобатися ті речі, які є найбільш цінними для інших, але потрібно визнати важливість цих цінностей для інших, а інші повинні визнати важливість ваших цінностей для вас.

У багатьох контекстах термін кроскультурна комунікація використовується як синонім терміна міжкультурна комунікація. У контексті комунікації різниці між цими термінами немає; однак є важлива відмінність між кроскультурним та міжкультурним дослідженням. Кроскультурне дослідження порівнює дві або більше культур за деякою цікавою мінливістю (наприклад, з'ясовуються відмінності між культурами у виразі емоцій). Міжкультурне дослідження стосується вивчення взаємодії між представниками двох конкретних культур (наприклад, з'ясовуються відмінності в тому, як представники культур виражають емоції, коли спілкуються відповідно з людьми інших культур).

Вирішальною значення в процесах взаємодії культур набуває зміна станів, якостей, сфер діяльності, цінностей тієї чи іншої культури, породження нових форм культурної активності, духовних орієнтирів і ознак способу життя людей під впливом зовнішніх імпульсів. Тому щоб підтримувати різноманітні і багаторівневі контакти і форми спілкування, необхідно не лише знання відповідної мови, але й знання норми правил іншомовної культури.

Міжкультурна комунікація є індикатором розвитку культури, розкриває її здатність до сприйняття іншокультурних елементів на основі нових, для певного соціокультурного організму форм, демонструє здатність транслювати свої цінності в інші культури.

Отже, міжкультурна комунікація є фактором соціокультурних змін і характеризується багатогранністю та динамічністю. Комунікація виконує дуже важливі функції в суспільному житті, створюючи умови для забезпечення роботи не тільки інформаційної, а й усієї суспільної сфери.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с. 2. Портер К. М. Міжкультурна комунікація / К. М. Портер, О. В. Самовар. – К. : Видавничий центр "Академія", 2008. – 164 с. 3. Дерюгіна Т. О. Міжкультурна комунікація [Електронний ресурс] / Т. О. Дерюгіна. – Режим доступу : <http://uadoc.zavantag.com/text/4752/index-1.html>. – Назва з екрану. 4. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація / В. М. Манакін. – К. : Видавничий центр "Академія", 2012. – 284 с.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕРМІНИ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ У МОВЛЕННІ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. Розкрито основні принципи утворення термінів іншомовного походження у мовленні фахівців економічних та юридичних спеціальностей. Наведено порівняння їх значень в англійській та українській мовах.

Аннотация. Раскрыты основные принципы образования терминов иноязычного происхождения в речи профессионалов экономических и юридических специальностей. Приведено сравнение их значений в английском и украинском языках.

Annotation. The main principles of formation of terms of foreign origin in the speech of economists and lawyers have been described. Their meanings in English and Ukrainian have been given.

Ключові слова: термін, прагматичне функціонування, комунікативні потреби, комунікативні та когнітивні функції, інформативні функції, тематичні функції.

Результати проведеного аналізу фахової, наукової та педагогічної літератури показують, що система професійної термінології включає велику кількість слів-термінів іншомовного походження, термінологічне значення яких не завжди повністю збігається в англійській та українській мовах. Крім того, слід зазначити, що в українській літературній мові існує декілька способів утворення термінів, зокрема транслітерація, варіантний відповідник, міграція слова в інше термінологічне поле.

Питанням дослідження функціонування слів-термінів іншомовного походження у мові спеціальностей займалися: С. Влахов, Л. Кутіна, І. Кочан, Г. Мацюк, які досліджували специфіку перекладу термінології іншомовного походження. У свою чергу, Н. Васильєва, Н. Родзевич приділяли увагу дослідженню лінгвістичного аспекту професійної лексичної системи.

Мета статті – визначити відмінності слів-термінів у англійській та українській мовах, розкрити основні принципи появи іншомовної термінології в професійному мовленні.

Питання про своє і чуже в науковій термінології є одним із багатьох у проблематиці метамови науки, яке завжди привертало увагу дослідників. Однією з реакцій мовознавців щодо проблеми слів-термінів іншомовного походження є пуризм, що полягає в очищенні мови від чужомовних елементів. Проте деякі вчені вбачають у пуристичних тенденціях практичне й теоретичне значення: поміркований пуризм до певної міри корисний тим, що перешкоджає надто швидкій і численній появі чужих слів.

Учені підкреслюють, що терміни як елементи певної фахової мови із специфічними особливостями з'являються, функціонують розвиваються на ґрунті певної національної мови.

Наразі існує тенденція до небажаності синонімії та омонімії в межах певної термінологічної системи.

Термін – це не особливе слово, а слово з особливою функцією. Функції термінів постають як конструкти діяльності у спілкуванні за певних соціальних умов і мають визначені мотиви й мету. Функціонування термінів тісно пов'язане з основною функцією мови – вираження певного пізнавально-інформативного змісту. Термін не тільки фіксує інформацію, але є засобом передачі, породження знань у процесі професійного спілкування.

Отже, слова-терміни виконують комунікативні, когнітивні, інформативні й тематичні функції.

Прагматичне функціонування у мовленні спеціалістів зумовлено особливостями суб'єктно-адресатних відношень, комунікативними потребами фахівців, функціями термінів, способами передачі інформації, соціально-прагматичною спрямованістю, дотриманням норм певного типу комунікації. Функціонування термінів безпосередньо пов'язано з реалізацією таких ознак слів-термінів, як системність, дефінітність, однозначність та інформативність. Вивчення та аналіз функціонування слів-термінів дає змогу безпосередньо встановити дискурсивні стратегії, які застосовуються комунікантами в процесі професійної взаємодії [1].

На сучасному етапі розвитку країни існує тенденція до активного входження англійської спеціальної лексики в термінологічні поля.

Термінологічні складники інтернаціонального характеру асимілюються відповідно до звукової та графічної форми лексичних одиниць мови. Так, англійські мовні одиниці правової галузі зазвичай піддаються транслітеруванню, тобто підпорядкуванню англійських термінів фонетичним нормам української мови й стабілізації цих лексичних мовних одиниць на новому мовному ґрунті.

Наприклад, *impeachment* – імпічмент, *common law* – комен ло, *know-how* – ноу-хау, *barrister* – баристер, *claim* – клайм, *bookmaker* – букмейкер, *abandon* – абандон, *grant* – грант, *cash* – кеш, *racket* – рекет. Або ж слова змінюються структурно: *bank note* – банкнота, *stock broker* – стокброкер.

Таким чином, транслітерація слів-термінів іншомовного походження підпорядковується певним закономірностям відповідно до норм української літературної мови. Хоча такий спосіб відтворення англійських термінів не завжди позитивно сприймається.

Поряд з транслітерацією використовується варіантний відповідник, функціональне призначення якого полягає в тому, щоб якомога точніше виражати певні наукові поняття, фіксувати їх найсуттєвіші ознаки. Автор вважає, що такі відповідники не є термінами, а лише поясненнями значень поданих термінів, що є засобом введення терміна в новий контекст, наприклад, кіднепінг – викрадення людини з метою викупу.

Варто зважати на неоднорідність наукової термінології. Так, термін *broker* (брокер) в англійській мові має узагальнене спеціальне значення й виражає поняття "комерційний агент, представник, посередник, маклер, комісіонер". В українській мові значення даного терміна – "посередник під час укладання різних угод на біржі, який спеціалізується з певних видів товарів і послуг" [2].

Аналіз словникових дефініцій свідчить про неусталеність значення терміна брокер у лексико-семантичній системі української мови, що виявляється в невизначеності його семантичного обсягу та нечіткості меж значення. Зокрема, у словнику економічних термінів наведена така дефініція: "особа або фірма, що є офіційним акредитованим посередником у купівлі-продажу товарів, цінних паперів, валюти" [3]. Банківсько-фінансово-правовий словник подає таке визначення терміна "брокер": "Посередник, який на підставі оформленої з клієнтом домовленості сприяє укладанню угод у сфері торгівлі товарами, надання послуг, у біржових операціях з товарами і цінними паперами, фрахтуванні суден. Здійснює зв'язки між зацікавленими сторонами за їх дорученням та за їх рахунок. Брокером може бути окрема особа, фірма або компанія" [4]. При цьому спостерігається активізація наукового осмислення поняття, вираженого цим терміном.

Voucher (ваучер, що отримав в українській юридичній термінології, поряд із значенням "документ, що підтверджує оплату товарів та послуг, видачу кредиту, отримання грошей тощо", додаткове значення "цінний папір, що посвідчує право його власника на частку в державному майні; приватизаційний чек", якого не має його англословний прототип. Термін *bill* (білль) у мові-джерелі має широко розвинуту полісемію і вживається в 13 значеннях, які так чи інакше стосуються права: "1) позов, позовна заява; 2) судовий наказ; 3) петиція, прохання, заява; 4) білль, законопроект, закон, акт парламенту, законодавчий акт; 5) список, викладення пунктів і т. д." В українській ж мові відображається в юридичних словниках – "у країнах англосаксонської правової системи: законопроект, що вноситься урядом або членом парламенту на розгляд законодавчого органу, а також назва деяких конституційних актів (Білль про права)" [5].

Точне значення терміна-поняття, як зазначають термінознавці, може бути визначене лише в системі слів-термінів певного термінологічного поля через дефініцію терміна слова. Так для поняття "посередник" існують терміни "дилер", "дистриб'ютор", "трейдер", "ріелтор", "джокер", "скелпер" і відповідно до контексту буде вживатися те чи інше слово. Бувають випадки, коли у сфері функціонування юридичної та економічної термінології вживаються англійські терміни та їх відповідники в українській мові як синоніми, наприклад, дилер і посередник, дефолт і невиконання грошових зобов'язань, дисконт і знижка, ріелтор і агент із продажу нерухомості, траст і довірче товариство, відчуження і алієнація, вердикт – вирок, дисконт – знижка, відчуження – алієнація, бартер – обмін, брокер – посередник, дилер – торговець агент із продажу, кілер – убивця на замовлення, трайлер (трейдер) – гуртовий покупець, спекулянт, грант – офіційне надання, дар, ноу-хау – вміння, знання справи, лідер – провідник та ін.

Автором також виявлено ряд термінів, які хоч і мають інваріантне значення, однак відрізняються значенневими компонентами, наприклад, оренда – лізинг – гайринг – рейтинг – чартер. Те саме можна сказати й про синонімічний ряд: посередник – агент – ріелтор, трейдер, дистриб'ютор, дилер, брокер, джокер, скелпер.

У межах української термінології відбувається перехід номінації з однієї терміносистеми в іншу. Це стосується передусім економічної, фінансової та банківсько-кредитної термінології. У процесі засвоєння певною наукою термін набуває в ній нового значення, частково втрачаючи старе, притаманне йому в терміносистемі-джерелі, або зазнає повної десемантизації, позначаючи зовсім інше поняття. Однак більшість термінів повністю зберігає свою семантику і навіть має тотожні дефініції [2].

Таким чином, кожен спеціаліст має бути обізнаний з особливостями термінологічної лексики для того, щоб уникати мовних помилок у своїй сфері діяльності. Вивчення юридичних, економічних дисциплін у вищих навчальних закладах, опанування всієї суми знань у галузі цих знань передбачає необхідність глибокого засвоєння положень основ права, економіки.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории. / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 243 с. 2. Панько Т. І. Українське термінознавство / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацук. – Львів : Світ, 1994. – 216 с. 3. Словник-посібник економічних термінів. Російсько-українсько-англійський / Т. Р. Кияка, О. М. Дрозд, В. В. Дубічинський та ін. – К. : Вид. дім "KM "Academia", 1997. – 264 с. 4. Банківсько-фінансово-правовий словник-довідник / [авт.- Л. К. Воронова]. – К. : 1998. – 288 с. 5. Гумовська І. М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / І. М. Гумовська. – Львів, 2000. – 18 с.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СЕРЕД МОЛОДІ

Анотація. Досліджено причини моди та антимоди на українську мову, поширення української мови серед сучасної молоді. Визначено основні шляхи формування мовної особистості на сучасному етапі розвитку суспільства.

Аннотация. Исследованы причины моды и антимоды на украинский язык, распространения украинского языка среди современной молодежи. Определены главные пути формирования языковой личности на современном этапе развития общества.

Annotation. The article examines the causes of the Ukrainian language's being in fashion and antifashion, the spreading of the Ukrainian language among today's youth. The main ways of forming a language personality in the modern society have been identified.

Ключові слова: мовна стійкість, мода, популяризація.

Питання популяризації української мови вже кілька століть лишається актуальним, що зумовлено минулим України й українців. Так історично склалося, що й сьогодні це питання не втрачає своєї актуальності, незважаючи на 22-річну незалежність та закріплення за українською мовою статусу державної в Конституції України.

Мовлення української молоді збідніле, перенасичене жаргонізмами, сленгізмами, словами іншомовного походження. Широкого вжитку набули слова, які мають український відповідник (прайс, окей, гуд, екс-прем'єр, екс-чоловік, екс-дружина, кава-брейк та ін.). Найчастіше молодь послуговується російською мовою або суржиком.

В Україні в перші роки незалежності поняття "мовна стійкість" семантично пов'язувалося зі здатністю за несприятливих обставин зберегти і відновити українську мову, не допустити загрози денаціоналізації і втрати національної мовної сутності. На сьогодні основу мовної стійкості визначають зростання авторитету української мови, усвідомлення внутрішньої потреби спілкуватися й пізнавати світ засобами рідної мови, заперечення мовного відступництва в будь-яких його проявах тощо. У пострадянському мовознавстві дослідження мовної стійкості, її джерел та проблем розпочав відомий український лінгвіст О. Ткаченко [1, с. 4]. Пізніше цю важливу тему розглядали С. Єрмоленко, А. Погрібний, Л. Масенко, Г. Залізняк та ін.

Мета статті – дослідження джерел впливу на поширення української мови серед сучасної молоді.

Про мовне питання в Україні говориться багато, але конкретних дій та результатів популяризації української мови, на превеликий жаль, можна побачити мало. Зараз катастрофічно не вистачає якісної україномовної літератури, якісної кінематографічної продукції. Пересічним громадянам відома лише невелика кількість українських митців, серед яких найчастіше естрадні виконавці, натомість практично невідомими залишаються письменники, художники тощо.

За нинішніх умов молодь, навіть вихована в українських родинах, вступаючи в доросле життя, змушена використовувати російську мову через панування в Україні російськомовного інформаційного продукту (в теле- та радіопросторі, у ЗМІ, на ринку періодики, а найбільшою мірою – в інформаційно-комп'ютерній мережі та Інтернеті). Інтернет-ЗМІ стають першочерговим джерелом інформації, тим самим диктуючи мовну моду своїм користувачам.

Засоби масової інформації часто послуговуються далеко не літературною мовою, використовуючи суржик, сленг, жаргонізми, неологізми, іноді нецензурну лексику. За допомогою ЗМІ створюється мода, яка відіграє провідну роль у процесах популяризації.

Мода – це тимчасове переважання одного стилю в різних сферах життя й культури, вона позначає неміцну, швидкоплинну популярність. Аналізуючи сучасне мовлення молоді, можна дійти висновку, що руйнівні процеси антимоди на українську мову й досі діють [2, с. 523].

Проблемою практичного застосування української мови серед молоді також є її недостатня популярність у теле- та радіоефірах. Це пов'язано з потребою в забезпеченні використання української мови в ЗМІ, сфері культури, освіти і науки, у інформаційних технологіях, рекламі тощо. Люди переважно дивляться російськомовні програми, які мають численну аудиторію. Телесеріали, гумористичні програми, кінофільми теж передаються головним чином російською мовою. Сучасна украї-

нська музика, яка перестає втрачати національний колорит, падає під навалюю західних стандартів та попсових російських шаблонів, які не несуть у собі жодного патріотичного змісту [3, с. 6].

Ще однією з проблем популяризації української мови є наявність в Україні як україномовних, так і російськомовних дитячих садків, шкіл та вищих навчальних закладів. Більшість батьків обирають для своїх дітей навчальні заклади з російською мовою навчання, внаслідок чого частина випускників середніх навчальних закладів України переважно не знають української літератури, навчальної дисципліни, яка тісно пов'язана з українською мовою, не знають українських письменників-класиків, їхніх творів, усної народної творчості, що призводить до бездуховності й низької культури особистості загалом. Слід зазначити особливо низький рівень культури усного й писемного мовлення випускників середніх навчальних закладів, що зумовлене як постійним перебуванням їх у російськомовному середовищі, так і недостатньою увагою під час навчання їх української мови в середніх школах.

Проте не можна звинувачувати лише загальноосвітню школу, яка всю увагу спрямовувала на засвоєння учнями правил правопису й граматики й мало турбувалася про те, як треба вимовляти окремі звуки та словосполучення згідно з нормами української орфоєпії.

Можна зробити висновок, що молодь не спілкується українською мовою через те, що їй насаджується російська мова, переважно в Інтернет-просторі, на радіо, різноманітних розважальних заходах, на яких, власне, і виховується сучасна молодь.

Популяризація мови – питання неоднозначне, воно потребує гнучкості у виборі методів та засобів дії. Нікого не можна змусити адміністративними методами користуватися українською мовою. Потрібна правильна й мудра мовна політика, яка б повернула народ до рідної мови, а національним меншинам дала змогу зберегти свою мову й водночас оволодіти в повному обсязі державною мовою.

Перехід на українську мову спілкування у повсякденному житті не може бути примусовим – це має бути особисте рішення окремого громадянина, глибоко усвідомлене ним самим. На жаль, непокоїть той факт, що спілкування українською мовою відбувається переважно з батьками, родичами, у процесі навчання – з викладачами, але в стосунках з ровесниками сучасна молодь спілкується переважно російською мовою та суржиком. У культурі усного спілкування молодих людей вкорінюється знижений стиль мовлення, розвивається ненормативна лексика. Таким чином, молодь втрачає не тільки мовне, національне, а й людське обличчя. Тому збереження мовної стійкості в сучасному молодіжному комунікативному просторі дуже важливе [4, с. 13–35].

Отже, незважаючи на те, що російська мова споріднена з українською, вона повинна вільно функціонувати, не ставлячи під загрозу зникнення мови корінного населення України – української.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Ткаченко О. Б. Проблема мовної стійкості та її джерела / О. Б. Ткаченко // Мовознавство. – 1990. – № 4. – С. 3–10. 2. Єрмоленко С. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Єрмоленко, С. Бибик, О. Тодор ; за ред. С. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 480 с. 3. Ажнюк Б. І. Інновації в системі української мови та тенденції її розвитку / Б. І. Ажнюк. – К. : Українознавство, 2009. – 111 с. 4. Єрмоленко С. Я. Соціальна престижність української мови в сучасному комунікативно-інформаційному світі / С. Я. Єрмоленко // Українознавство. – 2005. – № 4. – С. 13–35.

Рєпіна Ю. О.

УДК 811.161.2=111'276.2-053.81

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНГЛІЦИЗМ У СУБМОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. Досліджено вплив англіцизмів на сучасний молодіжний сленг, доцільність їх використання, визначено джерела та причини появи англіцизмів. Проаналізовано проблему поширення англіцизмів серед української молоді.

Аннотация. Исследовано влияние англицизмов на современный молодежный сленг, целесообразность их использования, определены источники и причины появления англицизмов в современном молодежном сленге. Проанализирована проблема распространения англицизмов среди украинской молодежи.

© Рєпіна Ю. О., 2014

Annotation. The influence of anglicisms on the modern youth's slang, their appropriateness have been investigated. The sources and causes of anglicisms have been identified. The problem of the widespread use of anglicisms by the Ukrainian youth has been analyzed.

Ключові слова: сленг, молодіжний сленг, запозичення, англiцизм, американiзм.

Складні процеси в сучасній українській мові пов'язані з інтенсивним надходженням запозичень (переважно з англійської мови). Вивченню проблем іншомовних запозичень присвятили чимало праць такі вітчизняні та іноземні дослідники, як: Б. Ажнюк, О. Ахманова, В. Виноградов, Ю. Жлуктенко, О. Муромцева, О. Пономарів, І. Огієнко, В. Самійленко, С. Семчинський, Д. Шмельов, Л. Блумфілд, Е. Хауген, А. Мартіне, У. Вайнрайх та ін.

Сленг (від англ. *slang* – жаргон) – слова або вислови, які використовують люди деяких професій чи класових прошарків. Сленг традиційно протистоїть офіційній загальноприйнятій мові й до кінця зрозумілий лише представникам порівняно вузького кола осіб, які належать до певної соціальної або професійної групи, яка впровадила в мову слово або вислів.

Молодіжний сленг – це окремих пласт національної мови, який відображає певною мірою рівень культури, освіченості, розвитку суспільства. У наш час він контролюється маскультурою, під вплив якої потрапляють різні категорії молоді.

Мета статті – дослідження джерел та причин появи англiцизмiв у сучасному молодіжному сленгу.

Найпоширенішим джерелом формування сучасного молодіжного сленгу є запозичення. Звичай велика кількість сленгових лексем запозичується з іноземної мови (частіше з англійської) як шляхом дослівного, так і змістового перекладу [1, с. 5].

Прикладом дослівного перекладу може слугувати слово танцпол, що походить від англійського слова *dance floor*. Але найчастіше слова відтворюються транскрипційним шляхом, зберігаючи своє звучання порівняно з оригінальним словом. Як приклад можна навести лексему паті – від англійського слова *party* (вечірка, свято). Слова, що виникають таким способом, через масову вживаність та поширеність швидко входять в обіг та словниковий запас користувача.

Англiцизм (англiзм) – різновид мовного запозичення: слово, його окреме значення, вислів тощо, які запозичені з англійської мови або перекладені з неї чи утворені за її зразком [2, с. 130]. Англiцизми переважно усвідомлюються мовцями як чужорідний елемент і зберігають ознаки свого походження.

Поява англiцизмiв у сучасній українській мові зумовлена розмаїттям таких чинників: впливом стилю американського життя, модою на іноземні слова, престижем англійської мови, вживанням англiцизмiв для демонстрації освіченості або неординарності, внутрішньомовними потребами (необхідність назв для нових понять – пейджер, хакер, модем), прагненням мовної економії (лейбл – товарна етикетка з фірмовим знаком), потребою поповнити експресивні засоби (упс, о'кей), уточнити поняття (веб-дизайнер) [3, с. 85].

Унаслідок цього наявна загрозлива мовна ситуація: функціонування у мові дублетів (міленіум – тисячоліття, паблiсiтi – реклама, блокбастер – бойовик), збільшення кількості небажаних омонімів (шейк – коктейль і танок), вживання штампів-варваризмів (*no problem, no comment, made in, and contrary*), запозичення прислівників та вигуків (*vaу, о'кей, фіфті-фіфті*), що мають на меті імітувати чуже.

У молодіжному сленгу можна помітити кілька лексем-англiцизмiв, які молодь використовує постійно. Під час невимушеного спілкування вживання англiцизмiв слугує певним контрастом, оригінальною лексемою з підвищеною експресивністю на фоні розмовної стилістично зниженої лексики.

Процес запозичення англiцизмiв у молодіжний сленг має дещо специфічний характер, на відміну від запозичень до літературної мови, де причиною запозичення є відсутність лексеми на позначення тієї чи іншої реалії. Сленг запозичує лексичні елементи для номінації таких понять, які вже мають словесне оформлення в літературній мові. Це свідчить про вторинний характер молодіжного жаргону, його субхарактер, орієнтацію на систему літературної мови [4, с. 40].

Різновидом англiцизмiв є американiзм – запозичення з американського варіанта англійської мови. Виникнення англiцизмiв є результатом не лише експансії самої англійської мови (через вивчення іноземної мови в школі, поширення літератури англійською мовою, захоплення англомовною музичною культурою), а й результатом популяризації західного способу життя, бажання молодих людей бути схожими на героїв популярних кінофільмів, телепередач.

Найбільше у молодіжній пресі англiцизмiв на музичну тематику, найменше – на позначення специфічних понять. Це пояснюється великою популярністю музичної сфери серед молоді, а відтак широкою читацькою аудиторією (на яку й орієнтуються молодіжні видання).

Широкий потік іноземної музики та реалій, пов'язаних із нею, сприяє появі нових термінів, які дедалі більше поповнюють молодіжний сленг. Наприклад: римейк (нова версія старої пісні або фільму), бекграунд (музичне оформлення), фронтмен (лідер у групі музикантів), хіт (дуже популярний музичний твір).

Англiцизми все більше завоюють українським мовним простором, а молодіжна преса цьому дуже сприяє. У разі відсутності організованого контролю за англiцизмами можна очікувати їх засилля в нашій мові.

Процес запозичення іншомовних слів неоднозначно впливає на розвиток нашої мови. З одного боку, відбувається її збагачення, але, з іншого боку, витісняються власні елементи, що замінюються на слова з подібним значенням. Це негативно впливає на стан національної мови і на збереження самобутності українського народу [1, с. 10].

Таким чином, у сучасній українській мові відбуваються закономірні лексико-семантичні процеси, у зв'язку з появою нових англомовних запозичень. Також слід відзначити велику вагу англiцизмiв

у процесі формування словника сучасної молоді людини. Процес запозичення відбувається постійно, відображаючи нові реалії нашого життя, даючи їм нові найменування. Але не можна допустити, щоб такі процеси проходили стихійно, невмотивовано, бо часто яскрава та приваблива запозичена лексема є зовсім непродуктивною в системі сучасної української мови.

На сьогодні англіцизми в молодіжному сленгу займають важливе місце, але необхідно пам'ятати, що їхнє надмірне вживання веде до збіднення рідної мови. З одного боку, такі сленгові вирази можна вважати згубними для української мови, проте з іншої – їх вживання інколи просто необхідне з погляду на глобальний вплив англосмовної культури та технологій. Тому важливо поважати й зберігати традиції української літературної мови, використовувати такі вирази в певному соціально-культурному оточенні, де вони справді будуть доречні.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Селігей П. О. Що нам робити із запозиченнями? / П. О. Селігей // Українська мова. – 2007. – № 3. – С. 3–15. 2. Чернікова Л. Ф. Англіцизми в сучасній українській мові / Л. Ф. Чернікова, Т. І. Смілик // Филологические науки. – № 9. – 2008. – С. 129–133. 3. Ажнюк Б. М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації / Б. М. Ажнюк // Мовознавство. – 2001. – № 3. – С. 45. 4. Баранник Д. Х. Українська мова на межі століть / Д. Х. Баранник // Мовознавство. – 2001. – № 3. – С. 40.

Рубан В. В.

УДК 81'373.42:33

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРОНІМІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ ЕКОНОМІСТА

Анотація. Розкрито проблему стилістичного слововживання, а саме паронімів, у професійній мові економістів. Розглянуто семантичні особливості та функціонування паронімів на прикладі найуживаніших економічних термінів і професіоналізмів у сучасному діловому мовленні.

Анотация. Раскрыта проблема стилистического словоупотребления, а именно паронимов, в профессиональном языке экономистов. Рассмотрены семантические особенности и функционирование паронимов на примере наиболее употребляемых экономических терминов и профессионализмов в современной деловой речи.

Annotation. The article deals with the problem of stylistic word usage, namely paronyms in the professional language of economists. Semantic features and operation of paronyms has been considered with the most common economic terms and jargon words of modern business communication as an example.

Ключові слова: пароніми, паронімія, професійна мова, професійне мовлення.

Мовна культура – це основна ознака та складова культури людини в цілому, запорука не лише фахової досконалості та професіоналізму, а й зростання творчого потенціалу особистості. Проблема якісної мовної підготовки в Україні й дотепер залишається актуальною.

Особливості вживання паронімів у професійному мовленні економістів розглядали такі мовознавці, як: О. П'ятецька, О. Панкова, В. Григор'єва, Д. Гринчишина, А. Критенко, О. Сербенська, О. Тараненко та ін. Вчені давно звернули увагу на існування таких близько звучних слів, на відмінності між ними у значенні та на можливі помилки у їх вживанні. Проте й до цього часу існує чимало розбіжностей у поглядах дослідників і на саме явище паронімії, і на групи, які можна включати до паронімів.

Мета статті – розглянути явище паронімії в професійному мовленні економіста.

При широкому розумінні паронімії до паронімів зараховують усі слова, що мають звукову подібність, не враховуючи морфемного складу слова, – і різнокореневі, і спільнокореневі (досвід – дослід, громадський – громадянський). Якщо ж розуміють паронімію вузьче, то в патронімічні групи включають тільки спільнокореневі слова, які мають певний змістовний зв'язок (комунікативний – комунікаційний, хронікальний – хронічний). Семантичні зв'язки між паронімами можуть бути різними – синонімічними, антонімічними, іноді це слова з близьким, суміжним значенням або члени однієї тематичної групи. Основну групу паронімів становлять слова, що семантично пов'язані між собою, частково збігаються за морфемним складом, близькі за походженням.

У зв'язку зі змінами, що відбулися за останні десятиліття в політичному й соціально-економічному житті України, зростає інтерес до аналізу та досліджень професійної лексики, до складу

© Рубан В. В., 2014

якої постійно надходить велика кількість іншомовних слів, формується нова власне українська лексика на позначення різних понять і процесів, водночас збагачується система галузевої термінології різних наукових дисциплін: економіки, правознавства, інформатики тощо.

Одна із важливих умов опанування професійної мови та формування професійної компетентності майбутніх фахівців – це стилістично та семантично точне слововживання. Саме незнання чи нерозуміння лексичного значення слова стає причиною численних помилок в усній та писемній мові, зокрема й уживанні паронімів – слів, які дуже близькі за звучанням, але різні зазначенням і написанням. Саме ця близькість, незначна звукова різниця у мовленні спричиняє труднощі у засвоєнні і призводить до помилок. Паронімія – явище, поширене у всіх сферах мовної діяльності [1].

Якщо в художньому чи розмовному стилях пароніми можуть використовуватися як ефективний засіб посилення виразності, то в офіційно-діловому та науковому стилях паронімія охоплює термінологію, неправильне оперування якими може суттєво змінити зміст документа, публічного виступу чи наукового тексту, тому це явище потребує особливої уваги. Увагу дослідників привертає розгляд семантичних особливостей та функціонування паронімів на прикладі найуживаніших економічних термінів і професіоналізмів у сучасній діловій мові та явища міжстильової паронімії.

Відомо, що за характером смислових зв'язків розрізняють синонімічні, антонімічні, тематичні, семантично близькі пароніми.

З-поміж економічних термінів до синонімічних паронімів можна віднести, наприклад, широко вживані прикметники торговий – торговельний, торговий знак, торгова марка, торговельний ряд, торговельне об'єднання. Від цих прикметників утворилися складні слова: торгово-промисловий (торговельно-промисловий), торгово-кооперативний (торговельно-кооперативний), торгово-фінансовий (торговельно-фінансовий), торгово-виробничий (торговельно виробничий).

Прикладом антонімічних паронімів в економічній сфері можуть бути такі терміни: консигнант (постачальник товару на склад посередника) – консигнатор (посередник, який здійснює зберігання товару постачальника), наприклад: консигнант товару, консигнатор у торгових операціях; індосат (жират) – індосант (жирант), наприклад: при оформленні іменного індосаменту вказується ім'я особи, що передає цей документ (індосант), а також ім'я набувача (індосата).

Тематичні пароніми становлять такі пари слів зі сфери економіки: асигнівка (документ, розпорядження, на підставі якого отримують і видають кредити, позичку юридичним або фізичним особам) – асигнування (виділення певної суми грошей для цільового призначення), наприклад: оформити асигнівку, планування асигнувань на рекламу товару; брокераж (проведення комерційних біржових операцій з цінними паперами за дорученням продавця або їх покупця) – брокеридж (винагорода, премія), яку отримує брокер за проведені комерційні операції на фондових чи товарних ринках, наприклад: брокеридж у вітчизняних агентствах нерухомості; брокераж яхт в Україні; товариство «Перестраховий брокераж»; банк (кредитно-фінансова установа, що акумулює кошти, надає кредити, здійснює грошові розрахунки, операції з іноземною валютою, золотом та цінними паперами) – банко (курс, за яким банк купує і продає цінні папери), наприклад: відкрити рахунок у банку, банко на купівлю цінних паперів; ліцензія (письмове повноваження, що надається особою, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності іншій особі та про надання їй права на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері) – ліценція (дозвіл на відступ від загальноприйнятих правил у якому-небудь виді діяльності; знижка з тарифного мита), наприклад: ліцензія на здійснення приватної охоронної діяльності; оформлення всіх видів ліцензій на господарчу діяльність; ліценція при ввезенні та вивезенні товару через кордон [2].

Окрему групу становлять міжстильові пароніми. Це слова, схожі за будовою і звучанням, що можуть вживатися в різних стилях чи належати до сфер різних наукових дисциплін. Слід навести приклади таких слів-паронімів:

а) з різних сфер професійного спілкування: дисконт (фінансовий облік векселів у банку; відсоток, який одержує банк під час обліку векселів) – дискант (високий дитячий голос (хлопців), що відповідає у хоровому співі жіночому сопрано); дисконт надається пенсіонерам; вирізнятися чудовим дискантом; артикул (узгагальнений показник, що характеризує основні функціональні та якісні властивості товару: тип, шифр, об'єм, призначення) – артикль (службове слово, яке вживається з іменем для позначення роду, числа, відмінка в деяких мовах): артикул товару; вживання артиклів в англійській мові; дебет (фінансова ліва сторона бухгалтерського рахунку, в якій відображають господарчі операції методом подвійного запису) – дебет (технічна кількість нафти, газу, води, що дає джерело за одиницю часу); записувати в дебет; заносити рахунки активу й пасиву в дебет; дебіт газових свердловин, дебет вентилятора; жир (ліпід – речовина, яку використовує організм для енергетичних і пластичних цілей) – жири (вид безготівкових розрахунків): рослинний жир, тваринний жир; платіж жири;

б) паронімія загальноживаних стилістично нейтральних слів та слів-термінів: девіза (фінансовий вексель, чек тощо, виписаний в іноземній валюті для оплати його за кордоном) – девіз (стисле формулювання провідної ідеї, програми дій): використання девіз у міжнародних розрахунках, належати до девізів, девізна політика; девіз життя, придумати девіз; концесія (договір, на підставі якого держава на певних умовах і на певний строк передає фізичним чи юридичним особам, у тому числі іноземним, право експлуатації лісів, надр, будівель тощо) – концепція (система поглядів на певні явища, спосіб тлумачення дій, розуміння теорії): суб'єкт, що отримав концесію; укласти концесію на певний строк; концесійна угода; концесійне інвестування; концесійний договір; концепція профільного навчання в старшій загальноосвітній школі; філософська концепція; комітет (особа в договорі комісії, що доручає іншій особі здійснити за винагороду одну або кілька операцій з товаром, акціями, іноземною валютою) – комітет (колегіальний орган управління, що керує будь-якою сферою державної, господарської, суспільної діяльності): комітет не повинен уводити в податкову базу суму, що надійшла на рахунок; комітет

статистики; комітет захисту прав споживачів; комітет виборців України; контролінг (облік і контроль на фірмі, підприємстві; профільний підрозділ фірми) – контроль (дії, пов'язані з перевіркою знань та виконання завдань); контролінг збутової політики в системі управління підприємництвом; застосовувати експериментальну методику з використанням тестового контролю знань у навчальному процесі;

в) паронімія розмовної лексики та слів-термінів: жирувати (у розумовому житті в достатку, надмірній розкоші) – жирирувати (в економічному значенні переказувати вексель на іншу особу за допомогою передавального запису на борговому зобов'язанні), наприклад: хто жирував, а хто страждав; жирирувати вексель на іншу особу.

Отже, явище паронімії характерне не лише для сфери певної наукової галузі одного стилю, а й має міжстильове вираження, що свідчить про потребу бездоганного знання точних значень слів та їх правильного вживання, дотримання норм культури мови.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. П'ятецька О. Пароніми в професійній мові економіста / О. П'ятецька // Всеукраїнський журнал "Культура слова". – 2010. – № 73. С. 146. 2. Гринчишин Д. Г. Словник паронімів української мови / Д. Г. Гринчишин, О. А. Сербенська. – К. : Радянська школа, 1986. – 222 с.

Сабліна А. С.

УДК 811.161.2.276.5:378.18

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТСЬКОГО СЛЕНГУ

Анотація. Розглянуто сутнісні підходи до поняття "студентський сленг". Виявлено його особливості, причини вживання сленгу студентами. Встановлено значення сленгових одиниць і виразів. Визначено фактори, які впливають на утворення сленгізмів. Розглянуто основні характеристики сленгу з позиції закону економії мови в гіпертрофованому вигляді.

Аннотация. Рассмотрены существенные подходы к понятию "студенческий сленг". Выявлены его особенности, причины употребления сленга студентами. Установлено значение сленговых единиц и выражений. Определены факторы, которые влияют на образование сленгизмов. Рассмотрены основные характеристики сленга с позиции закона экономии языка в гипертрофированном виде.

Annotation. The article deals with the essential approaches to the concept of students' slang. Its features, causes of the use of slang by students have been revealed. The meaning of slang words and expressions has been determined. The factors that affect the formation of slang have been revealed. The main characteristics of slang from the standpoint of the law of economy of language in the hypertrophied form have been considered.

Ключові слова: молодіжний сленг, студентський сленг, лексеми.

Дослідження студентського сленгу тісно пов'язане із сучасною молодіжною субкультурою, яка в основному визначається специфікою навчального закладу, дозволенням, поведінкою, своєрідністю моди та смаків, популярними напрямками в музиці тощо.

Особливості студентського сленгу досліджували Л. Радзиховський, Л. Ставицька, Т. Нікітіна, Й. Дзензелівський, А. Мазурова, Т. Кондратюк та ін.

Мета роботи полягає в дослідженні студентського сленгу як мовного явища.

На формування й життєдіяльність молодіжного сленгу, насамперед, впливає студентський колектив, реалії студентського побуту, навчання, навколишнє оточення, спілкування між ровесниками інших вузів, почуття гумору.

Одним із наслідків соціальних трансформацій в Україні кінця ХХ – початку ХХІ стала зміна співвідношення нормативного й ненормативного у мові. Не лише в усному мовленні, а й у засобах масової інформації, у художній літературі відбувся своєрідний вибух жаргонної, зниженої розмовної, навіть нецензурної лексики. Нова соціальна парадигма функціонування мови дзеркально відображається у свідомості молоді як найбільш мобільному прошарку суспільства. Актуальності в сучасному мовознавстві набувають студії, об'єктом дослідження яких є молодіжний сленг.

Сленг – це слова, що часто розглядаються як порушення норм стандартної мови. Це дуже виразні, іронічні слова, що слугують для позначення предметів, про які говорять у повсякденному

житті, це не шкідливе утворення мови, яке вульгаризує усну мову, а органічна та деякою мірою необхідна частина цієї системи. Він розвивається, змінюється дуже швидко. Це утворення, яке може як легко утворитися, так і зникнути. Ці всі зміни відбуваються для спрощення усної мови та її розуміння. Сленг – дуже живе утворення. Його використовують у різних сферах суспільного життя. Це важлива частина мови, яка допомагає "тримати" її "живою" [1].

Пласт сленгової молодіжної лексики становлять новоутвори (неологізми), які формуються й змінюються разом зі змінами в суспільстві.

Лексеми утворюються під впливом найрізноманітніших факторів, серед яких виділяються кримінальний жаргон, інтержаргон, власна інтерпретація серед молоді деяких термінів.

Багато лексем молодіжного сленгу семантично дублюють поширені в інтержаргоні одиниці без будь-яких трансформацій: шари, моргала, баньки (очі); лимон (мільйон грошових одиниць); стріляти (просити); поїхати (збожеволіти); бичок, чинарик (недопалок); кабак (ресторан); хахаль (кавалер, наречений); кішка (жінка легкої поведінки); миша (кишеньковий злодій); криса (той, хто краде у своїх); малахольний (ненормальний); чорнило (червоний портвейн); біоміцин (вино біле міцне); шнобель, нюхало (ніс); замокрушити (вбити), зося і дося (відповідні марки вин "Золота осінь" та "Дари осені") [2].

Походження деяких слів молодіжного сленгу зрозуміти досить легко. Так, наприклад, не становить труднощів пояснення таких лексем, як зубр (людина, яка присвячує забагато часу навчанню), це слово, вочевидь, пішло від дієслова зубрити (вчити напам'ять).

Цікавим є походження слова кентавр – підлабузник. Подібні лексеми є досить поширеними й завойовують позиції, через те, що мають яскраво виражене іронічне забарвлення, а це притягує молодь, адже мати гарне почуття гумору – це "модно", "класно" і "хіпово". Власне, почуття гумору допомагає підліткові виділитися із загалу та підкреслити свою особистість.

Деяким студентам не вистачає слів для формування речення, а тому вимушені паузи між словами заповнюються словами-"паразитами". На жаль, студент часто не усвідомлює, що це загрозово впливає на культуру рідної мови, збіднює її, не дозволяє використовувати словна її багатий мовний арсенал. Зокрема, якщо студент розмовляє ("базарить" у його розумінні) із своїми ровесниками, вживаючи, наприклад, сленгові фрази: "сьогодні в універі було кльово", "ми всі чухнули з пари", то це засвідчує, що його культура мовлення дуже низька.

У молодіжному жаргоні домінує гумор та грубувата емоція. Він відображає властиву молодіжним середовищам позицію "аби було інакше й смішніше, ніж у звичайній мові", отже, спрямований на словесну гру, забаву.

Майже кожна людина, будучи членом кількох соціальних груп, стає носієм кількох соціолектів. До деяких груп належить довго (часто в одній професійній групі лишається протягом усього дорослого життя), в інших, наприклад, у групах ровесників (любителів рок-музики або членів спортивних клубів), з'являється ненадовго, лише в певний період життя. Цим пояснюється те, що професійні діалекти (рибальські, мисливські, моряцькі та ін.) належать до стабільних, культивують традиції професії.

Ті ж мовні варіанти, які утворюються в безпосередніх контактах, наприклад соціолекти молодіжних груп – студентський сленг, – відзначаються змінністю, плінністю. Тривалим у них є тільки механізм творення слів, самі ж слова виникають і забуваються одразу ж зі зміною груп.

Особливе місце в молодіжному мовленні посідають метафоричні номінації, що виявляють образні можливості внутрішньої форми вихідного уявлення: кайф (задоволення) – кайфовий, кайфоломщик, кайфолом; башлі (гроші) – башляти (платити), башльовий (платний), небашльовий (недорогий) тощо [3].

Однією з цікавих особливостей молодіжного сленгу є зміна значення лексем літературної мови, що додає мовленню іронічного забарвлення. Наприклад, базар у літературній мові – торгівля на відкритому місці, у молодіжному мовленні це слово має зовсім інше значення, а саме – мовлення; дієслова "заплювуватись", "грузити", "кінчатися", "стріляти", "висіти", "наїжджати", "доганяти", "солянка" мають цілком розбіжне значення в літературній та сленговій мовах.

Ще один із прийомів, що застосовуються у молодіжному мовленні – це заміна слів їх семантичними синонімами, тобто такими, що мають не зовсім доречний смисловий відтінок.

Наприклад, замість словосполучення: "іди сюди" вживається: "мандруй сюди", "мігруй сюди", "крокуй сюди" тощо [4].

Молодіжному мовленню також властива велика кількість вставних слів, що передають емоції розповідача: блін, йо-ма-йо. Семантика цих слів зрозуміла лише при усному мовленні й виражається тільки за допомогою інтонації.

Характерним для сленгу (зокрема, комп'ютерного) є закон економії мови в гіпертрофованому вигляді: маг – магнітофон, магазин; комп – комп'ютер; дезе – домашнє завдання; фно – фортепіано; фізра – фізкультура (останні є наслідком прямого читання скорочень: д/з, ф-но, фіз-ра).

Таким чином, зазначене дозволяє визначити сленг, зокрема студентський, як динамічне явище, що постійно розвивається і формується насамперед під впливом студентського колективу.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови / О. Д. Пономарів. – Тернопіль : Навчальна книга, 2000. – 248 с. 2. Арустамова А. А. Современный молодежный сленг и особенности его функционирования : дисс. канд. филол. наук : 10.02.01 / А. А. Арустамова. – Майкоп, 2006. – 263 с. 3. Словник сучасного українського сленгу / упор. Т. М. Кондратюк. – Х. : Фоліо, 2006. – 359 с. 4. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: соціальна диференціація української мови / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 464 с.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМА ДВОМОВНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ АСПЕКТІ

Анотація. Проаналізовано ситуацію двомовності в сучасній Україні в мовному й культурно-політичному аспектах. Розглянуто явище мовленнєвої некомпетентності та суржика як процесу взаємопроникнення слів із однієї мови в іншу. Досліджено причини виникнення двомовності та виявлено наслідки такої нестабільної мовної ситуації.

Аннотация. Проанализирована ситуация двуязычия в современной Украине в языковом и культурно-политическом аспектах. Рассмотрено явление речевой некомпетентности и суржика как процесса взаимопроникновения слов из одной мовы в другую. Исследованы причины возникновения двуязычия и выявлены последствия такой нестабильной языковой ситуации.

Annotation. The situation of bilingualism in modern Ukraine has been analyzed in the language and cultural and political aspects. The phenomenon of linguistic incompetence and surzhyk as a process of interpenetration of words from one language into another has been considered. The causes of bilingualism have been studied and the effects of such an unstable linguistic situation have been revealed.

Ключові слова: монокультурна асиміляція, двомовність, суржик, національна мовна свідомість.

Історична ситуація навколо України склалася так, що чи не всі українці так чи інакше зустрічалися з надзвичайно актуальною проблемою – із двомовністю. Багато хто стверджує, що знає дві мови, насправді ж до ладу не знає жодної. В Україні така ситуація є, і вона надзвичайно гостра.

Дослідженням цієї проблеми займалися В. Труб, В. Возняк, Л. Масенко, У. Вайнрайх, Л. Щерба, Ю. Шевельов, Л. Сербенська, Т. Кознарський, О. Черемська, Є. Велюнський та інші відомі науковці.

Мета статті полягає в дослідженні явища двомовності, причин його виникнення й впливу на психіку українців, а також у виявленні наслідків такої нестабільної мовної ситуації.

Масова двомовність України є наслідком тривалого процесу монокультурної асиміляції, тимчасовим перехідним етапом від української до російської одномовності. Здобуття державної незалежності призупинили цей рух, але ця непевна і хитка позиція залишається й досі, тоді як завдання збереження й зміцнення самостійності потребує рішучої зміни вектора двомовного розвитку.

Через багатовікову історію Україна проти власної волі поділена на дві частини за мовним принципом. Східна її частина використовує в повсякденному спілкуванні здебільшого російську мову, західна – спілкується виключно українською. Але, наприклад, у селах на російськомовному сході можна почути досить дивну говірку – суміш російської та української мов. Зрозуміло, що в регіонах будь-якої країни поширені діалекти, які часто досить істотно відрізняються від нормативної літературної мови, але ж то – варіанти однієї мови, а не химерна суміш двох схожих, але різних мов [1].

За даними статистики, в Україні російською мовою вдома розмовляє близько 36 % населення. Але якщо додати тих, хто користується в побуті російською та українською одночасно, то це вже буде 58 %. Додайте до цього ще й суржик чи російсько-український діалект, який не визнають за окрему мову. Якщо врахувати мову культури, де переважає російська, можна припустити, що мова Пушкіна присутня в житті більшості українців.

Одним із наслідків явища двомовності є втрата особистістю національної самосвідомості, роздвоєння внутрішнього світу мовця. На думку дослідника Т. Возняка "...повного забуття старого і входження в нове немає. Людина надовго, а зазвичай, назавжди залишається в певному "між". Цей стан далекий від ідеалу і є станом розщепленості" [2].

На відміну від індивідуальної двомовності, яка властива мовній поведінці окремих індивідів, двомовність у загальнонаціональному спілкуванні в межах однієї держави є надлишковим і неприродним явищем. "Немає двомовних народів, – пише польський дослідник Єжи Велюнський, – так, як немає дитини, у якої було б дві біологічні матері. Раніше існування явища двомовності означало, що один народ асимілює інший ... Існування цього явища в наш час не можна означати нічого іншого і, звичайно, нічого іншого не означає: мета залишається тією ж, засоби її досягнення інші, у цьому вся різниця..." [3].

Вивчаючи суржик, змішану мову, в якій використовується велика кількість російської лексики у фонетичному українському оформленні, деякі дослідники спрощують проблему й певними твердженнями заохочують білінгвізм. Скажімо, мовознавець В. Труб вважає суржик виявом "низького культурно-освітнього рівня" і відносить його до просторіччя [4]. Але в повсякденному житті люди

часто зустрічаються випадки масової мовної некомпетентності, притаманної викладачам університетів, лікарям, політикам. Автор вводить також поняття "повноцінного білінгва" надлюдини, яка має "блискавично реагувати на кожну зміну комунікативної ситуації і при цьому легко переходити з однієї мови на іншу, часто навіть не помічаючи цього переходу" [4].

Харківський філософ Т. Возняк, який є чи не єдиним представником сучасної гуманітарної еліти, хто торкнувся проблеми суржика чи російсько-українського діалекту, що виникає внаслідок такої незбалансованої мовної ситуації, у контексті конкретного людського існування: "...ми не можемо не бачити того, що суржикові варіанти стали мовою для мільйонів людей, і ми повинні ставитися до них серйозно, бо, судячи з усього, матимемо з ними справу ще дуже довго... Принаймні навіть з суто гуманних міркувань ми не маємо права відмахуватися від них і не бачити за ними проблем мільйонів людей, їх інакшого, в чомусь, можливо, збідненого, але для багатьох актуального і, можливо, єдиного світу. У суржиках українська мова, попри те, що вона не є такою далекою від російської, теж приховано існує, хоч багатьом і, можливо, справедливо, здається, що лише животіє" [5]. Людині, яка розмовляє суржиком, позбавитися російського мовного елемента дуже важко, адже для цього треба принаймні перебудувати свій звичний мовний світ і увійти в інший, а це завжди болісно, тому що змінити власний мовний світ – це самому до певної міри змінитися. Миттєве виправлення мовного світу можливе в осіб з розвинутими лінгвістичними здібностями, у тих, хто володіє ментальною гнучкістю, а також неабияким філологічним даром. Але такі особи не становлять більшості, а тому, і на цьому треба наголосити, лінгводидактичні принципи викорінення суржикової (російсько-українського діалекту) мови повинні бути якомога коректнішими.

Отже, проблема двомовності є складною і неоднозначною в Україні, а тому вимагає вдумливого ґрунтовного опрацювання. У першу чергу, це стосується проблем штучного зближення української мови з російською, опрацювання шляхів розвитку української мови, її природного звучання й побудови. Лише рішучі дії уряду й певні зміни у свідомості людей можуть поставити крапку в питанні двомовності в Україні. Але для цього необхідний певний час, зусилля політиків й соціолінгвістів.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Зимовець Г. В. Міжмовна інтерференція в умовах контактного білінгвізму (на матеріалі мови української діаспори) : дис... канд. філол. наук : 10.02.15 / Г. В. Зимовець ; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К., 1997. – 243 с. 2. Возняк Т. Відродження іврити та української. Онтологічні підстави та наслідки / Т. Возняк // Сучасність. – 1992. – № 8. – С. 107–112. 3. Карашук Г. Амбівалентність і білінгвізм українсько-польського пограниччя (на прикладі Волині) / Г. Карашук // Державність української мови і мовний досвід світу : матеріали міжнародної конференції. – К., 2000 – С. 23–38. 4. Труб В. Явище "суржика" як форма просторіччя в ситуації двомовності / В. Труб // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С. 46–58. 5. Возняк Т. Тексти та переклади / Т. Возняк. – К. ; Х. : Фоліо, 1998. – С. 345–360. 6. Ажнюк Б. М. Мовна єдність нації: діаспора й Україна / Б. М. Ажнюк. – К. : Рідна мова, 1999. – 452 с.

УДК 81'37

Сирадоєва А. О.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЛЕКСИЧНІ НОВОУТВОРЕННЯ, СЕМАНТИЧНІ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ, ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНИХ ЯВИЩ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Висвітлено особливості лексико-семантичної системи мови, її відмінності від інших мовних систем. Розглянуто співвідношення понять "семантичні переосмислення", "лексичні новоутворення", "запозичення", які становлять основу інноваційних явищ лексико-семантичної системи української мови.

Аннотация. Освещены особенности лексико-семантической системы языка, ее отличия от других языковых систем. Рассмотрено соотношение понятий "семантические переосмысления", "лексические новообразования", "заимствования", которые составляют основу инновационных явлений лексико-семантической системы украинского языка.

© Сирадоєва А. О., 2014

Annotation. The article highlights the features of the lexical and semantic system of language and its difference from other language systems. The concepts of semantic reinterpretation, lexical neologisms, borrowings, which form the basis of innovative phenomenon of the lexical and semantic system of the Ukrainian language have been studied.

Ключові слова: лінгвістика, семантичне переосмислення, неологізм, новоутворення, запозичення, okazіonalізм.

Вивченням питань лексичних новоутворень, семантичних переосмислень, запозичень займались видатні вчені, дослідники, зокрема: Русанівський В. М., Стишов О. А., Нелюба А. М., Струга-нець Л. В., Белозьоров М. В., Кисельов О. В., Зацний Ю. А., Лопатін В. В., Юрченко Т. Г., Лелека Т. О. та ін.

Мета статті – продемонструвати зростаючий інтерес до вивчення інноваційних явищ у мові загалом та поняття "лексичні новоутворення", "семантичні переосмислення", "запозичення", які співвідносяться в аспекті дослідження словникового складу будь-якої мови та конкретної лексико-семантичної системи.

Говорячи про лексико-семантичну систему, якій властиві суттєві відмінності від інших систем мови, слушно зазначити про те, що, по-перше, вона є відкритою, незамкненою системою, оскільки лексичний склад – дуже рухомий і не піддається обчисленню. Рухомість словника, під якою слід розуміти не тільки появу нових, витіснених старих слів, а й зміну лексико-семантичної та синтаксичної сполучуваності слів, стилістичний їх перерозподіл, який пояснюється впливом позамовної дійсності.

По-друге, лексико-семантична система, на відміну від інших систем мови, характеризується неоднорідністю компонентів, що входять до її складу. Аналізуючи одиниці лексико-семантичної системи (семи, значення, слова, сполучення слів, групи слів), слід зазначити, що такою є й основна базисна одиниця лексико-семантичної системи – слово, яке має подвійну природу: є знаком реалії й одночасно одиницею мови, а звідси неоднорідність зв'язків – суто мовні й позамовні.

По-третє, лексико-семантична система не має чіткої організації. Це пояснюється тим, що не всі одиниці лексико-семантичної системи протиставлені одна одній, через що деякі з них підлягають однозначному розкладу на семи. Лексико-семантична система на думку М. Кочергана є синтезом смислових зв'язків, яку можна назвати синтезуючою, інтегральною системою [1]. Також слід зазначити, що лексико-семантична система – це єдина сфера мови, яка відкрита для різних індивідуальних утворень – незвичайних слів і словосполучень.

Говорячи про виникнення нових слів, новотворів та їх закріплення в словнику стверджують, що зареєстровані нові слова й нові значення старих слів – це "подвійний матеріал", який відображає процес подвійного розвитку будь-якої живої мови. Укладачі словника під новими словами розуміють як власне нові, вперше утворені або запозичені з інших мов слова, так і слова, відомі в російській мові і раніше, або які використовувалися обмежено, поза літературною мовою, або ті, які відійшли з активного вживання, а зараз стали до широкого вжитку.

Мовознавці пов'язують появу в лексичній системі мови таких понять, як лексичні новоутворення, семантичні переосмислення і запозичення ні з чим іншим, як з оновленням та збагаченням мови, які є її частиною, тісно переплітаються між собою, мають спільні та відмінні риси свого походження.

Дослідження лексико-семантичної системи має складний та багатоаспектний, послідовний підхід до розуміння понять, визначень, що виникають у самій мові. Характерним є той факт, що поява тих чи інших інноваційних мовних явищ може по-різному трактуватися серед різних мовознавців. Так, В. Русанівський пише, щодо питання появи нових слів, а саме неологізмів, слід зважати на те, що такі лексичні одиниці з'являються в мові: по-перше, як власне новотвори – шляхом словотворення на основі наявних у мові морфем (це основний шлях: бюджетник, вогнеборець), переосмислення слова та лексикалізації словосполучення; по-друге, як відносні новотвори – внаслідок запозичення мовних одиниць з інших мов (бутик, ноутбук, айфон, у тому числі словотвірні та семантичні калькування: євровалюта, швидка їжа) і переходу їх до загальнонародної мови з вулгарних стилевих сфер [2].

Спираючись на визначення В. Русанівського щодо неологізмів, слід звернути увагу на те, що за своїм походженням лексичні новоутворення – це не що інше, як номінативний неологізм, який виступає у мові як інноваційне явище, поява якого постає гостро, з одного боку, у періоди бурхливих соціально-політичних та економічних змін у суспільстві (для української мови в ХХ ст. це був, насамперед, період після 1917 та 1990-ті рр.), з другого боку, у час формування літературної мови народу або її окремих стилів, коли зокрема, зростає роль свідомого, цілеспрямованого їх творення окремими особами [2]. Поширеною типологією нових слів є їх поділ на неологізми та okazіonalізми (Белозьоров М. В., Зацний Ю. А., Кисельов О. В., Лопатін В. В., Юрченко Т. Г. та ін.). Автор погоджується з Зацним Ю. А., що фактично всі нові одиниці починають своє життя як okazіonalізми, оскільки виникають саме в конкретному випадку мовлення.

Отже, зміни у лексико-семантичній системі відбуваються завдяки появі інноваційних новоутворень, які серед вітчизняних та зарубіжних мовознавців на різних етапах дослідження визначались як неологізми, okazіonalізми. Проте розрізняють два типи неологізмів: а) лексичні; б) семантичні. Лексичні неологізми – це слова, що утворюються заново з наявних у мові елементів за допомогою власних цій мові словотворчих засобів. Семантичні неологізми – це відомі раніше слова, які в нових умовах набули нових значень. Саме для таких дериваційних okazіonalізмів-неологізмів характерні ненормативність, приналежність до мовлення (а не до мови), функціональна одноразовість, синхронно-діахронна дифузність, словотвірність похідність та експресивність.

Наявність запозиченої лексики в мові обов'язкова й закономірна, що обумовлено як екстралінгвальними факторами, так і самою природою мови як системи, тобто запозичення – це абсолютна мовна універсалія. Вагомість запозичених слів у лексичній системі кожної мови постійно зростає

внаслідок формування глобального інформаційного простору, суспільних й економічних процесів, пов'язаних зі світовою інтеграцією. З розвитком науки і техніки в мові з'являється велика кількість складних слів або з будь-яким іншим характерним визначенням для цієї галузі. Так, Е. Володарська трактує запозичення як універсальне мовне явище, акцепцією однією мовою лінгвістичного матеріалу з іншої мови, як наслідок екстралінгвальних контактів між ними, що відрізняються за рівнем і формою [3].

Посилаючись на роботи В. Аристової, Л. Крисіна, Д. Лотте, Т. Лелека зазначає, що під запозиченням пропонується розуміти й сам процес переходу елементів з однієї мови в іншу [4]. Лінгвісти пропонують урахувати не лише можливість проникнення в рідну мову іншомовного слова або його внутрішньої форми, але й характер запозичення на різних його рівнях, вважаючи за доцільне називати запозиченням і процес переміщення різних елементів з однієї мови в іншу.

На думку автора, лексичні новоутворення, семантичні переосмислення і запозичення не можна ототожнювати одним поняттям неологізм, оскільки зазначені поняття є ширшими і становлять загальну позицію інноваційних явищ у мові. Слід зазначити, що за своєю походністю та функціонуванням у лексико-семантичній системі ці поняття ідуть поруч, мають спільний напрям у своєму використанні у мові й досягненні єдиного результату, а саме збагачення та оновлення словникового складу будь-якої мови. За своєю природою лексичні новоутворення, семантичні переосмислення та запозичення – це ніщо інше, як інноваційне явище у мові, які виникають стихійно під впливом мовних, позамовних факторів, мають певні механізми щодо власного створення та пристосування у мові.

Отже, коректне розрізнення лексичного новоутворення, семантичного переосмислення та запозичення, на думку автора, можливе на базі такої мовної одиниці, як слово, оскільки воно, на відміну від інших мовних одиниць, може показати соціокультурні зміни, які мають своє відображення на його формі, змісті та значенні.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Кочерган М. П. Про системність у лексиці та семантиці / М. П. Кочерган // Українська мова і література в школі. – 1976. – № 4. – С. 38–45. 2. Русанівський В. М. Українська мова : енциклопедія. / В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зябрюк – К. : Вид-во "Укр. енцикл." ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с. 3. Володарская Э. Ф. Заимствование как отражение русско-английских контактов / Э. Ф. Володарская // Вопросы языкознания. – № 4. – 2002. – С. 96–104. 4. Лелека Т. О. Особливості англо-американських запозичень в українській і російській мовах початку ХХІ століття на тлі процесу контактування мов : дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.15 / Т. О. Лелека. – К. : Ірпінь, 2010. – 276 с. 5. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства: короткий нарис : навч. посіб. / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 2006. – 143 с. 6. Будагов Р. А. Человек и его язык / Р. А. Будагов. – М. : Велста, 1974. – С. 275–276. 7. Паламарчук Л. С. Лексико-семантичний розвиток мови / Л. С. Паламарчук // Мовознавство. – 1982. – № 4. – С. 3–7.

УДК 811.161.2'373.7

Софеніна П. С.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЯВИЩЕ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ПАРОНІМІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Розглянуто актуальні і маловивчені проблеми в лінгвістиці – фразеологічну паронімію, специфіку таких фразеологічних одиниць, виділено їх основні типи з урахуванням особливостей компонентного складу та структурної організації. Простежено перспективи розвитку лінгвістичних досліджень фразеологічних паронімів.

Аннотация. Рассмотрена актуальная и малоизученная проблема в лингвистике – фразеологическая паронимия, специфика таких фразеологических единиц, выделены их основные типы с учетом особенностей компонентного состава и структурной организации. Прослежены перспективы развития лингвистических исследований фразеологических паронимов.

Annotation. Such topical and insufficiently studied problems in linguistics as idiomatic paronymy and specificity of these idioms are highlighted. Their main types allowing for the component composition peculiarities and structural organization have been studied. Perspectives of linguistic research of idiomatic paronyms have been investigated.

Ключові слова: фраземіка, фразема, типи паронімічних фразем, дієслівно-субстантивні словосполучення, прийменниково-відмінкові конструкції.

Грунтовне вивчення фраземіки, яке особливо інтенсифікувалося в останнє десятиріччя, показало, що вона в усій своїй сукупності становить систему, тобто таке органічне ціле, елементи якого закономірно пов'язані один з одним. Однак якщо явища фраземної полісемії, омонімії, синонімії й антонімії на сьогодні тією чи іншою мірою описані, то визначення сутності явища фраземної паронімії, встановлення факторів, механізмів і функцій, що спонукають до актуалізації в мовній свідомості й у мовленнєвій діяльності смислової взаємодії формально подібних, але семантично різних одиниць, представляє значний науковий і практичний інтерес.

Серйозне дослідження паронімічних явищ і паронімічних конструкцій розпочалося тільки в 60-х роках ХХ століття. У зв'язку з цим питання про паронімію на фразеологічному рівні лишається на сьогодні одним із найбільш дискутованих та недостатньо розроблених. Теоретичні й практичні основи сучасних досліджень з фраземної паронімії закладено в роботах російського лінгвіста О. Вишнякової і відомого українського фразеолога М. Демського.

Мета статті – розглянути явища фраземної паронімії в українській мові.

Фраземи-пароніми характеризуються низкою ознак, якими вони відрізняються від фразем-синонімів, варіантів фразем, фразем-омонімів і фразем-антонімів. Так, від фразем-синонімів, які мають спільне семантичне ядро, фраземи-пароніми відрізняються тим, що вони семантично не пов'язані й позначають різні явища об'єктивної дійсності. Відмінність фразем-паронімів від варіантів фразем полягає в тому, що перші є носіями різних значень, а останні є носіями тотожного фраземного значення [1].

Отже, значення компонентів будь-якої паронімічної пари – як в лексиці, так й у фразеології – характеризуються тим, що вони не виявляють спільності (як у синонімів), не протиставляються (як в антонімів), їх зовнішня форма не накладається одна на одну (як в омонімів). У мові це специфічно проявляється в неможливості збігу значень чи їх перетину [2].

М. Демський зауважує, що явище паронімії найбільш поширене серед адвербіальних і дієслівних фразем, хоч і досить часто зустрічається серед ад'єктивних та субстантивних. Ураховуючи особливості компонентного складу і структурної організації, дослідник виділяє такі типи паронімічних фразем, що: 1) різняться граматичною формою іменникового компонента; 2) різняться кількістю компонентів; 3) різняться лише прийменниками; 4) різняться формою дієслівних компонентів; 5) різняться числовою формою іменникових компонентів; 6) різняться структурною організацією [3].

Відповідно до зазначеної класифікації дібраний фактичний матеріал розподіляється за шістьма типами паронімічних фразем.

До першого типу паронімічних фразем належать ФО, що різняться граматичною формою іменникового компонента. Наприклад: на волосину – нісілки, зовсім, нітрохи; трохи, зовсім мало/на волосині – у великій небезпеці, під загрозою; на думку – хто-небудь має певний погляд, певні міркування щодо чогось/на думці – хто-небудь думає про когось, щось; на коні – у вирашному становищі/на коня – пити за благополучну, щасливу дорогу; лихе око – той, хто здатний зробити неприємність, вчинити зло; недобра, недобррозичлива людина.

Друга підгрупа таких фразем-паронімів – це ФО, утворені на основі словосполучень, іменникові компоненти яких виступають в різних відмінкових формах, наприклад: не бачити світу – не мати достатньо життєвого досвіду/не бачити світу – тяжко страждати; бути ув'язненим; вбирати очі – вабити своєю красою, яскравістю кольорів та інше/вбирати очима – оглядаючи, сприймати, запам'ятовувати бачене; крутити мізки – морочити, дурити кого-небудь чимось/крутити мізками – думати, мислити.

Як видно, сама словоформа ключових компонентів у фраземах не є засобом вираження паронімічності, а виступає лише формальним показником утворення такої пари. Враховуючи те, що фразеологізми – це неподільні сполуки слів, які виражають цілісне значення, не можна семантику окремої лексеми приписувати усьому виразу, тому це також є суто формальним показником паронімічності.

Другий тип фразем-паронімів різняться кількістю компонентів. До першої підгрупи належать ФО, утворені на базі поширених прийменниково-відмінкових конструкцій та прийменниково-відмінкових конструкцій, що поширені числівником або займенником, наприклад: на один аршин – однаково; однакові/під аршин – іти в солдати; підходити для служби у війську, в солдатах; на всі боки – дуже сильно; у всіх відношеннях/на всі чотири боки – куди завгодно, будь-куди; звідусіль, навкруги; гнути лінію – дотримуватися певних поглядів/гнути свою лінію – наполегливо, уперто домагатися чого-небудь; держати в руках – утримувати кого-небудь у залежності, позбавляти волі, свободи/держати себе в руках – стримувати свої почуття, намагатися бути спокійним.

Другу підгрупу складають ФО, утворені на основі дієслівно-субстантивних словосполучень, наприклад: впиватися п'янкою в серце – міцно заволодівати чііми-небудь почуттями/впиватися в серце – боляче вражати, завдавати тяжких страждань; дати волю – не обмежувати кого-небудь у діях, вчинках; не стримувати почуттів/дати волю ногам – швидко тікати, бігти; підібрати ключ до душі – знаходити підхід до кого-небудь, входити в довір'я до когось/підібрати ключ – застосувати певний спосіб для розуміння кого-небудь, розгадування чогось.

Третій тип паронімічних фразем становлять ФО, що різняться лише прийменниками. Фразеологізми цієї групи можуть утворюватись на основі прийменниково-відмінкових конструкцій з різними прийменниками: на шию – під відповідальність кого-небудь, на утримання когось/по шию – дуже глибоко; повністю; дуже багато; у великих, кількісно значних; до серця – кому-небудь хтось або щось подобається; підходить/від серця – щиро, сердечно, самовіддано; нестримно; за п'ятак – не вагаючись, з готовністю; даром, марно/на п'ятак – зовсім мало, небагато; око в око – хто-небудь дуже схожий на когось, такий самий; точно, абсолютно, повністю; наодинці з кимось, без сторонніх людей/око за око – уживається для вираження прагнення помститися за вчинене зло, несправедливість тощо.

До цього ж типу належать пари ФО, утворені на основі дієслівно-субстантивних словосполучень з різними прийменниками: брати до серця – болісно сприймати, переживати що-небудь; ставитися

до чого-небудь з інтересом/брати за серце – надзвичайно зворушувати, розчулювати; дуже впливати на кого-небудь; дурманити; лізти в голову – настирливо з'являтися у свідомості, ставати предметом думки/лізти на голову – без належної поваги поводитися з ким-небудь; брати до душі – болісно сприймати, переживати що-небудь; ставитися до чого-небудь з інтересом/брати за душу – надзвичайно зворушувати, розчулювати; дуже впливати на кого-небудь; дурманити.

До четвертого типу фразем-паронімів належать ті, що різняться формою дієслівних компонентів. Тут виділяється ФО: а) утворені на базі дієслівно-субстантивних словосполучень і простих речень, де в одному випадку дієслово недоконаного виду, а в іншому – доконаного, наприклад: Бог дав – у когось що-небудь народжується; хтось має щось, володіє чим-небудь/Бог дає – кому-небудь щастить у чомусь; клювати носом – дрімати, засипати, сидячи – клюнути носом – упасти обличчям вниз; очі горять – чий-небудь вигляд виражає хворобливий стан, погане самопочуття/очі загорілися – чий-небудь погляд, вигляд раптово став виражати якісь почуття; б) утворені на базі дієслівно-субстантивних словосполучень, які мають у своєму складі дієслова з різними афіксами: хоч води напийся – уживається для вираження вищої міри якості; дуже, надзвичайно; дуже вродливий, красивий/як води напиться – дуже швидко, дуже просто; в) утворені на базі дієслівно-субстантивних словосполучень та різного роду простих речень, дієслівні складники яких різняться наявністю або відсутністю суфікса -ся, наприклад: валити з ніг – змушувати кого-небудь лягти, впасти; призводити до великого виснаження/валитися з ніг – втрачати здатність триматися на ногах через хворобу, втому; знесилюватися, знемагати.

П'ятий тип фразем-паронімів утворюють ФО, що різняться числовою формою іменникових компонентів. Наприклад: як Бога – дуже сильно, з нетерпінням/як Боги – упевнено, добре; як на кілку – дуже вільно/як на кілочках – дуже занепокоєний, у край схвильований; дути губу – чванитися, пихато поводитися/дути губи – сердитися, ображатися на кого-небудь.

Шостий тип паронімічних фразем різниться структурною організацією. Одні з них творяться на базі безприйменникових дієслівно-субстантивних словосполучень, а інші – на базі прийменникових, наприклад: мати на оці – спостерігати, стежити; думати про кого-небудь, не згадуючи у розмові/мати око – приглядатися до чого-небудь, зацікавитися чимсь; уміти робити щось; мати руку – користуватися підтримкою, допомогою, протекцією та інше/мати у руках – володіти чим-небудь; розпоряджатися чим-небудь; як від чуми – з почуттям остраху/як чуми – дуже сильно, надзвичайно.

Отже, огляд фактичного матеріалу показав, що явище фраземної паронімії є типовим і системним для сучасної української мови. У зв'язку з цим подальше дослідження цього явища є перспективним та актуальним.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Демський М. Т. Системні зв'язки в сфері фраземіки / М. Т. Демський // Мовознавство. – 1991. – № 2. – С. 36–43. 2. Вишнякова О. В. Фразеологические паронимы / О. В. Вишнякова // Русский язык в школе. – 1985. – № 3. – С. 77–80. 3. Демський М. Т. Фраземна паронімія / М. Т. Демський // Українська мова і література в школі. – 1988. – № 1. – С. 28–32. 4. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології / М. Ф. Алефіренко. – Х. : Вища школа, 1987. – 198 с. – Бібліогр. : С. 125–134.

УДК 811.161.2'373.4:070

Стешкіна Н. В.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЖАРГОНІЗМИ В МОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

Анотація. Розглянуто проблему вживання жаргонної лексики в засобах масової інформації. Виявлено вплив цього явища на формування мовної норми. Визначено найвживаніші види жаргонізмів.

Аннотация. Рассмотрена проблема употребления жаргонной лексики в средствах массовой информации. Выведено влияние этого явления на формирование языковой нормы. Определены наиболее употребляемые виды жаргонизмов.

Annotation. The problem of the use of slang vocabulary in the media has been studied. The effect of this phenomenon on the formation of the linguistic norm has been revealed. The most frequently used types of jargon have been identified.

Ключові слова: жаргонізм, жаргонологія, види жаргонізмів, лексема.

© Стешкіна Н. В., 2014

Для мови українських засобів масової інформації початку ХХІ ст. характерним є вживання жаргонної лексики, яку фахівці вважають одним із найдискусійніших явищ мовленнєвої культури. Складно знайти інший лінгвістичний феномен, з приводу якого так би протилежно розходилися думки дослідників щодо внутрішньомовного ракурсу співвіднесення жаргонної лексики з літературним стандартом, розмовною мовою, територіальними діалектами та ін. За всієї неоднозначності термінів жаргонології Л. Ставицька вважає, що ця система "зосереджується на вивченні жаргонних субкодів, групових та професійних, що формуються в малих соціальних групах, згодом інтегруються в ширші людські спільноти", і врешті-решт, стають органічними в системі кожної розвиненої національної мови [1].

Над цим питанням працювало багато мовознавців: Є. Митрофанов, М. Маківський, І. Гальперин, В. Хом'яков, Т. Соловйова та ін.

Мета пропонованої статті – проаналізувати використання найвживаніших жаргонізмів у мові української періодики початку ХХІ ст., у публікаціях газет різних форм власності.

У зв'язку з активізацією в суспільстві операцій з грішми в мові українських друкованих засобів масової інформації часто використовують жаргонні одиниці на позначення поняття "гроші". Такі жаргонізми поділяються на три групи: 1) ті, що означають родове поняття "гроші" (бабки, бабло – гроші); 2) ті, що називають якусь національну валюту (бакси – долари; дерев'яні – гроші в національній валюті; зелені – долари); 3) ті, що визначають певну суму грошей (лимон – мільйон; штука, кусок – тисяча). Наприклад: "Нас розводять значно серйозніше, причому на значно більші "бабки", а ми лише їх політичних опонентів лаємо" ("Сільські вісті", 02.03.2006 р.); "Там, здається, чітко і ясно написано про "бабло" – гроші за політичну рекламу" ("Волинь", 10.04.2005 р.); "Вам потрібні гроші: євро чи бакси?" ("Україна молода", 13.06.2007 р.); "З появою євро романтичний дует дерев'яних і долара починає фальшивити" ("Високий замок", 09.08.2007 р.); "А для кого в світі батьківщина, це коли багато "зелених"? ("Україна молода", 6.06.2007 р.); "Окрім вже згаданої "хатинки" вартістю майже у півтора "лимона", фірма ще подарує новенький автомобіль..." ("Товариш", 11.05.2006 р.).

Основною функцією таких жаргонних одиниць є здебільшого негативна, часом іронічна, фамільярна характеристика поведінки тих осіб, які мають справу з грішми, хто незаконними шляхами привласнює кошти, багатіє за чийсь рахунок або ж без потреби, не задумуючись, витрачає гроші, без вагань розлучається зі своїми надбаннями тощо.

До мови українських засобів масової інформації широко проникають і ті мовні одиниці, що мають статус загальнокримінального жаргону. Джерелом їхнього поповнення є не так тюремні заклади, як представники соціальних груп українського суспільства, які порушують закони. Така тенденція поповнення мови жаргонними одиницями триває вже протягом багатьох років. Про потужне розгортання жаргонного лексикону в побуті росіян писав Ларін Б. О. ще в 20-х роках минулого століття [2]. На сучасному етапі активізовано вживання кримінальних жаргонізмів в українській пресі, серед яких – пахан – "ватажок злочинного угруповання"; авторитет "лідер об'єднання, групи, що має кримінальний характер". Наприклад: "Щоразу, слухаючи чергову "відвертість" керівників держави, чимало яких чомусь часто послугуються мовою тих самих "паханів", постає питання: а чи за свою справу вони взялися?" ("Голос України", 12.07.2005 р.); "Авторитетів" теж замовляють. ...вбивство джанкойського "авторитета" Леоніда Гридасова..." ("Народна армія", 30.08.2005 р.).

Журналісти постійно виносять на шпальти газет жаргонізми, які використовують не тільки представники злочинних чи кримінальних середовищ, але й працівники правоохоронних органів. Такі лексеми є експресивними, здебільшого лаконічними, мають нейтральні відповідники і побутують в усному мовленні. Наприклад: "Рік тому "бомбонули" наше житло" ("Голос України", 14.09.2005 р.); "У спадок нинішньому міліцейському керівництву Криму залишилося 733 "висяки" – нерозкриті з 1991 року вбивства..." ("Народна армія", 30.08.2005 р.); "Домушників так і не знайшли. За "почерком" гадають, що це наркомани" ("Голос України", 14.09.2005 р.); "Грабіжники вирішили виїхати "на гастролі" в сусіднє містечко" ("Газета по-українськи", 18.04.2006 р.); "Поки справжня Періс "мотає" термін, її воскова фігура в Музеї мадам Тюссо в Нью-Йорку змінила гардероб" ("Високий замок", 06.06.2007 р.).

Деякі жаргонні одиниці використовують тільки в публікаціях на професійні теми. Зокрема, лексеми "начинка" – "вибухова речовина в середині чогось" уживають сапери, а слово "польова" – "надбавка до заробітної плати за роботу в бойових, екстремальних та інших умовах" – ті, хто отримує таку зарплату. Наприклад: "...сапери вирішили оперативно знешкодити портфель з "начинкою" ("Голос України", 26.07.2005 р.); "А з останніми змінами до бюджету Мінфін скасував 80 % "польової" надбавки учасникам подій..." ("Народна", 26.11.2005 р.).

Деякі жаргонні номінації із середовища окремо взятої соціальної чи професійної групи згодом стають зрозумілими для багатьох споживачів інформації, але не завжди ці номінації можна вважати загальноживаними. Досить широку сферу використання мають такі жаргонізми, як грачувати – "нелегально таксувати"; липа – "про що-небудь фальшиве, підроблене". Наприклад: "Про хлопця відомо, що, будучи молодим, він працював водієм в інституті Ліхтера і при цьому "грачував" на службовій "Волзі" ("Дзеркало тижня", 29.04.2006 р.); "Особливо буйно процвіла дисертаційна "липа" у запорізькому "медуні" в останні роки..." ("Дзеркало тижня", 29.04.2006 р.).

Окрему групу становлять жаргонізми, які використовують різні соціальні групи, пов'язані з шахрайською, брехливою поведінкою, з процесами, що є вигідними для одних і не вигідними для інших. До цієї групи належать слова кидала "той, хто чинить шахрайство"; косити "удавати хворого чи неосудного, переважно, щоб уникнути призову до армії чи карної відповідальності за скоєний злочин"; махнути "вигідно обміняти, нерідко нечесним шляхом". Наприклад: "Знайомого студента однокурсники називають університетським "кидалою" ("Україна молода", 19.04.2006 р.); "Замість "косити" – нинішні призовники рвуться до війська за власним бажанням..." ("Голос України", 16.09.2005 р.); "Махнули" "Сільгосптехніку" на ...швейну машинку" ("Голос України", 16.09.2005 р.).

Дослідники жаргонізмів виділяють так звані ключові слова [3], які означають явища, поняття, що перебувають у фокусі соціальної уваги і нерідкого згадування в засобах масової інформації. Окрему групу ключових слів становлять ті, що є кальками з російської мови або лексемами, оформленими відповідно до російської орфоєпії. Це – беспредел "свавілля, вседозволеність", беспредельщик "той, хто чинить свавілля" [1]; крутий "надзвичайний, крайній у вияві своїх якостей, поглядів"; розборка, розбірка "з'ясування стосунків, розв'язання конфліктів у кримінальному середовищі" [1]. Крім жаргонізму крутий, в українській періодиці останнім часом уживають і крутелик, яким іронічно називають того, хто досягнув чогось за рахунок інших, не маючи на те здібностей, чи успішного бізнесмена, який відзначається зухвалою поведінкою [1]. Наприклад: "Передвиборчий "беспредел" розпочався. Голову партії не впустили до міської виборчої комісії" ("Наша Київщина", 09.02.2006 р.); "Єдина їхня провина: вони відмовилися ділитися своїми статками з "беспредельщиками" в погонах" ("Без цензури", 22.02.2006 р.); "Перед деякими "крутими" готелями Хургади є свої невеличкі рифи" ("Високий замок", 4.2005 р.); "Крутеликів" на солідних іномарках не видно: знають про операцію ДАІ ("Молода Галичина", 01.08.2002 р.).

Досить популярними жаргонними лексемами в мові сучасних українських масмедіа залишаються братва, братки "товариші, приятелі; спільники одного злочину" [1]. Наприклад: "У Керчі з 50 депутатів міськради деякі були... "братками" ("Народна", 14.10.2005 р.).

Отже, для мови української преси початку ХХІ ст. характерна тенденція до дедалі ширшого використання жаргонізмів. Їх уживають для посилення експресивно-емоційного забарвлення інформації, для надання газетним текстам негативного оцінного характеру. Найширше журналісти послуговуються кримінальним та жаргонами, узятими з соціальної сфери. Ключові слова цих жаргонних підсистем є здебільшого кальками відповідних російських ключових слів або лексемами, оформленими відповідно до російської орфоєпії.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2003. – 336 с. 2. Ларин Б. А. О лингвистическом изучении города / Б. А. Ларин // Русская речь. – Львів : Просвітництво, 1928. – С. 61–74. 3. Соболева И. А. Сниженные (внелитературные) языковые средства в современном публицистическом дискурсе / И. А. Соболева. – К. : Пульсари, 2001. – С. 18–26. 4. Ставицька Л. Проблеми вивчення жаргонної лексики: Соціолінгвістичний аспект / Л. Ставицька. – К. : Наукова думка, 2001. – С. 55–68.

УДК 811.161.2=111'373.613:001.4:33

Харланова А. Є.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЗАПОЗИЧЕННЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Анотація. Розглянуто використання англійських запозичень в українській економічній терміносистемі. З'ясовано причини появи значної кількості запозичень та окреслено шляхи їх входження.

Аннотация. Рассмотрено использование англоязычных заимствований в украинской экономической терминосистеме. Выявлены причины появления значительного количества заимствований и очерчены пути их вхождения.

Annotation. The article highlights the use of English borrowings in the Ukrainian economic terminology. The reasons for the emergence of a significant number of borrowed words and ways of entry have been revealed.

Ключові слова: українська мова, англійська мова, англійське запозичення, економічна термінологія.

У зв'язку зі зростанням політичних, економічних, культурних зв'язків України із зарубіжними, зокрема англійськими, країнами посилюється процес запозичення до української мови англійської лексики. Особливе зростання кількості англіцизмів зумовлене політичними й економічними реформами в Україні, які викликали потребу в номінації нових явищ і процесів. Формування в Україні ринкових

відносин, організація сучасних виробничих, комерційних і маркетингових структур, вихід підприємств на зовнішній ринок зумовлюють дедалі активніше оперування поряд із тими поняттями й термінами, що були властиві плановій економіці й частина з яких не втратила актуальності й зараз, новими категоріями й термінами, котрі притаманні економіці вільного підприємництва.

Сьогодні українська економічна думка, дедалі природніше вписуючись у світові інтеграційні процеси, потрапляє й під англомовні термінологічні впливи, запозичуючи разом із відповідними поняттями та категоріями їхню словесну форму й входячи, як донедавна в російськомовне, тепер у англомовне поле залежності.

Метою статті є встановлення місця іншомовних запозичень в економічній терміносистемі української мови та особливості їх функціонування.

Вагомість процесу запозичення іншомовної лексики в українську мову привернула велику увагу до нього з боку багатьох дослідників, особливо на зламі ХХ та ХХІ століть. Зокрема, питання словотвірного освоєння запозичень є об'єктом уваги С. Рижикової, Л. Чурсіної; Д. Мазурик, О. Стишова і О. Тодор розглядають запозичення слів як ефективний сучасний спосіб збагачення лексичного складу мови; В. Симонок аналізує лексико-семантичну рецепцію іншомовних слів в українській мові; С. Федорець досліджує англійські запозичення в мові сучасної української реклами; Н. Попова, Л. Архипенко, А. Ломовцева займаються питаннями структурно-семантичних особливостей новітніх лексичних запозичень з англійської мови в українську та рівнем їх адаптації; об'єктом уваги Т. Саржевської є взаємодія національних та іншомовних одиниць у термінології гуманітарних наук.

Праці науковців, присвячені освоєнню іншомовних запозичень в економічних терміносистемах, посідають окреме місце, адже збільшення кількості запозичень відбувається переважно в галузі термінологічних підсистем. У сучасному світі термінологія відіграє важливу роль у спілкуванні та комунікації людей, оскільки вона є вагомим джерелом отримання інформації. Крім того, термінологія – це та частина лексики, яка надзвичайно чутлива до зовнішнього впливу. У світі понять, що швидко змінюються, та терміносистем, що розвиваються, саме запозичена термінологія починає відігравати домінуючу позицію. Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології досліджує А. Олійник; міжсистемну взаємодію як чинник термінотворення (на прикладі англомовних фінансових термінів) розглядає А. Грицьків, аналітичну номінацію в економічній терміносистемі досліджує О. Чуєшкова.

Термін "запозичення" вживається у мовознавчій літературі в двох значеннях. З огляду на теорію мовних контактів, взаємодію мовних систем, запозиченням називають один із шляхів збагачення словникового складу мови (І. Бодуен де Куртене, Л. Булаховський). Цей термін також позначає процес входження й адаптації запозиченої лексики й результат цього процесу – запозичене слово, лексема (І. Обухова).

Загалом можна виділити дві великі групи причин запозичення економічних термінів: позалінгвальні (позамовні) та лінгвальні (власне мовні). До позалінгвальних належать економічні, культурні та політичні контакти між державами, що значно посилюються в умовах глобалізації.

Лінгвальними причинами запозичень є такі:

- 1) відсутність у рідній мові еквівалентного слова для нового предмета, явища чи поняття;
- 2) тенденція до використання одного запозиченого слова замість звороту в українській мові, наприклад: *clearing* (англ.) – кліринг (укр.) – система безготівкових розрахунків, що ґрунтується на зарахуванні банками взаємних платіжних вимог сторін;
- 3) прагнення до підвищення точності терміна, яке виражається в уникненні полісемії або омонімії в мові-реципієнті, наприклад: *factoring* (англ.) – факторинг (укр.) – різновид торговельно-комісійної операції, поєднаної з кредитуванням оборотного капіталу клієнта.

Англомовні запозичені терміни в економічній терміносистемі української мови поділяються на декілька типів:

запозичення досить давні, й настільки пристосовані до мови, що вже не відчувається їхнє іноземне походження. Вони часто й широко застосовуються й мають велику кількість похідних (реальний, партнерство тощо);

суто англомовні слова, які часто використовуються в мовленні, виходять за межі професійної сфери вживання й поступово стають загальнономовними одиницями (супермаркет, провайдер, дилер, спонсор, бренд);

варваризми – рідковживані іншомовні слова, які легко замінюються питомою лексикою й використовуються у фаховому спілкуванні. У побутовому мовленні почути їх майже неможливо [1, с. 9], наприклад: дисперсія – відхилення (бухг., фін.), акціо – премія, винагорода (марк.), ануїтет – щорічний дохід, щорічна рента (фін.), леверидж – платоспроможність (фін.);

інтернаціоналізми – такі міжнародні терміни, які вживаються не менше, ніж у трьох неспоріднених мовах [2, с. 164], наприклад: *holding* (англ.), *das Holding* (нім.), холдинг (укр. та рос.) – вид підприємства, суть якого полягає в придбанні контрольного пакета акцій різних компаній з метою контролю за їхньою діяльністю й отримання дивідендів; *leasing* (англ.), *das Leasing* (нім.), лизинг (рос.), лизинг (укр.) – довгострокова оренда обладнання, машин, споруд виробничого призначення.

Загалом запозичення в термінології – це природне явище, об'єктивний і неминучий фактор її формування, однак доцільним воно може бути лише за умови відповідності комунікативним потребам суспільства й збереження національної специфіки терміносистеми. Вочевидь, домінуючим у термінотворенні має бути використання питомих ресурсів на загальнонародній основі, а співвідношення між національним і міжнародним у термінологічних системах варто встановлювати в доцільних пропорціях [3, с. 6].

Власне питання доцільності чи недоцільності використання іншомовних елементів особливо актуальне в терміносистемах, оскільки саме термінологія є надзвичайно чутливою до зовнішнього впливу й дуже часто її становлення супроводжується запозиченням термінів як номінантів спеціальних понять певних галузей знань. На сучасному етапі розвитку національних терміносистем очевидним є той факт, що "неусталеність власних термінологічних традицій примушує більше запозичувати, ніж творити самим" [4, с. 24]. Саме тому сьогодні в різних галузях економічної терміносистеми наявна велика кількість англомовних запозичень. Так, буденними стали терміни, які дублюють вже існуючі в українській мові: дилер – розповсюджувач; офшорний – іноземний; консалтинг – консультування; менеджер – керівник. Однак такі терміни, як таймінг, індосамент, аутсорсинг, інжиніринг, трейдер та інші традиційно потребують спеціальних словникових тлумачень.

Таким чином, дуже важливою є наукова оцінка доцільності засвоєння іншомовних запозичень. Українська мова володіє економічною термінологією, тому для її збереження необхідно використовувати в обігу переважно питоми українські терміни, звичайно за умов їх наявності.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Шимків А. Англо-український тлумачний словник економічної лексики / А. Шимків. – К. : Вид. дім "КМ "Академія", 2004. – 429 с. 2. Соневицький Р. Базова економічна, фінансова та ділова термінологія. Англо-український словник / Р. Соневицький. – Тернопіль : Збруч, 2001. – 340 с. 3. Панько Т. Українське термінознавство / Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацюк. – К. : Світ, 1994. – 216 с. 4. Селігей П. Що нам робити із запозиченнями? Ч. 2 / П. Селігей // Українська мова. – 2007. – № 4. – С. 16–32.

УДК 811.161.2'1

Шевченко Ю. І.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА, ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНА Й СИНТАКСИЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Розглянуто питання походження, запровадження, історії розвитку явища "інтерференція", його причини та наслідки. Розкрито деякі аспекти українсько-російських мовних контактів. Подано детальний аналіз сутності інтерференції.

Аннотация. Рассмотрены вопросы происхождения, введения, истории развития явления "интерференция", его причины и последствия. Раскрыты некоторые аспекты украинско-росийских языковых контактов. Представлен детальный анализ сущности интерференции.

Annotation. The article deals with the origin, introduction, history of the concept of interference, its causes and consequences. Some aspects of the Ukrainian-Russian language contacts are described. A detailed analysis of the nature of interference is provided.

Ключові слова: інтерференція, білінгвізм, артикуляційні навички, міжмовна омонімія.

Україна і в національно-культурному, і в мовному сенсі, а також за соціально-політичними традиціями та орієнтацією є територіально неоднорідною. Три великі регіони, з яких вона складається, свого часу належали різним державам, досить довго співіснували роз'єднано й возз'єднувалися поетапно – за різних політичних обставин і причин.

Аналіз української мови в інформаційному просторі засвідчив, що воно не є досконалим, подекуди засмічене діалектизмами, мовними покручами, у ньому наявні порушення вимовних і акцентуаційних норм, правильної сполучуваності слів.

Теоретичні аспекти інтерферентних явищ в умовах білінгвізму в різні періоди були предметом дослідження багатьох вчених, зокрема їх психологічні та лінгвістичні аспекти з'ясовано в працях У. Вайнрайха, В. Розенцвейга, Ю. Жлуктенка, Є. Верещакіна, О. Черемської.

Мета статті – джерелознавчий та методологічний аналіз сутності явища інтерференції.

Уперше визначення інтерференції, яким сьогодні послуговується більшість лінгвістів, було сформульовано в ХХ столітті американським ученим У. Вайнрайхом. Інтерференція – це "ті випадки

відхилення від норм кожної з мов, які відбуваються в мовленні двомовних осіб у результаті того, що вони знайомі більше ніж з однією мовою, тобто внаслідок контакту мов" [1].

На сучасному етапі розвитку лінгвістики дедалі більше уваги приділяється проблемі культури мовлення, а відтак і дослідженню контактів, взаємозв'язків та взаємовпливів близькоспоріднених мов – української та російської – з метою вивчення впливу міжмовної інтерференції та можливих негативних наслідків цього явища для самотності й чистоти кожної з контактуючих мов. Контакти української та російської мов на території Півдня і Сходу України, що тривають уже понад двісті років, становлять особливо показовий матеріал для таких студій [2].

Одним із основних виявів порушення нормативності мовлення є наявність інтерферентних помилок, породжених білінгвальною ситуацією в Україні. Українська й російська мови, що перебувають у безпосередньому взаємозв'язку, належать до близькоспоріднених слов'янських мов, тому структурна схожість створює сприятливі умови для відхилень від норм обох мов.

Відомо, що в процесі взаємодії мов у них виникають певні зміни, які не залежать від внутрішніх закономірностей цих систем. У сучасному мовознавстві такі зміни дістали назву лінгвістичної інтерференції. Наявність у країні чи певному регіоні великої кількості двомовних осіб створює умови для виникнення й поширення інтерференції. Існує аксіома: немає двомовності без інтерференції.

Більшість ситуацій двомовності супроводжується взаємодією фонетичних систем. Будь-яка спроба вимовити слово іншою мовою вимагає певної перебудови артикуляційних навичок. В умовах двомовності білінгвам необхідно засвоїти артикуляцію звуків та інтонаційні моделі іншої мови. Крім того, двомовні індивіди повинні виробити артикуляційні навички й вміти переходити з однієї мови на іншу.

У мовленні, наприклад, українських політиків, для яких тривалий час російська була основною, можливо, єдиною мовою спілкування, її вплив на українську найбільше виявляється саме на фонетичному рівні. Фонематичні бази української та російської мов майже однакові, тобто в українській мові можна знайти відповідники.

Одним із різновидів фонетичної інтерференції є змішування акцентологічних рис обох мов. У мовленні двомовних українсько-російських осіб під впливом російської мови змінюється місце наголосу в українських лексемах, що створює своєрідну просодичну субституцію.

Дотримання норм наголошення, як і вимови, є одним із найістотніших показників культури усного мовлення. В українській літературній мові наголошення більшості слів регулюється певними правилами. У словниковому складі сучасної української літературної мови існує чимало слів, що вживаються з подвійним (дублетним) наголосом, наприклад: договір і догівір, подання і подання. Однак більшість має єдиний наголос, наприклад: листопад, завдання, запитання, український. Натомість у публічних виступах політиків допускаються помилки в наголошуванні цілої низки слів: листопад, завдання, запитання, український [3].

Лексичною і фразеологічною інтерференціями вважають явище, пов'язане з уживанням слів у невластивому їм значенні, запозиченням ненормативних для української мови лексем, фразеологізмів та їх моделей (найчастіше калькування структури іншомовного слова чи фразеологічного звороту): вообщє (взагалі), співпадає (збігається), попадає (потрапляє), всесторонне розвинений (усебічно розвинений), у залежності від (залежно від), згідно закону (згідно з законом).

Помилки помітні насамперед тоді, коли люди не розрізняють лексичне значення слова, не знають його семантики, тоді спостерігається міжмовна омонімія. Наприклад: вірне рішення (правильне рішення), другі плани (інші плани) тощо [1].

Синтаксична інтерференція – це явище, пов'язане з порушенням синтаксичних зв'язків між словами, неправильним використанням синтаксичних конструкцій під впливом синтаксичних зв'язків контактуючої мови. Часто спостерігається помилкове вживання дієприкметникових і дієприслівникових зворотів на зразок: усі бажаючі взяти участь (усі, хто бажає взяти участь), вивчаємий період (період, що вивчається).

Вчені помітили, що за ступенем поширення та стійкості у мовленні інтонаційна й орфоепічна інтерференція посідають перше місце поступаючись іншим видам лінгвістичної інтерференції. Цей висновок підтверджують і спостереження над мовленням українсько-російських осіб. Отже, у мовленні носіїв українсько-російської двомовності можна виділити два основні види фонетичної інтерференції: відхилення від норм у звуковживанні та порушення специфіки інтонаційного оформлення мовлення.

Отже, інтерференція – явище не фатальне, а лише дуже поширене, стійке й важкопереборне. Звичайно, тривалість і стійкість інтерференції залежить і від способу і часу набуття двомовності, і від мовних здібностей білінгва. Але в будь-якому випадку інтерференція за відповідної наполегливості з боку мовця може бути цілком усунута.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Бурда Т. Мовна поведінка особистості в умовах українсько-російського білінгвізму (мовне середовище м. Києва) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 / Т. М. Бурда ; НАН України. Ін-т укр. мови. – К., 2002. – 22 с. 2. Зубарев О. В. Лінгвістичний аспект суржиків в контексті функціонування та розвитку сучасної української мови за умов білінгвізму / О. В. Зубарев // Теоретические и прикладные проблемы русской филологии : научно-методический сборник / отв. ред. В. А. Глушенко. – Славянск : СГПУ, 2003. – С.139–144. 3. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К. : Либідь, 1991. – 254 с. 4. Манакин В. М. Конвергентные образования и проблема интерференции в условиях близкородственного двуязычия / В. М. Манакин // Проблемы межпредметных связей в условиях билингвизма. – Дрогобич, 1990. – С. 82–83.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМА СПРИЙНЯТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ

Анотація. Розглянуто наслідки білінгвізму, зумовлені тривалим тісним співіснуванням російської та української мов. Розкрито передумови, від яких залежить процес сприйняття української мови в умовах слов'янського білінгвізму. Зображено українську мову як невід'ємну частину формування мовлення людини.

Аннотация. Рассмотрены последствия билингвизма, обусловленные длительным тесным сосуществованием русского и украинского языков. Раскрыты предпосылки, от которых зависит процесс восприятия украинского языка в условиях славянского билингвизма. Изображен украинский язык как неотъемлемая часть формирования речи человека.

Annotation. The article examines the effects of bilingualism caused by prolonged close coexistence of the Russian and Ukrainian languages. Premises affecting the process of perception of the Ukrainian language under conditions of Slavic bilingualism have been disclosed. The Ukrainian language is presented as an integral part of the formation of human speech.

Ключові слова: білінгвізм, мовлення, інтерференція, мова.

Розглядаючи різні аспекти вивчення білінгвізму (лінгвістичний, психологічний, соціологічний, педагогічний, літературно-художній та ін.), можна сказати, що питаннями двомовності більшою мірою займалися і займаються лінгвісти. Основи наукової розробки лінгвістичних проблем білінгвізму закладені в працях І. Бодуена де Куртене, Л. Щерби, Ф. Фортунатова, У. Вайнрайха, А. Мартіне, А. Мейе, Е. Хаугена, Г. Шухардта та ін. Лінгвістичний аспект дослідження білінгвізму полягає в аналізі співвідношення структур і структурних елементів кількох мов, їх взаємного впливу, взаємодії і взаємопроникнення на різних рівнях мов.

Метою статті є розкриття передумов, від яких, залежить процес сприйняття української мови в умовах білінгвізму; дослідження головної риси цього явища: функціонування двох мов у спілкуванні одних і тих самих носіїв.

Україна взяла курс на євроінтеграцію. Сьогодні держава демонструє всьому світові свою між-національну толерантність і демократичний підхід. Окрім захисту державної української мови, країна гарантує вільний розвиток та використання російської мови та інших мов національних меншин.

За радянської доби активно відбувалася денаціоналізація представників різних племен. Внаслідок цілеспрямованої інтернаціоналізації утворилася велика група так званого російськомовного населення. Через це для багатьох українців мова, яка завжди була на першому місці, стала другою.

Закон "Про освіту", Державна національна програма "Освіта. Україна XXI ст." [1] сьогодні спрямовують усі освітні заклади України на володіння школярами та студентами сучасною українською літературною мовою як державною мовою, незалежно від того, ким вони є за походженням, що віросповідують, які інтереси мають. Вільне спілкування українською мовою дає широкі можливості для реалізації своїх прав, свобод, здібностей. Прикладом може слугувати мовна практика в багатонаціональних країнах США, Канади, Швейцарії тощо, де існує не лише двомовність, а тримовність та багатомовність. Але не всі мешканці України розмовляють українською та не для всіх вона є першою. Деякі спілкуються російською або однією з мов національних меншин, які мешкають на теренах України. Це призводить до змішування двох або більше мов. Це явище і є білінгвізмом.

У кожній із мов простежується потужний струмінь національного характеру. Наприклад, в українській культурі рушник – це поетичний символ життя в усій його багатогранності, у російській – предмет побуту [2]; в українському мовно-образному арсеналі сокіл – гарний молодий козак, у німецькому – лихий спокусник та ін. [3]. Слово пов'язується з багато вимірністю внутрішньої форми, що веде до визнання деякими мовознавцями внутрішньої форми відкритою.

У результаті оволодіння мовними засобами в людини формується механізм мовлення, а вивчення кожної наступної мови передбачає утворення нового, схожого за структурою та складністю на попередній. Особливість полягає в тому, що перша мова впливає на вивчення всіх інших.

На мисленнєвій діяльності людей, які вивчають українську мову як другу, має відбиток явище інтерференції та механізм перемикання коду. У навчальних закладах із російською мовою викладання цей вибір мовного засобу має велике значення, оскільки пов'язаний з перемиканням коду. Перехід до другої мови супроводжується підвищеною емоційністю, що веде до незавершеності фраз чи слів, пауз, повільного пошуку слів чи їх синонімів та тощо.

Причиною таких відхилень є інтерференція – перенесення елементів та особливостей однієї мови в мовлення іншої. Низкою вчених (С. Верещагін, Ю. Жлуктенко, В. Розенцвейг, С. Семчинський, В. Серебрянникова, Л. Уман, Л. Щерба, В. Ярцева та ін.) зазначається, що реальним витоком інтерференції є суміщений механізм породження текстів на двох мовах та інтерферентність установок. При такому розумінні явищ інтерференцією можна вважати неусвідомлене, безконтрольне використання під час побудови текстів однією мовою елементів іншої.

Інтерференція як негативний трансфер виявляє себе у формі перенесення лексем, словотворчих та словозмінних морфем, синтаксичних конструкцій, ритмомелодики, семем, конотативних значень тощо. Прикладами інтерференцій можуть бути: горе-майстера, покласти зуби на полочку, голос вопиючого в пустині, говорити без обидняків, бешені гроші, гибла сила. Лінгвальна інтерференція може виявлятися абсолютно на всіх рівнях мови: від фонологічного до синтаксичного. Однак вона особливо помітна у фонетиці. Кожна людина володіє притаманною їй рідній мові артикуляційною базою, яка часто стає на заваді вивчення фонетики іншої мови, спричиняючи, таким чином, акцент. Ті, для кого російська мова є рідною, спілкуючись українською, пом'якшують у вимові шиплячі [ч'ай], [ч'ого], оглушують кінцеві приголосні [сказаф], [написаф], що порушує українську орфоепічну норму.

Рівень сприйняття українського мовлення полегшується тим, що багато понять є загальними для обох мов і вже сформовані у ході вивчення російської мови, але ускладнюється відмінностями, зумовленими національною самобутністю кожної мови. Це явище призводить до істотних семантичних помилок, порушення правильного сполучення слів, оскільки мовець інтуїтивно, будуючи висловлювання, на початковому етапі користується засобами рідної мови, не заглиблюючись у внутрішній зміст слів другої.

Національна мовна картина світу, з одного боку, несе в собі ледь помітні деталі, з іншого – проявляється майже в усіх сферах життя: від щоденного побуту до історичної долі народу, є явищем масової свідомості й охоплює ущільнене узагальнення смислів, якими живе людина, за допомогою яких вона сприймає світ навколишній і свій внутрішній світ – самого себе у світі і світ у собі. Тому формою вираження виступають не всезагальні закони, а живі рухомі словесні символи (образи).

Отже, проблема білінгвізму потребує подальшого дослідження та усунення. Значну увагу потрібно приділити наявності двомовності в країні. Проблема не буде усунена, доки український народ не зрозуміє важливість та значущість української мови.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Державна національна програма "Освіта" ("Україна. ХХІ століття"): станом на 2012 р. // Верховна рада України. – Офіц. вид. – К. : Райдуга, 1994. – 61 с. 2. Сучасний тлумачний словник української мови / [авт.-уклад. В. В. Дубічинський]. – Х. : Школа, 2006. – 1008 с. 3. Стернин Й. Лексическое значение слова в речи / Й. Стернин. – Воронеж : Грант, 1985. – 167 с. 4. Потебня А. Мысль и язык / А. Потебня. – К. : СИНТО, 1993. – 192 с.

Титаренко В. М.

УДК 338:338.48

Магістр 1 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто основні засади державного регулювання сфери туризму в Україні. Визначено існуючі проблеми та обґрунтовано доцільність реалізації заходів щодо вдосконалення державного регулювання туризму в Україні.

Анотация. Рассмотрены основные принципы государственного регулирования сферы туризма в Украине. Определены существующие проблемы и обоснована целесообразность реализации мероприятий по совершенствованию государственного регулирования туризма в Украине.

Annotation. The article reviews the basic principles of state regulation of tourism in Ukraine. Current problems have been identified and the expediency of measures aiming to improve the process of state regulation of tourism in Ukraine have been substantiated.

Ключові слова: державне регулювання, сфера туризму, туристична інфраструктура, туристичний потенціал.

© Титаренко В. М., 2014

Становлення національної економіки України тісно пов'язане з розвитком туристичної галузі як пріоритетної і соціально значущої частини системи господарювання, що займає один із провідних напрямів розвитку як світової економіки загалом, так і окремих її національних складових.

Предметом статті є особливості державного фінансування туристичної галузі в Україні.

Об'єктом статті є державне регулювання сфери туризму в Україні.

Метою статті є розробка концептуальних напрямів удосконалення державного регулювання сфери туризму в Україні, що є передумовою для ефективного використання наявного туристичного потенціалу країни, підвищення її добробуту.

Для досягнення поставленої мети планується вирішити ряд завдань:

- 1) проаналізувати туристичний потенціал України за останні роки;
- 2) вивчити концепції, стратегії і програми розвитку індустрії туризму України;
- 3) розробити практичні рекомендації щодо формування державної стратегії розвитку індустрії туризму в Україні.

Україна з року в рік приваблює все більше і більше туристів. За попередніми даними в 2013 році нашу країну відвідали понад 26 мільйонів гостей. На рис. 1 показано динаміку в'їзду іноземних туристів до України протягом десяти років [1].

Рис. 1. Динаміка відвідування іноземних туристів в Україні за 10 років

Формування місцевих бюджетів – це дуже складний процес. Одним із напрямів ефективного формування дохідної частини бюджету є детальний аналіз виконання кожного джерела доходу протягом попередніх років та врахування певних об'єктивних причин відхилення від передбачених показників.

У Києві регулярно проводяться міжнародні туристичні форуми та виставки. Важливими складовими майбутньої програми розвитку туризму є визначення туристичної спеціалізації регіонів та створення програм цілорічного відпочинку в Криму, в Карпатах та інших курортних зонах. Багато туристів прибувають в Україну на численні спортивні та культурно-мистецькі акції. Розвиток сфери туризму створює нові робочі місця та збільшує надходження у бюджет.

Основною проблемою, що стримує процеси розвитку сфери туризму України, є недостатній рівень її фінансування і підтримки з боку держави. За таких умов особливої актуальності набувають питання розробки правильної стратегії для одержання максимально ефективного результату. У таблиці подано видатки з Державного бюджету України на культуру і мистецтво.

Таблиця

Видатки з Державного бюджету України на культуру і мистецтво за 2007 – 2012 роки

Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Видатки з державного бюджету, млн грн	888,4	1 148,3	1 196,2	1 475,2	1 650	2 182,5
У тому числі видатки розвитку, млн грн	28,4	80,0	9,5	44,5	50,0	84,1
Частка видатків розвитку в загальних видатках бюджету, %	3,2	7,0	0,8	3,0	3,0	3,9

Для використання кращого європейського досвіду до розробки програми залучено провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців сфери туризму. У серпні 2013 року Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію державної цільової програми, яка є основою Державної цільової програми. Крім того, Держтуризмкурорт розробляє проект туристичного бренда, який відповідатиме сучасним вимогам і сприятиме просуванню у світі унікальному туристичному потенціалу нашої країни. Наразі відбувається громадське обговорення проекту бренда.

У 2014 році Державне агентство України з туризму та курортів має завершити розробку Державної цільової програми розвитку туризму та курортів до 2022 року. Основний показник ефективності програми – збільшення в два рази в'їзного туристичного потоку. Передбачається, що кількість іноземних туристів, що відвідують Україну, до 2022 року досягне 50 мільйонів осіб на рік [2].

На рис. 2 зображено динаміку надходження платежів від сфери туризму з 2010 по 2013 роки [3].

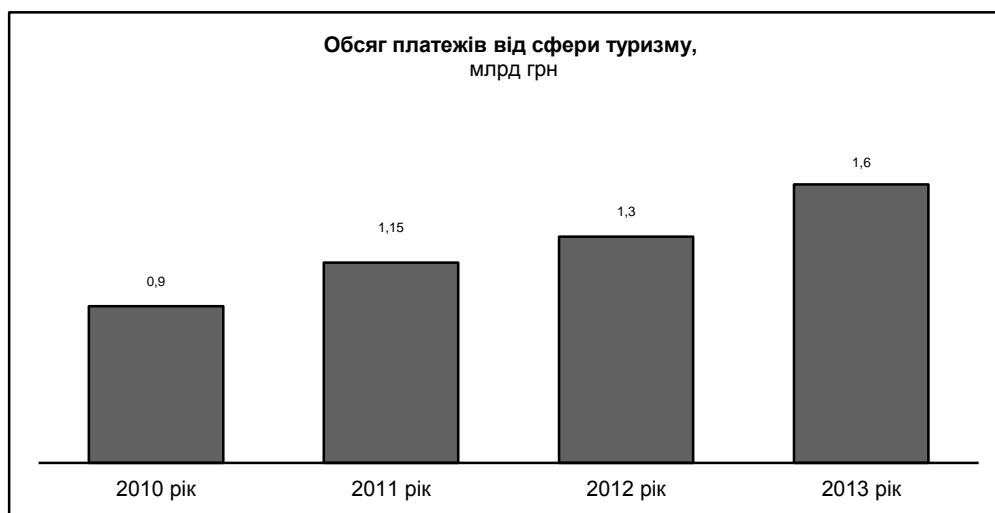

Рис. 2. Динаміка надходження платежів від сфери туризму

Незважаючи на наявність певних позитивних зрушень у напрямку здійснення фінансової підтримки сфери туризму в Україні з боку держави, недостатньо ефективною та прозорою є процедура розподілу та використання коштів. Саме тому повинні бути розроблені чіткі і прозорі механізми формування фондів, розподілу коштів, встановлення відносин паритетності між регіонами, містами і навіть окремими суб'єктами сфери туризму.

Законодавчі напрями регулювання сфери туризму, в першу чергу, полягають у розробці і прийнятті ефективної, діючої нормативно-правової бази, що містить норми щодо організації діяльності туристичних підприємств, механізмів їх об'єднання шляхом налагодження партнерських відносин. Мають бути вдосконалені існуючі процедури ліцензування, сертифікації і стандартизації туристичних послуг, оскільки вони є недостатньо прозорими і об'єктивними, характеризуються наявністю певних обмежень і умовностей, не відповідають міжнародним нормам [4].

Важливим елементом просування України в світі є проведення спортивних заходів міжнародного рівня. Так, у серпні 2013 року Україна успішно провела юнацький Чемпіонат Європи з баскетболу 2013 (U-16), який за оцінкою ФІБА визнаний кращим за всю історію існування чемпіонату. У 2014 році Україна отримала право провести загальноєвропейський чемпіонат з баскетболу серед національних команд для юнаків віком до 18 років.

Наступним важливим кроком стане проведення в 2015 році Чемпіонату Європи з баскетболу. Також Україна подала заявку на проведення Зимових Олімпійських ігор – 2022. Окрім того в Україні протягом 2014 року пройдуть щорічні яскраві фестивалі та ярмарки, які займають гідне місце на туристичній карті Європи [5].

Як висновок, можна стверджувати, що формування бюджету – це процес, який повинен налагоджуватися роками. Реалізація вказаних напрямів державного регулювання забезпечить створення сприятливих умов для ефективного розвитку сфери туризму в цілому.

Наук. керівн. Дехтяр Н. А.

Література: 1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/452354>. – Назва з екрану. 2. Офіційний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article2>. – Назва з екрану. 3. Опарін В. М. Бюджетна система : навч.-метод. посіб. / В. М. Парін, В. І. Малько, С. Я. Кондратюк. – К. : КНЕУ, 2000. – 208 с. 4. Офіційний сайт Державного агентства України з туризму та курортів. – Режим доступу : <http://www.tourism.gov.ua/Publ.aspx> 62. – Назва з екрану. 5. Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Назва з екрану.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

АНАЛИЗ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ТУРКМЕНИСТАНА

Аннотация. Проведен анализ экономического развития ведущих отраслей народного хозяйства Туркменистана в условиях глобализации. Рассмотрена структура экспорта и импорта Туркменистана, а также проанализировано ее влияние на экономическое развитие страны.

Анотація. Проведено аналіз економічного розвитку провідних галузей народного господарства Туркменістану в умовах глобалізації. Розглянуто структуру експорту та імпорту Туркменістану, а також проаналізовано її вплив на економічний розвиток країни.

Annotation. Analysis of the economic development of the leading sectors of Turkmen economy has been made in the context of globalization. The structure of exports and imports of Turkmenistan has been considered and its impact on the economic development has been analyzed.

Ключевые слова: экономическое развитие, глобализация.

В современных условиях глобализации практически все страны мира включены в мировую систему внешнеторговых отношений. Поэтому анализ экономического развития Туркменистана несомненно является актуальной проблемой.

Проблемам анализа процессов глобализации и ее влияния на современное экономическое развитие Туркменистана посвящены работы таких ученых, как: И. Филькевич, Джумаев Т. А., Проклов И. Н., Бутаев А. М., Демидова С. М. и др.

Целью статьи является анализ экономического развития Туркменистана за период с 2010 г. в условиях глобализации.

Основу экспорта Туркменистана занимают газ, нефть и нефтепродукты, товары хлопковой группы, ковры и ковровые изделия, а импорта – промышленная продукция, продовольствие, химические препараты, лекарства.

В 2011 г. объем экспорта составил 32,2 % от ВВП (на 49,6 % больше 2010 г.). Доходы от экспорта крайне нестабильны в связи с колебаниями цен на энергоносители на мировом рынке (83,5 % экспорта Туркменистана состоит из энергоносителей). Географическая структура экспорта страны слабо диверсифицирована, большая его часть направлялась в страны ЕС и Украину.

Общий товарооборот по внешней торговле за 2010 г. составил 7,3 млрд долл. США, в том числе экспорт 2,6 млрд долл. США, импорт – 4,7 млрд долл. США. Дефицит составил 2,1 млрд долл. США. Основные покупатели туркменской продукции в 2010 г. – Китай (39,9 %), Турция (14,8 %), Италия (7,4 %), Россия (5,6 %). В 2010 г. импортные товары в Туркменистан поступали из Турции (24,2 %), России (16,1 %), Китая (11,2 %), Ирана (8,8 %) [1]. 80 % всех экспортно-импортных и транзитных грузов перевозится по железным дорогам.

На начало 2012 г. в составе морского торгового флота Туркмении насчитывалось 10 судов: 4 сухогруза общей грузоподъемностью свыше 13 тыс. т и 6 танкеров типа "река-море" общей грузоподъемностью 30,7 тыс. т. Суда принадлежат Управлению Туркменского морского торгового флота.

В марте 2012 г. Туркмения заключила с заводом "Красное Сормово" контракт на сооружение и закупку судна типа "река-море" дедвейтом 7 100 т для транспортировки нефти и нефтепродуктов. 20 июля 2012 г. заключен контракт с хорватской судостроительной верфью *ULJANIK Brodogradiliste d.d.* на строительство двух автомобильно-пассажирских паромов типа Ro-Pax [2].

Сегодня Туркменистан экспортирует электроэнергию в Исламскую Республику Иран и Исламскую Республику Афганистан. В Афганистан также поставляется электроэнергия из Узбекистана, Ирана и Таджикистана. По официальным данным в Туркменистане производство электроэнергии за 11 месяцев 2012 г. составило 18 млрд 302 млн 780 тыс. кВт/ч, из которых 2 млрд 644 млн 254 тыс. кВт/ч электроэнергии отправлено на экспорт, а населению Туркменистана безвозмездно выделено 2 млрд 39 млн 244 тыс. кВт/ч электроэнергии. В соответствии с "Национальной

программой социально-экономического развития Туркменистана на 2011 – 2030 гг." производство электроэнергии в стране достигнет 25,5 миллиарда кВт часов в год, а ее экспорт возрастет до более 11 млрд кВт часов в год [3].

По сравнению с 2011 г. высокие показатели были достигнуты в производстве электроэнергии, добыче природного газа, нефти и нефтепродуктов, сжиженных углеводородных газов, производстве цемента и строительных материалов, хлопка-волокна, швейных изделий, крупы, рыбы и переработанных и консервированных рыбных продуктов, сельхозпродукции. На 01.01.2013 г. установленная мощность всех электростанций энергосистемы Туркменистана составляла 4 173,2 МВт. В 2012 г. было произведено 19,6 млрд кВт-часов электроэнергии, что на 4,2 % больше по сравнению с 2011 г. [3].

Нефтедобывающая промышленность Туркменистана по сравнению с 2011 г. увеличила физические объемы производства нефти, включая газовый конденсат, на 3,2 % или, по экспертной оценке Торгпредства России в Туркменистане, до 10,9 млн т. Газовая промышленность в 2012 г. по сравнению с 2011 г. увеличила добычу и переработку газа на 4,6 %, или, по экспертной оценке Торгпредства России в Туркменистане, до 68,9 млрд куб. м [4].

Объем экспорта трубопроводным транспортом туркменского природного газа в 2012 г. составил около 44 млрд куб. м, в том числе в Россию – 11 млрд куб. м, в Иран – 10 млрд куб. м, в Китай – 23 млрд куб. м. Производство сжиженных углеводородных газов в 2012 г. составило порядка 440 тыс. т, при этом практически весь сжиженный газ экспортируется [5].

В 2012 г. Туркменистан увеличил объемы производства продукции стройматериалов по сравнению с 2011 г. Рост производства цемента составил 131,5 %, нерудных строительных материалов – 113,1 %.

Производство основных видов сельскохозяйственной продукции в 2012 г. по сравнению с 2011 г. выросло и составило: 1,235 млн т хлопка-сырца (рост на 12,6 %), 1,2 млн т пшеницы (рост на 2,7 %).

Объем производства швейных и трикотажных изделий составили 111,1 %.

Стабильными темпами развивался в 2012 г. сектор услуг. Объем розничного товарооборота по сравнению с 2011 г. увеличился на 18,5 % в основном за счет роста ассортимента потребительских товаров внутреннего производства. Прирост выручки от реализации товаров и услуг в торговле и общественном питании в 2012 г. составил более 7 %. В розничной торговле по сравнению с другими секторами экономики наиболее широко представлен частный сектор, на который приходится 93 % товарооборота страны.

В товарных ресурсах, сформированных в 2012 г. часть продовольственной группы товаров оценивается на уровне 70 %, непродовольственных – 30 %. Удельный вес импортных товаров в товарных ресурсах страны имеет в последние годы тенденцию к снижению.

В 2012 г. объем внешнеторгового оборота превысил уровень 2011 г. в 1,4 раза. По сравнению с 2011 г. объемы инвестиций за счет всех источников финансирования возросли на 38,0 %.

Объем грузооборота в 2012 г. увеличился по сравнению с предшествующим годом на 11,3 %, а пассажирооборот – на 5,4 %.

Среднемесячная заработная плата на средних и крупных предприятиях возросла на 11,2 % (по расчетам до 330 долл. США).

В январе – июне 2013 г. показатель производства ВВП по сравнению с аналогичным периодом 2012 г. увеличился на 9,7 %.

В январе – июне 2013 г. объем розничного товарооборота по сравнению с аналогичным периодом 2012 г. увеличился на 19,6 %. Доходная часть госбюджета исполнена на 89,0 %, расходная – на 134,3 % [5].

Проведенный анализ позволил исследовать и раскрыть экономические отношения Туркменистана с другими странами в условиях глобализации. Анализ показал, что экономика Туркменистана в последние годы находится в состоянии подъема. Если и дальше она будет расти такими же темпами, то до 2020 г. экономика Туркменистана будет одной из самых развитых в средней Азии.

Научн. рук. Крюкова О. Н.

Литература: 1. Россия вернула себе статус главного торгового партнера Туркменистана. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.turkmenistan.ru/ru/node/17628>. – Название с экрана. 2. Степанов А. Морской транспорт Туркмении / А. Степанов // Порты Украины. – 2012. – № 07. – С. 119. 3. Гасанов Г. Экспорт Туркменистаном электроэнергии в Афганистан и Иран возрос / Г. Гасанов // Trend. – 2013. – 2 января. 4. Национальное агентство по экспорту и инвестициям [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.kazninvest.kz/napr/analytics/export/cr/turkmenistan.pdf>. – Название с экрана. 5. Экономические перспективы Туркменистана [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.kazninvest.kz/napr/analytics/export/cr/turkmenistan.pdf>. – Название с экрана.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОБЛІК ТА ОЦІНЮВАННЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто підходи щодо визначення трансакційних витрат та методики оцінювання останніх на мікрорівні. Проведено теоретико-методичний огляд сутності трансакційних витрат та аналіз найбільш поширених підходів, їх відображення в бухгалтерському обліку.

Аннотация. Рассмотрены подходы к определению трансакционных издержек и методики оценивания последних на микроуровне. Проведен теоретико-методический обзор сущности трансакционных издержек и анализ наиболее распространенных подходов, их отражение в бухгалтерском учете.

Annotation. The article discusses approaches to the definition of transaction costs and methods of evaluation of the latter on the microlevel. A theoretical and methodological review of the nature of transaction costs has been made and analysis of the most common approaches and representing them in accounting has been conducted.

Ключові слова: трансакційні витрати, облік, методика оцінювання, законодавча база обліку трансакційних витрат.

Через посилення процесів глобалізації економіки конкурентна боротьба змушує підприємства шукати додаткові джерела конкурентоспроможності, а отже, питання виявлення, оцінювання та обліку трансакційних витрат стають особливо актуальними. Трансакційні витрати (ТгС) – одне з ключових понять сучасної інституціональної теорії. Мабуть тому їх часто визначають як трансакційний аналіз або економічну теорію трансакційних витрат. Представниками цього напрямку є такі економісти, як: Р. Коуз, Д. Норт, О. Уільямсон, К. Далман, А. Алчіан, Г. Демсець, У. Меклінг, М. Дженсен, Й. Барцел, К. Ерроу, Дж. Стиглер, Ф. Хайск, С. Ченг, К. Менар, Е. Фуруботн, Р. Ріхтер, А. Олейник, Р. Капелюшников, С. Малахов, А. Шастітко, Р. Нуреев, Я. Кузьмінов, С. Архісреев, В. Дементьев та ін. Але, не зважаючи на чисельні публікації щодо теми дослідження, проблеми виміру та оцінки потребує уваги українських економістів. Виходячи з цього, метою статті є узагальнення визначень ТгС та аналіз найбільш поширених підходів відображення даних витрат у бухгалтерському обліку.

ТгС – це витрати у сфері обміну, в основі якого лежить не просто факт фізичної передачі благ, а обмін правочинностями. Це витрати, які пов'язані зі збиранням, накопиченням, обробкою та аналізом інформації про ринок, проведенням переговорів та контролем і захистом виконання контрактів.

У тлумаченні поняття ТгС існує доволі багато суперечностей, що пов'язано з розбіжністю поглядів до пояснення суті досліджуваної категорії. ТгС є надзвичайно різноманітними. Вони охоплюють витрати на прийняття рішень, розробку планів й організацію майбутньої діяльності, ведення переговорів про її зміст і умови; витрати на зміну планів, перегляд умов угоди та вирішення спірних питань; витрати на забезпечення того, щоб учасники додержували досягнутої домовленості. Одночасно вони відображають невизначеність, суперечливість економічних інтересів партнерів, особливості і форми координації шляху трансакцій. До трансакційних можна віднести витрати, пов'язані зі збиранням, накопиченням, обробкою та аналізом інформації про ринок, проведенням переговорів і прийняттям рішень, контролем та захистом виконання контрактів. А також витрати на дослідження ринку та його інформаційне забезпечення, проведення переговорів та укладання контрактів, витрати на реалізацію угод і забезпечення конкурентоспроможності підприємства, витрати, пов'язані з реалізацією механізму оподаткування і соціальних заходів (безробіття, соціальне страхування, пенсійний фонд).

Поняття ТгС можна розглядати під різними кутами зору. З одного боку, трансакційні витрати, як і будь-які інші витрати, зменшують дохід підприємства. Однак з іншого боку, такі витрати, якщо вони спрямовані на розширення виробництва, захоплення нових сегментів ринку або ж якщо в результаті їх здійснення будуть скорочуватися інші витрати, мають позитивні наслідки і сприяють підвищенню ефективності роботи економічних суб'єктів. Отже, оскільки типологія трансакційних витрат має децю розмитий характер, не існує загальноприйнятої номенклатури статей витрат на рівні підприємства.

Таким чином, через нечіткі методичні підходи до визначення поняття ТгС та значну кількість класифікацій останніх, аналіз виявлення та оцінювання даних витрат значно ускладнюється. Це обумовлює необхідність у додаткових дослідженнях щодо конкретизації номенклатури статей витрат. Огляд літератури з проблеми дослідження показав, що на сучасному етапі склалися два підходи до проблеми виміру ТгС: кардиналістський та ординалістський. Перший підхід передбачає можливість безпосередньо кількісного виміру ТгС та включає в трансакційні такі витрати, які відбуваються у середині фірм у нетрансакційних галузях. Відповідно до другого підходу, який отримав більше поширення, для практичного застосування концепції ТгС має значення лише напрям їх виміру. Оскільки головна роль ТгС вбачається у визначенні ефективності різних соціально-економічних інститутів, то під час порівняння наявних альтернатив вважається достатнім установити їх відносну величину в рамках діючих інституційних угод.

Варто простежити за поглядами представників другого підходу. За думкою С. Малахова, значна частина цих витрат неловима, вони лишаються невидимими для неокласичної теорії, а в неоінституціональній теорії вивчаються у порівняльному плані [1]. Згідно з В. Кокоревим, на мікрорівні трансакційні витрати визначаються часткою накладних витрат фірм щодо інших статей собівартості. Рівень ТгС визначається через виявлення та підсумовування його складових. На думку Г. Кірейцева, категорія ТгС є абстракцією реальних економічних відносин між людьми та підприємницькими структурами. Тому важливою передумовою гармонізації таких відносин є всебічне уявлення про якісні характеристики трансакційних витрат та знання закономірностей формування кількісних їй параметрів [2]. Як свідчить аналіз теоретико-методичних джерел, на даному етапі розвитку економічної теорії поки що не склалось єдиної загальноприйнятої, науково обґрунтованої та апробованої концепції вимірювання та оцінки ТгС. Більшість авторів теоретичних робіт використовують метод порівняльної статистики, який ґрунтується на встановленні результатів підвищення або зниження рівня трансакційних витрат. Суттєвим недоліком цього методу є те, що зміна загального рівня трансакційних витрат залишається за межами уваги, в результаті чого можливість пояснення економічної системи є відсутньою.

Вперше методику оцінки рівня непродуктивних ТгС, тобто витрат, які вимушені нести економічні агенти для подолання штучно створених економічних та адміністративних бар'єрів на мікрорівні зробив Е. де Сото. Автор виділяє такі непродуктивні ТгС (рис. 1) [3].

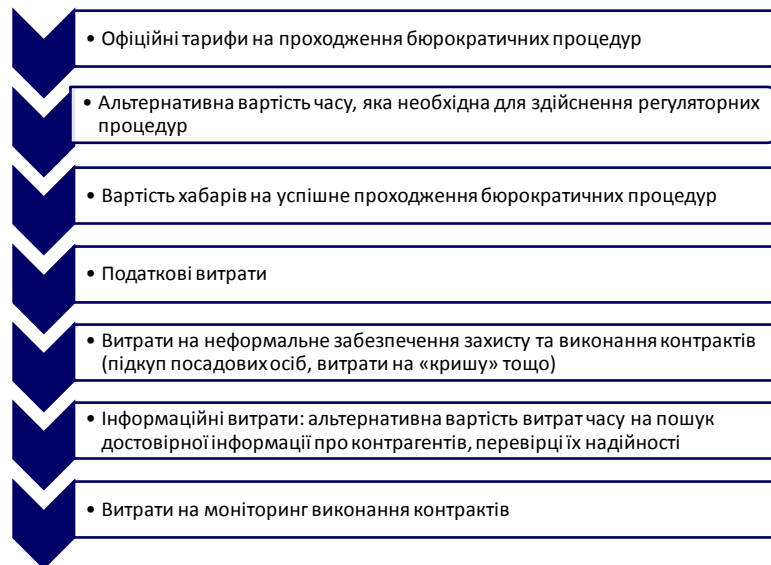

Рис. 1. Непродуктивні трансакційні витрати

Зробивши огляд даних видів витрат стає зрозумілим, що такі витрати, як офіційні витрати на проходження бюрократичних процедур, податкові витрати та частина витрат на моніторинг та виконання контрактів є офіційними, їх здійснення може бути підтвержене відповідними документами та відображене в бухгалтерському обліку, а отже, ці витрати можуть бути оцінені. Інші 4 види витрат за допомогою різних методик також можливо приблизно оцінити, але це оцінювання не вплине на бухгалтерській облік і ці витрати не знайдуть відображення у фінансовій звітності, хоча вони суттєво впливають на процес прийняття управлінських рішень, а отже, їх оцінка має вагомe значення. На основі методики Е. де Сото, були зроблені емпіричні дослідження, в результаті яких було виявлено, що витрати як офіційні, так і неофіційні на ведення бізнесу та сплати податків у структурі трансакційних витрат займають більше половини.

Високий рівень ТгС спонукає підприємців знижувати ці витрати через відхід "у тінь". На думку Е. де Сото, основною причиною нелегального здійснення економічної діяльності є високі офіційні трансакційні витрати, тобто ті, які пов'язані з дією в рамках закону [4]. Таким чином, в умовах відсут-

ності сприятливого інституціонального середовища не залежно від країни, підприємці будуть реагувати однаково та в разі можливості укласти більш вигідні неофіційні угоди, ухилятися від виконання формальних правил. Автор пояснює: "Якщо "ціна дотримання закону" перевищує "ціну уходу від закону", то фірма йде в нелегальний сектор економіки" [3]. До того ж, однією з основних причин недотримання формальних норм в інституціональному середовищі є високе податкове навантаження. Така ситуація притаманна більшості пострадянських країн. В. Лесних та Є. Попов вказують на те, що в розвинених країнах значна питома вага ТгС зумовлена великою кількістю потенційних суб'єктів господарювання та кількістю трансакцій, які здійснюються ними. Що стосується країн із перехідною економікою, то високий рівень цих витрат обумовлений ще і тим, що механізм взаємодії між державними органами і суб'єктами підприємства ще й досі не відпрацьований [3]. М. Проніна також звертає увагу на те, що суб'єкти господарювання несуть значні ТгС у результаті походження адміністративних процедур: надання послуг зі сторони державних службовців, нескінченні узгодження та затвердження тощо. Таким чином, нелегальність здійснюваних платежів, які не мають підтвердження у первинних документах, ускладнюють оцінку ТгС та унеможливають відображення цих витрат на бухгалтерських рахунках. Як свідчить аналіз, найбільші витрати у суб'єктів економічної діяльності виникають через опортуністичну поведінку ділових партнерів. На сьогодні існує таке поняття, як "одноденна фірма". Це такі фірми, які існують на папері протягом декількох днів та одразу ж зникають після отримання передплати від контрагента згідно з укладеною угодою. Тому Т. Шишлова виділяє такі джерела виникнення ТгС підприємства (таблиця).

Таблиця

Джерела виникнення трансакційних витрат [5]

Джерело	Види витрат
Специфічний предмет угоди	Витрати захисту інформації і продукту
Невизначеність зовнішніх умов	Витрати дослідження ринку та управління
Непередбачуваність дій контрагента	Витрати збору інформації про партнера, переговори, контроль виконання умов угоди тощо

На даному етапі законодавча база України є недосконалою: відсутній механізм вільного доступу до ділової інформації про репутацію та діяльність фірм, слабкий механізм захисту прав власності з боку держави. Економіка України характеризується нерозвиненістю ринкових інститутів, недосконалістю інституційних структур, адміністративного апарату країни та заборгованістю держави перед суб'єктами господарювання, що призводить до підвищення рівня трансакційних витрат як на мікро-, так і на макрорівні.

Складність оцінки ТгС підприємства полягає в тому, що існуючі системи бухгалтерського та управлінського обліку не передбачають здійснення повноцінного обліку даних витрат, хоча облік ТгС дозволяє виявляти невикористані ресурси для здійснення трансакцій та регулювати рівень останніх. Тому для аналізу та оцінки рівня ТгС підприємству необхідно пройти етапи, визначені на рис. 2 [6].

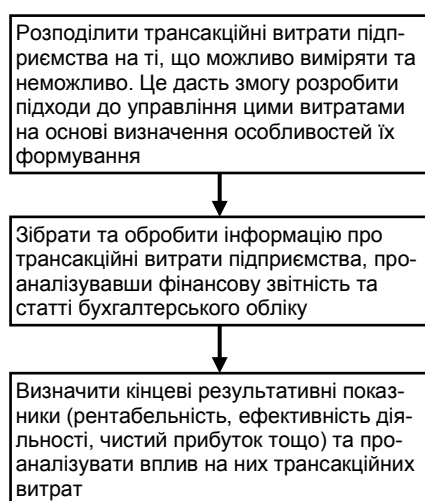

Рис. 2. Етапи оцінки та аналізу трансакційних витрат

Оскільки стала законодавча база відображення ТгС у бухгалтерському обліку в Україні тільки формується, виникає необхідність запровадження низки заходів щодо вдосконалення розвитку обліку

транзакційних витрат (рис. 3) [7]. До того ж, на думку автора, доцільно застосовувати додаткові методи оцінки ТгС: соціологічний метод, проведення анкетного опитування керівників виробничих підприємств із використанням методу експертних оцінок.

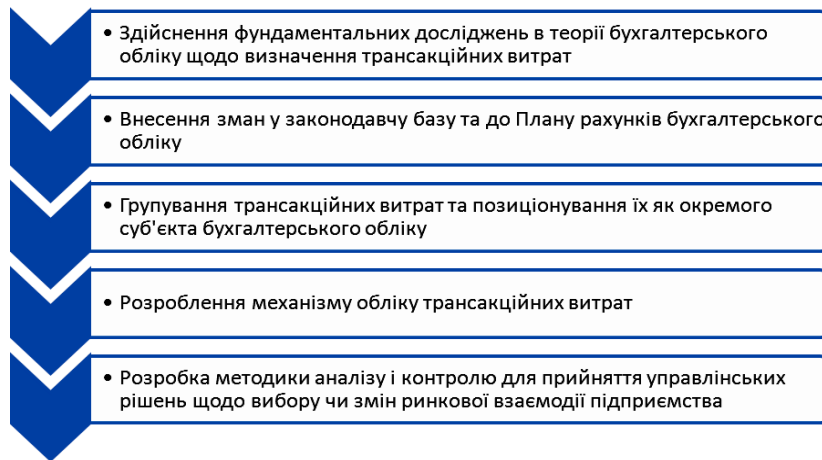

Рис. 3. Заходи, спрямовані на вдосконалення обліку транзакційних витрат

Існують й інші пропозиції. Так, О. Брендельова пропонує застосовувати такі методи оцінювання транзакційних витрат (рис. 4) [8]:

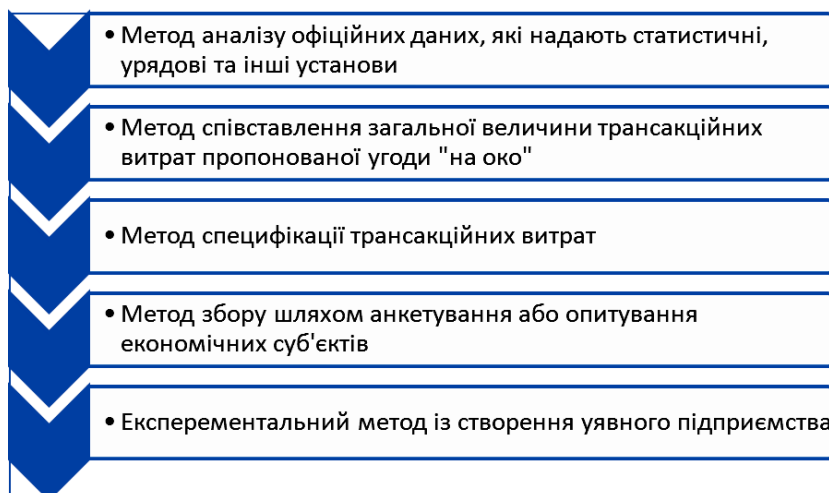

Рис. 4. Методи оцінювання транзакційних витрат

На думку О. Брендельової, для виміру ТгС необхідно провести збір повноцінної інформації про ТгС та їх ідентифікацію, виділити зі сукупності вимірювані та не вимірювані витрати, опрацювати сформовані дані та оцінити кінцеві результати.

Н. Сараєва вказує на існування суттєвих недоліків у методиках оцінювання ТгС, запропонованих у працях як російських, так і українських вчених. Вона вважає, що останні можуть забезпечити лише приблизні оцінки через відсутність окремого обліку ведення бізнесу та відповідних статистичних даних, що, в свою чергу, вказує на необхідність обліку ТгС окремих підприємств (на мікрорівні). Ще у 2002 році Н. Сараєва провела дослідження рівня регуляторних ТгС підприємницького сектору економіки України за першими трьома компонентами методики, яку запропонував Е. де Сото, в результаті чого рівень витрат склав 600 млн дол США, що у 2,5 рази більше порівняно з Росією [9].

Підхід, запропонований І. Булеєвим, передбачає оцінку рівня ТгС на основі аналізу всіх статей видатків бухгалтерської звітності. Цей підхід передбачає врахування видатків на науково-дослідну працю, що пов'язано з вивченням ринку, розширенням збуту продукції та вдосконалюванням структури підприємства [10]. Тому його доцільно застосовувати середнім та великим підприємствам, де науково-інноваційну діяльність розглядають як спосіб забезпечення більшої конкурентоспроможності підприємства та досягання ТгС. Недоліком цього підходу є неповнота використання інформаційної бази, зокрема статистичних форм звітності підприємств, у результаті чого рівень ТгС залишається "недооціненим". Приєднуючись до думки І. Булеєва, О. Шепеленко також виділяє лише офіційну частину, яка фіксується в бухгалтерському обліку. Таким чином, суттєвим недоліком цього підходу, є те, що неофіційні витрати, які пов'язані з подоланням бюрократичних бар'єрів

залишаються поза даними обліку. І, нарешті, Г. Макухін, досліджуючи способи оцінки ТгС, пропонує використовувати ряд загальних та часткових показників. На його думку, до загальних показників входять: ТгС на гривню валового доходу підприємства, рентабельність ТгС та інтегральний коефіцієнт трансакційності. Використання даних показників дає змогу отримати панорамний вигляд ТгС підприємства. До числа часткових показників належить частина витрат на формування та ведення інформаційних баз, на маркетингові дослідження, рекламу тощо.

Отже, слід визнати, що, по-перше, ТгС становлять значну частку серед витрат підприємств та мають вагомий вплив на розвиток як окремих підприємств, так і на економіку в цілому. По-друге, проблема вимірювання та оцінювання ТгС є однією з провідних для вітчизняних вчених. По-третє, для того, щоб оцінити динаміку ТгС у сучасній економіці, необхідно визначити співвідношення між явною та неявною частинам трансакційних витрат. По-четверте, питання щодо обліку та оцінки ТгС підприємств досі залишається відкритим, а отже, потребує здійснення подальших наукових досліджень та вдосконалення методології бухгалтерського обліку даних витрат. По-п'яте, як встановлено під час дослідження, найбільш перспективними з вітчизняних є методики визначення та оцінювання ТгС є методики І. Булеєва та О. Шепеленко, але й вони потребують удосконалення та адаптації на підприємствах. По-шосте, результати оцінки ТгС мають практичне застосування під час фінансового планування та управління витратами, забезпечення інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності та економічної безпеки підприємств тощо.

Наук. керівн. Колесніченко І. М.

Література: 1. Малахов С. Трансакционные издержки в российской экономике / С. Малахов // Вопросы экономики. 1997. № 7. 2. Власенко О. П. Управление трансакционными расходами в агробизнесе : автореф. дис... канд. экон. наук: 08.00.04 / О. П. Власенко // Житомирський нац. Агроєкологічний ун-т. – Житомир, 2009. – 20 с. 3. Лесных В. Минимизация трансакционных издержек / В. Лесных, Е. Попов // Общество и экономика. – 2005. – № 5. – С. 36–53. 4. Сото Э. де. Иной путь. Невидимая революция в третьем мире / Сото Э. де. – М. : Catallaxy, 1995. 5. Шишлова Т. А. Роль трансакционных издержек в международном маркетинге [Электронный ресурс] / Т. А. Шишлова. – Режим доступа : <http://www.mailo.shfsh@bfpq.ru>. – Название с экрана. 6. Макалюк І. В. Необхідність і сутність управління трансакційними витратами на підприємствах / І. В. Макалюк // Сборник научных трудов "Вестник НТУ "ХПИ" : Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2011. – № 26. 7. Яцина В. В. Особливості визначення трансакційних витрат на підприємстві / В. В. Яцина // Сборник научных трудов "Вестник НТУ "ХПИ" : Технічний прогрес та ефективність виробництва. Вестник НТУ "ХПИ". – 2011. – № 26. 8. Бренделева Е. А. Неинституциональная экономическая теория : учебн. пособ. / Е. А. Бренделева. – М. : Дело и Сервис, 2006. 9. Сараева И. М. Проблемы оценки уровня трансакционных издержек в предпринимательском секторе экономики Украины / И. М. Сараева // Научные труды Дон НТУ. Серия: экономическая. Вып. 103-2. – Донецк : ДНТУ, 2006. – С. 153–159. 10. Булеев И. П. Управление трансакционными издержками в переходной экономике / И. П. Булеев // Ин-т экономики промышленности НАН Украины. – Донецк, 2002. – 154 с. 11. Данько М. Теоретико-методологічний аспект визначення трансакційних витрат / М. Данько // Економічна теорія. – 2007. – № 1.

УДК 330.142.23

Оралов Б. П.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Розглянуто проблеми підвищення ефективності роботи банківської системи та формування монетарної стратегії на основі таргетування рівня інфляції. Запропоновано оздоровити стан державних фінансів шляхом розширення податкової бази, зробити зміни у курсовій прив'язці гривні і замість долара ввести кошик валют, підвищити рівень монетизації економіки.

Аннотация. Рассмотрены вопросы повышения эффективности работы банковской системы и формирования монетарной стратегии на основе таргетирования уровня инфляции. Предложено оздоровить состояние государственных финансов путем расширения налоговой базы, провести изменения в курсовой привязке гривны и вместо доллара ввести корзину валют, повысит уровень монетизации экономики.

© Оралов Б. П., 2014

ISI

"Управління розвитком", № 12 (175) 2014

Annotation. The performance of the banking system and formation of a monetary strategy based on inflation targeting have been examined. Improvement of the condition of public finances has been proposed through broadening the tax base, implementation of some changes in the exchange rate of hryvnia by binding it to a basket of currencies instead of the dollar and increase of the level of monetization of the economy.

Ключові слова: монетарна стратегія, таргетування, інфляція, кредит, грошова маса.

Проблеми монетарної стратегії, вперше розглянуті західними дослідниками, в останні роки знайшли широке відображення в працях багатьох вітчизняних науковців, зокрема А. Гальчинського, А. Гриценка, О. Петрика, П. Юхименко, О. Яременка та інших економістів. Утім проблеми монетарної стратегії потребують подальшого вивчення, оскільки в Україні не повною мірою працюють принципи та механізми грошово-кредитної політики, перевірені світовою практикою. Так, у країні відсутня пряма кореляція між динамікою пропозицій грошової маси та динамікою цін, відсутня кореляція між обліковою та кредитною ставками комерційних банків [1].

Монетарна стратегія розбудовується навколо певного монетарного режиму. Фахівці визначають останній як систему інституцій і механізмів, які забезпечують досягнення монетарних цілей і рівноваги шляхом генерування стабільних очікувань суспільства щодо дій суб'єктів монетарної влади й очікувань останніх щодо реакції суспільства на свої дії. Найпоширенішими монетарними режимами є таргетування обмінного курсу, монетарне таргетування, таргетування інфляції. Таргетування обмінного курсу означає підтримання стабільності обмінного курсу гривні. При цьому дуже важливою проблемою є встановлення самого обмінного курсу. Так, наприклад, занижена вартість гривні, з одного боку, стимулює зростання нашого експорту, а з іншого, знецінює вартість національного багатства країни. Режим монетарного таргетування передбачає, що центральний банк заздалегідь оголошує свої наміри щодо зміни грошових агрегатів. Таргетування інфляції передбачає оголошення запланованих рівнів інфляції. Саме таргетування інфляції надає суспільству прості і зрозумілі орієнтири. Як показує світовий досвід, суб'єктами таргетування можуть бути: центральний банк, уряд, уряд спільно з центральним банком [2, с. 87]. Наявні місце і різні види режимів інфляційного таргетування. Повне інфляційне таргетування застосовується в країнах, які мають високий або середній рівень довіри з боку економічних суб'єктів до дій центрального банку. Вибіркове інфляційне таргетування застосовується у країнах, де рівень довіри до влади дозволяє підтримувати інфляцію на стабільному і передбачуваному рівні без цілковитої прозорості і відповідальності центрального банку за досягнення інфляційної цілі. Спрощене інфляційне таргетування застосовується у країнах, які проголошують широкі інфляційні цілі. Як правило, режим спрощеного інфляційного таргетування застосовується на час проведення в країні структурних реформ. Він є базовим для переходу до більш досконалих видів режиму інфляційного таргетування [3]. В Україні в умовах економічної нестабільності перехідного періоду було впроваджено режим таргетування обмінного курсу. Курсова стабільність ввела в економічну систему дуже необхідну передбачуваність, а курсовий протекціонізм дозволив підтримати орієнтовані на експорт сектори економіки. Але, як показує світовий досвід, проведення монетарної політики за умови застосування режиму інфляційного таргетування надає центральному банку порівняно більше можливостей для досягнення його основних цілей – стабільності національної грошової одиниці та сприяння економічному зростанню.

Для ефективного застосування режиму інфляційного таргетування необхідно таке: інституційна домовленість про цінову стабільність як пріоритетну ціль монетарної стратегії; оголошення середньострокового розміру для показника інфляції. В свою чергу, для забезпечення впровадження в народногосподарську економічну систему цих принципів необхідно: розробити чіткий механізм підзвітності центрального банку; оздоровити стан державних фінансів шляхом розширення податкової бази; зробити зміни у курсовій прив'язці гривні і замість долара ввести кошик валют. Автор вважає за можливе ввести у кошик окрім долара і євро ще і китайський юань. Зростання національної економіки неможливе без зростання платоспроможного попиту (виробничого і споживчого), а це потребує збільшення грошової маси. Зростання грошової маси необхідне і для реструктуризації промисловості, ліквідації тіньового сектору. Особливо слід зазначити, що введення в комерційний обіг землі також потребує розширення грошової маси. Тому держава повинна сформувати довгострокову емісійну політику, яка б задовольняла вирішення цих проблем і в той же час не розкручувала інфляційну спіраль. Для розширення грошового обігу можливо використовувати збільшення грошової маси через кредити Центрального банку. Як показує світовий досвід, монетарній сфері притаманна консервативна стратегія розвитку, тому неприпустиме застосування різких корекцій динаміки грошових агрегатів. Необхідно підвищити рівень монетизації економіки до рівня монетизації економік розвинутих країн. В Україні частка банківського капіталу щодо валового внутрішнього продукту як мінімум в декілька разів менша, ніж аналогічний показник у розвинутих країнах Європи (Великобританія, Німеччина, Швейцарія та ін.). Це значно обмежує можливості банківської системи щодо підтримки національного капіталу.

Фундаментом перетворень може бути тільки добре розвинута й конкурентноспроможна фінансова система, тому необхідно продовжити політику підвищення рівня капіталізації банківської системи. Залучення коштів у банківську систему повинне стати завданням загальнодержавного значення. Оскільки основним кредитором вітчизняної економіки є населення, потрібно розробити заходи щодо збільшення фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Як показують дослідження,

частка грошей поза банками у структурі грошового агрегату M1 зростає [4, с. 34]. Така тенденція негативно впливає на економіку, оскільки зменшує грошовий мультиплікатор, що призводить до скорочення можливості банківської системи створювати гроші, необхідні для забезпечення економічного зростання. Оптимальне використання комплексу монетарних інструментів дозволить створити в Україні сприятливі умови для економічного розвитку і підвищення конкурентоспроможності національних товарів на світових ринках.

Слід зазначити, що такі економічні показники, як зростання та зайнятість в довгостроковому періоді визначаються, у першу чергу, немонетарними чинниками (продуктивність праці, наукові досягнення в області технологій, накопичення капіталу та інші). І хоча всі вони в основному асоціюються з ефективною діяльністю уряду, центральний банк завдяки впровадженню своєї монетарної політики може сприяти економічному зростанню і зайнятості.

Для досягнення стабільного економічного розвитку економіки необхідно об'єднати зусилля центрального банку й уряду. Основа розвитку – низька та стабільна інфляція може бути забезпечена завдяки узгодженим діям банку й уряду під час формування монетарної та фінансової політики. При цьому слід зазначити, що центральний банк не повинен підтримувати дії уряду, які суперечать досягненню основної мети монетарної політики. Обґрунтоване пояснення центральним банком мети і способів її досягнення дозволить підвищити ефективність роботи всіх фінансових ринків. Необхідно розвивати фондовий ринок. Саме через його нерозвиненість виникають труднощі в регулюванні національним банком України грошової пропозиції шляхом проведення операцій на відкритому ринку. Слід продовжити політику підвищення рівня капіталізації банківської системи. Реалізація запропонованих заходів дозволить підняти рівень ефективності функціонування народного господарства України.

Наук. керівн. Філатов В. М.

Література: 1. Малик К. Н. Інтеграційні процеси та розвиток фінансової системи України / К. Н. Малик. – Х. : ФОП Лібуркіна Л. М., 2006. – 224 с. 2. Гриценко А. А. Середньострокова монетарна стратегія: зарубіжний досвід та основні засади формування в Україні / А. А. Гриценко. – К. : Ірпінь, 2006. – 143 с. 3. Петрик О. Проблеми вибору цільового показника монетарної політики Національного банку України / О. Петрик // Вісник НБУ. – 2003. – № 7. – С. 2–7. 4. Грабовський О. М. Моніторинг монетарних показників України та їхній взаємозв'язок з макроекономічними індикаторами / О. М. Грабовський // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 7. – С. 21–35.

Зміст

Бакатова І. О. Формування маркетингової стратегії промислових підприємств України на основі диверсифікації збутових каналів.....	3
Векліч З. В. Оцінювання ефективності державного впливу на зовнішньоекономічну діяльність підприємств.....	5
Коровяковская А. В. Факторинговые операции коммерческих банков.....	7
Макеєва К. Ю. Аутсорсинг як механізм підвищення ефективного управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств.....	9
Харченко Д. В. Інфляція в Україні та її безпечний рівень.....	12
Коротя Ю. С. Зміни у фінансовій звітності у процесі переходу до Міжнародних стандартів фінансової звітності.....	15
Барсученко А. С., Зінченко А. С. Теоретичні основи аудиту кредитних операцій комерційних банків.....	17
Березка Т. С. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів в Україні: переваги та недоліки.....	19
Біленко А. О. Стан державного контролю в Україні.....	22
Бистро В. В. Ревізія основних засобів на підприємстві.....	24
Вдовиченко А. С. Проблемы проведения госзакупок и применение электронных торговых площадок.....	26
Валєжна М. С. Особливості аудиту ефективності діяльності банку.....	28
Гайдай Н. М. Особливості організації внутрішнього аудиту кредитного портфеля комерційного банку.....	29
Галушак А. В. Развитие системы государственного аудита в Украине.....	31
Гамзаєва Е. М. Особливості аудиту фінансових результатів.....	33
Деменкова А. Е. Сутність та значення аудиту в сучасних умовах господарювання.....	35
Дограшвілі М. Б. Шляхи підвищення ефективності фінансового контролю в державних програмах.....	38
Євко Н. О. Взаємодія експерта-бухгалтера та правоохоронних органів під час розслідування економічних злочинів.....	39
Єрмоленко В. А. Сутність дефініції "судово-економічна експертиза".....	42
Катков К. С. Державний аудит в Україні: проблеми та перспективи розвитку.....	43
Киба К. В. Теоретико-методологічні аспекти аудиту фінансової звітності підприємства.....	45
Киян Т. С. Особливості судово-економічної експертизи витрат діяльності підприємства.....	47
Ковальчук О. О. Судово-економічна експертиза: теоретичний аспект.....	49
Колесник А. Є. Сутність та значення ревізії в сучасних умовах господарювання.....	51
Колпак В. В. Теоретичні засади судово-економічної експертизи.....	53

Крута Л. С., Хомюк А. В. Удосконалення методичного забезпечення аудиту заробітної плати.....	54
Копилова Т. С. Удосконалення нормативно-правової бази здійснення судово-економічної експертизи.....	57
Курило А. В. Процес отримання сертифіката аудитора: дискусійні питання та напрями їх вирішення.....	59
Магідова В. П. Ревизия государственного учреждения в условиях использования компьютерных технологий.....	61
Матвеева А. С. Контроль витрат на оплату праці на підприємстві.....	62
Мельник Е. В., Панафидина М. Э. Проблемы становления аудита в Украине и пути их решения.....	64
Монаршенко І. М. Амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів	65
Нікітіна Г. Ю. Проблемні питання нарахування амортизації основних засобів.....	67
Пересічанська А. С. Теоретичні аспекти аудиту основних засобів	69
Погрібняк Д. С. Особливості проведення аудиту на сільськогосподарських підприємствах.....	72
П'яткіна Е. В. Автоматизація застосування моделей прогнозування ймовірності банкрутства у ході аудиту оборотних активів підприємства.....	74
Ревенко Ю. В. Організація ревізії виконання кошторису на утримання бюджетної установи.....	76
Скотаренко Є. С. Теоретичні засади здійснення судово-економічної експертизи.....	78
Соломашенко І. М. Сутність аудиту кредитних операцій банку	79
Терехина Д. И. Ревизия в условиях использования компьютерных технологий.....	81
Усатий А. В. Актуальні проблеми аудиторської діяльності в Україні та можливі шляхи їх вирішення.....	83
Федорищева О. А. Особливості державного аудиту фінансово-господарської діяльності бюджетної установи.....	85
Фоменко К. Ю. Ревізія податкових платежів.....	87
Хричікова М. О. Особливості аудиту основних засобів на підприємстві.....	89
Шамрай Ю. О. Особливості аналізу зарубіжного досвіду одержання аудиторських доказів та його цінність для аудиторів в Україні.....	91
Шевченко М. С. Ревізія запасів на підприємстві.....	93
Шевченко О. А., Короткова А. В. Методичні аспекти аудиту фінансових результатів та шляхи його вдосконалення.....	95
Шмарівоз С. Г. Особливості технології аудиту запасів.....	97
Байрачна А. В. Неологізми як один із головних факторів розвитку української мови.....	99
Бойко О. М. Лінгвістичні засоби комізму в українському побуті та літературі.....	101
Брагіна К. Ю. Національна термінологія в умовах глобалізації	102
Воропай С. В. Мовлення сучасної молоді – дзеркало соціальної культури.....	104

Грошова Т. В. Професійне мовлення як один із складників формування особистості економіста.....	106
Грузіна І. В. Комунікативна компетентність у професійній діяльності	108
Дугінова І. О. Про засоби активізації розумової діяльності адресата в рекламному тексті.....	109
Єнь Л. Ю. Стилістичні особливості функціонування омонімів в українській мові.....	112
Зміна А. В. Явище синонімії у термінологічній лексиці	114
Король О. С. Степовий говір південно-східного наріччя української мови	115
Кузнецов В. С. Сучасні тенденції розвитку українського офіційно-ділового мовлення.....	117
Лихольот Т. О. Міжкультурна і кроскультурна комунікація	119
Літвінова А. А. Терміни іншомовного походження у мовленні економічних та юридичних спеціальностей	121
Репіна М. О. Проблема популяризації української мови серед молоді.....	123
Репіна Ю. О. Англіцизм у субмові сучасної української молоді	124
Рубан В. В. Особливості функціонування паронімів у професійному мовленні економіста.....	126
Сабліна А. С. Особливості студентського сленгу.....	128
Сименко Ю. О. Проблема двомовності в сучасній Україні в соціокультурному аспекті.....	130
Сирадзева А. О. Лексичні новоутворення, семантичні переосмислення, запозичення як основа інноваційних явищ в українській мові.....	131
Софеніна П. С. Явище фразеологічної паронімії в українській мові.....	133
Стешкіна Н. В. Жаргонізми в мові української преси.....	135
Харланова А. Є. Запозичення з англійської мови в сучасній українській економічній термінології	137
Шевченко Ю. І. Фонетична, лексична, лексико-фразеологічна й синтаксична інтерференції в сучасній українській мові.....	139
Шустова Ю. С. Проблема сприйняття української мови в умовах білінгвізму.....	141
Титаренко В. М. Державна стратегія розвитку індустрії туризму України.....	142
Аллабердыев С. Г. Аналіз економічного розвитку Туркменистану.....	145
Льон А. В. Облік та оцінювання трансакційних витрат на підприємствах України.....	147
Оралов Б. П. Монетарна політика держави в умовах реформування національної економіки	151